

RAPORTIM MBI ZGJEDHJET

**Botim i Këshillit të Evropës
për organizatat e shoqërisë civile**

Funded
by the European Union
and the Council of Europe

COUNCIL OF EUROPE

Implemented
by the Council of Europe

RAPORTIM MBI ZGJEDHJET

Botim i Këshillit të Evropës
për organizatat e shoqërisë civile

Këshilli i Evropës

*Ky dokument është prodhuar me ndihmën
financiare të Bashkimit Evropian.
Pikëpamjet e shprehura në të nuk
mund të konsiderohen në asnjë mënyrë
se përfaqësojnë opinionin zyrtar të
Bashkimit Evropian.
Opinionet e shprehura në këtë botim
janë përgjegjësi e autorëve dhe jo
domosdoshmërisht reflektojnë politikat
zyrtare të Këshillit të Evropës.*

Të gjitha të drejtat janë të rezervuara.
Asnjë pjesë e këtij botimi nuk mund
të përkthehet, riprodhohet ose të
transmetohet në asnjë lloj forme, apo
nëpërmjet asnjë mënyre, elektronikisht
(CD-Rom, Internet, etj.) apo mekanikisht,
duke përfshirë dhe fotokopjimin,
regjistrimin ose çdo sistem ruajtjeje ose
gjurmimi informacioni pa leje në formë
të shkruar nga Drejtoria e Komunikimit
(F-67075 Strasbourg Cedex, ose
publishing@coe.int).

Dizenjimi i kapakut: Departamenti
i Prodhimit të Dokumenteve dhe
Botimeve (SPDP), Faqosja nga Këshilli i
Evropës: Jouve, Paris

Botimet e Këshillit të Evropës
F-67075 Strasbourg Cedex
<http://book.coe.int>

ISBN 978-92-871-8400-9
© Council of Europe, gusht 2016
Printuar në Këshillin e Evropës

Pasqyra e lëndës

PARATHËNIE	5
FALËNDERIME	7
HYRJE	9
KREU 1. CIKLI DHE RAPORTIMI I ZGJEDHJEVE	15
1.1. Vëzhgimi i zgjedhjeve si pjesë e ciklit zgjedhor	15
1.2. Parimet e raportimit	17
1.3. Llojet e raportimit	21
KREU 2. PLANIFIKIMI I VËZHGIMIT NGA PERSPEKTIVA E RAPORTIMIT	25
2.1. Fusha e veprimeve të vëzhgimit vendortë zgjedhjeve	25
2.2. Objektivat e vëzhgimit vendortë zgjedhjeve	26
2.3. Plani realist dhe koherent i punës bazuar në kapacitetet e organizatës	28
2.4. Plani i trajnimit mbi raportimin	31
2.5. Plani i komunikimit	33
KREU 3. RAPORTIMI I BRENDSHËM	39
3.1. Plani i raportimit të brendshëm	39
3.2. Përcaktimi i roleve	43
3.3. Format e raportimit	47
3.4. Këshilla mbitrajnimit	55
3.5. Sfīdat dhe pengesa të mundshme	57
KREU 4. RAPORTIMI I JASHTËM	65
4.1. Trajnimi i ekipit bazë	65
4.2. Struktura e raportimit të jashtëm	67
4.3. Këshilla mbi raportimin	84
4.4. Temat e raportimit dhe lista e kontrollit	91
4.5. Komunikimi i jashtëm i raportimit	116
4.6. Sfīda dhe pengesatë mundshme	120
4.7. Këshillimi/ndjekja e rekomandimeve	124
SHTOJCAT	129
Shtojca 1 – Shkurtime dhe akronime	129
Shtojca 2 – Përkufizime	131
Shtojca 3 – Format e raportimit (shembuj)	133
Shtojca 4 – Bibliografia	149

Parathënie

E drejta për zgjedhje të lira garantohet nga Konventa Evropiane për të Drejtat e Njeriut. Ndër gjithë garancitë demokratike kundër abuzimit të pushtetit politik, e drejta për zgjedhje të lira është një ndër të drejtat më themelore. Aftësia e individëve për të shprehur identitetet dhe përzgjedhjet e tyre në mënyrë paqësore në rutinë e votimit është thelbësore për stabilitetin e çdo shoqërie, por edhe për sigurinë demokratike të Evropës.

Për pasojë, detyrat që kryhen nga vëzhguesit zgjedhorë janë jashtëzakonisht të rëndësishme. Zgjedhjet duhet të përgatiten me kujdesin e duhur dhe me integritet, ndërsa vëzhguesit duhet t'i ushtrojnë detyrat e tyre me paanshmëri dhe transparencë. Prania dhe profesionalizmi i tyre ndihmon për të siguruar besimin e zgjedhësve dhe atë të komunitetit ndërkombëtar. Për pasojë, Këshilli i Evropës dhe organizatat tona partnere u vijnë në ndihmë organizatave që kryejnë vëzhgime që ta realizojnë punën e tyre me standardet më të larta.

Ky botim mbështetet tek metodat e ndihmës zgjedhore të zhvilluara nga organizata jonë ndër vite. Ai synon t'u vijë në ndihmë vëzhguesve në mënyrë që ata të bëhen më efikas dhe të prodhojnë raporte të cilat janë më efektive. Qasja jonë është që, larg nga të parit e zgjedhjeve në mënyrë pasive si punë shtesë, vëzhguesit luajnë rol aktiv për zhvillimin e procedurave kombëtare zgjedhore përmes këshillave dhe rekomandimeve që japin. Për pasojë, është shumë e rëndësishme që raportet dhe këshillat që misionet u japin autoriteteve kombëtare të jenë lehtësisht të kuptueshme dhe të mund të përkthehen në masa konkrete. Ka po ashtu dhe disa parime të cilave ne besojmë që vëzhguesit duhet t'u kushtojnë vëmendje të posaçme gjatë zgjedhjeve, duke përfshirë këtu pjesëmarrjen e grave, të të rinjve, të pakicave kombëtare dhe personave me aftësi të kufizuara.

Besoj se ky edicion i ri do t'u ofrojë organizatave të përfshira në këto aktivitete një udhërrëfyes praktik dhe të dobishëm, duke pasqyruar dekada përvoja në këtë fushë dhe duke i mbështetur ato në punën e tyre jashtëzakonisht të rëndësishme.

Thorbjørn Jagland

Sekretar i Përgjithshëm i Këshillit të Evropës

Falënderime

Fjalë falënderimi, mirënjohjeje dhe vlerësimi shkojnë për:

Ekspertët e Grupit të Punës për rishikimin e botimit të Këshillit të Evropës për Organizatat e Shoqërisë Civile “Raportim mbi Zgjedhjet” – Ivan Godársky, Marie-Carin von Gumpfenberg, Ardita Driza Maurer, Diane Bunyan, Jordi Barrat, Petra Bornhöft, Daniela Diaconu, Nicolae Panil, Quenteen Reed, Tamar Bartaia, Roman Udot, Vladimir Pran, Dmitry Nurumov për kontributet dhe idetë e tyre.

Rrjetin e organizatave të shoqërisë civile të Këshillit të Evropës përvëzhgimin e zgjedhjeve në vendet e partneritetit lindor – Komitetin e Zgjedhësve të Ukrainës, Rrjetin Civil OPORA (Ukrainë), Komitetin e Helsinkit të Bjellorusisë, Qendrën për të Drejtat e Njeriut *Viasna* (Bjellorusi), Qendrën për Monitorimin e Zgjedhjeve dhe Studimet Demokratike (Azerbajxhan), Shoqërinë Ndërkombëtare për Zgjedhje të Ndershme dhe Demokraci (Gjeorgji), Shoqatën Promo-LEX (Moldavi), Qendrën e Antikorrupsionit të *Transparency International* (Armeni) dhe Asamblesë së Qytetarëve të Helsinkit – *Vanadzor* (Armeni) për profesionalizmin, angazhimin, kreativitetin dhe shembujt praktikë.

Organizatën joqeveritare MEMO 98 (Sllovaki) për bashkëpunimin, idetë dhe kontributet e frytshme në krerët e lidhur me mbulimin e zgjedhjeve nga media.

Skuadrën e Divizionit për Ndhimën Zgjedhore dhe Censusin pranë Drejtorisë së Përgjithshme për Demokracinë të Këshillit të Evropës.

Komisionin Evropian për ndihmën financiare përmes Kuadrit Programatik të Bashkëpunimit 2015-2017.

Divizionin për Qeverisjen e Medias dhe Internetit pranë Drejtorisë së Përgjithshme të Drejtave të Njeriut dhe Shtetit e së Drejtës; Departamentin e Aktiviteteve Statutore, Kongresin e Autoriteteve Lokale dhe Rajonale; Divizionin për Zgjedhjet dhe Partitë Politike, Sekretariatit e Komisionit të Venecias; Divizionin e Vëzhgimit të Zgjedhjeve dhe Bashkëpunimit Ndër-parlamentar; Sekretariatit e Asamblesë Parlamentare të Këshillit të Evropës; Divizionin për Shoqërinë Civile të Drejtorisë së Përgjithshme për Demokracinë për kontributet e tyre.

Hyrje

KËSHILLI I EVROPËS DHE VËZHGIMI VENDOR I ZGJEDHJEVE

Zgjedhjet janë parakusht për qeverisjen demokratike, pasi nëpërmjet tyre qytetarët e një vendi zgjedhin lirisht dhe bazuar në ligj personat që mund të qeverisin në mënyrë legjitime në emër dhe në interes të tyre.

Mbajtja e zgjedhjeve demokratike të cilat marrin parasysh të drejtat dhe liritë themelore të njeriut dhe që janë të bazuara në sundimin e ligjit, në fund të fundit kontribuon në krijimin e procedurave dhe institucioneve që formojnë qeverisjen e mirë. Pikërisht për këto arsye zgjedhjet dhe proceset zgjedhore vazhdojnë të kenë vëmendjen e Këshillit të Evropës dhe të organizatave të tjera ndërkombëtare, si dhe të organizatave të shoqërisë civile në vendet anëtare të Këshillit.

Edhe pse ka dallim ndërmjet vëzhguesve ndërkombëtarë dhe vendorë të zgjedhjeve, të dy llojet e vëzhguesve duhet të gëzojnë liri dhe të drejta të barabarta dhe të ndjekin parime të përbashkëta. Në Këshillin e Evropës, Asambleja Parlamentare dhe Kongresi i Autoriteteve Lokale dhe Rajonale janë institucionet përgjegjëse përkatësisht për vëzhgimin ndërkombëtar të zgjedhjeve të përgjithshme dhe vendorë (shpesh sëbashku me Zyrën e OSBE-së për Institucione Demokratike dhe të Drejtat e Njeriut (ODIHR-in). Kur është fjala për vëzhgimin vendor të zgjedhjeve, vëzhgimi mund të përfshijë si vëzhguesit partiakë dhe vëzhguesit jopartiakë. Megjithatë, ky botim ka për qëllim t'uvijë në ndihmë organizatave të shoqërisë civile që të kryejnë vëzhgime profesionale të zgjedhjeve nëpërmjet hartimit të raporteve lidhur me gjetjet e tyre.

Edhe pse Këshilli i Evropës ka filluar ta studiojë çështjen e organizatave të shoqërisë civile (OSHC-ve) në vitin 1986, kur miratoi për herë të parë Konventën Evropiane për Njohjen e Personalitetit Juridik të Organizatave Joqeveritare Ndërkombëtare, puna e tij në lidhje në promovimin e organizatave të forta të shoqërisë civile ka filluar realisht me pranimin e anëtarëve të rinj nga Evropa Juglindore dhe Qendrore. Paralelisht me punën për statusin ligjor të OSHC-ve, Komisioni i Venecias i Këshillit të Evropës ka hartuar Udhëzimet për Statusin e Njohjes Ndërkombëtare të Vëzhguesve të Zgjedhjeve (miratuar më 10 dhjetor 2009).¹

Udhëzimet synojnë të promovojnë një status të njohur ndërkombëtarisht për “vëzhguesit e zgjedhjeve”, duke përfshirë edhe statusin e “vëzhguesve vendorë zgjedhorë”.

1. E disponueshme në adresën: [www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdile=CDL-AD\(2009\)059-e](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdile=CDL-AD(2009)059-e).

Dokumenti vë në dukje se si vëzhguesit ndërkombëtarë dhe ata vendorë duhet të gëzojnë të njëjtat liri, si dhe duhet të kenë parime, të drejta dhe detyra të përbashkëta. Ato vënë në dukje se vëzhgimi ndërkombëtar i zgjedhjeve duhet të ketë, ndër të tjera, detyrën që të vlerësojë dhe të raportojë nëse organizatat kombëtare për vëzhgimin e zgjedhjeve janë në gjendje t'i kryejnë aktivitetet e tyre pa ndërhyrje apo kufizime të panevojshme, dhe t'u kujtojnë organizatave kombëtare standardet ndërkombëtare në rast se atokufizohen ose pengohen në ushtrimin e vëzhgimeve të zgjedhjeve. Përveç kësaj, udhëzimet theksojnë se vlerësimi përkundrejt legjislacionit të brendshëm, standardeve ndërkombëtare dhe praktikave më të mira, duhet të jenë kriteret kryesore për vlerësimin e kryerjes së një procesi zgjedhor. Udhëzimet theksojnë sepërderisa zgjedhjet janë një proces, dhe jo një ngjarje që zgjat vetëm një ditë, fushat e vlerësimit të vëzhgimit zgjedhor përfshijnë tri faza: fazën përpara votimit, fazën gjatë votimit dhe fazën pas votimit. Vëzhgimi përpara votimit fillon me vlerësimin e legjislacionit dhe, kur është e përshtatshme, me procesin e rishikimit të legjislacionit dhe përfshin regjistrimin e zgjedhësve dhe të partive. Faza pas votimit shkon deri në zgjidhjen e ankesave dhe apeliemeve dhe marrjen e detyrës nga zyrtarët e zgjedhur. Udhëzimet plotësojnë Deklaratën e Parimeve për Vëzhgimin Ndërkombëtar të Zgjedhjeve (miratuar më 27 tetor të vitit 2005 nga Kombet e Bashkuara), e cila ukushtohet vëzhguesve ndërkombëtarë.

PROFESIONALIZIMI I VËZHguesve VENDORË TË ZGJEDHJEVE

Me kalimin e kohës, roli i vëzhguesit vendor është bërë gjithnjë e më i rëndësishëm dhe nuk kufizohet vetëm në Ditën e Zgjedhjeve, por edhe në fazën përpara votimit dhe, në veçanti, në fazën pas votimit. Për pasojë, vëzhgimi vendor i zgjedhjeve është bërë më i sofistikuar dhe i rëndësishëm për legjitimitetin e procesit zgjedhor pasi ai kontribuon drejtpërdrejt në promovimin dhe mbrojtjen e të drejtave të njeriut.

Prania e vëzhguesve në qendrat e votimit mbetet elementi kryesor i përpjekjes për vëzhgim. Në të njëjtën kohë, teknikat për vëzhgimin e zgjedhjeve kanë përparuar, duke sjellë ndryshime të rëndësishme në shpërndarjen e vëzhguesve, mbledhjen e të dhënave, raportimin, etj. Këto ndryshime reflektojnë vlerësim më të madh për rëndësinë e kulturës politike dhe kuptim të mprehtë të nevojës për më shumë vlerësim sistematik të cilësisë së procesit zgjedhor. Reflektimi dhe interpretimi i vazhdueshëm i standardeve ndërkombëtare dhe i praktikave të mira zgjedhore e ka bërë më të lehtë për vëzhguesit që ta vlerësojnë procesin zgjedhor në tërësi dhe të kuptojnë pjesët e ndryshme të tij.

Si rezultat, vëzhguesit vendorë të zgjedhjeve tani kanë në dispozicion instrumente më të gjera se kurrë më parë, gjë e cila i bën ata më të fuqishëm. Ndërkohë që vëzhgimi i zgjedhjeve është bërë më sistematik, vëzhguesit janë bërë gjithnjë e më të aftë në zhvillimin dhe përdorimin e strategjive të shumta për zbulimin dhe pengimin e përpjekjeve të sofistikuara për manipulimin e zgjedhjeve dhe sjelljen mashtruese të aktorëve të ndryshëm zgjedhorë. Vëzhguesit vendorë janë bërë kujdestarë të pashmangshëm të procesit zgjedhor.

ROLI NË RRIJTE I VËZHguesve VENDORË TË ZGJEDHJEVE PËR TË SJELLË NDRYSHIM

Ndërsa grupet e vëzhguesve vendorë të zgjedhjeve bëhen gjithnjë e më tepër profesionale, komuniteti ndërkombëtar ka filluar të mbështetet gjithnjë e më shumë në ekspertizën e tyre. Në veçanti, vëzhguesit vendorëe njohin mëmirësitatën në terren; ata i ndihmojnë vëzhguesit ndërkombëtarë duke u siguruar informacion në lidhje me procesin zgjedhor që nga fillimi (edhe para se të vijjnë vëzhguesit ndërkombëtarë) dhe në detaje. Për më tepër, vëzhguesit vendorë kanë mandatin që jo vetëm të vëzhgojnë, por edhe të marrin pjesë në mënyrë aktive në procesin zgjedhor: në radhë të parë, ata ndjekin shkeljet dhe mangësitë zgjedhore dhe ndihmojnë në zbatimin e hapave të miratuara për ta përmirësuar procesin zgjedhor.

Ndërsa grupet e vëzhguesve vendorë të zgjedhjeve bëhen gjithnjë e më tepër profesionale, qytetarët bëhen gjithnjë e më tepër zotër të procesit zgjedhor ndërsa marrin pjesë në zgjedhje jo vetëm si zgjedhës dhe kandidatë, por edhe si vëzhgues. Në këtë mënyrë ata kontribuojnë për transparencën dhe besueshmërinë e procesit zgjedhor dhe, përmes kësaj, nxisin publikun për besim në integritetin dhe ndershmërinë e zgjedhjeve.

SFIDAT E VËZHguesve VENDORË TË ZGJEDHJEVE

Në varësi të vendit, të drejtat e vëzhguesve vendorë nuk respektohen gjithnjë dhe, shpesh, puna e tyre vëzhguese është e kufizuar. Për shembull, në vitin 2003, OSBE/ODIHR-i, në raportin e vet përfundimtar lidhur me zgjedhjet presidenciale në Azerbajxhan, theksoi se ligji i ndalonte "organizatat vendore që merrnin mbi 30% të buxhetit të tyre nga financimet e shteteve të huaja të vëzhgonin zgjedhjet. Efekti i legjislacionit është ulja e transparencës së zgjedhjeve, ulja e pjesëmarrjes së publikut dhe ulja e besimit të publikut në zgjedhje. Legjislacioni ul po ashtu dhe mbështetjen dhe aftësitë lobuese të OJQ-ve në lidhje me çështjet zgjedhore"². Një tjetër shembull janë zgjedhjet presidenciale në Ukrainë në vitin 2010, kur autoritetet i ndaluan vëzhguesit kombëtar jopartiak. Situata ligjore në vend ndryshoi në vitin 2014 dhe organizatat e shoqërisë civile mund të realizonin punë vëzhguese.

Megjithatë, në disa shtete, vëzhguesit kombëtarë ende përballen me kufizime që i parandalojnë ata nga ushtrimi i të drejtave gjithëpërfshirëse gjatë të gjithë procesit zgjedhor. Duke kuptuar që procesi është shpesh një rrugëtim afatgjatë, ky botim ka si qëllim t'i inkurajojë të gjitha grupet e vëzhguesve vendorë që të ndjekin objektivat e tyre demokratike, në mënyrë që të drejtat e njohura ndërkombëtarisht për të marrë pjesë në ushtrimin e çështjeve publike të mund të gëzohen plotësisht në përfitim të çdo vendi përgjatë të gjithë ciklit zgjedhor.

Në mënyrë të natyrshme, ndërsa vëzhgimi vendor në disa vende kërkon të mishërojë të drejtat bazë në legjislacion, grupe të tjera më me eksperiencë dhe profesionale kërkojnë instrumente më profesionale për të rritur rezonancën e përpjekjeve të tyre

² OSCE/ODIHR, Raport Përfundimtar, Republika e Azerbajxhanit, Zgjedhjet Presidenciale 15 tetor 2003, i disponueshëm në adresën www.osce.org/odihr/elections/azerbaijan/13467?download=true.

për vëzhgim dhe për gjetje. Në të njëjtën kohë, është po ashtu shumë e rëndësishme që vëzhguesit vendorë të kenë njohuri për standardet ndërkombëtare, legjislacionin e brendshëm dhe përgjegjësitë përkatëse. I takon Këshillit të Evropës që t'u vijë në ndihmë vëzhguesve vendorë që të konstatojnë çështjet më shqetësuese.

Vëzhgimi i Këshillit të Evropës përmes programeve të ndihmës para zgjedhjeve në vendet e Partneritetit Lindor ka treguar se profesionalizmi dhe pavarësia e grupeve të vëzhgimit vendor mund të forcohet më tej në rast se këto grupe marrin mbështetje shtesë për:

- ▶ zhvillimin e një qasjeje më gjithëpërfshirëse dhe sistematike ndaj vëzhgimit të zgjedhjeve, e cila mund të përdoret për të ofruar raportim më të strukturuar dhe të orientuar drejt mesazhit, duke përfshirë rekomandime dhe këshillim për aktivitete pasuese;
- ▶ integrimin në një shkallë më të gjerë të standardeve ndërkombëtare të zgjedhjeve dhe praktikave të mira në metodologjinë e tyre të vëzhgimit të zgjedhjeve;
- ▶ angazhimin për paanshmëri strikte dhe mosndërhyrje gjatë vëzhgimeve, përfshirë dhe raportet e bazuara në fakte dhe prova të besueshme dhe respektimin e një kodi sjelljeje.

Ndërsa u shprehën përnevojat e përmendura më sipërnë vlerësimin për Këshillin e Evropës, vëzhguesit vendorë deklaruan se asnjënjësia dhe objektiviteti i tyre vihet shpesh në pikëpyetje, veçanërisht gjatë zgjedhjeve shumë konkurruese dhe të kontestuara. Shpesh, vëzhguesit vendorë në terren kërcënohen, ngacmohen dhe/ose korruptohen, dhe disa prej tyre madje edhe ndiqen penalisht. Ata pengohen në përmbushjen e punës si vëzhgues duke u përjashtuar nga qendrat e votimeve, duke u kërcënuar fizikisht dhe/ose duke marrë paralajmërime të ashpra për pasoja të pakëndshme në të ardhmen për miqtë dhe anëtarët e familjeve të tyre.

BOTIMI

Çështjet me të cilat ballafaqohen vëzhguesit vendorë janë në qendër të ndihmës teknike të Këshillit të Evropës në fushën zgjedhore. Ky botim është një përgjigje ndaj vlerësimit që Këshilli i Evropës u ka bërë nevojave të vëzhguesve vendorë, duke u përqendruar në veçanti tek e drejta për të shkruar raportet e vëzhgimit me rekomandime. Ai pritet të kontribuojë për forcimin e kapaciteteve të vëzhguesve vendorë dhe nxitjen e profesionalizmit të tyre.

Botimi është shkruar për vëzhguesit vendorë, veçanërisht duke u përqendruar tek raportimi i anëtarëve të ekipit bazë. Në të njëjtën kohë, ai përfshin po ashtu dhe raportimin e vëzhguesve afatgjatë dhe afatshkurtër. Ai mbulon kryesisht raportet përfundimtare të zgjedhjeve dhe raportet/deklaratat për gjetjet paraprake, ndërsa ofron dhe njohuri për raportet e ndërmjetme; ai jep ide rreth raporteve *ad-hoc*, njoftimeve për shtyp, si dhe jep këshilla se si të ndiqen rekomandimet.

Botimi jep informacion të përgjithshëm mbi planifikimin e aktiviteteve të vëzhgimit nga perspektiva e raportimit: qëllimi i vëzhgimit të zgjedhjeve, vlerësimi i kapaciteteve të raportimit të organizatave, parimet kryesore të vëzhgimit dhe kumund të përqendrohet

vëzhgimi, si të vlerësohen kapacitetet e raportimit të organizatës, parimet kryesore të vëzhgimit, dhe se si të kryhen trajnime mbi raportimin.

Botimi vazhdon më tej me një kre në lidhje me raportimin e brendshëm: planin e raportimit, përgjegjësitë e stafit në lidhje me raportimin, trajnimin e tyre dhe format e raportimit të brendshëm.

Më tej, botimi mbulon raportimin e jashtëm, duke filluar me dhënien e një informacioni të përgjithshëm për trajnimin e anëtarëve të ekipit bazë dhe këshilla lidhur me raportimin, dhe vijon më tej me një pasqyrë të strukturës dhe përmbajtjes së raporteve përfundimtare.

Një pjesë e rëndësishme e botimit u kushtohet listave të raportimit për secilën nga temat e raportimit, përkatësisht për: kontekstin politik, kuadrin ligjor, administratën zgjedhore, listat e zgjedhësve dhe regjistrimin e zgjedhësve, regjistrimin e kandidatëve në zgjedhje, edukimin e zgjedhësve, fushatën zgjedhore, mbulimin mediatik të zgjedhjeve, ditën e zgjedhjeve, nxjerrjen dhe publikimin e rezultateve, ankesat dhe apelimet, zhvillimet pas zgjedhjeve.

Botimi përfundon me këshilla mbi komunikimin e jashtëm të një raporti, dhe mbështetjen për rekomandimet e raportit.

Përmes këtij botimi Këshilli i Evropës shpreson të kontribuojë për rritjen e profesionizmit të vëzhguesve vendorë të zgjedhjeve, të cilët kanë rol të rëndësishëm në promovimin dhe mbrojtjen e integritetit të procesit zgjedhor në përputhje me parimet e trashëgimisë zgjedhore të Evropës. Përderisa zgjedhjet nuk janë një ngjarje njëditore, ajo çfarë është edhe më e rëndësishme është që grupet e vëzhguesve vendorë të qëndrojnë fort të angazhuar për të respektuar zhvillimet para dhe pas zgjedhjeve si pjesë e pashmangshme e ciklit zgjedhor. Këshilli i Evropës do të vazhdojë të ndihmojë edhe më tej zhvillimet në këtë fushë.

Kreu 1

Cikli dhe raportimi i zgjedhjeve

1.1. VËZHGIMI I ZGJEDHJEVE SI PJESË E CIKLIT ZGJEDHOR

Zgjedhjet janë të mishëruara në një cikël zgjedhor të përsëritshëm. Cikli zgjedhor përgjithësisht konsiderohet se zgjat nga momenti kur mbahen zgjedhjet deri në momentin kur mbahen zgjedhjet e ardhshme. Ideja kryesore është që zgjedhjet nuk janë ngjarje të izoluar, por procese që shtrihen goxha përpara dhe shumë kohë më pas ditës së zgjedhjeve. Zakonisht në të njëjtën kohë zhvillohet paralelisht më shumë se një cikël zgjedhor. Për shembull, zgjedhjet parlamentare, të cilat organizohen një herë në katër vjet, kanë një cikël të ndryshëm zgjedhor nga zgjedhjet presidenciale, të cilat organizohen një herë në pesë vjet.

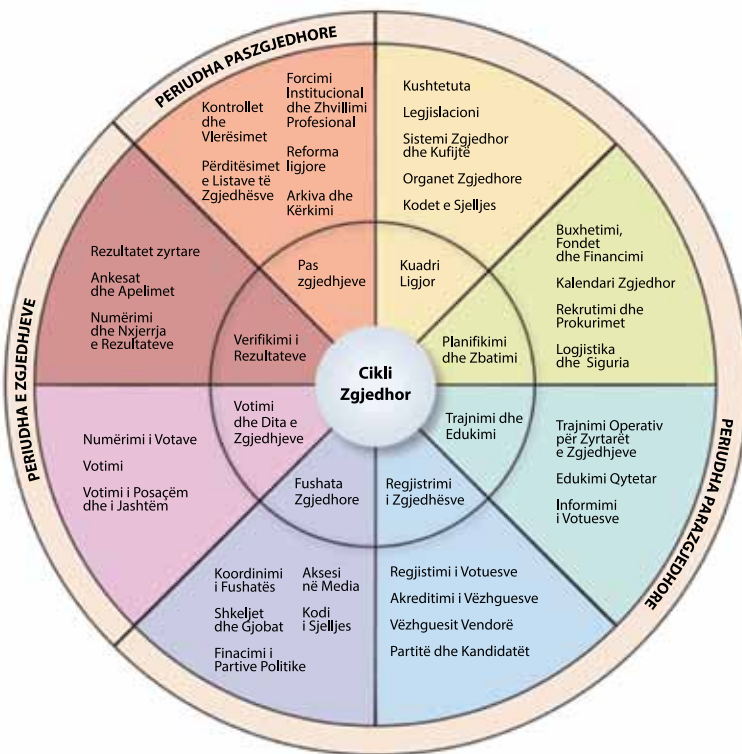
Mund të përdoren edhe terma të tjerë, të cilat shpesh kanë objekt më të ngushtë. «Periodha zgjedhore» është njëri prej tyre. Termi në përgjithësi i referohet periudhës kohore që fillon në ditën kur shpallet zyrtarisht data e zgjedhjeve dhe përfundon në ditën kur konfirmohen rezultatet përfundimtare të zgjedhjeve nga organet e autorizuara. Vëzhguesit duhet të jenë të ndjeshëm ndaj terminologjive të ndryshme që ekzistojnë. Më e rëndësishmja, ata duhet të jenë të qartë lidhur me ngjarjet në ciklin përkatës zgjedhor që janë të rëndësishme për aspektet e zgjedhjeve që ata planifikojnë të vëzhgojnë.

Rëndësia e ciklit zgjedhor për vëzhguesit varet nga lloji i vëzhgimit që kryhet. Për shembull, vëzhgimi mbi përgatitjen dhe zhvillimin e votimit në vetvete mund të përqendrohet tek dita e zgjedhjeve, periudha e regjistrimit të zgjedhësve, periudha e krijimit të komisioneve zgjedhore, dhe madje edhe mbi ndryshimet specifike politike, të tilla si ndryshimet e kufijve, apo rishikimet e kodit zgjedhor. Në një shembull tjetër, monitorimi i financimit të fushatave zgjedhore do të duhet të kushtojë vëmendje të veçantë marrëdhënies ndërmjet të ardhurave dhe shpenzimeve që ndodhin brenda periudhës së fushatës zyrtare zgjedhore dhe të ardhurave dhe shpenzimeve përtej saj.

Qasja e ciklit zgjedhor

Cikli zgjedhor është një instrument vizual planifikimi dhe trajnimi i projektuar nga *International IDEA*³. Ai ilustron fazat e ndryshme gjatë procesit zgjedhor dhe në periudhën midis dy zgjedhjeve. Ai mbulon veprimet që duhet të ndërmerren nga një gamë e gjerë njerëzish dhe organizatash përgjatë këtyre fazave. Instrumenti i ciklit zgjedhor është zhvilluar për të lehtësuar kalimin nga parja e zgjedhjeve si një ngjarje tek parja e tyre si një grup kompleks procesesh. Cikli zgjedhor ka për qëllim të përdoret si udhëzues, jo si model i rreptë i natyrës ciklike të zgjedhjeve. Në të vërtetë, proceset zgjedhore të çdo vendi nuk e aplikojnë saktë modelin e ciklit zgjedhor, pasi shumë prej këtyre proceseve janë shumë më komplekse sesa modeli.

Figura 1: Cikli zgjedhor

Burimi: www.idea.int/elections/eea

Vëzhgimi: nga dita e zgjedhjeve tek cikli zgjedhor

Zhvillimi i instrumentit të ciklit zgjedhor për ta drejtuar vëmendjen tek përpunimi më i gjerë elektoral, në një farë mënyre ka reflektuar zhvillimin e strategjive për vëzhgimin e zgjedhjeve. Shumë organizata qytetare fillimisht janë përqendruar tek votimi dhe proceset e numërimit, por me kalimin e kohës e kanë zgjeruar fushën e vëzhgimit për të përfshirë vlerësimin e legjislacionit dhe procese të tjera të rëndësishme zgjedhore. Përveç kësaj, qasja holistike e zgjedhjeve përbën po ashtu edhe parakusht për

³ E disponueshme në adresën: <http://ecycle.idea.int/>.

mbështetje efektive të reformave zgjedhore, gjë e cila përbën një aktivitet të natyrshëm që ndjek vëzhgimin e zgjedhjeve.

Ndërtimi i ekspertizës

Në mënyrë që t'u qasen zgjedhjeve me anë të modelit të ciklit zgjedhor, organizatat do të duhet të ndërtojnë ekspertizën e nevojshme, e cila do t'u bëjë të mundur shqyrtimin e aspekteve më komplekse të proceseve zgjedhore. Kjo përfshin ndërtimin e një skuadre ekspertësh për t'u përqendruar tek proceset specifike kyçe. Zhvillimi i ekspertizës së tillë të ekipit kontribuon shumë në cilësinë e raporteve, pasi ajo do të japë gjetje, analiza dhe rekomandime të thelluara dhe do të lejojë ndarjen e ngarkesës së punës për raportimin.

Metodologjia e vëzhgimit dhe strategjia e raportimit

Siç do të trajtohet në Kreun 3, qasja ndaj ciklit zgjedhor ka ndikim të madh mbi strategjinë e raportimit dhe karakterin e raporteve. Ndërsa raportimi në ditën e zgjedhjeve ka një komponent të fortë të raportimit të fakteve, raportimi mbi proceset kryesore ka një komponent të fortë analitik. Kjo do të thotë se, me rritjen e vëmendjes tek vëzhgimi para votimit, raportimi do të kërkojë aftësi më të forta analitike dhe me shkrim. Megjithatë, përfitimet e kësaj qasjeje do të jenë të dukshme, veçanërisht në periudhën pas zgjedhjeve, kur organizatat përkrahin reforma. Një analizë e fortë dhe një artikulum i qartë i rekomandimeve sigurojnë një kornizë solide për qëllimet e reformave zgjedhore.

Për të raportuar mbi proceset kryesore zgjedhore, organizatat do të duhet të zhvillojnë një metodologji afatgjatë vëzhgimi, e cila do mbështetur me numrin dhe strukturën e duhur të stafit.

Kur planifikoni aktivitetet e vëzhgimit, ia vlen që të zhvillonin modelin tuaj të ciklit zgjedhor në trajtën e një ushtrimi. Një model i tillë i përshtatur i ciklit zgjedhor lehtëson zhvillimin e një metodologjie afatgjatë vëzhgimi, duke përfshirë madhësinë dhe strukturën e ekipit të vëzhgimit, si dhe strategjinë e raportimit. Në varësi të objektivave të vëzhgimit, organizata duhet të shqyrtojë nëse do të prodhojë një raport të vetëm për të gjithë ciklin zgjedhor, apo në qoftë se do të raportojë para ose pas zhvillimeve më të rëndësishme, të tilla si shpallja e datës së zgjedhjeve, përfundimi i përcaktimit të kufijve të zonave zgjedhore, ose i regjistrimit të zgjedhësve, lista e përfundimtare e kandidatëve, fushata zgjedhore, dita e zgjedhjeve, publikimi i rezultateve të zgjedhjeve, ose i ankesave të lidhura me zgjedhjet.

1.2. PARIMET E RAPORTIMIT

Ka kohë që ka një konsensus jo zyrtar lidhur me parimet themelore të raportimit që duhet të ndiqen nga organizatat për vëzhgimin e zgjedhjeve. Raportet duhet të jenë të sakta, objektive dhe të paanshme, pa paragjykime partiake. Ato duhet të prodhohen po ashtu në kohë, të jenë transparente dhe analitike. Disa nga faktorët e paraqitur

në këtë botim kanë ndikim mbi cilësinë e një raporti, të tilla si përdorimi i gjuhës së duhur, organizimi i informacionit, ose stili i shkrimit. Këta faktorë ndryshojnë varësi të autorëve të raporteve individuale. Megjithatë, siç theksohet në Deklaratën e Parimeve Globale për Vëzhgimin Jopartiak të Zgjedhjeve dhe Monitorimin nga Organizatat Qytetare prodhuar nga Rrjeti Global i Vëzhguesve Vendorë (RrGVV), vëzhguesit duhet të ketë gjithmonë parasysh se «vëzhguesit dhe monitoruesit jopartiakë të zgjedhjeve mund të konsiderohen si mbrojtës të të drejtave të njeriut të specializuar për t'u përqendruar tek të drejtat civile dhe politike, të cilat janë thelbësore për arritjen e zgjedhjeve të vërteta».

Për të standardizuar parimet kryesore të raportimit të zgjedhjeve, organizatat qeveritare dhe joqeveritare ndërkombëtare e kanë përfshirë raportimin si një ndër karakteristikat kryesore të Deklaratës së Parimeve për Vëzhgimin Ndërkombëtar të Zgjedhjeve dhe Kodin e Sjelljes për Vëzhguesit Ndërkombëtar të Zgjedhjeve (më tej «Deklarata»). Deklarata u shpall më 27 tetor 2005 në Kombet e Bashkuara dhe u miratuar nga organizatat të shumta, duke përfshirë dhe Asambleenë Parlamentare të Këshillit të Evropës dhe Komisionin e Venecias. Bashkësia ndërkombëtare e organizatave qytetare, RjGVV-ja, e pasuan atë dhe zhvilluan deklaratën e tyre të Parimeve Globale (përmendur më sipër), e cila përfshin edhe parimet kryesore për raportimin. Deklarata e fundit u kurorëzua më 3 prill 2012 në Kombet e Bashkuara dhe i bazon parimet e saj drejtpërdrejt nga neni 21 i pranuar botërisht Deklaratës Universale të të Drejtave të Njeriut (DUDNJ), dhe neni 25 i Paktit Ndërkombëtar për të Drejtat Civile dhe Politike (PNDKCP). Ajo u miratua nga Komisioni i Venecias i Këshillit të Evropës (15-16 qershor 2012)⁴ dhe u mbështet edhe nga Rezoluta e Asamblesë Parlamentare e vitit 1987 (2012) për sigurimin e demokracisë më të madhe në zgjedhje më 3 tetor 2012⁵. Parimet e raportimit të dhëna në këtë kre rrjedhin drejtpërdrejt nga Deklarata.

Raportimi si e drejtë

E drejta për raportim për proceset zgjedhore konsiderohet pjesë përbërëse e të drejtës për të marrë pjesë në çështjet publike, siç përkufizohet nga DUDNJ-ja dhe PNDKCP-ja. Sipas interpretimit të kësaj të drejte në Deklaratë, organizatat e shoqërisë civile mund të kërkojnë akses në mënyrë legjitime, të vlerësojnë raportin mbi kuadrot ligjorë, institucionet dhe proceset dhe mjedisin politik të lidhur me zgjedhjet. Thuhet po ashtu në Deklaratë se organizatat e qytetarëve mund të ofrojnë rekomandime dhe të këshillojnë përmirësim në kuadrot ligjorë, në zbatimin e plotë të ligjeve dhe heqjen e pengesave për sigurimin e pjesëmarrjes së plotë të qytetarëve në zgjedhje.

Metodologjia

Në raport duhet të përfshihet dhe metodologjia e vëzhgimit. Vëzhgimi dhe raportimi për të gjitha fazat e ciklit zgjedhor, kurdo që është e mundur, konsiderohet si praktikë e mirë. Deklarata ofron një listë të gjatë elementësh të procesit zgjedhor që duhet të vlerësohen. Megjithatë, është e pranueshme që të kufizohet objekti i vëzhgimit në

4. E disponueshme në adresën: www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdile=CDL-AD%282012%29018-e.

5. E disponueshme në adresën: www.assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?ileid=19121&lang=en.

aspekte të caktuara të procesit zgjedhor, në rast se është e nevojshme që të trajtohen çështje të caktuara të procesit zgjedhor, ose një fushë të caktuar shqetësimi. Në raste të tilla, raporti duhet ta specifikojë në mënyrë të drejtpërdrejtë këtë gjë.

Afati

Deklarata trajton dy çështje kyçe lidhur me afatin e raportimit. Çështja e parë është që, nëpërmjet përfshirjes së vëzhgimit vendor, organizatat e qytetarëve e heqin përgjegjësinë për nxjerrjen rregullisht të raporteve, deklaratave dhe njoftimeve. Shkurajohet mbajtja e raporteve të zgjedhjeve.

Çështja e dytë është e drejta për të zotëruar informacion. Deklarata pranon që informacioni, analizat dhe përfundimet e zhvilluara nga organizatat qytetare u përkasin atyre dhe se organizatat janë përgjegjëse për përcaktimin (edhe në kuadër të kërkesave ligjore) e kohës dhe mënyrës së paraqitjes së gjetjeve dhe rekomandimeve të tyre.

Raportimi i rezultateve të zgjedhjeve

Parashikimet e rezultateve të bëra përmes numërimit paralel të votave, teknikave të tjera të verifikimit dhe analizave statistikore duhet të shqyrtojnë me kujdes kohën e raportimit. Vëmendje e veçantë i duhet dhënë besueshmërisë së raportimit të brendshëm, mjaftueshmërisë së informacionit të marrë dhe saktësisë së të dhënave statistikore. Raportet e bazuara në statistika duhet të përfshijnë informacion metodologjik, të tillë si kampionimi dhe llogaritjet statistikore.

Bashkëpunimi me institucionet shtetërore

Mënyra e funksionimit të organizatave të qytetarëve duhet të mbështetet gjithnjë mbi bashkëpunimin me dashamirësi me autoritetet zgjedhore dhe institucionet e tjera shtetërore. Për më tepër, këtë bashkëpunim duhet ta kërkojnë dhe organizatat e qytetarëve. Ato duhet të përpiqen të takohen me autoritetet zgjedhore, të kërkojnë informacion ose qartësim mbi zbatimin e legjislacionit, praktikave dhe, në fund, ta ndajnë informacionin e mbledhur përmes vëzhgimit me institucionet shtetërore.

Rekomandimet dhe mbështetja

Raportet për vëzhgimin e zgjedhjeve nuk duhet të përfshijnë vetëm paraqitjen e fakteve dhe analiza. Organizatat të cilat e miratojnë Deklaratën, në fakt, angazhohen të ofrojnë rekomandime për forcimin e procesit zgjedhor dhe për mbështetjen e përmirësimeve në kuadrot ligjore, si dhe për realizimin efikas të zgjedhjeve nga administrata zgjedhore.

Financimi

Raportimi për burimet e financimit është detyrim i organizatës që bën vëzhgimin e

zgjedhjeve. Edhe organizatat e qytetarëve të përfshira në vëzhgimin e zgjedhjeve të brendshme pritet të japin informacion mbi marrëdhëniet dhe kushtet që mund të krijojnë konflikt interesi, ose që mund të ndërhyjnë me pavarësinë e vëzhgimit të zgjedhjeve.

Paanshmëria

Paanshmëria dhe të qenit jo partiak janë dy tiparet kryesore të çdo vëzhgimi vendor zgjedhor. Përzgjedhja e fjalëve të duhura dhe analiza e artikulluar mirë është e domosdoshme për shmangien e perceptimeve të anshmërisë. Raportet duhet të kenë standardet më të larta etike të paanësisë dhe saktësisë. Parimi i raportimit të paanshëm nuk është i rëndësishëm vetëm në kuadrin e pozicioneve të partive të caktuara politike dhe të strukturave qeverisëse, por aplikohet dhe në rastet e përzgjedhjeve në kuadër të referendumeve.

Transparenca

Vëzhgimi i zgjedhjeve është një formë monitorimi. Si formë monitorimi vëzhgimi është shumë i ndjeshëm për një sërë arsyesh. Organizatat qytetare që monitorojnë zgjedhjet e vendosin veten në mes të një procesi që përcakton shpërndarjen e pushtetit politik. Gjetjet e tyre, në mënyrë të veçantë në qoftë se konstatojnë shkelje të ligjit ose sjellje të tjetra problematike zgjedhore, mund të kenë ndikim mbi rezultatet e zgjedhjeve. Për këtë arsye, forcat politike që konkurrojnë në zgjedhje mund të përpiqen të diskreditojnë gjetjet e vëzhgimeve. Kjo mund të realizohet duke sulmuar metodologjinë e monitorimit, saktësinë e vetë vëzhgimit aktual, ose duke u përpjekur për ta diskredituar organizatën si të tillë.

Për të ulur sa më shumë rrezikun dhe cenueshmërinë ndaj sulmeve të tilla, organizatat duhet të jenë maksimalisht transparente, sidomos në aspektet e mëposhtme.

- ▶ bërjen publike të metodologjisë së vëzhgimit: çfarë po vëzhgohet, si realizohet procesi i vëzhgimit, duke përfshirë burimet e informacionit, metodat e marrjes së mostrave, etj., si analizohen dhe paraqiten gjetjet, afatet për raportimin e gjetjeve, etj.
- ▶ shpërndarjen e metodologjisë për partitë politike (apo kandidatët e tjerë zgjedhorë), si dhe për institucionin përgjegjës për mbikëqyrjen në fushën që është objekt monitorimi (për shembull, Komisionin Zgjedhor, Agjencinë kundër Korrupsionit, Kontrollin e Lartë të Shtetit), duke ftuar komente dhe sugjerime. Nëse këto subjekte ngrenë kundërshtime për metodologjinë, organizata që e realizon vëzhgimin vendor të zgjedhjeve ose duhet ta mbrojë publikisht metodologjinë, ose të bëjë ndryshime, në qoftë se vërejtjet janë të bazuara.
- ▶ miratimin e një politike të zbulimit të plotë lidhur me funksionimin e organizatës, duke përfshirë edhe formën, objektin, qeverisjen dhe financimin e saj.

Këto rregulla për transparencë duhet të pasohen ngjarregulla të tjera në lidhje me prezantimin e gjetjeve. Më e rëndësishmja nga këto është ngritja e pretendimeve që janë të mbështetura në mënyrë të qartë nga gjetjet e vëzhgimit, dhe të qenit i kujdesshëm në interpretimin e gjetjeve. Për shembull, kur monitorohen shpenzimet e fushatave duke përdorur një gamë të vlerësimeve të çmimeve të tregut për shërbimet e fushatës, gjetjet duhet të paraqiten duke përdorur çmimet në pjesën e poshtme të gamës së vlerësimeve.

Kuadri ligjor

Një aspekt kyç i vëzhgimit dhe analizës së zgjedhjeve është kuadri kombëtar ligjor dhe niveli i zbatimit të ligjeve dhe rregulloreve nga aktorëte ndryshëm. Përveç kësaj, organizatat që e kanë miratuar Deklaratën janë angazhuar po ashtu që ta rishikojnë procesin zgjedhor nën dritën e detyrimeve dhe angazhimeve ndërkombëtare, si dhe të praktikave të mira.

Trajnimi

Organizatat e monitorimit të zgjedhjeve janë të detyruara të sigurojnë që i gjithë stafi i tyre dhe të gjithë vëzhguesit i kuptojnë plotësisht standardet e vëzhgimit jopartiak të zgjedhjeve, të ofrojnë trajnim lidhur me kuadrot kombëtarë dhe ndërkombëtarë të zgjedhjeve dhe të ofrojnë trajnimin e nevojshëm lidhur me metodologjinë e vëzhgimit dhe raportimin.

1.3. LLOJET E RAPORTIMIT

Ky botim u referohet dy llojeve të raportimit: raportimit të brendshëm dhe raportimit të jashtëm. Pavarësisht që kanë të njëjtin qëllim, pra prezantimin e gjetjeve nga procesi i vëzhgimit të zgjedhjeve dhe prezantimin e rekomandimeve nga aktorëve zgjedhorë, këto dy lloje raportesh kanë strategji, afate kohore, metodologji dhe audiencia qartazi të ndryshme. Për këtë arsye, është e rëndësishme të bëhet një dallim i qartë mes tyre.

Raportimi i brendshëm

Raportet e brendshme bëjnë të mundur transmetimin e informacionit nga “terreni” tek struktura qendrore e organizatës së shoqërisë civile që e ka mbledhur këtë informacion. Struktura qendrore analizon më tej këtë informacion dhe e reflekton atë përfundimisht në raportin e jashtëm (publik).

Organizatat mund të ndjekin strategji të ndryshme të raportimit të brendshëm, por kur shqyrtojnë planet e raportimit, ato mund të shqyrtojnë llojet e mëposhtme të raportimit të brendshëm.

Raportet e vlerësimit bazë

Ky lloj raporti hartohet në fillim të vëzhgimit të zgjedhjeve. Qëllimi i tij është të paraqesë statusin e kuadrit dhe mjedisit zgjedhor dhe të analizojë domethënien e tij për procesin zgjedhor në të ardhmen. Raporti bazë përfshin respektimin e kuadrit ligjor (duke përfshirë rregulloret administrative) dhe të strukturës së organit zgjedhor. Ky raport i brendshëm mund të përdoret lehtësisht në raportin e jashtëm përfundimtar.

Raportet e brendshme analitike

Në rast se e lejon kapaciteti i organizatës, anëtarëve të ekipit të cilët vëzhgojnë aspekte specifike të procesit zgjedhor mund t'ukërkohej të dorëzojnë raporte që shkojnë përtej raportimit të fakteve dhe që ofrojnë një analizë të procesit. Ashtu si edhe raportet e vlerësimit bazë, këto përbëjnë kontribute të dobishme për raportimin e jashtëm përfundimtar. Shembuj të këtyre janë raportet për:

- ▶ zhvillimin e kuadrit ligjor dhe rregulloreve administrative;
- ▶ procesin e zgjidhjes së mosmarrëveshjeve para zgjedhore, të tilla si apelimet e kandidatëve të kundërshtuar;
- ▶ funksionimin e zgjedhjeve– përgatitjet logjistike, prodhimin e fletëve të votimit, prokurimin e materialeve zgjedhore;
- ▶ aftësinë e grave, personave të zhvendosur brenda vendit (PZhBV-ve) dhe personave me aftësi të kufizuara për të marrë pjesë në të gjitha aspektet e zgjedhjeve;
- ▶ veprimet e aktorëve të tjerë shtetërorë, të tillë si aparati ushtarak ose i sigurisë.

Raportet periodike në terren/raportet e VAGj-ve

Këto janë raporte të rregullta, përgjithësisht javore, të cilat dokumentojnë gjetjet për zbatimin e të gjitha aspekteve të procesit zgjedhor. Këto raporte paraqiten nga vëzhguesit afatgjatë, në bazë të një modeli të zhvilluar në përputhje me veçoritë e procesit zgjedhor. Ato janë raporte të bazuara në fakte të dorëzuara për analiza të mëtejshme.

Raportet për incidentet

Këto janë raporte të paplanifikuara, të shkurtra dhe urgjente të prodhuara nga VAGj-të duke u përqendruar tek një ngjarje specifike, e cila e kërcënon procesin zgjedhor. Këto ngjarje kanë të bëjnë zakonisht me cenime të mëdha të procesi zgjedhor, apo dhunë gjatë procesit.

Raportet për ditën e zgjedhjeve

Raportet e paraqitura nga vëzhguesit afatshkurtër gjatë dhe në fund të procesit të votimit dhe numërimit. Këto raporte zakonisht bëhen bazuar në formularë të caktuara, duke përfshirë, për shembull, lista kontrolli dhe formularë të zhvilluar përpara ditës së zgjedhjeve.

Raportimi i jashtëm

Raportimi i jashtëm është aspekt kyç i vëzhgimit të zgjedhjeve. Ai siguron regjistrimin publik të asaj që është vëzhguar, analizuar dhe çfarë rekomandohet në zgjedhjet specifike, dhe shërben si referencë për punën në të ardhmen. Si parim i përgjithshëm, të gjitha raportet e jashtme janë publike. Megjithatë, një organizatë mund ta vonojë botimin e disa raporteve të jashtme, në veçanti të raporteve të incidenteve, të cilat fillimisht i komunikohen autoriteteve zgjedhore me qëllim zgjidhjen e shpejtë ose zbutjen e problemit të identifikuar. Ka lloje të ndryshme të raporteve të jashtme të cilat ndryshojnë sipas fushës, fokusit analitik, nivelit të detajeve të rekomandimeve dhe kanaleve të komunikimit.

Raportet e jashtme për incidentet

Ashtu si edhe në rastin e raporteve të brendshme për incidentet, këto raporte shërbejnë për të theksuar ngjarje urgjente dhe të spikatura problematike. Nëse e lejon situata, mund të jetë e këshillueshme që së pari ato t'u komunikohen autoriteteve zgjedhore, për t'u dhënë atyre mundësinë që ta zgjidhin problemin. Në të kundërt, organizatat mund të shqyrtojnë mundësinë e paraqitjes së këtyre raporteve përmes kanaleve të ndryshme të komunikimit.

Raportet e ndërmjetme

Raportet e ndërmjetme janë zakonisht raporte periodike, të cilat shoqërojnë ngjarje të rëndësishme në procesin zgjedhor, të tilla si fundin e procesit të regjistrimit të zgjedhësve, përmbylljen e procedurave të kandidimit, fillimin ose përmbylljen e fushatave zgjedhore, etj., ose dalin në periudha të rregullta kohore përpara ditës së zgjedhjeve. Ato janë analitike dhe mund të përfshijnë rekomandime për aktorët për fazat e ardhshme të procesit zgjedhor.

Deklaratat

Këto janë deklaratime të shkurtra, të përqendruara publike, të projektuara për të thithur sa më shumë vëmendje publike që të jetë e mundur mbi zhvillimet politike. Ato mund ta paralajmërojnë publikun për ngjarje kritike, mund të bëjnë thirrje për marrjen e masave specifike, ose të paraqesin mbështetje për disa masa të autoriteteve zgjedhore, ose të aktorëve të tjerë. Shembuj të këtyre deklaratave përfshijnë apelime për partitë politike për të respektuar heshtjen zgjedhore, ose thirrje për autoritetet zgjedhore për të botuar detaje të rezultateve të qendrave të votimit.

Deklaratat për gjetjet paraprake dhe raportet përfundimtare

Këto janë raporte gjithëpërfshirëse të nxjerra menjëherë pas ditës së zgjedhjeve, ose në fund të gjithë procesit zgjedhor. Ato përfshijnë një përshkrim të metodologjisë së vëzhgimit, gjetjet kryesore me analizën dhe përfundimet pasuese, si dhe rekomandime për përmirësimin e realizimit të procesit zgjedhor në të ardhmen.

Figura 2: Tabela e raportimit të brendshëm/të jashtëm

Raportimi i brendshëm	AUDIENCA stafi
	TRANSPARENÇË konfidencialitet
	METODOLOGJI raportim faktesh
	KALENDARI i afërt - vazhdues
Raportimi i jashtëm	AUDIENCA stafi
	TRANSPARENÇË publiku
	METODOLOGJI analizë
	KALENDARI periodik ose i vetë

Burimi: www.isfed.ge

Kreu 2

Planifikimi i vëzhgimit nga perspektiva e raportimit

Vëzhgimi i zgjedhjeve është një ndër instrumentet më të rëndësishme që mund të përdoren nga organizatat e shoqërisë civile për të përmirësuar cilësinë e procesit zgjedhor. Gjatë viteve të fundit, vëzhgimi vendor i zgjedhjeve nga organizatat e shoqërisë civile është bërë gjithnjë e më tepër profesional. Shpesh, OShC-të janë në gjendje të përqendrohen tek i gjithë cikli zgjedhor. Me prezumimin që vëzhgimi vendor i zgjedhjeve bazohet në një metodologji të përcaktuar mirë, të realizuar në mënyrë profesionale, me mirëbesim dhe me përkushtim për interesin publik dhe që zbatohet nga organizata të pavarura, të paanshme, që mbajnë përgjegjësi të plotë për aktivitetin e tyre, vëzhgimi mund të japë përfitime të prekshme për përmirësimin e procesit zgjedhor dhe mund të kontribuojë në përgjithësi për zhvillimin demokratik.

Çdo OShC e përfshirë në vëzhgimin vendor të zgjedhjeve duhet që të kryejë një vlerësim të nevojave shumë përpara ditës së zgjedhjeve për të përcaktuar objektivat, qëllimin dhe kohën e veprimtarisë së saj të vëzhgimit. Elemente të tjera të përgatitjes nga pikëpamja e raportimit duhet të përfshijnë vlerësimin e kapaciteteve të organizatës, duke përfshirë burimet njerëzore dhe financiare, të cilat duhet të pasqyrohen në planin e punës. Një plan i tillë shërben si matricë logjike dhe operacionale për aktivitetet në vijim, gjë, e cila, në qoftë se zbatohet në kuadrin e objektivit të identifikuar dhe në funksion të objektivave të vëzhgimit vendor të zgjedhjeve, lejon funksionimin normal dhe përpilimin në kohë të raporteve të jashtme dhe të brendshme. Plani i punës mund të përfshijë plane për trajnim dhe komunikim ose të plotësohet prej tyre. Trajnimi dhe komunikimi janë të dyja të rëndësishme për një përgatitje të suksesshme për vëzhgimin vendor të zgjedhjeve.

2.1. OBJEKTI I VËZHGIMIT VENDOR TË ZGJEDHJEVE

Çdo vëzhgim vendor i zgjedhjeve duhet të ketë një objektiv të përcaktuar qartë.

Misionet ndërkombëtare të vëzhgimit të zgjedhjeve mbulojnë shumë çështje duke përdorur metodologji uniforme, nga analizimi i kornizave ligjore, vëzhgimi i përgatitjes së zgjedhjeve deri tek kryerja e votimit në ditën e zgjedhjeve dhe zgjidhja e mosmarrëveshjeve zgjedhore. Megjithatë, për shkak se përdorin metodologji uniforme, misione të tilla ndërkombëtare të vëzhgimit të zgjedhjeve mund të mos

jenë gjithmonë të pozicionuara më mirë për të trajtuar çështje specifike në një vend të caktuar. Ato mund të mos kenë kohën e nevojshme, ose ekspertizën e mjaftueshme, ose të gjenden nën kufizime të natyrave të tjera që nuk i lejojnë të bëjnë trajtimin më të mirë të mundshëm të çështjeve specifike.

Vëzhgimet vendore të zgjedhjeve kanë qëllime të ndryshme. OShC të mëdha dhe me përvojë, apo koalicionet e OShC-ve që mund të përdorin vëzhgues të mjaftueshëm, mund të synojnë realizimin e një vëzhgimi në të gjithë vendin dhe për të gjithë ciklin zgjedhor. Megjithatë, shumë OShC kanë më shumë gjasa të hartojnë projekte që përqendrohen në aspekte të caktuara specifike të zgjedhjeve. Për këtë arsye, ato mund ta kufizojnë fushëveprimin e aktiviteteve të vëzhgimit dhe të miratojnë metodologji specifike për të përmbushur objektivat e tyre. Në mënyrë që tapërqendrojë veprimtarinë vëzhguese siç duhet, organizata mund të zgjidhë një çështje që do të vëzhgohet, në bazë të vlerësimit të nevojave, si në shembujt e mëposhtëm.

- ▶ Nëse raportet e mëparshme të vëzhgimit, raportet e medias apo mendimet e ekspertëve tregojnë se procesi i votimit në ditën e zgjedhjeve është i pastër, por se lista e zgjedhësve është e manipuluar, ka më shumë kuptim qëburimet e kufizuara për vëzhgimin vendor të zgjedhjeve të përdoren për të shqyrtuar procesin e regjistrimit të zgjedhësve dhe hartimin e listës së zgjedhësve.
- ▶ Nëse përvoja e mëparshme, praktika e zgjedhjeve (mosekzistenca e votimit me anë të postës, nëpërmjet përfaqësimit me prokurë apo votimit elektronik), ose lloji specifik i zgjedhjeve (zgjedhjet vendore, rajonale) tregojnë se çështja e zgjedhësve që jetojnë *de facto* jashtë vendit dhe qëgëzojnë të drejtën për të votuar përbën çështje shqetësuese lidhur me mashtrimin zgjedhor, një situatë e tillë mund të kërkojë më shumë vëmendje për vëzhgimgjatë ditës së zgjedhjeve, duke përfshirë vëzhgimin e procedurave të veçanta të lidhura me të.
- ▶ Nëse vëzhgimi vendor i zgjedhjeve ka për qëllim të përcaktojë nëse palët i raportojnë në mënyrë të saktë e të rregullt shpenzimet e fushatave zgjedhore, vëzhguesit do të duhet të monitorojnë kategori të caktuara të shpenzimeve. Në mënyrë që të përzgjidhen se cilat kategori do të monitorohen, organizata duhet të përcaktojë format kryesore të fushatës zgjedhore në vend. Format e fushatave zgjedhore mund të ndryshojnë shumë në varësi të sistemeve politike.
- ▶ Nëse ka shqetësime të mëdha rreth keqpërdorimit të burimeve publike (administrative) nga forcat politike aktive për qëllime zgjedhore, është e rëndësishme të përzgjidhen llojet e burimeve publike që do të jenë objekt monitorimi, për shembull, burimet e mediave, punonjësit e sektorit publik, automjetet, infrastruktura e zyrave, etj.

Vlerësimi i nevojave duhet të kryhet duke mbledhur informacion mbi kuadrin ligjor dhe institucional ekzistues, raporte apo dokumente zyrtare për çështjen nën shqyrtim (për shembull, raportet e Komisionit Qendror të Zgjedhjeve), botime dhe studime ekzistuese mbi çështjennë fjalë (për shembull artikuj akademikë, analiza nga OShC-të, misionet e mëparshme të vëzhgimit), informacione të botuara në media, dhe intervista me objekt specifik me palët përkatëse (të tillë si zyrtarët zgjedhorë, politikanët, ekspertët akademikë, aktivistët e shoqërisë civile, gazetarët, etj.).

Gjatë përgatitjes së vlerësimit të nevojave një OShC duhet të marrë parasysh llojin e zgjedhjeve, pasi lloji i zgjedhjeve mund të ketë ndikim të madh mbi metodologjinë e vëzhgimit të zgjedhjeve. Mund të kërkohen qasje të ndryshme në varësi të faktit nëse bëhet fjalë për zgjedhje presidenciale, parlamentare, vendore apo për një referendum kombëtar.

Pasi të ketë përfunduar vlerësimin e nevojave duhet të identifikohen fushat me interes për t'u trajtuar nga vëzhguesit vendorë. Vlerësimi duhet të luajë rol të rëndësishëm për t'u dhënë formë objektivave specifike të projektit të vëzhgimit vendor të zgjedhjeve.

2.2. OBJEKTIVAT E VËZHGIMIT VENDOR TË ZGJEDHJEVE

Para së gjithash, një projekt vëzhgimi duhet të ketë objektiva të qartë të përcaktuara. Përcaktimi i objektivave mund të ketë ndikim pozitiv në zbatimin e të gjithë komponentëve të projektit, përfshirë edhe organizimin e raportimit, shpërndarjen e detyrave, përcaktimin e afateve kohore, etj. Në qoftë se për të planifikuar një projekt vëzhgimi përqafohet një qasje e tillë strategjike e brendshme, kjo përpjekje ka shans të mirë për të çuar në një ndërhyrje të realizuar në mënyrë profesionale.

Ka disa faktorë që ushtrojnë ndikim në përzgjedhjen e objektivave për një projekt vëzhgimi të zgjedhjeve. Ato kanë të bëjnë me tiparet e brendshme të organizatës, si dhe mjedisin e jashtëm. Brenda për brenda, kur përcaktojnë objektivat, organizatat duhet të shohim se si ato janë të lidhura me qëllimin strategjik të organizatës, dhe/ose janë në përputhje me këtë qëllim. Përzgjedhja e objektivave varet nga burimet njerëzore dhe financiare të disponueshme. Ekspertiza e mëparshme në vëzhgimin e zgjedhjeve mund të jetë po ashtu aspekt i rëndësishëm në këtë fazë të rëndësishme të zhvillimit të një projekti vëzhgimi.

Së jashtëmi, OShC-të duhet të marrin në konsideratë mjedisin e përgjithshëm politik dhe/ose juridik. Shpesh, një vlerësim i tillë u lejon atyre të përcaktojnë objektivat më me vend dhe më të rëndësishëm për një projekt konkret vëzhgimi. Përveç kësaj, mund të hulumtohen dhe mundësitë për ndërtimin e koalicionit me organizata të tjera. Megjithatë, një organizatë që hyn në një bashkëpunim të tillë duhet të jetë endërgjegjshme se projektet e përbashkëta shpesh çojnë në zgjerim të objektivave të përgjithshme të vëzhgimit vendor të zgjedhjeve.

Së fundmi, fokusi i vëzhgimit ndërkombëtar të zgjedhjeve mund të ketë ndikim mbi përcaktimin e objektivave të OShC-ve të përfshira në aktivitetet vendore të vëzhgimit të zgjedhjeve.

Në varësi të këtyre faktorëve dhe faktorëve të tjerë, OShC-të mund të përcaktojnë objektivat për vëzhgimin vendor të zgjedhjeve, që shkojnë nga sigurimi i integritetit të procesit zgjedhor e deri tek përparimi i reformës zgjedhore, ose i një çështjeje të veçantë. Ato mund të përqendrohen në një gamë të gjerë objektivash, ose ta kufizojnë vëzhgimin në vetëm një ose dy çështje. Objektivat e mundshëm mund të përfshijnë si më poshtë vijon.

- *Sigurimi i një opinioni të informuar, të pavarur, dhe të paanshëm në procesin zgjedhor.*
Një organizatë civile e vëzhgimit të zgjedhjeve ofron raporte dhe deklarata publiketë paanshme dhe të bazuara në prova, të cilat shpërndahen gjerësisht ndërmjet aktorëve kyç zgjedhorë me qëllim sigurimin e informacionit rreth gjetjeve pozitive dhe mangësive të procesit zgjedhor.
- *Promovimi i transparencës në procesin zgjedhor dhe sigurimi i integritetit të procesit.*
Objektivi është që të kontribuojë për rritjen e besimit në procesin zgjedhor, shtrirjen e llogaridhënies për zgjedhjet, si dhe për pranimin e rezultateve nga kandidatët. Megjithatë, duhet pasur kujdes kur përzgjidhet ky objektivi për zgjedhjet në disa kontekste ku nuk përmbushen kushtet themelore për zgjedhje të vërteta. Në çdo situatë të caktuar, vetëm thjesht prania e vëzhguesve në qendrën e votimit nuk duhet të shihet si legjitimim ose rritje e besueshmërisë tek procesi zgjedhor.
- *Shkurajimi i mashtrimit zgjedhor dhe ulja e nivelit të manipulimit apo dhunësë lidhur me zgjedhjet.*
OSHC-të që kryejnë vëzhgim vendor të zgjedhjeve, thjesht me praninë e tyre në qendrat e votimit, ose në kontekste të tjera të lidhura me zgjedhjet, mund t'i shkurajojnë shkelësit e mundshëm të ligjit dhe të procedurave zgjedhore. Nga kjo perspektivë, aktivitete të tilla të vëzhgimi të zgjedhjeve mund të shihen si masë parandaluese për të shkurajuar manipulimin e mundshëm të zgjedhjeve.
- *Analiza e të metave të procesit zgjedhor dhe paraqitja e rekomandimeve për reformën.*
Vëzhgimi i paanshëm i procesit zgjedhor dhe dhënia e rekomandimeve konkrete mund të çojë në përmirësimin e ligjeve zgjedhore kombëtare dhe të praktikave zgjedhore, si dhe të hedhë themelet për një reformë më të ndërlikuar të sistemit zgjedhor.
- *Promovimi dhe mbrojtja e të drejtave universale të njeriut, veçanërisht e të drejtave civile dhe politike.*
Vëzhgimi i zgjedhjeve me objekt specifik mund të parandalojë shkeljet e të drejtave të njeriut dhe detyrimet e njohura ndërkombëtare për zgjedhje (të drejtën dhe mundësinë për të marrë pjesë në çështjet publike, të drejtën për të votuar, të drejtën për t'u zgjedhur, të drejtën për mbrojtje kundër diskriminimit dhe të drejtën për barazi për të gjithë qytetarët, të drejtën për lirinë e shprehjes, të drejtën për tubim dhe organizim, të drejtën për ankimim efektiv, etj.,).
- *Vlerësimi i përputhshmërisë së zgjedhjeve me legjisllacionin kombëtar dhe standardet ndërkombëtare.*
Si rregull, organizatat e vëzhgimit të zgjedhjeve i vlerësojnë zgjedhjet bazuar në legjisllacionin kombëtar dhe gjithnjë e më shumë edhe në bazë të standardeve ndërkombëtare për të vlerësuar nivelin e demokracisë, respektimin e sundimit të ligjit dhe të lirive dhe të drejtave themelore të njeriut.

2.3. PLANI REALIST DHE KOHERENT I PUNËS BAZUAR NË KAPACITETET E ORGANIZATËS

Vëzhgimi i zgjedhjeve është një sipërmarrje komplekse, e cila kërkon përkushtim, njohuri njerëzore profesionale dhe të mirëorganizuara si dhe burime financiare. Kjo pjesë ofron një përmbledhje të aktiviteteve që duhet të merren parasysh gjatë përgatitjes për të organizuar dhe ekzekutuar monitorimin vendor të zgjedhjeve. Përdorimi në maksimum i kapaciteteve shpesh shumë të kufizuara të organizatave është shpesh vendimtar për suksesin e vëzhgimit vendor të zgjedhjeve. Përpilimi i një plani realist pune që përputhet me qëllimin dhe objektivat e monitorimit vendor të zgjedhjeve, i mbështetur nga burime njerëzore të përzgjedhura me kujdes dhe nga burime financiare të dhëna në kohë, lejon realizimin e një vëzhgimi vendor normal, të koordinuar dhe efikas, përfshirë dhe përmbushjen e afatet strikte kohore për raportimin e brendshëm dhe të jashtëm.

Plani i punës

Si hap i parë, OShC-të që bëjnë vëzhgimin vendor të zgjedhjeve duhet të përgatisin një plan pune. Procesi i përgatitjes së një plani të tillë duhet të përfshijë zhvillimin e një liste aktivitetesh, kuadrin kohor të zbatimit, dhe rezultatet e matshme të sugjeruara. Ia vlen që plani i punës të rishikohet bazuar në objektivat dhe objektin e punës së vëzhgimit, pasi kjo ndihmon për përjashtimin e aktiviteteve që nuk janë të lidhura drejtpërdrejt me arritjen e objektivave, apo ato që nuk bien brenda objektit të vëzhgimit. Një plan i mirë pune tregon se aktivitetet dhe rezultatet përfundimtare korrespondojnë rreptësisht me objektivat e vëzhgimit. Me fjalë të tjera, plani është në fakt një strategji për arritjen e objektivave të vëzhgimit dhe përshkruan mjetet me anë të të cilave përmbushen objektivat e vëzhgimit. Planin duhet të jetë i qëndrueshëm, por mjaftueshmërisht fleksibël për t'u përshtatur ndajçdo situatë të papritur që mund të shfaqet gjatë aktiviteteve.

Përgjithësisht paraqitja e komponentëve kryesorë të planit në formë të shkruar përbën ide me vlerë, pasi, në këtë mënyrë të gjithë personat e përfshirë në zbatimin e vëzhgimit do të informohen mbi planin. Për më tepër, ia vlen që plani të bëhet publik, pasi kjo sjellë i shërben parimit të transparencës. Vënia edhe e dokumentacioneve të tjera të vëzhgimit në dispozicion të publikut, të paktën në formë të përmbledhur, duke përfshirë objektivat, qëllimin, parimet udhëzuese (kodin e sjelljes) dhe informacione të tjera të rëndësishme mbi këtë projekt, përbën praktikë të mirë.

Monitorimi i zgjedhjeve kërkon planifikim dhe organizimin të saktë në mënyrë që të përmbushen afatet e shumta. Duke qenë kështu, rekomandohet përpilimi i një kalendarit të detajuar ku jepen datat dhe periudhat kohore kur do të zhvillohen aktivitetet më të rëndësishme zgjedhore. Kalendarin ofron një ndihmë vizuale, por kryesisht ndihmon për të përcaktuar se cilat aktivitete duhet të realizohen, se çfarë lloj burimesh njerëzore dhe financiare janë në dispozicion dhe çfarë përgatitjesh logjistike janë të nevojshme.

Burimet njerëzore

Këshillohet që të projektohet një politikë rekrutimi që i trajton në detaje të gjitha çështjet dhe procedurat që lidhen me burimet njerëzore. Kjo politikë duhet të parashikojë qartë nevojat për staf vëzhgimi dhe të përfshijë një tabelë të të gjitha pozicioneve. Në varësi të objektit dhe objektivit të vëzhgimit vendor të zgjedhjeve, mund të nevojitet përcaktimi i pozicioneve dhe i kushteve të mëposhtme.

- ▶ Numri dhe rolet e anëtarëve të ekipit bazë;
- ▶ Numri i vëzhguesve afatgjatë;
- ▶ Numri i vëzhguesve afatshkurtër;
- ▶ Numri i asistentëve për ekipin bazë, i VAGj-ve dhe VASh-ve;
- ▶ Stafi tjetër (kontabilistët, përkthyesit, IT-ja dhe mbështetja teknike, shoferët, etj.)
- ▶ Kushtet e shpërblimit (gama e pagave, duke përfshirë dhe shpërblimet për punë të mirë).

Afatet kohore për marrjen në punë të stafit duhet të përcaktohen në planin e punës dhe duhet të jenë të lidhura me kalendarin. Hartimi paraprakisht i një plani të tillë, duke i kushtuar vëmendjen e duhur objektit dhe objektivit të projektit të vëzhgimit vendor të zgjedhjeve, ju lejon që të nënshkruani, të mbani dhe të përfundoni kontrata sipas nevojave të vëzhgimit, duke çuar në përdorim më të mirë të burimeve njerëzore.

Gjatë rekrutimit dhe punës në vëzhgime vendore të zgjedhjeve, është e rëndësishme që të sigurohet që asnjë anëtar stafi, ose vullnetar i angazhuar në vëzhgim nuk ka konflikt interesi (si, për shembull, nuk shërben si anëtar i një komisioni zgjedhor, nuk mban një pozicion ekzekutiv ose drejtues në një parti politike, ose nuk është i regjistruar si kandidat). Kur marrin në punë stafin ose vëzhguesit, OShC-të duhet të përpiqen sa më shumë të jetë e mundur të sigurojnë një balancë gjinore, balancë moshe, etniciteti dhe gjuhe. Marrja në punë e vëzhguesve me bazë vullnetare mund të ulë ndjeshëm kostot e organizatës, por, në këtë rast, duhet të theksohet aspekti i trajnimit sipas standardeve ndërkombëtare. I gjithë stafi duhet të angazhohet për promovimin e të drejtave të njeriut dhe për të kuptuarit e nevojave të personave që vuajnë nga diskriminimi (për shembull, diskriminimi i grave, pakicave fetare dhe etnike, personave me aftësi të kufizuara).

Burimet financiare

Një aspekt po aq i rëndësishëm për planifikimin e vëzhgimit është aspekti financiar i procesit. Buxheti duhet të pasqyrojë në mënyrë të saktë nivelin e vëzhgimit dhe duhet të marrë parasysh kategoritë e mëposhtme.

- ▶ Qiranë dhe shërbimet e zyrës;
- ▶ Pajisjet e zyrës dhe mirëmbajtjen e tyre;
- ▶ Furnizimet e zyrës;
- ▶ Shpërblimin e vëzhguesve (përfshirë taksat dhe dietat);
- ▶ Shpërblimin e ekipit bazë (përfshirë taksat dhe dietat);
- ▶ Komunikimin dhe postën;
- ▶ Shpenzimet e udhëtimit (rimbursimin e stafit vëzhgues dhe të vullnetarëve);
- ▶ Shërbimet kontraktuale (kontabilistët, përkthyesit, trajnerët dhe konsulentët e tjerë);
- ▶ Kosto të tjera të drejtpërdrejta (printimin/kopjimin, kostot e lidhura me aktivitetet).

Buxheti duhet të mbulojë të gjitha kërkesat dhe të ketë një shumë të mjaftueshme të planifikuar për emergjencat. Donatorët presin që buxheti të jetë në mënyrë strikte i justifikuar në raport me propozimin për vëzhgim. Për më tepër, ata shpesh kërkojnë raporte të rregullta financiare (të përmuajshme/tremujore ose në baza të tjera të rregullta). Zakonisht ekzistojnë burime të ndryshme financiare në dispozicion të grupeve vendore të vëzhgimit, si për shembull:

- ▶ kontribute nga individë të pasur dhe biznese të pasura;
- ▶ dhurime në materiale dhe shërbime nga biznese dhe individë (kontribute në natyrë);
- ▶ tarifat e anëtarësisë;
- ▶ të ardhura nga shitjet e produkteve të vetë organizatës, të botimeve ose të sendeve të reklamave (bluza, magnetet, kopsa, postera, etj.)
- ▶ financime nga donatorët ndërkombëtarë ose vendas të interesuar për mbështetjen e proceseve demokratike.

Donatorët potencialë mund të përfshijnë institucione ndërqeveritare, të tilla si Komisionin Evropian, ambasadat e huaja në vendin e OShC-ve, agjencitë e zhvillimit dhe të bashkëpunimit teknik, OShC dhe fondacione ndërkombëtare, si edhe partnerë ose institucione përkatëse vendore (si, për shembull, Komisionin Qendror të Zgjedhjeve). Dhënia e fondeve për vëzhgimin e zgjedhjeve zakonisht bëhet nën trysni kohore, gjë e cila mund të çojë në sfida të shumta, përfshirë dhe situata ku buxhetet e vëzhgimeve aktuale mund të jenë objekt shkurtimi fondesh, ose objekt nënfinancimi.

Besueshmëria tek vëzhgimi mund të vihet në rrezik nëse fondet për të ofrohen nga qeveria, partitë politike, ose aktorë të tjerë drejtpërdrejt të përfshirë në zgjedhje. Për këtë arsye, shumë OShC e shmangin marrjen e fondeve për aktivitetet e tyre nga donatorë të tillë potencialë. Në rastet kur merren fonde të tilla, ky fakt duhet të bëhet publik për të shmangur akuzat për anshmëri. Perceptimi i anshmërisë zakonisht kufizohet ose kapërcehet nga zbatimi i duhur i planit të grupit të punës, bazuar në paanshmëri, objektivitet, profesionalizëm dhe transparencë.

2.4. PLANI I TRAJNIMIT MBI RAPORTIMIN

Ky botim përfshin tre seksione mbi trajtimin e çështjeve të cilat përqendrohen të gjitha tek nevojat për trajnim për ekipin bazë: këtë pjesë, e cila synon të ofrojë një pasqyrë të përgjithshme, një seksion brenda kreut për raportimin e brendshëm (shih Kreun 3.4), dhe një seksion tjetër për raportimin e jashtëm (shih Kreun 4.1).

Ky seksion i parë jep disa tipare të përgjithshme që OShC-të duhet të marrin parasysh për të zhvilluar një program të mirë trajnimi. Ai trajton çështje të hartimit të një plani të përgjithshëm trajnimi për raportimin duke përdorur një qasje strategjike që synon arritjen e objektivave afatmesme dhe afatgjata. Ai synon po ashtu të luajë rolin e një kuadri brenda të cilit duhet të merren vendimet e mëvonshme për trajnim parë nga perspektiva afatshkurtër. Për shembull, përzgjedhja e një metode të përshtatshme është thelbësore për përfundimin e suksesshëm të një aktiviteti të veçantë trajnimi, por një vendim i tillë duhet të inkuadrohet dhe të justifikohet brenda një strategjie më të gjerë. Dy pjesët e tjera trajtojnë nevojat për trajnim, qasje dhe metoda specifike.

Vlerësimi paraprak

Nëse një organizatë vendore e vëzhgimit të zgjedhjeve ka realizuar trajnime të lidhura me vëzhgimin e zgjedhjeve në të shkuarën, kjo përvojë duhet të rivlerësohet në kuadrin sesi ajo ka kontribuar për suksesin apo dështimin e vëzhgimit vendor të zgjedhjeve të mëparshme. Kjo lloj analize duhet të jetë sa më e gjerë të jetë e mundur. Ajo duhet të përfshijë periudha të ndryshme (për shembull, fazat zgjedhore dhe jozgjedhore), dhe të përqendrohet tek zbulimi i pikave të forta të përgjithshme të fituara, ose tek mangësitë e përsëritura.

Pavarësisht pranisë së mundshme të faktorëve të rinj (për shembull, objektivave të reja, objektit, ose stafit), të cilat duket se kërkojnë një organizim të ri për arsye trajnimi, çdo vëzhgim vendor i zgjedhjeve duhet të marrë parasysh se çfarë është bërë në të shkuarën. Përsëritja e gabimeve është shumë e zakonshme, por është po ashtu e mundur që të vihen në jetë mësimet e nxjerra.

Udhërrëfyeni për vizionin strategjik

Bazuar në gjetjet e këtij vlerësimi fillestar, është i domosdoshëm një udhërrëfyeni i qartë për projektet e reja. Pavarësisht dallimet që ekzistojnë midis vendeve, një gabim i përbashkët është miratimi i vendimeve duke pasur në mendje vetëm sfidat e menjëhershme. Kalendari i zgjedhjeve mund të jetë shumë bindës për OShC-të dhe mund të kërkojë që ato të organizojnë trajnime brenda pak kohe, por mënyra e vetme për të përmirësuar cilësinë e përgjithshme të trajnimit është hartimi i një plani strategjik (udhërrëfyeni afatmesëm dhe/ ose afatgjatë). Përndryshe, aktivitetet trajnuese nuk do të kenë kurrë drejtim strategjik. Ato do të jenë vetëm reagime apo edhe improvizime që trajtojnë nevojat afatshkurtra.

Udhërrëfyeni duhet të përfshijë elemente të ndryshme. Duke marrë parasysh rëndësinë e tyre, pikat e mëposhtme nxjerrin në pah disa prej këtyre elementëve.

Konfigurimi i aktorëve zgjedhorë

Konfigurimi i aktorëve zgjedhorë është gjithmonë komponent thelbësor i çdo planifikimit strategjik. Trajnimi për zgjedhjet përfshin disa njerëz të cilët marrin përsipër role të ndryshme. Ndërsa secili prej tyre ka sferën e vet të përgjegjësisë, ka pika takimi ndërmjet detyrave të gjithsecilit, të cilat duhet të vlerësohen siç duhet në mënyrë që të hartohet një plan strategjik trajnimi. Hartëzimi i aktorëve qartëson se kush bën çfarë gjatë gjithë ciklit të zgjedhjeve dhe, duke pasur parasysh këtë panoramë, identifikohet se cila metodologji trajnimi është e nevojshme në çdo rast, dhe se cili ka profilin më të mirë për ta realizuar atë. Është jashtëzakonisht e rëndësishme që trajnimi i trajnerëve (ToT) të projektohet dhe zbatohet siç duhet, sepse ai përfaqëson metodën kryesore për garantimin e cilësisë së trajnimit për personat e tjerë që do të trajnohen (zakonisht bëhet në kushtet e kufizimeve kohore dhe me qëllim vendosjen e kontaktit me të gjithëstafin e vëzhguesve vendorë të zgjedhjeve) dhe, në këtë mënyrë, siguron një strategji trajnimi harmonik për të gjithë personat e përfshirë.

Treguesit/cilësia dhe vlerësimi i ndikimit/llogaridhënia

Aktivitetet trajnuese kanë për qëllim të transferojnë informacione të caktuara, apo një grup aftësish tek stafi ose vëzhguesit vendorë të zgjedhjeve, duke supozuar se kjo në vetvete do të gjenerojë rezultat pozitiv. Ndërsa kjo qasje mund të justifikohet në disa situata kritike, normalisht ajo duhet të shmanget. Marrja parasysh e disa elementeve të dobëta të organizatës përbën një pikë të dobishme nisjes për hartimin dhe realizimin e aktiviteteve të trajnimit.

Praktikat e mira flasin për vendosjen e objektivave dhe treguesve të përhershëm të cilësisë si pjesë e planit të trajnimit strategjik për organizatën. Nëse përdoren treguesit, me kalimin e kohës ato mund të gjenerojnë të dhëna, të cilat të udhëzojnë lidhur me efikasitetin aktual të programeve të trajnimit dhe, në këtë mënyrë, mund të çojnë në identifikimin e lehtë të mundësive për përmirësim. Për më tepër, përgjegjshmëria është e lidhur në mënyrë të drejtpërdrejtë me këta tregues. Në këtë mënyrë theksohen si nismat e suksesshme dhe përvojat negative, duke i mbështetur më shumë tek të dhënat vendimet e strukturave drejtuese lidhur me performancën e stafit.

Njohja me kuadrin organizativ

Edhe prania e një kuadri të balancuar dhe aktiv institucional përbën parakusht për një program të mirë trajnimi. Nuk ka një model perfekt programi trajnimi, pasi çdo vend dhe çdo organizatë e shoqërisë civile ka profilin e vet. Me fjalë të përgjithshme, çdo analizë organizative që mund të prezantohet në aktivitetet e trajnimit mund të jetë një suplement i dobishëm për trajnimin për çështje thelbësore. Ky komponent i trajnimit mund të përfshijë diskutime rreth: statusit ligjor të OShC-ve, strukturës së brendshme, rolit të donatorëve të jashtëm, çfarë mund të ketë ndikim mbi pavarësinë e organizatës, lidhjet (in)formale me OShC të tjera kombëtare dhe ndërkombëtare, e kështu me radhë.

Si të përdoren: burimet njerëzore dhe materiale/ mjetet e informacionit dhe teknologjisë/materialet e trajnitimit

Qëllimet e mira mund të jenë të rrënjosura në prezumime jorealiste dhe, në këtë rast, aktivitetet e trajnimit do të përballen me pengesa të vështira praktike në rrugën drejt zbatimit të duhur. Përtej kufizimeve normale financiare, faktorët njerëzorë mund të jenë shumë më të vështirë për t'u trajtuar. Krijimi i bërthamës bazë të OShC-së mund të shkaktojë mungesë të trajnerëve të kualifikuar, apo mungesë të stafit me përvojë të mjaftueshme për të trajnuar stafin e ri, ose vëzhguesit e rinj. Stafi bazë mund të jetë i zënë me detyra të tjera operative, të cilat e kufizojnë dedikimin e tyre për përgatitjen e aktiviteteve të trajnimit dhe zbatimin e tyre. Një mundësi është nënkontraktimi i organizatave të tjera për të realizuar aktivitetet e trajnimit, ose marrja në punë enjë stafi të përkohshëm për të ofruar trajnime të tilla. Opsioni tjetër është mbështetja tek skemat e trajnimeve për trajnerët, të cilat lejojnë trajnimin e shpejtë të aktiviteteve përgjatë zinxhirit të vëzhgimit.

Materialet e trajnimit, qoftë në letër apo në versionin elektronik, janë mjete thelbësore për përfundimin me sukses të trajnimit, por ato nuk mund të prodhohen për pak kohë. Me anë të një strategjie të përgjithshme duhet të identifikohen se cilat lloje materialesh janë të nevojshme, çfarë mjetesh janë të nevojshme dhe në çfarë fazash duhet të përdoren ato. Ato duhet të përgatiten paraprakisht dhe të përshtaten në varësi të ndryshimit të nevojave dhe kërkesave.

Praktika e mirë/ndërtimi i rrjeteve

Edhe nëse ka qasje të ndryshme për vëzhgimin vendor, mund të përdoren disa sfida, situata dhe metoda të përbashkëta si platformë e përbashkët për trajnim. Komuniteti ndërkombëtar zgjedhor përbëhet nga një gamë e gjerë aktorësh, të cilët mund të jenë jashtëzakonisht të dobishëm për një OShC që realizon një vëzhgim vendor të zgjedhjeve. Ndërveprimi i rregullt me komunitetin ndërkombëtar lejon miratimin e shpejtë të praktikave të mira, si dhe bashkimin e forcave ndërmjet rrjeteve të ndryshme të organizatave të vëzhgimit vendor të zgjedhjeve përmes projektimit dhe ndjekjes së një strategjie të përgjithshme trajnimi.

2.5. PLANI I KOMUNIKIMIT

Siç u diskutua më sipër, vëzhgimi vendor i zgjedhjeve duhet të udhëhiqet nga planifikimi dhe përcaktimi i objektivave të qarta. I gjithë informacioni i shpërndarë për audiencat e jashtme duhet të reflektojë objektivat e vëzhgimit vendor të zgjedhjeve.

Përcaktimi i objektivave të qarta përfshin përkufizimin e objektivave për komunikim të jashtëm, gjë e cila, nga ana e saj, ka ndikim mbi mënyrën që përdor organizata për komunikimin e raporteve. Si pjesë e planit më të gjerë të komunikimit për vëzhgimin vendor të zgjedhjeve, OShC-të duhet të vendosin se si ta shpërndajnë informacionin përmes raporteve dhe se si të përdorin përmbajtjen e këtyre raporteve për t'u siguruar që gjetjet dhe rekomandimet të kenë ndikim në periudhën paszgjedhore.

Objektivat dhe qëllimet

Çdo vëzhgim vendor i zgjedhjeve duhet të ketë një person të caktuar (një zëdhënës shtypi), ose një ekip përgjegjës për komunikimin, njësi e cila njihet shpesh me emrin «zyra e shtypit». Ky person ose ekip i caktuar duhet të jetë përgjegjës për identifikimin e nevojave dhe prioriteteve të komunikimit dhe për hartimin e një strategjie për t'i trajtuar ato.

Organizata mund të vendosë të përqendrohet vetëm tek shpërndarja e informacionit, ose të marrë një rol më aktiv për t'i dhënë trajtë debatit mbi procesin zgjedhor, për shembull, duke i inkurajuar më shumë qytetarët që të marrin pjesë në zgjedhje, ose duke rritur nivelin e besimit të publikut në zgjedhje. Objektivat që janë më specifike mund të zhvillohen si hapa për arritjen e objektivave më të gjera. Atokanë ndikim mbi aktivitetet e raportimit dhe planifikimin e tyre, siç reflektohet në planin e raportimit të brendshëm.

Audienca që zakonisht synohet gjatë vëzhgimit vendor të zgjedhjeve janë: garuesit në zgjedhje (partitë politike dhe kandidatët), organet e administratës zgjedhore, grupe të tjera të shoqërisë civile, media vendore dhe ndërkombëtare, komuniteti diplomatik dhe organizata të tjera ndërkombëtare të përfshira në zgjedhje, zgjedhësit dhe zyrtarët publik.

Llojet e ndryshme të mesazheve e lehtësojnë raportimin mbi gjetjet dhe kanë ndikim të mirë në qoftë se mesazhi përshtatetsipas nevojave specifike të llojit të veçantë të audiencës. Ekipi i komunikimit duhet të studiojë paraprakisht përparësitë e secilit grup në drejtim të informacionit që ka të bëjë me zgjedhjet, kohëkur janë të gatshëm t'ia kushtojnë diskutimit të çështjeve zgjedhore dhe të përzgjedhë informacionin që është më i rëndësishëm për ta.

Metodat e përzgjedhura për komunikim ndryshojnë sipas mesazhit që kërkohet të jepet dhe audiencës së synuar. Organizata, në varësi të situatave konkrete, mund të duhet të vendosë nëse do të përdorë informacion të shtypur, audioviziv, ose kanalet *online* të shpërndarjes së informacionit, nëse do të përdorë median tradicionale apo mediat e reja. Këto vendime do të varen nga një sërë faktorësh që lidhen me afatet kohore dhe burimet ekzistuese buxhetore, personeli në dispozicion dhe ekspertiza e organizatës.

Llojet e audiencave

Qasja ndaj komunikimit mund të duket e ndryshme kur diskutohen gjetjet dhe rekomandimet nga vëzhgimi i zgjedhjeve me organet e administratës zgjedhore, krahasuar me një diskutim të shoqërisë civile në kuadër të reformave. Një organizatë ka nevojë të informojë audiencat të ndryshme në lidhje me ecurinë e vëzhgimit vendor të zgjedhjeve, të jetë e përgatitur të bëjë informime të rregullta, të shpërndajë materiale të printuara dhe të bëjë përditësime në mediat sociale në mënyrë të rregullt.

Marrëdhëniet me organet e administratës zgjedhore janë shumë të rëndësishme për të gjitha fazat dhe komponentët e një projekti të vëzhgimit të zgjedhjeve. Prania e një dialogu të përhershëm bashkëpunues është e nevojshme për mbledhjen e

informacionit dhe mund të jetë e rëndësishme për të nxitur agjendën e reformave në të ardhmen. Shumë organizata të suksesshme mbajnë kanale komunikimi konstruktiv me organet e administratës zgjedhore duke ofruar përditësime rreth aktiviteteve të tyre, ose, për shembull, duke krijuar mekanizma bashkëpunimi për projektet e edukimit të zgjedhësve.

Partitë politike ose përfaqësuesit e tyre në parlament janë burime të rëndësishme të informacionit për raportim. Komunikimi efektiv me deputetët mund të sigurojë bashkëpunimin e ardhshëm në avancimin e procesit të reformave. Ia vlen që çështjet e procesit zgjedhor të diskutohen me përfaqësues të partive politike, të krijohen materiale prezantuese apo aktivitete specifike për ta gjatë periudhës së vëzhgimit, t'u kërkohet atyre kontributive edhe mbështetja mbi çështjet e ngritura në raporte, pa lënë mënjanë ruajtjen e paanësisë dhe rolin e organizatave si rojtarë.

Përfaqësuesit e organizatave diplomatike dhe të komunitetit ndërkombëtar janë të interesuar për raportet e vëzhguesve vendorë dhe për shkëmbime të rregullta mbi mjedisin e përgjithshëm të zgjedhjeve. Organizatat e vëzhguesve vendorë mund të përdorin mundësitë e paraqitura nga ngjarjet e organizuara nga grupet ndërkombëtare për të promovuar prioritetet e tyre për reforma dhe përtë kërkuar fonde për projektet në të ardhmen. Ata mund të organizojë po ashtu dhe prezantime për përfaqësuesit e komunitetit diplomatik dhe të organizatave ndërkombëtare.

Komunikimi me organizata të tjera të shoqërisë civile mund të jetë kanal i mirë për të nxitur dialogun mbi çështjet e identifikuar dhe për të krijuar koalicione për reforma.

Në përgjithësi, zgjedhësit, ose më konkretisht, disa grupe zgjedhësish, mund të bëhen objekti komunikimit. Për shembull, informacioni i përzgjedhur nga raportet mund të formojë bazën për nxitjen e diskutime në mediat sociale, për përfshirjen e zgjedhësve të rinj, për të promovuar çështjet që janë të rëndësishme për ta.

Punonjësi/zëdhënësi i shtypit dhe zyra e shtypit

Rekomandohet që të gjitha organizatat e vëzhgimit të zgjedhjeve të kenë një zëdhënësi për komunikimin e jashtëm. Organizatat e mëdha kanë një ekip për komunikimin, i cili drejtohet nga nëpunësi ose zëdhënësi i shtypit. Ekipi krijon dhe mban kontakte me mediat dhe subjekte të tjera të interesuara, drejton pyetje për t'u informuar, dhe moderon aktivitetet e shtypit të OShC-ve. Në shtetet e mëdha, vëzhgimivendor i zgjedhjeve mund të kërkojë caktimin e zëdhënësverajonalë, të cilët mund të lehtësojnë dhe të përshpejtojnë kontaktimin me mediat për çështjet rajonale.

Organizatrat që janë aktiveme staf dhe vullnetarë në mbarë vendin mund të vendosin të hapin zyrë shtypi ose qendër mediatike në një vend qendror të kryeqytetit. Kjo zyrë apo qendër mund të përdoret për konferenca për shtyp, për bisedat e brendshme dhe intervistat me gazetarët, për trajnimin e vëzhguesve, takimet me politikanë dhe me zgjedhësit. Duke qenënjë institucion i ri vendor, adresa e zyrës duhet të bëhet publike nëpërmjetshpërndarjes së broshurave informative, ose nëpërmjet rrjeteve sociale në të gjitha adresat ku mund te gjendet audienca e synuar (si edhe në faqen e internetit të organizatës).

Ekipi i komunikimit ose zëdhënësi (ose zëdhënësit) duhet t'ikushtojnë vëmendje të veçantë «periudhës së nxehtë» rreth ditës së zgjedhjeve; që është, përafërsisht një javë para dhe një javë pas zgjedhjeve. Të paktën gjatë kësaj periudhe këshillohet që të hapet një sallë për shtypin. Në varësi të burimeve financiare dhe njerëzore, organizata mund të marrë me qira një deri në dy dhoma në një adresë në pozicion qendror për të shërbyer si qendër për median. Vendet e punës pa pagesë për gazetarët, aksesin në Wi-Fi dhe shërbime të tjera zyre mund të lejojnë një ndërveprim më të mirë ndërmjet stafit të organizatës së vëzhgimit vendor dhe gazetarëve në momentet më vendimtare. Stafi dhe vullnetarët mund të ndihmojnë për organizimin e aktiviteteve për shtyp dhe të mbështesin prodhimin e raporteve të jashtme. Në qoftë se organizata dëshiron të ketë akses tek mediat ndërkombëtare, duhet bërë përkthimi në anglisht i konferencave për shtyp dhe i raporteve të organizatës. Përkthimi i raporteve të shkruara në gjuhë të tjera mbase mund të bëhet nga vullnetarë që jetojnë jashtë vendit. Publikut duhet t'i bëhen me dije shërbimet e ndryshme të ofruara nga qendra e medias dhe një kalendar aktivitetesh për shtyp gjatë javës, për shembull, nëpërmjet një broshure informative, ose nëpërmjet rrjeteve sociale (sëbashku me faqen e internetit e organizatës).

Të paktën një person në zyrë duhet të jetë përgjegjës për mbështetjen teknike. Ky person i kontaktuar i stafit duhet të menaxhojë përmbajtjen e faqes së internetit të OShC-ve, të ushqejë mediat sociale dhe të ndërtojë dhe të ruajë bazën e të dhënave për shpërndarjen elektronike të raporteve.

Mund të jetë me vlerë që të sigurohet një listë me numrat e telefonave celularë të zëdhënësve rajonalë dhe të përgatitet një listë e qendrave të votimit që mund të jenë interesante për gazetarët.

Hartëzimi i peizazhit mediatik

Për planifikimin e komunikimit është i rëndësishëm identifikimi i mediave të përdorura më gjerësisht në vend. Në shumë shtete anëtare të Këshillit të Evropës, televizioni luan rol shumë më domethënës sesa gazetatat, radioja dhe Interneti. Kjo do të thotë që organizatat e vëzhgimit vendor të zgjedhjeve duhet të identifikojnë se cilat janë kanalet dhe programet më të ndjekura, por nuk duhet të harrojnë dhe pjesën tjetër, veçanërisht rëndësinë gjithnjë e në rritje të hapësirës *online*. Nuk duhet të nënvlerësohet komunikimi përmes Internetit, veçanërisht përmes mediave sociale.

Në varësi të burimeve dhe nevojave në dispozicion, OShC-të mund të përpiqen të vendosin kontakt me mediat ndërkombëtare. Për këtë arsye, OShC-ja duhet të ketë kapacitet që t'i përkthejë në anglisht raportet më të rëndësishme. Praktikata e mira flasin për redaktimin e raporteve nga persona që e kanë anglishten gjuhën e nënës. Raporti i përkthyer me anglishte të dobët (apo në çdo gjuhë tjetër) mund të zbehtë besueshmërinë dhe vlerësimin e OShC-së si burim i vyer për informacionin e lidhur me zgjedhjet.

Duhet të krijohet dhe një listë me mediat kombëtare dhe ndërkombëtare të njohura në vend, ose në mbarë botën. Pas përfundimit të kësaj liste, ajo duhet të përditësohet në mënyrë të rregullt. Lista duhet të jetë funksionale për të lejuar shpërndarjen e shpejtë të raportit, ose të deklaratës. Në veçanti, në ditën e zgjedhjeve, është shumë e rëndësishme që kjo listë të jetë e thjeshtë për t'u gjetur dhe që baza e të dhënave

në të të jetë e lehtë për t'u përdorur për një shpërndarje të suksesshme të mesazheve. Përdorimi i bazës së të dhënave duhet të testohet nga oficeri i shtypit, ose nga persona të tjerë në zyrë.

Mediat pa persona kontakti nuk të vijnë shumë në ndihmë. Personat përgjegjës për median duhet të përpiqen që të gjejnë dhe të vendosin kontaktet e personave përgjegjës. *E-mail*-et dhe mesazhet e shkurtra përbëjnë instrumente të vyeravetëm nëse njihet personi të cilit i dërgohet informacioni, dhe nëse ky person e njeh dërguesin.

Kalendari i aktiviteteve

Zgjedhjet janë procese të gjata, dinamike, të cilat ndikohen nga shumë faktorë. Për këtë arsye, është e pamundur që të planifikohet çdo ndërveprim me mediat, apo çdo ngjarje për shtyp. Megjithatë, organizata duhet të vendosë për disa raporte kyçe gjatë periudhave të ndryshme të ciklit zgjedhor, të cilat duhet t'i paraqiten medias në një kohë të caktuar. Për rrjedhojë, përgatitja dhe botimi i çdo raporti duhet të shoqërohet me një afat kohor. Shpesh, raportet e vëzhgimit të zgjedhjeve dhe konferencat për shtyp ndjekin kalendarin e mëposhtëm.

Periudha parazgjedhore

- ▶ Njoftim për shtyp rreth nisjes së vëzhgimit.
- ▶ Raporte të posaçme për aspekte të caktuara, të tilla si fushata, legjislacioni dhe siguria. Në veçanti gjatë javës përpara zgjedhjeve, konferencat e përditshme me shtypin, të cilat mbulojnë gjetjet e fundit, i tërheqin mediat.
- ▶ Raporte të rregullta të ndërmjetme për të gjithë përgatitjen për zgjedhje, jo më vonë se 7 deri në 10 ditë përpara ditës së zgjedhjeve.

Dita e zgjedhjeve

- ▶ Njoftim për shtyp për hapjen e votimit.
- ▶ Njoftim për shtyp rreth pjesëmarrjes në votim dhe për nivelin e votimit gjatë ditës (pas orës 12 të drekës) dhe përpara mbylljes së votimit.
- ▶ Njoftim për shtyp në rast të konstatimeve problematike.

Periudha paszgjedhore

- ▶ Deklaratë për gjetjet dhe përfundimet paraprake, ku vlerësohet e gjithë periudha e monitoruar (menjëherë, një ose dy ditë pas ditës së zgjedhjeve).
- ▶ Raporti përfundimtar me vlerësim gjithëpërfshirës dhe të detajuar, duke përfshirë rekomandimet për të gjitha aspektet e monitoruara të procesit zgjedhor (rreth dy muaj pas zgjedhjeve).

Kreu 3

Raportimi i brendshëm

Ky kre mbulon elementët kyç të raportimit të brendshëm duke përfshirë dhe fazat e mëposhtme: hartimin e planeve të brendshme të raportimit; ndarjen e detyrave brenda misionit të vëzhguesve vendorë të zgjedhjeve (MVVZ-së); projektimin/përshtatjen e formateve të raportimit të brendshëm; trajnimin e vëzhguesve për mbledhjen e informacionit në terren; përpunimin e informacionit të vëzhguesve nga ekipi e rrjetit; dhe analizimin e informacionit nga ekipi bazë.

3.1. PLANI I RAPORTIMIT TË BRENDSHËM

Nevoja për një plan të raportimit të brendshëm

Plani i raportimit të brendshëm është pjesë kyçe e planit të përgjithshëm strategjik të punës të organizatës dhe luan rol të rëndësishëm për monitorimin e suksesshëm të zgjedhjeve. Ai konsolidon të gjithë elementët e rëndësishëm në një sistem të vetëm dhe nxit besueshmërinë, efektivitetin dhe efikasitetin. Plani i raportimit të brendshëm përbën një "hartë", që shërben si udhërrëfyes për raportimin e brendshëm për stafin e vëzhguesve vendorë të zgjedhjeve, përfshirë dhe anëtarët e ekipit bazë, VAGj-të dhe VASh-të.

Plani i raportimit të brendshëm:

- ▶ rrit mundësinë e arritjes së objektivave dhe qëllimeve të organizatës;
- ▶ promovon të gjithë elementet e raportimit të brendshëm për të punuar me efikasitet dhe në mbështetje të njëri-tjetrit;
- ▶ krijon një rrjet të brendshëm më produktiv dhe reagues;
- ▶ ofron drejtime të qarta dhe udhëzime të hollësishme për aktivitetet e përditshme për anëtarët e ekipit bazë, VAGj-të, dhe VASh-të;
- ▶ lejon shkëmbimin e informacionit midis anëtarëve të misionit;
- ▶ përmirëson të kuptuarit e detyrave dhe reagimeve individuale ndaj nevojave të njëri-tjetrit;
- ▶ përdor mjetet e duhura të komunikimit të brendshëm dhe të raportimit;
- ▶ mat përputhjen e aktiviteteve me afatet kohore dhe rregullat e përcaktuara;
- ▶ zvogëlon kapacitetin për konflikt duke zvogëluar paqartësitë e mesazheve;
- ▶ mundëson shqyrtimin e aktivitetit dhe ofron kanale për të matur suksesin e ardhshëm;
- ▶ fuqizon performancë më të mirë duke i lidhur përpjekjet individuale me ato të ekipit në një sistem të unifikuar.

Elementët kyç të një plani të raportimit të brendshëm

Një mision për vëzhgimin e zgjedhjeve duhet të ketë një strukturë të zhvilluar mirë për raportimin e brendshëm, ku përcaktohen qartë rolet dhe përgjegjësitë e saj. Efikasiteti i saj mund të rritet nëpërmjet:

- ▶ ndarjes së duhur dhe të zgjuar të punës ndërmjet anëtarëve të misionit;
- ▶ udhëzimeve të qarta dhe të detajuara të detyrave dhe të përgjegjësisve për secilin grup/individ;
- ▶ kanaleve produktive dhe të besueshme të komunikimit/raportimit ndërmjet anëtarëve të misionit.

Afatet kohore për raportimin e brendshëm

Tabela më poshtë jep një kalendar tregues të ngjarjeve dhe aktiviteteve të rëndësishme zgjedhore. Kalendari bazohet në zgjedhje me një raund. Në rast se vëzhgohen dy runde zgjedhjesh, atëherë duhet të bëhen ndryshimet përkatëse. Afatet kohore mund të shkurtohen në rast se zgjedhjet organizohen pak kohë pas shpalljes së datës së zgjedhjeve.

- A. Faza përgatitore (dy deri në tre muaj para ditës së zgjedhjeve)
 - ▶ Përzgjedhja e ekspertëve (veçanërisht kur grupi i vëzhguesve vendorë planifikon të krijojë koalicion me partnerë të tjerë).
 - ▶ Rekrutimi iVAGj-ve.
- B. Shpërndarja në terren e vëzhguesve dhe faza e vëzhgimit parazgjedhor (gjashtë deri në tetë javë përpara ditës së zgjedhjeve);
 - ▶ Njoftimi publik për fillimin e vëzhgimit të zgjedhjeve;
 - ▶ Informimi iVAGj-ve;
 - ▶ Shpërndarja eVAGj-ve (katër deri në pesë javë);
 - ▶ Vëzhgimi i të gjitha aspekteve të procesit zgjedhor;
 - ▶ Nxjerrja e raportit/raporteve të ndërmjetme për gjetjet para zgjedhjeve;
 - ▶ Rekrutimi i VASh-ve;
 - ▶ Rekrutimi i operatorëve për hedhjen e të dhënave;
 - ▶ Informimi iVASh-ve;
 - ▶ Akreditimi iVASh-ve;
 - ▶ Rekrutimi dhe trajnimi i operatorëve për hedhjen e të dhënave.
- C. Vëzhgimi i ditës së zgjedhjeve
 - ▶ Mbledhja e të dhënave nga vëzhguesit sipas formularëve dhe afateve kohore të përcaktuara;
 - ▶ Deklaratat/njoftimet për shtyp/konferencat për shtyp për hapjen dhe organizimin e qendrave të votimit, proceset e votimit dhe të numërimit të votave, përqindja e pjesëmarrjes së zgjedhësve në votime dhe e incidenteve të hasura;
 - ▶ Konferencë për shtyp për rezultatet përfundimtare të zgjedhjeve.
- D. Raportimi dhe vëzhgimet paszgjedhore (fundi i ditës së zgjedhjeve deri në tri javë më pas);
 - ▶ Nxjerrja e deklaratës paraprake (dita pas ditës së zgjedhjeve);

- ▶ Informimi i VASH-ve;
- ▶ Vëzhgimi i procesit paszgjedhor (nxjerrja e rezultateve, deklarimi i rezultateve, apelimet);
- ▶ Informimi i VAGj-ve;
- ▶ Nxjerrja e raportit përfundimtar (dy deri në tre javë pas ditës së zgjedhjeve).

Shembull i praktikave të mira: kalendari i ditës së zgjedhjeve

Organizata e vëzhgimit të zgjedhjeve duhet të hartojë kalendarin e aktiviteteve për të gjitha fazat e zgjedhjeve, duke përfshirë: llojin e aktivitetit, datën/afatet kohore, vendin dhe personin përgjegjës. Si bazë për krijimin e kalendarit mund të përdoret kalendari zgjedhor i Komisionit Qendror të Zgjedhjeve (KQZ). Kalendari i KQZ-së bën të mundur të shihet nëse aktivitetet janë në përputhje me aktivitetet e lidhura zgjedhore. Eksperienca tregon se disa aktivitete, të tilla si trajnimi, marrëdhëniet me publikun, komunikimi, raportimi i VAGj-ve, raportimi në ditën e zgjedhjeve mund të kenë afate kohore të veçanta dhe më të detajuara. Më poshtë jepet një fragment nga një kalendar aktiviteteve për ditën e zgjedhjeve.

Kalendari mund të hartohet në formatet e mëposhtme: në *Excel*, *Microsoft Word* dhe në programe të tjera të posaçme. Kalendari i *Google-it* është një ndër kalendaret më të njohur dhe të përshtatshëm dhe përdoret nga shumë organizata për krijimin e afateve kohore. Kalendari i *Google-it* është i disponueshëm për të gjithë, është pa pagesë dhe lehtëson mbledhjen e të gjithë komponentëve të nevojshëm në një hapësirë. Informacioni mund të përzgjidhet, përditësohet, ndahet ndërmjet rrjetit dhe të dërgohet automatikisht si kujtesë për çdo aktivitet.

Tabela 1: Kalendari i brendshëm i ISFED-it për ditë të zgjedhjeve për zgjedhjet vendore të vitit 2015

15 qershor (Dita e Zgjedhjeve)		
Koha	Detyra	Personi përgjegjës
06:30	Mbërrin stafi i menaxhimit për të hapur qendrën e të dhënave dhe për të ndezur kompjuterët	Koordinatori i Ditës së Zgjedhjeve, Eksperti i ICT-së
06:30	Mbërrijnë dhe regjistrohen operatorët e të dhënave dhe ofrohet mëngjesi (për të gjithë)	Eksperti i ICT-së
06:45	Informohen operatorët e të dhënave	Eksperti i ICT-së
06:45	Mbërrijnë vëzhguesit VASH në qendrat e votimeve	Koordinatori i Ditës së Zgjedhjeve, VAGj-ve
07:00	Hapja e qendrave të votimit	KQZ
07:15	SMS-ja e parë – teksti i mbërritjes	VASH-të

07:30-08:00	Gjurmimi i të dhënave – të dhënat e ekspertit,	Eksperti i ICT-së,
	Operatorët e të dhënave marrin në telefon VASH-të	Analisti
08:00-08:30	Zëvendësohen vëzhguesit, nëse është e nevojshme	Koordinatori i Ditës së Zgjedhjeve,
		Eksperti i ICT-së, VAGj-ve
08:00-10:00	Regjistrimi në video i qendrës së të dhënave	Asistenti i Marrëdhënieve me Publikun
08:30	SMS-ja e dytë	VASH-të

15 qershor (dita e zgjedhjeve)		
08:30-09:00	Gjurmimi i të dhënave – Eksportimi i të dhënave, operatorët e të dhënave i marrin në telefon	Operatorët, Koordinatori i Ditës së Zgjedhjeve,
	VASH-të	Eksperti i ICT-së
08:30-09:30	Analiza e incidenteve (dërgimi i incidenteve komulative deri në orën 09:30)	Juristi
09:00	Mbërrin Drejtori Ekzekutiv në qendrën e të dhënave	Drejtori Ekzekutiv
09:00-09:30	Analiza (NPV) e numërimit paralel të votave	Eksperti i ICT-së,
		Analisti
09:00-12:00	Pushim për operatorët	Eksperti i ICT-së,
		Asistenti/Ekspert i ICT-së
09:20-10:00	Deklarata	Menaxheri i Marrëdhënieve me Publikun,
		Drejtori Ekzekutiv
10:00-10:30	Përkthimi i deklaratës	Përkthyesi
10:00-10:30	Dizajni/grafika	Dizajneri, Menaxheri i Marrëdhënieve me Publikun
10:30-11:00	Dërgimi i deklaratës së printuar	Menaxheri i Marrëdhënieve me Publikun,
	tek Qendra e Medias	Asistenti i Marrëdhënieve me Publikun
11:00	Konferencë për shtyp për hapjen	Drejtori Ekzekutiv
11:00-11:30	Dërgimi me e-mail i deklaratës (në anglisht dhe në gjuhën kombëtare)	Menaxheri i Marrëdhënieve me Publikun

11:30-12:00	Postimi i infografikave	Menaxhier i IT-së,
	(Facebook, faqja e internetit)	Menaxheri i Marrëdhënieve me Publikun
12:10	SMS-ja e tretë	VASH-të
12:10-12:30	Gjurmimi i të dhënave – eksportimi i të dhënave, operatorët e të dhënave i telefonojnë VASH-ve	Operatorët, Koordinatori i Ditës së Zgjedhjeve, Eksperti i ICT-së
12:00-13:30	Analiza e incidenteve (dërgimi i incidenteve komulative deri në orën 13:30)	Juristi
13:30-14:00	Deklaratë	Drejtori Ekzekutiv,
		Menaxheri i Marrëdhënieve me Publikun
13:00-17:00	Operatorët bëjnë pushim me turne	Asistenti i ekspertit të ICT-së
14:00-14:30	Përkthimi i deklaratës	Përkthyesi
14:30-15:00	Dizajni /grafika	Dizajneri, Menaxheri i Marrëdhënieve me Publikun
14:30	Dërgimi i deklaratës për printim tek Qendra e Medias	Menaxheri i Marrëdhënieve me Publikun
15:00	Konferencë për shtyp për pjesëmarrjen në votime deri në drekë	Drejtori Ekzekutiv

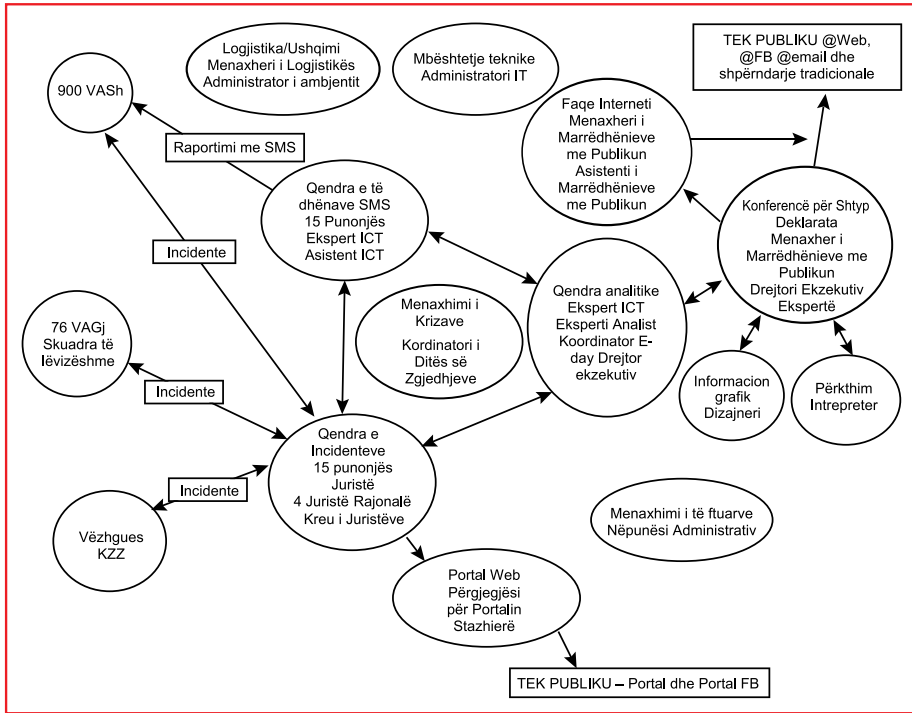
Burimi: www.isfed.ge

Më poshtë do të gjeni një shembull të një grafiku strukturor, i cili jep strukturën e komunikimit të një misioni për vëzhgimin e zgjedhjeve në ditën e zgjedhjeve. Në përgjithësi, struktura e brendshme e komunikimit varet nga objekti i vëzhgimit, metodologjia e monitorimit dhe burimet njerëzore/financiare në dispozicion.

- ▶ Objektivi dhe qëllimi i vëzhgimit përcaktojnë strukturën e misionit. Në varësi të faktit nëse vëzhgimi përqendrohet tek procesi i përgjithshëm i zgjedhjeve, ose në tema të caktuara (monitorimi i mosmarrëveshjeve zgjedhore, monitorimi i sjelljes së medias, e kështu me radhë), ndryshon dhe struktura e misionit dhe struktura e komunikimit të tij.
- ▶ Për më tepër, struktura e brendshme e komunikimit ndryshon në të gjitha fazat e ndryshme të zgjedhjeve: në fazën parazgjedhore, në ditën e zgjedhjeve dhe në periudhën paszgjedhore.

Figura 3: Struktura e brendshme e komunikimit në ditën e zgjedhjeve (Gjeorgji)

TO THE PUBLIC – @ Web, @ FB, @Email and traditional outreach

Burimi: www.isfed.ge

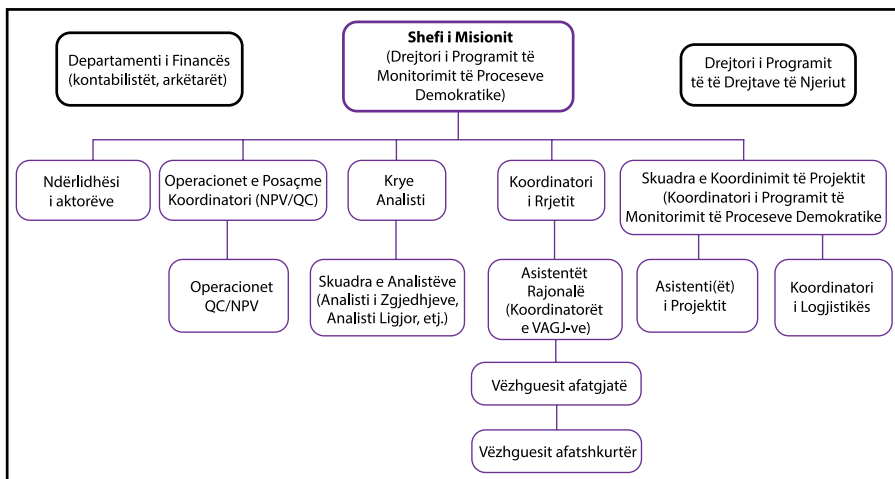
3.2. PËRCAKTIMI I ROLEVE

Planifikimi i një misioni për vëzhgimin e zgjedhjeve përfshin planifikimin e strukturës së ekipit të vëzhgimit të zgjedhjeve. Struktura dhe caktimi i detyrave specifike, punëve dhe përgjegjësi (të cilat zakonisht përcaktohen me anë të termave të referencës të përshtatura për çdo analist individual/ekspert) varet nga qëllimi dhe objektivat e vëzhgimit, burimet në dispozicion dhe përvoja e mëparshme e vëzhgimit. Pavarësisht nga madhësia e ekipit dhe burimet në dispozicion, për të prodhuar raporte të mira është e nevojshme të bëhet ndarja e mëposhtme e detyrave.

- ▶ Ekipi bazë me Shefin e Misionit dhe Zëvendës Shefin e Misionit; analistë për hartimin e raporteve të jashtme; një Koordinator Rrjeti, i cili merr dhe kontrollon raportet e brendshme;
- ▶ Vëzhguesit të cilët mbledhin të dhënat në terren;

Në mënyrë që të prodhojë raporte, secila prej të dyja njësive duhet të kryejë punë specifike, dhe të dyja njësitë duhet t'i koordinojnë aktivitetet e tyre. Një shembull i strukturës së vëzhgimit të zgjedhjeve mund të gjendet në grafikun më poshtë.

Figura 4: Struktura e vëzhgimit të zgjedhjeve (Moldavi)

Burimi: <https://promolex.md>

Ekipi bazë

Ekipi bazë koordinon të gjithë misionin e vëzhgimit të zgjedhjeve, vendos për metodologjinë e përgjithshme, siguron koordinim efikas të aktiviteteve dhe të komunikimit, vendos për përmbajtjen dhe kohën e raporteve të përkohshme, të deklaratave dhe të raportit përfundimtar.

Struktura e ekipit bazë ndryshon nga një organizatë tek tjetra. Normalisht, ajo përfshin Shefin e Misionit, Zëvendës Shefin e Misionit dhe Analistët/Ekspertët (Analistin për Zgjedhjet, Analistin Ligjor, Analistin Politik, Analistin për Median, Nëpunësin/Zëdhënësin e Shtypit, Ekspertin e Sigurisë dhe Rrjetit/Koordinatorin e VAGJ-ve, Ekspertin e Statistikave). Përveç këtyre anëtarëve të orientuar drejt përmbajtjes, ka edhe anëtarë operativë të ekipit bazë (Eksperti i Financës/ Kontabilisti, Eksperti i Operacioneve/ Logjistikës dhe Ekspertët e Prokurimit).

Ekipi bazë siguron komunikim të rregullt ndërmjet anëtarëve të tij, zakonisht nëpërmjet takimeve të rregullta të përbashkëta (për shembull, takimeve të përditshme në mëngjes), që shërbejnë edhe për shpërndarjen e detyrave. Anëtarët individualë të ekipit bazë janë përgjegjës për të siguruar komunikimin vertikal dhe transmetimin e detyrave të anëtarëve të grupeve të tyre të punës. Në mënyrë ideale, ekipi bazë përfshin koordinatorët/menaxherët që sigurojnë rrjedhjen e informacionit, në mënyrë që ai të jetë vazhdimisht i informuar për aktivitetet dhe nevojat përkatëse. Pozicionet kyçe të ekipit bazë jepen më poshtë.

Shefi i misionit

- Koordinon proceset e përgjithshme të prodhimit të raporteve.

- ▶ Komunikon me bordin për të rënë dakord përpëmbajtjen e raporteve dhe të deklaratave.
- ▶ Angazhohet në aktivitete të marrëdhënies me publikun për promovimin e raporteve dhe të deklaratave.
- ▶ Miraton raportet.

Zëvendës Shefi i Misionit

- ▶ Është këshilltari kryesor politik dhe teknik i Shefit të Misionit.
- ▶ Siguron ndjekjen e procedurave të raportimit dhe përpunshmerinë e formularëve të raportimit me situatën.
- ▶ Përgatit raporte të ndërmjetme, deklarata paraprake dhe raportin përfundimtar.
- ▶ Koordinon përgatitjen e informimeve, materialeve dhe formularëve për vëzhguesit.
- ▶ Realizon planifikimin operacional për shpërndarjen e VAGj-ve dhe mbulimin e ditës së zgjedhjeve.

Kryesisht, Zëvendës Shefi i Misionit harton deklaratën paraprake dhe raporte të tjera të jashtme, bazuar në kontributet e anëtarëve të ekipit bazë. Duke pasur parasysh afatet e ngushta, deklarata paraprake zakonisht bëhet një ditë pas zgjedhjeve. Përgatitja e këtyre raporteve është detyrë e vështirë, e cila kërkon një proces të strukturuar hartimi, rishikimi dhe finalizimi. Për të mos nxituar, të gjitha këto raporte duhet të hartohen shumë kohë para botimit të tyre. Edhe Shefit të Misionit duhet t'i jepet kohë e mjaftueshme për t'i shqyrtuar draftet. Pra, afatet duhet të përcaktohen në përputhje me rrethanat.

Analistët

Analistët janë përgjegjës për të vlerësuar aspektet e zgjedhjeve sipas fushave të tyre të ekspertizës (ligjore, zgjedhore, politike, mediave, etj.), në bazë të analizave në nivel kombëtar, si dhe në bazë të informacionit të raportuar nga vëzhguesit në terren. Raportimi i brendshëm i bërë nga vëzhguesit afatgjatë dhe afatshkurtër duhet të shërbejë si element kyç për analistët gjatë formulimit të gjetjeve kryesore, modeleve, përfundimeve dhe rekomandimeve të raporteve të jashtme.

Drejtuesit e ekipit bazë (Shefi i Misioni, Zëvendës Shefi i Misionit) janë përgjegjës për zgjidhjen e mbivendosjeve së temave ose çështjeve të cilat bien jashtë termave tëpërcaktuara paraprakisht të referencës.

Koordinatori i Rrjetit

Koordinatori i Rrjetit është përgjegjës për mbajtjen e komunikimit mes ekipit bazë dhe ekepeve të tjera të misionit me vëzhgues në terren (VAGj-ve, VASh-ve të lëvizshme, VASh-ve). Koordinatori i Rrjetit mund të ndihmohet nga disa Koordinatorë Rajonalë. Koordinatori i Rrjetit, në bashkëpunim me Koordinatorët eRrjetit Rajonal (nëse krijohet), mbledh dhe verifikon raportet e vëzhgimit tëVAGj-ve, VASh-ve, apo vëzhgues të tjerë

në terren. Informacioni kanalizohet më tej tek ekipibazë. Koordinator i Rrjetit:

- ▶ Zhvillon një sistem për ruajtjen dhe përpunimin e raporteve periodike të VAGj-vedhe të raporteve të incidenteve;
- ▶ Kontribuon për zhvillimin e metodave dhe materialeve të trajnimit për raportimin e VAGj-ve;
- ▶ Koordinohet me VAGj-të për të mbledhur dhe për të përpunuar informacion nga VASH-të;
- ▶ Kontribuon për hartimin e seksioneve bazuar në informacionin nga raportet e VAGj-ve.

Eksperti për statistikat

Eksperti për Statistikat, në bashkëpunim me operatorët për hedhjen e të dhënave, mbledh informacion nga VASH-të në ditën e zgjedhjeve zhvillimet, si dhe të dhëna nga protokollat. I gjithë informacioni futet në një *software* të veçantë për përpunim të mëtejshëm. Nëse ndodhin gabime, operatori i merr mbrapsht në telefon VASH-të për të verifikuar dhe korigjuar informacionin përkatës. Programi *software*-ik lehtëson marrjen e informacionit të mjaftueshëm nga ana e ekipit bazë për numërimin e shpejtë të votave, apo për numërimin paralel të votave.

Juristët e qendrës së incidenteve

Juristët e qendrës së incidenteve mund të shërbejnë si njësi opsionale brenda misionit të brendshëm të vëzhgimit, e krijuar veçanërisht për ditën e zgjedhjeve për marrjen e informacionit mbi shkeljet/parregullsitë e konstatuara nga VAGj-të, VASH-të, vëzhguesit e komisionit zgjedhor të nivelit të dytë, për hedhjen e të dhënave në bazën e të dhënave dhe për të dhënë konsultime mbi mënyrën e reagimit.

Vëzhguesit

Vëzhguesit afatgjatë

Vëzhguesit afatgjatë përfaqësojnë sytë dhe veshët e misionit të vëzhgimit në rajone. Detyra e tyre kryesore është që të mbledhin të dhëna të ndryshme rreth proceseve zgjedhore dhe fushatës zgjedhore në fushën e tyre të përgjegjësisë. VAGj-të mbledhin të dhëna për gjetjet parazgjedhore dhe paszgjedhore bazuar në një metodologji specifike vëzhgimi dhe përdorin formularë të ndryshëm vëzhgimi (formularin standard të VAGj-ve, formularin për raportimin e incidenteve, formularët tematikë, etj.). VAGj-të duhet të jenë të ndërgjegjshëm për rëndësinë e informacionit që mbledhin, duhet t'u kushtojnë vëmendje nga afër detajeve dhe të mbledhin prova mbi faktet e përmendura në raporte.

Vëzhguesit afatshkurtër

Vëzhguesit afatshkurtër mbledhin të dhëna cilësore dhe sasiore për proceset e ditës së zgjedhjeve në qendrat e votimit. Në varësi të metodologjisë së zgjedhjeve, VASH-të mund të dërgohen për të mbuluar të gjitha qendrat e votimit, ose kampionë të përzgjedhur rastësisht të qendrave të votimit. VASH-të qëndrojnë në qendrën e votimit gjatë të gjithë ditës së zgjedhjeve, duke mbuluar hapjen e qendrës së votimit, procedurën e votimit dhe numërimin dhe hedhjen e të dhënave. Informacioni i tyre transmetohet në mënyrat e mëposhtme.

- ▶ Skuadrat stacionare (numërimi i shpejtë /NVP, raportimi me SMS, raportimi me anë të telefonit), të cilat i raportojnë në mënyrë të drejtpërdrejtë qendrës ose me anë të telefonimit, ose duke dërguar mesazhe, ose duke plotësuar aplikacionet për incidentet.
- ▶ Skuadrat e lëvizshme i raportojnë VAGj-ve përkatëse, dhe janë përgjegjëse për verifikimin, korrigjimin, konsolidimin e informacionit dhe dërgimit të tij në qendër (tek ekipi bazë).
- ▶ Vëzhguesit në nivelin e lartë të komisioneve zgjedhore, i japin informacionin VAGj-ve dhe qendrës së incidenteve rreth gjetjeve dhe shkeljeve të konstatuara në nivelin e këtyre komisionevenë ditën e zgjedhjeve.

Gjithnjë e më tepër organizatat përdorin teknologjinë moderne dhe e dërgojnë informacionin në mënyrë të drejtpërdrejtë tek një bazë të dhënash, ku bëhet një analizë më e sofistikuar. Më pas, një skuadër e vogël për analizimin e të dhënave (normalisht dy ose tre vetë të mbikëqyrur nga eksperti i statistikave) kryen një analizë të parë të informacionit dhe ia nis analizën ekipit bazë (Zëvendës Shefit të Misionit, Analistit Zgjedhor) për të hartuar seksionin e raportit që ka të bëjë me ditën e zgjedhjeve.

3.3. FORMULARËT E RAPORTIMIT

Ka dy lloje formularësh për raportimin e brendshëm: formularët për vëzhgimin afatgjatë dhe formularët për vëzhgimin afatshkurtër (shih Shtojcën 3). Të dy grupet e formularëve janë hartuar duke marrë parasysh specifikat e vendit. Ato përbëjnë një ndër burimet kryesore të informacionit për ekipin bazë, përveç informacionit të mbledhur nga analistët në qendër. Kur përpilohen ose rishikohen formularët, këshillohet të merren parasysh praktikatat e mira të mëposhtme.

Hartimi i hershëm i formularëve

Shumë vëzhgues vendorë kanë zhvilluar formularë të raportimit të brendshëm, të cilët u shërbejnë objektivave të veçanta të vëzhgimit. Kur afrohen zgjedhjet, ata duhet të angazhohen në mënyrë serioze për rishikimin e formularëve ekzistues, duke u mbështetur në eksperiencat e mëparshme dhe në mësimet e nxjerra; ata duhet të marrin parasysh se ku duan të përqendrohen në raportimin e tyre. Vëzhguesit duhet të kenë një ide të qartë edhe lidhur me mënyrën se si të sigurohen që të dhënat përpunohen siç duhet dhe në mënyrën më efektive për raportet publike të organizatës së vëzhgimit vendor.

Në fillim, ekipi bazë duhet të shqyrtojë një gamë të gjerë çështjesh dhe sfidash të mundshme në lidhje me raportimin. Gjatë një sesiioni për nxjerrjen e ideve, ekipi bazë duhet të përcaktojë se çfarë situatash mund të dalin në pah gjatë vëzhgimit dhe se si mund të raportohen këto situata. Duhet të identifikohen skenarë, sëbashku me probabilitetin e ndodhjes së tyre. Për rrjedhojë, ekipi bazë duhet të zhvillojë formularë të rinj, ose të rishikojë formularët ekzistues të raportimit, duke mos e përjashtuar mundësinë e përshtatjes së tyre në një fazë të mëvonshme. Duhet të planifikohen sesione të rregullta rishikimi për të lejuar ndryshimet e formularëve të raportimit. Në këtë mënyrë, organizata e vëzhguesve vendorë do të përgatitet në mënyrë efektive për të mbledhur informacion.

Elementët kyç të çdo raporti

Cilësia e raporteve ose deklaratave publike varet tërësisht nga cilësia e pyetjeve që përfshin një mision i vëzhgimit të zgjedhjeve në raportet e tij të brendshme. Vëmendje u duhet kushtuar metodave që përdoren për formulimin e pyetjeve dhe mbledhjes, kontrollit dhe analizimit të përgjigjeve.

Ekipi bazë duhet të shpenzojë sasi të mjaftueshme kohe për hartimin e formave të raportimit dhe pyetjeve që duhet të bëjnë VAGj-të dheVASH-të. Ndërsa harton formularët, ekipi bazë duhet të sigurohet që të bëjë pesë pyetjet e mëposhtme kyçe.

- ▶ Kush e realizon procesin?
- ▶ Çfarë po ndodh?
- ▶ Kur ndodh një gjë e caktuar?
- ▶ Ku po ndodh ajo?
- ▶ Pse po ndodh ajo?

Figura 5: Cilësia e informacionit

Burimi: <https://promolex.md>

Përfshirja e këtyre pyetjeve në formularët e brendshëm të raportimit siguron mbulimin nga vëzhguesit të pjesës më të madhe të aspekteve kyçe të ngjarjes.

Formularët e vëzhgimit afatgjatë

Në varësi të specifikave të vendit, objektit, strukturës, burimet njerëzore dhe financiare të misionit të vëzhgimit të zgjedhjeve, vëzhgimi afatgjatë i zgjedhjeve mund të bazohet në metodat e mbledhjes së të dhënave që plotësojnë njëra-tjetrën: formularët e vëzhgimit afatgjatë të zgjedhjeve (formularët e VAGj-ve) dhe mbledhjen e të dhënave në qendër nga anëtarët e ekipit bazë.

Formularët e VAGj-ve janë burimi kryesor i informacionit në lidhje me zhvillimin e procesit zgjedhor në rajone. Vëzhguesit vendorë zhvillojnë formularët e mëposhtëm të VAGj-ve.

- ▶ *Formularët standardë të raportimit të VAGj-ve* mbledhin informacion sasior dhe cilësor për të gjitha aspektet e sjelljes së fushatës zgjedhore. Formularët e VAGj-ve mund të përqendrohen po ashtu më specifikisht tek tema të ndryshme (si, për shembull, financimi ifushatave, monitorimi i medias, etj.), duke siguruar kështu një vëmendje të fortë mbi çështjen përkatëse dhe grumbullimin cilësor të informacionit. Shpesh këto formularë raportimi kopjojnë strukturën e raporteve të përkohshme parazgjedhore, si dhe deklaratën e paszgjedhore dhe/ose raportet përfundimtare.
- ▶ *Formularët e incidenteve të VAGj-ve* japin informacion të menjëhershëm dhe të detajuar të incidenteve të hasura nga VAGj-të në fushën e vëzhgimit. Këto formularë mund të plotësohen nga *formularët e raportimit të VAGj-ve për tubimet* që mund të përdoren në rast të ngjarjeve veçanërisht të rëndësishme (të tilla si një tubimet e vëzhguara, për shembull).

Përmbajtja e formularëve të VAGj-ve varet nga specifikat e vendit, struktura e organizimit të brendshëm dhe metodologjia e monitorimit. Megjithatë, duhet të merren parasysh aspektet e mëposhtme ndërsa hartohen formularët e VAGj-ve.

Objekti i misionit të vëzhgimit të zgjedhjeve

Formularët e raportimit të VAGj-ve duhet të projektohen në përputhje me objektin dhe qëllimin e përgjithshëm të misionit vëzhgues: struktura e raporteve të jashtme në thelb kopjon strukturën e formularëve të VAGj-ve. Edhe në qoftë se organizata e vëzhgimit përballlet me kufizime njerëzore dhe financiare, duhet të përfshihet një minimum karakteristikash i proceseve zgjedhore në formular, në mënyrë që të sigurohet një kontribut cilësor dhe koherent afatgjatë për ekipin bazë. Në përgjithësi, formularët e rregullt të raportimit të VAGj-ve mbulojnë aspektet e mëposhtme të fushatës zgjedhore:

- ▶ Rolin e administratës qendrore dhe vendore publike;
- ▶ Aktivitetin e administratës zgjedhore;
- ▶ Hartimin e listave të zgjedhësve (aplikimin e listave elektronike të zgjedhësve), regjistrimin e zgjedhësve;

- ▶ Sjelljen gjatë fushatës, duke përfshirë dhe aktivitetet e konkurrentëve zgjedhorë;
- ▶ Financimin e fushatës;
- ▶ Mbulimine fushatës zgjedhore nga media (në veçanti nga media rajonale);
- ▶ Apelimet dhe ankesat.

Rishikimi dhe përditësimi i formularëve

Para fillimit të vëzhgimit të zgjedhjeve, ekipi bazë duhet të shqyrtojë mundësinë e përshtatjes së metodologjisë së vëzhgimit. Shumica e organizatave i monitorojnë zgjedhjet duke ndjekur ngjarjet kryesore të fushatës, kalendarin zgjedhor të përcaktuar nga autoritetet zgjedhore, kandidatët zgjedhorë dhe palët e tjera të interesuara. Disa organizata më me përvojë përzgjedhin një qasje më komplekse duke i çuar VAGj-të të vizitojnë çdo vend brenda zonës së tyre të vëzhgimit, duke siguruar kështu mbulimin e të gjithë aktorëve zgjedhore dhe gjetje përfaqësuese për mbarë vendin.

Shembuj të praktikave të mira: përpunimi i avancuar i formularëve të raportimit

■ Mund të përdoren dhe mjete të reja raportimi. Në vitin 2014, Promo-LEX (Moldovi) i dixhitalizoi formularët e vet të raportimit të VAGj-ve, krijoi një program për mbledhjen e të dhënave nga VAGj-të dhe e pajisi çdo VAGj me një tabletë PC, internet me kapacitet 3G dhe një adresë *e-mail*-i. Për më tepër, VAGj-të u trajnuan mbi mënyrën e përdorimit të programit të raportimit dhe përdorimin e tabletave.

■ Në vitin 2012, ISFED-i (Gjeorgji) hartoi një program të veçantë për mbledhjen e të dhënave nga VAGj-të. Programi u lejonte VAGj-ve që ta shtonin informacionin drejtpërdrejt në bazën e të dhënave, e cila mund të shihej nga anëtarët e stafit të zyrës rajonale dhe qendrore. Programi u lejonte po ashtu përdoruesve të identifikonin automatikisht gabimet dhe mospërputhshmëritë dhe të analizonin informacion sasiore.

Informacioni i detajuar

Për të marrë informacion të plotë, të saktë dhe objektiv, formularët e VAGj-ve mund të projektohen në dy mënyra të ndryshme.

1. Pyetjet formulohen në mënyrë shumë të përgjithshme në mënyrë që VAGj-të të jenë fleksibël në përgjigjet e tyre. Në këtë rast, VAGj-të duhet të trajnohen për teknikën e 5 pyetjeve mbi raportimin (duke iu përgjigjur pesë pyetjeve: Kush? Çfarë? Kur? Ku? Pse?).
2. Zhvillohen formularë të detajuar raportimi. Në këtë mënyrë, ekipi bazë siguron që VAGj-të të japin përgjigje sasiore dhe cilësore lidhur me pesë pyetjet e përmendura më sipër.

Sa më të detajuar të jenë formularët e VAGj-ve (me kusht që ato të jenë të përshtatur si duhet në kontekst specifik zgjedhor), aq më shumë informacion të thelluar do të marrë ekipi bazërreth parregullsive dhe/ose shkeljeve dhe rëndësisë së tyre për procesin e përgjithshëm zgjedhor. Në këtë mënyrë VAGj-të do të japin informacion cilësor; ata mund të mbledhin informacion shtesë shumë më të lehtë pasi e dinë se për çfarë po kërkojnë; dhe ekipi bazëmund të kontrollojë me lehtësi nëse është mbledhur i gjithë informacioni i nevojshëm nga VAGj-të.

Formularët e rregullt të raportimit dhe formularët eraportimit të incidenteveduhet t'u japin mundësi VAGj-ve të arrijnë në një analizë të shkurtër që shkon përtej listës së fakteve dhe shifrave. Pyetjet e hapura u lejojnë po ashtu vëzhguesve t'i vënë vërejtjet në kontekst, të japin ca informacion bazë dhe të dalin me përfundimet e tyre. Pyetjet e hapura u lejojnë vëzhguesve të raportojnë ngjarjet që nuk janë të parashikuara në formular. Në raste të tilla, raportet/formularët mund të përfshijnë një shënim për t'u kujtuar vëzhguesve që i gjithë informacioni ose përfundimet kontekstuale të nxjerra nga vëzhguesit duhet të tregohen në mënyrë të qartë si të tilla, në mënyrë që ato të mos konsiderohen si fakte të konstatuara.

Referenca ndaj KQZ-së dhe kalendarit të misionit

Administrata zgjedhoremiraton zakonisht një kalendar zgjedhor në fillim të të gjithë procesit zgjedhor. Vëzhguesit vendorë të zgjedhjeve duhet të përpilojnë po ashtu një kalendar të ngjashëm për të gjurmuar momentet dhe fazat kryesore të procesit dhe për të planifikuar sjelljen e misionit vëzhgues bazuar në të, veçanërisht në lidhje me raportimin e brendshëm dhe të jashtëm. Afatet kohore për raportimin e VAGj-ve duhet të kenë lidhje të qartë me afatet kohore të përcaktuara në kalendarin e zgjedhjeve dhe me kalendarin e raportimit të brendshëm dhe të jashtëm.

Afatet kohore të përcaktuar në kalendarin zgjedhor duhet të përfshihen në formularin e VAGj-ve. Kjo do t'i ndihmojë VAGj-të të mbajnë mend ngjarjet më të rëndësishme të fushatës dhe të raportojnë rreth tyre brenda afateve kohore.

Formularët e shkurtër dhe të thjeshtë

Për harmonizimin e raportimit të VAGj-ve, formularët duhet të mbahen sa më të thjeshtë të jetë e mundur. Pyetjet me fund të përmbyllur i lejojnë ekipit bazë të japin të dhëna më të sakta, të cilat ata mund t'i përdorin dhe për qëllime statistikore. Së pari, VAGj-ve mund t'u kërkohe t'u përgjigjen pyetjeve me "Po" ose "Jo" (për shembull, nëse është zbatuar një dispozitë e caktuar ligjore); më pas, mund të kërkohe detaje shtesë bazuar në përgjigjet pohueseose mohuesetë dhëna më parë (shihni shembuj të këtyre pyetjeve në tabelën më poshtë). Kjo u lejon analistëve që të marrin përgjigje precize.

Tabela 2: Fragment i marrë nga formulari i raportimit i VAGj-ve (Gjeorgji)

A. Aktiviteti i administratës së zgjedhjeve									
1	Sa sesione janë kryer në komisionin e zgjedhjeve të nivelit të dytë gjatë periudhës së raportimit? <i>Specifikoni numrin:</i>								
2	A janë lejuar të gjithë personat e interesuar që të marrin pjesë në sesion? Po Jo (plotësoni detajet në bllokun B)								
3	Cilat parti politike nuk kanë emëruar kandidatë për komisionin e zgjedhjeve të nivelit të dytë sipas ligjit? <table border="1"> <tr> <td>UNM</td> <td>Kristian Demokratët</td> <td>Partia Publike</td> <td>Partia Konservatore</td> <td>Partia e Punës</td> <td>Industria do ta shpëtojë Gjeorgjinë</td> <td>Euro Demokratët</td> <td>Tjetër</td> </tr> </table>	UNM	Kristian Demokratët	Partia Publike	Partia Konservatore	Partia e Punës	Industria do ta shpëtojë Gjeorgjinë	Euro Demokratët	Tjetër
UNM	Kristian Demokratët	Partia Publike	Partia Konservatore	Partia e Punës	Industria do ta shpëtojë Gjeorgjinë	Euro Demokratët	Tjetër		
4	A e ka botuar KQZ-ja listën e plotë të KQV-ve në kohën e caktuar me ligj? <table border="1"> <tr> <td>☐ TV</td> <td>☐ Shtyp</td> <td>☐ Radio</td> <td>☐ Website</td> <td>☐ Vend publik</td> <td>☐ nuk e ka botuar</td> </tr> </table>	☐ TV	☐ Shtyp	☐ Radio	☐ Website	☐ Vend publik	☐ nuk e ka botuar		
☐ TV	☐ Shtyp	☐ Radio	☐ Website	☐ Vend publik	☐ nuk e ka botuar				

Referenca ndaj akteve ligjore

Pyetjet e përfshira në formularët të VAGj-ve duhet të përmbajnë (kur është e mundur) referenca në nenet ekzakte përkatëse të ligjit zgjedhor që mbulojnë një situatë specifike. Përveç kësaj, formularët e VAGj-ve duhet të shkruhen në gjuhë juridike, duke i inkurajuar kështu VAGj-të që të studiojnë kushtet ligjore dhe të përdoringjuhen ligjore përkatësenë raportimin që bëjnë.

Udhëzim për vëzhguesit

Në faqen e parë të formularit të VAGj-ve duhet të ketë një udhëzim që u kujton VAGj-ve kodin e sjelljes për vëzhguesit, afatet e raportimit dhe u shpjegon atyre se si duhet ta plotësojnë formularin. Duhet të përfshihen dhe udhëzime të veçanta për mënyrën se si t'u përgjigjen pyetjeve. Për VAGj-të duhet të kryhen dhe sesione trajnimi praktik; theks i veçantë duhet t'u jepet mënyrave, metodave dhe teknikave për mbledhjen e dëshmimeve dhe provave për të mbështetur raportimin (si, për shembull, përdorimi i kopjeve të dokumenteve, fotografive, videove, mostra të materialeve të fushatës, dëshmime të dëshmitarëve). Në qoftë se gjatë vëzhgimit dalin në pah probleme gjatë plotësimit të formularëve, Koordinatori i Rrjetit/VAGj-të mund të ngarkohen me detyrën e ofrimit të mbështetjes përmes *e-mail*-it dhe telefonit, ose duke i vizituar VAGj-të në terren.

Formularët për vëzhgimin afatshkurtër

Në dallim nga misionet vëzhguese ndërkombëtare, vëzhguesit vendorë afatshkurtër vendosen kryesisht në një qendër votimi nga hapja e saj dhe qëndrojnë aty deri në nxjerrjen e rezultateve (duke formuar një ekip ose vëzhgues stacionarë në një qendër votimi); Megjithatë, mund të ketë edhe ekipe/vëzhgues të lëvizshëm që vizitojnë më shumë qendra votimi gjatë ditës së zgjedhjeve. Çdo skuadër/vëzhgues afatshkurtër në një qendër votimi plotëson formularët për çdo qendër votimi që ka vizituar (komisione

të qendrave të votimeve). Paketa e vëzhguesve afatshkurtër përbëhet kryesisht nga:

- ▶ *një formular standard VASh-je* që shërben për mbledhjen e të dhënave cilësore dhe sasiore në qendrën e votimit (shih Shtojcën 3);
- ▶ *një formular incidentesh* që jep informacion të menjëhershëm dhe të detajuar në lidhje me çdo incident në qendrën e votimit (shih Shtojcën 3);
- ▶ *një formular për deklarimin e ankesave* që kërkon reagim për shkeljen e konstatuar (shih Shtojcën 3).

Përveç kësaj, kalendari i aktivitetit të VASh-ve ndihmon vëzhguesit të ndjekin të gjitha procedurat, të mbledhin informacionin e duhur, të reflektojnë gjetjet në format përkatëse dhe të raportojnë në kohën e duhur.

Gjatë hartimit të formularëve të VASh-ve, duhet t'u kushtohet vëmendje aspekteve të mëposhtme.

Përshtatja e formularëve

Formularët e një vëzhguesi afatshkurtër duhet të projektohen dhe të strukturohen sipas metodologjisë së vëzhgimit dhe qëllimit të raportimit. Në qoftë se realizohet numërimi paralel i votave (NPV) duke përdorur sistemin e raportimit me një telefonatë apo SMS, atëherë formulari standard i VASh-ve duhet të jetë i shkurtër dhe i thjeshtë, pasi monitorimi përqendrohet tek mbledhja e të dhënave specifike në një kohë saktësisht të përcaktuara. Për ekipet/vëzhguesit stacionarë ose të lëvizshëm, formularët mund të jenë më të gjatë dhe me më shumë pyetje. Formulari standard për VASh-të mund të plotësohet nga formulari për incidentet, i cili ofron informacion në lidhje me parregullsitë/shkeljet në qendrat e votimeve.

Testimi i formularëve

Lista e kontrollit për procedurat e ditës së zgjedhjeve shërben si udhëzues për pyetjet për formularët. Për më tepër, duhet të shqyrtohen pyetjet e mëposhtme kur hartohen formularët e VASh-ve.

- ▶ Cilat mund të jenë tendencat potenciale?
- ▶ Cilat mund të jenë çështjet kryesore që mund të kenë ndikim mbi rezultatin?
- ▶ Si mund të përcaktohet përparësia e informacionit?
- ▶ Cila do të ishte përgjigja për secilën pyetje?
- ▶ Si do të analizohen të dhënat e mbledhura?
- ▶ Cilat kanë qenë gjetjet në zgjedhjet e mëparshme?
- ▶ Cila ka qenë përgjigja për secilën pyetje?
- ▶ A ka ndonjë pyetje që duhet të modifikohet ose të zëvendësohet, pasi ajo nuk jep përgjigje të mjaftueshme?

Shembull i praktikave të mira: testi i formularëve të VAGj-ve

■ Në qoftë se për disa raste zgjedhesh në të shkuarën analizat kanë dëshmuar për një numër/përqindje shumë të ulët të shkeljeve gjatë procedurës së hapjes së votimit dhe nëse ju nuk prisni qetë këtë shkelje në zgjedhjet e ardhshme, numri i pyetjeve mund të ulët, ose pyetjet mund të përgjithësohen: *A është kryer në përputhje me ligjin procesi i hapjes dhe i organizimit të qendrave të votimit?* Në këtë mënyrë, vëzhguesi afatshkurtër do të ketë ende mundësi që të ndjekë listën e detajuar të kontrollit të procedurave të ditës së votimit. Në qoftë se vëzhguesi vëren një shkelje gjatë hapjes së një qendre votimi, ai mund të plotësojë një formular (për incidentet) në vend.

Konsistenca e formularëve

Në formularë duhet të përfshihen të gjitha fazat e tërë procesit të ditës së zgjedhjeve: hapja, votimi, numërimi dhe tabulimi. Pyetjet duhet të jenë në përputhje me procedurat e secilës faze.

Shembull i praktikave të mira: pyetje për procesin e votimit

- A i paraqitën zgjedhësit kartat e tyre të identitetit?
- A u kontrollua boja?
- A iu dha e drejta për të votuar zgjedhësve të cilët u bënë me bojë?
- A i konfirmuan sekretarët fletët e votimit me nënshkrim dhe vulë?
- A u aplikua boja për të gjithë zgjedhësit?

Formularët e lehtë për t'u lexuar

Pyetjet duhet të jenë shumë të qarta dhe të kuptueshme për të shmangur interpretime të ndryshme. Përgjigjet e gabuara mund të kenë ndikim mbi saktësinë e gjetjeve. Numri i pyetjeve të hapura duhet të jetë i kufizuar; duhen përdorur në shumicën dërrmuese pyetjet me fund të mbyllur dhe duhet të specifikohen përgjigje alternative për të ulur gabimet. Pyetjet e hapura duhet të përdoren vetëm në rast se nuk ka mënyrë tjetër për të mbledhur informacion.

Shembull i praktikave të mira: pyetjet e hapura dhe pyetjet me fund të mbyllur

■ P.X – A u hap në kohë qendra e votimit?

■ Kjo pyetje mund të interpretohet në dy mënyra të ndryshme: (1) që qendra e votimit u hap nga anëtarët e komisionit përpara fillimit të votimit; ose (2) që qendra e votimit ishte e organizuar dhe e gatshme për të pritur zgjedhësit në kohën e duhur.

■ Kjo pyetje mund të formulohet në mënyrë më specifike:

■ P.X – Në çfarë ore u hap qendra e votimit për t'u organizuar nga anëtarët e Komisionit të Qendrës së Votimit (KQV)?

■ P.Y – Në çfarë ore ishte e gatshme qendra e votimit që të priste zgjedhësin e parë?

■ Grupi i pyetjeve që vijojnë më poshtë është hartuar për t'i dhënë ekipit bazë më shumë përgjigje konkrete.

Kontrollet logjike të formularëve

Kontrollet logjike i japin mundësi ekipit bazë të verifikojë nëse janë të sakta bilancet në protokollin e rezultateve zgjedhore. Eksperti i statistikës mund të hartojë një listë të kontrolleve të rëndësishme logjike që duhet të integrohen në *software*-in e misionit vëzhgues. Kjo listë kontrollesh logjike mund të përdoret edhe për trajnimin e VASH-ve. Në këtë mënyrë, VASH-et do të mësojnë të kontrollojnë saktësinë e përgjigjeve të tyre dhe do të jenë në gjendje të raportojnë të dhëna më të sakta. Më tej, kontrollet logjike mund të përdoren për vlerësimin e procesit të numërimit dhe nxjerrjes së rezultateve. Për këtë qëllim, mënyra më e mirë është që të përgatiten skenarë të mundshëm, në të cilët procesi mund të vlerësohen si “i mirë” ose “i keq”.

Shembull i praktikave të mira: kontrollet logjike për verifikimin e procesit të vlerësimit

■ *Pyetja A:* A u kontrollon shenja/boja?

■ Përgjigje potenciale alternative për pyetjen A – 1) Kontrollon gjithmonë. 2) Nuk kontrollon në një ndër pesë raste. 3) Nuk kontrollon në më shumë se pesë raste.

■ *Pyetja B:* A garantohet sekreti i votimit?

■ Përgjigje potenciale alternative për pyetjen B – 1) Gjithmonë. 2) Nuk garantohet në një ndër pesë raste. 3) Nuk garantohet në më shumë se pesë raste.

■ *Pyetja C:* A ushtohet presion mbi zgjedhësit?

■ Përgjigje potenciale alternative për pyetjen C – 1) Po. 2) Jo.

■ *Pyetja D:* A realizohet procesi i votimit sipas procedurave të përshkuara me ligj?

■ Përgjigje potenciale alternative për pyetjen D – 1) Po, procesi po shkon mirë. 2) Po, procesi po shkon mirë, por ka mangësi të vogla. 3) Jo, procesi po kryhet me shumë shkelje. 4) Jo, procesi po kryhet me shkelje të mëdha.

■ *Kontrolle logjike:* Në qoftë sepër pyetjen A përgjigja potenciale alternative është numri 2 (PA=2), për pyetjet B numri 1 (PB=1) dhe për Pyetjen C numri 1 (PC=1), në vlerësim në PyetjenD vëzhguesi duhet të përzgjedhë një përgjigje alternative, numrin 3, duke treguar se procesi është realizuar me shkelje (PD=3).

Lidhja ndërmjet formularëve standarde dhe formularëve të incidenteve të VASH-ve

Përvoja tregon se lidhja e formularit standard dhe formularit të incidenteve të VASH-ve, nga njëra anë mundëson përshtatjen me llojet specifike të metodologjive/ raportimit pa humbur të dhëna të rëndësishme dhe, nga ana tjetër, rrit besueshmërinë dhe saktësinë e të dhënave të mbledhura. Integrimi i formularëve në një program *software*-ik ndihmon për të nxjerrë në pah dallimet dhe gabimet, të cilat mund të verifikohen dhe të korrigjohen.

Shembull i praktikave të mira: lidhja ndërmjet llojeve të ndryshme të formularëve

■ Në vitin 2014, ISFED-i kreu monitorimin e zgjedhjeve të vetëqeverisjes vendore në Gjeorgji duke përdorur metodologjinë NVP nëpërmjet raportimit me SMS. Formularët standarde të VASH-së dhe formularët e raportimit në vend u integruan në një program *software*-ik. Informacioni i marrë nga formularët standardë iu raportua qendrës së SMS-ve dhe shkeljet e paraqitura në formularët e raportimit në terren iu raportuan qendrës së incidenteve. Sistemi i mundësoi ISFED-it të identifikonte më shumë se 150 dallimet midis këtyre dy formularëve: shkeljet e shënuara në formularin standard mund të raportoheshin në qendrën eSMS-ve; megjithatë në qendrën e incidenteve nuk u plotësuan dhe nuk u raportuan formularë për incidente. Sistemi ibëri të mundur ISFED-it të pastronte të dhënat dhe të arrinte më shumë saktësi në raportimin mbi zgjedhjet.

3.4. KËSHILLA PËR TRAJNIMIN

Në momentin kur është krijuar një udhërrëfyes ipërgjithshëm (shih Kreun 2.4), ky seksion ofron një listë këshillash konkrete që mund të jenë të dobishme për përgatitjen e saktë të aktiviteteve trajnuese. Këtu mund të gjenden disa metodologji të cilat mund

të lehtësojnë transferimin e njohurive, si dhe asimilimin më të shpejtë të aftësive. Trajnerët duhet të vlerësojnë se cilat metoda u nevojiten për të realizuar seancat. Në varësi të grupit të synuar (për shembull, VAGj-ve, VASh-ve, koordinatorëve, hartuesve të raporteve), ose faktorëve të tjerë (të tilla si kuadri kohor, burimet materiale, aftësitë e trajnerit, profilet e personave të marrin pjesë në trajnim), mund të gjenden metodat e duhura për trajnimin ndërmjet metodave të dhëna në listë.

Shumica e metodave të mëposhtme mund të përdoret jo vetëm për trajnim për raportimin e brendshëm, por mund të aplikohet dhe për trajnim tëpërqendruar tek raportimi i jashtëm (shih Kreun 4.1). Më poshtë do të gjeni një listë të plotë të metodave. Trajnerët duhet ta përshtatin çdo teknikë për qëllimin përkatës të synuar.

Kur kryhen sesione trajnimi për raportimin e brendshëm, organizata e vëzhgimit të zgjedhjeve duhet të përpiqet t'u kushtojë vëmendje llojeve të ndryshme të raportimit të brendshëm (për shembull, raportimit të VASh-ve tek VAGj-të, raportimit të VAGj-ve tek ekipi bazë (EB), raportimit të ekipit bazë për të gjithë anëtarët e ekipit bazë, informimit të VASh-ve nga ekipi bazë, etj.. Roli i çdo pozicioni varet nga lloji i raportimit të brendshëm që përdoret. Po ashtu, metodat që do të përdoren do të duhet të përputhen me nevojat e çdo situatë. Për shembull, trajnimi për mënyrën e raportimit të VASh-ve për VAGj-të mund të përqendrohet tek të dhënat e sakta të marra në terren. Metodatat e mëposhtme mund të jenë veçanërisht të përshtatshme – zgjedhjet imituese, raste studimore apo ushtrime me shkrim. Nga ana tjetër, trajnimi mbi raportimin e VAGj-ve për ekipin bazë ka të ngjarë të kërkojë një vështrim të përgjithshëm për kuadrin politik, mediatik dhe ligjor. Pra, metodatat e duhura të trajnimit nuk janë të njëjtat në çdo rast. Ato duhet t'i përshtaten kontekstit ku zhvillohen (për shembull, mund të kërkojnë leximin e raporteve të së shkuarës për të njëjtën çështje), ose balancimit dhe sintetizimit tësesioneve trajnuese.

Metodat e ndryshme të trajnimit

Për ta transmetuar mesazhin, trajnerët mund të përdorin disa metoda, të cilat mund të strukturohen në katër qasje të ndryshme.

1. *Mjetet e informacionit dhe teknologjisë (ICT)* janë instrument i dobishëm, me kusht që organizata e vëzhgimit të zgjedhjeve të ketë bërë një vlerësim të plotë, i cili arrin në përfundimin se sesioni përkatës i trajnimit duhet të përqendrohet në këtë element. Prezantimet në *PowerPoint* dhe videoklipet duhet t'i shërbejnë përfundimit të objektivit kryesor të sesionit, si, për shembull, përmirësimin e aftësive raportuese për pjesëmarrësit në trajnim. Gjatë sesioneve të trajnimit mund të përdoren mjetet e mëposhtme të ICT-së:

- ▶ prezantimi i informacionit përmes **PowerPoint**-it (duke dhënë, për shembull, standardet kryesore ndërkombëtare, strukturën e raportit të zgjedhjeve);
- ▶ shfaqja e **videoklipeve** (për shembull, rreth vëzhguesve që flasin me shtypin);
- ▶ realizimi i **intervistave të regjistruara** (për shembull, për të kërkuar opinionin personal të vëzhguesve, për t'i pyetur ata rreth financimit të organizatës, rreth moshës dhe kualifikimeve të tyre si vëzhgues).

2. *Leximet.* Një mision për vëzhgimin e zgjedhjeve mund të vendosë që të përdorë dokumente me shkrim në sesionet e trajnimit. Ato luajnë rol të rëndësishëm gjatë trajnimit si mënyrë për të konsoliduar informacionin e ofruar. Raportet, botimet, dhe materiale të tjera të ngjashme ofrojnë të dhëna sistematike dhe të strukturuar për pjesëmarrësit në trajnim, por përdorimi i tyre duhet të jetë i balancuar në mënyrë korrekte. Leximi i tepërt mund të çojë në sesione pasive dhe jo ndëraktive. Qasjet e mëposhtme mund të zbatohen gjatë sesioneve të trajnimit.
 - ▶ **Sesionet për leximin e raporteve** (për shembull, leximi i përmbledhjes ekzekutive të raportit të fundit zgjedhor dhe i vlerësimeve të vëzhguesve ndërkombëtarë rreth zgjedhjeve të mëparshme).
 - ▶ Puna me **botimet/dokumentet publike**(për shembull, leximi me zë i pasazheve rreth standardeve ndërkombëtare dhe i gjuhës së tyre të qartë; referimi tek Kodi i Praktikave të Mira i Këshillit të Evropës, ose tek Dokumenti të Kopenhagës i OSBE-së).

3. *Simulimet dhe rastet studimore.* Organizatave të vëzhgimit të zgjedhjeve u rekomandohet të bëjnë simulime. Ato janë jashtëzakonisht efektive, të paktën për disa grupe të synuara (për shembull, VAGj-të). Luajtja e roleve u bën të mundur pjesëmarrësve në trajnim që të vizualizojnë situatat e raportimit në një mënyrë që nuk vizualizohet nga leximi i raporteve ose nga ICT-ja. Vëzhguesit e zgjedhjeve mund të konstatojnë dhe disa raste studimore. Ato janë shumë të dobishme, veçanërisht kur përzgjidhen nga situata të vërteta raportimi. Gjatë trajnimit mund të përdoren qasjet e mëposhtme.
 - ▶ Organizimi i **zgjedhjeve të simuluar** ku përfshihen pjesa më e madhe e pjesëmarrësve (me qëllimin që më pas të vlerësohet bashkërisht sjellja e vëzhguesve dhe të analizohen dhe të dokumentohen shkeljet).
 - ▶ Ushtrimet me **shkrim**: transferimi i njohurive duke hartuar informacion rreth një çështjeje, shkrimi i një ankese për zyrtarët e qendrave të votimit dhe ofrimi i informacionit të shkurtër rreth organizatës dhe metodologjisë të vëzhgimit të përdorur prej saj; po ashtu dhe shkrimi i njoftimeve për shtyp (për shembull, si të reagosh kundër pretendimeve të një organizate).
 - ▶ Realizimi i **intervistave të shpejta** për të mësuar përmendësh shprehjet që mund të përdorin pjesëmarrësit në trajnim në situatat e përditshme të vëzhgimit (për shembull: cili është misioni i organizatës tuaj? Cila është metodologjia e përdorur për vëzhgimin e zgjedhjeve?).
 - ▶ Diskutimi i **rasteve studimore** të marra nga raporte të mëparshme zgjedhjesh me synimin e përmirësimit të raportimit (për shembull, kodi i sjelljes, dokumentimi i thashethemeve, përzgjedhja e formulimit të duhur).

4. *Kohezioni dhe qëndrueshmëria e skuadrës.* Misioni i vëzhgimit të zgjedhjeve duhet të përpiqet të forcojë frymëne ekipit! Në rast se misioni ofron një panoramë të plotë të vëzhguesve të zgjedhjeve, atëherë ata do të shmangin qasjet individuale, të cilat në fund mund të mos jenë me interes për të gjithë misionin. Misioni i vëzhgimit të zgjedhjeve duhet të mendojë mundësinë e ofrimit të trajnimit të rregullt: në këtë mënyrë ai mund të garantojë vijimësinë e përpjekjeve. Një proces i tillë i të nxënit sistematik, të integruar dhe të përzier mund të përfshijë instrumentet e mëposhtme.

- ▶ Promovimin e aftësive **ndërdisciplinore** duke trajnuar ekspertët për trajnimin tematik zgjedhor (për shembull, për financimin e fushatës zgjedhore) për ta përshtatur stilin e tyre të raportimit (pra, formulimin, strukturimin, thellësinë) me nevojat e përgjithshme të organizatës për raportim.
- ▶ Ofrimin e **komenteve ose feedback-ut** për temat (nga ekipi bazë për VASH-të/ VAGj-të).
- ▶ Krijimin e **forumeve online/aplikacioneve** lidhur me udhëzimet bazë të raportimit.
- ▶ Inkurajimin e përdorimit të **manualëve ekzistues dhe botimeve** të Këshillit të Evropës.
- ▶ Inkurajimin e pjesëmarrësve në trajnim (VASH-ve, VAGj-ve, anëtarëve të ekipit bazë) për të marrë pjesë në **kursin on-line të Këshillit të Evropës** për shkrimin e raporteve.

3.5. SFIDAT DHE PENGESAT E MUNDSHME

Procesi i raportimit të brendshëm mund të përballlet me disa sfida dhe kufizime, të mund të kenë ndikim serioz mbi cilësinë e informacionit të dhënë dhe të përpunuar nga vëzhguesit për ekipin bazë (analistët). Këto sfida dhe pengesa mund të jenë të shumëfishta: misioni i vëzhgimit të zgjedhjeve mund ta ketë të vështirë të rekrutojë dhe regjistrojë vëzhgues me përvojë; vëzhguesit mund të mos jetë në gjendje apo të gatshëm të sigurojnë informacionin siç kërkohet; vëzhguesit mund të përballen me konflikte interesi; vëzhguesit mund të ketë vështirësi të raportojnë mbi fakte dhe shifra në një mjedis që është i mbushur me fjalë dhe thashetheme; vëzhguesit mund të kenë qasje të kufizuar në informacion; dhe ata mund të ballafaqohen me trajtimin e informacionit të ndjeshëm. Ky kre ofron rrugë të përgjithshme për të kapërcyer sfidat dhe kufizimet e listuara.

Rekrutimi i vëzhguesve me eksperiencë

Rekrutimi përmes rrjetit

Rekrutimi i vëzhguesve mund të jetë proces sfidues, po të marrim parasysh vështirësitë për gjetjen e kaq shumë njerëzve profesionistë dhe të paanshëm në të gjithë vendin. VAGj-të dhe VASH-të mund të përzgjidhen duke përdorur burimet e mëposhtme.

- ▶ Bazat e të dhënave të vëzhguesve të cilët janë me eksperiencë.
- ▶ Rrjetet e përhershme rajonale dhe të rretheve për përzgjedhjen e VAGj-ve dhe VASH-ve.
- ▶ Faqen juaj e internetit, e cila mund të përdoret për të mbledhur informacion. Mbani parasysh se kjo mënyrë rekrutimi mund të përmbajë më shumë rreziqe se të tjerat.

Trajnimi dhe vlerësimi i vëzhguesve

Të mbështeturit tek përvoja e qasjeve të ndryshme të OShC-ve vendore, duke përfshirë vëzhgimin përfaqësues mbështetur në mostra, seancat e trajnimit të mbështetura tek praktika, dhe sistemet e vlerësimit me shumë faza, mund të rrisë mundësinë e pasjes së më shumë vëzhguesve profesionistë në terren.

- ▶ **Vëzhgimi përfaqësues i mbështetur në mostra** ju lejon të zgjidhni rreth 20% të të gjitha qendrave të votimeve për të përfutur rezultate përfaqësuese për të gjithë vendin. Në këtë mënyrë ju mund të zvogëloni numrin e VASH-ve dhe të rrisni mundësinë e gjetjes së kandidatëve profesionistë.
- ▶ **Trajnimi i bazuar në praktikë** ndihmon për të rritur cilësinë e njohurive të pjesëmarrësve dhe për të matur aftësinë e tyre për të vëzhguar; në seancat e trajnimit mund të përfshini teste paraprake, teste pasuese dhe vlerësimin nga trajnerët. Mos harroni se është e rëndësishme të trajnioni më shumë vëzhgues se ju nevojiten në të vërtetë; është gjithmonë mirë që të kenidisavëzhgues me përvojë rezervë.
- ▶ **Sistemi i rekrutimit me shumë faza** ju ofron mundësinë që t'i vlerësoni vëzhguesit në faza të ndryshme. Procesi i rekrutimit mund të jetë si më poshtë: së pari, shqyrtoni CV-të e kandidatëve, më pas kontrolloni referencat nga organizata ose persona të besueshëm, dhe më vonë realizoni intervista ballë për ballë dhe hartoni teste për të verifikuar aftësitë e raportimit të kandidatëve.

Shembull nga praktikat e mira: procedura e rekrutimit me shumë faza

■ Në zgjedhjet vendore të vitit 2014 në Gjeorgji, ISFED-izhvilloi një bazë të dhënash vlerësimi me shumë faza, e cila përbëhej nga kriteret individuale për secilën fazë.

■ Hapat e procesit të vlerësimit ishin si më poshtë.

- ▶ Kandidatët për VASH i plotësuan testet paraprake përpara trajnimit: nëpërmjet tyre u kontrolluan njohuritë bazë të kandidatëve.
- ▶ VASH-ët plotësuan testet pas trajnimit, nëpërmjet të cilëve u kontrolluan njohuritë e fituara gjatë trajnimit dhe aftësia e tyre për të vëzhguar.
- ▶ VASH-ët organizuan simulime për ditën e zgjedhjeve 10 ditë para ditës së zgjedhjeve; ISFED-i kontrolloi cilësinë e raportimeve dhe aftësinë e tyre për të vëzhguar në praktikë.
- ▶ U kryen teste me gojë një javë përpara ditës së zgjedhjeve dhe u verifikua nëse VASH-ët ishin të ndërgjegjshëm për çështjet më të rëndësishme të vëzhgimit të zgjedhjeve; në rast të përgjigjeve të gabuara, ata u kujtuan sërish për përgjigjet e sakta.
- ▶ ISFED-i realizoi kontrole të ditës së zgjedhjeve pas zgjedhjeve, duke kontrolluar përputhshmërinë e formularëve me informacionin e reflektuar në bazën e të dhënave.

■ Gjatë këtij procesi, ISFED-i që në gjendje të zëvendësonte ose të ri-instruktonte VASH-ët. Nga më shumë se 1 000 VASH, 23 prej tyre u zëvendësuan dhe 18 u ri-instruktuan. Pas një procesi të tillë gjithëpërfshirës trajnimi dhe vlerësimi, ISFED-i krijoi një bazë të dhënash rreth kualifikimeve kyçe të VASH-ve, e cila lejoi në shpërndarjen e duhur të tyre në terren.

Refuzimi për t'u regjistruar si vëzhgues të pavarur

Në disa vende OJQ-të nuk kanë të drejtë as të hyjnë në qendrat e votimit në ditën e zgjedhjeve dhe as të vëzhgojnë punën e komisioneve të çdo niveli (KQV-ve, KZZ-ve dhe të komisioneve zgjedhore të nivelit më të lartë). Në këtë rast, misioni i vëzhgimit të zgjedhjeve mund të mendojë për opsionet e mëposhtme.

- ▶ Regjistrimin e vëzhguesve si gazetarë.
- ▶ Lejimi i regjistrimit të vëzhgues si përfaqësues (vëzhgues të kandidatëve).
- ▶ Nëse është e mundur, vëzhgimin drejtpërdrejt (*live streaming*) nga çdo qendër votimi.

Vëzhguesit duhet të veprojnë sipas rregullave dhe të raportojnë për incidentet, problemet dhe shkeljet që janë në gjendje të vëzhgojnë. Duke qenë kështu, opsionet e mësipërme nuk janë të rekomandueshme, por janë më shumë fakultative në raste shumë të veçanta.

Konflikti i interesit i vëzhguesve

Vëzhguesit të cilët janë në konflikt interesi mund të kenë ndikim mbi besueshmërinë e një organizate dhe të gjetjeve të saj, sidomos në rajonet e vogla dhe në fshatra, ku anëtarët e komisioneve, përfaqësues të partive politike dhe subjekteve zgjedhore janë të afërm dhe/ose miq të vëzhguesve.

Organizata e vëzhgimit të zgjedhjeve duhet të ketë kritere të qarta për identifikimin e paanshmërisë së vëzhguesve, prejardhjen dhe marrëdhëniet me përfaqësuesit e sektorëve politikë, qeveritare dhe publikë. Në disa raste konfliktet e interesit janë të pashmangshme. Mënyra të mundshme për t'i zgjidhur ato janë:

- ▶ nëse ka burime të mjaftueshme, caktimi i vëzhguesve nga rajone apo qytete të tjera;
- ▶ nëse nuk ka burime të mjaftueshme, caktimi i vëzhguesve në të njëjtat fshatra dhe qytete, por në qendrat e votimeve më të largëta nga vendi i tyre dhe ku nuk kanë të afërm dhe/ose miq që kandidojnë si anëtarë të komisioneve apo pjesëmarrës në zgjedhje.

Fjalët dhe thashethemet

Trajtimi i kujdesshëm i akuzave dhe thashethemeve

Ndërsa vëzhgojnë, anëtarët e misionit do të marrin shumë informacion në lidhje me incidentet zgjedhore; ca informacion do të jetë i besueshëm, ca më pak ose aspak i besueshëm. Vëzhguesit duhet ta bëjnë të qartë në raport nëse informacioni i dhënë është vëzhguar prej tyre personalisht, nëse është i bazuar në fakte të tjera të besueshme, apo nëse është i bazuar në pretendime.

Shembull i praktikave të mira: raportimi i pretendimeve

— Vëzhguesit morën pretendime të besueshme që zgjedhësit, mbështetësit partiakë dhe nëpunësit publik gjenden nën presion për të mbështetur kandidatë proqeveritarë. Në shtatë zona vëzhguesit qenë në gjendje t'i verifikonin pretendimet si të besueshme, ose si të verifikuara nga burime të shumëfishta.

Ose

— Vëzhguesit morën pretendime të shumta shqetësuese nga i gjithë vendi për presion ose kërcënim të qytetarëve në lidhje me zgjedhjet. Ekipi bazë i ndoqi këto raporte dhe konstatoi se shumë prej tyre ishin të besueshme. Edhe kur nuk mund të vërtetoheshin pretendimet, shpesh ishte e qartë që njerëzit i besonin ato, duke cenuar kështu "të drejtën e tyre për të hedhur votën pa frikë nga ndëshkimi". Ky problem ul seriozisht cilësinë e procesit zgjedhor.

Thashethemet janë informacion i paverifikuar që qarkullon nga një person tek tjetri; shpesh nuk ka prova mbështetëse për to. Vëzhguesit e zgjedhjeve përipiqen të raportojnë rreth ngjarjeve që ata kanë vëzhguar dhe dokumentuar, ose për të cilat kanë informacion të besueshëm.

Deklarimi i fakteve

Duhet të shmangen shprehje të tilla si "raste të caktuara" ose "hetime të ndryshme". Fjalët "të caktuara" dhe "të ndryshme" i lënë përshtypjen lexuesit se, për shembull, misioni i vëzhgimit të zgjedhjeve nuk është në dijeni të numrit ekzakt të çështjeve që ka vëzhguar, ose që i janë raportuar.

Shembull nga praktikat e mira: raportimi i fakteve

- **Neni 43 dhe 45 i Kodit Zgjedhor** u lejon zyrtarëve politikë të marrin pjesë në fushatën zgjedhore ndërsa ata janë në detyrë.
- Vëzhguesit shqyrtuan nëse kishte kontribute të paligjshme në katër raste në favor të partisë në qeverisje.
- Në tri raste, zyrtarët e qeverisjes vendore kryen hetime.

Bëjeni të qartë nëse vëzhgimet raportohen në vetë të parë ...

Shembull nga praktikat e mira: raportimi i vëzhgimit

— VAGj-të raportuan disa raste kur nëpunësit e administratës publike dhe mësuesit u inkurajuan të merrnin pjesë në tubimet partiake.

... apo në rast se informacioni iu është raportuar nga një burim tjetër. Gjithnjë përmendni burimin.

Shembull nga praktikat e mira: raportimi i burimeve

■ Më pas KQZ-ja raportoi se 2.83% e të gjitha votave të hedhura në mbarë vendin u shpallën të pavlefshme.

Kur trajtoni thashethemet, informacioni mund të kontrollohet nëpërmjet:

- ▶ kërkimit për dëshmitarë;
- ▶ kontrollit të konsistencës së deklaratave;
- ▶ kërkimit të dokumenteve mbështetëse;
- ▶ krahasimit me raste të ngjashme;
- ▶ kontrollit për formimin e personave të përfshirë;
- ▶ duke marrë parasysh motivimin e njerëzve që i shpërndajnë thashethemet.

Trajtimi i informacionit të ndjeshëm

Ruajtja e duhur e informacionit të ndjeshëm

Organizatat e vëzhgimit të zgjedhjeve duhet të marrin masat e nevojshme për parandalimin e aksesit të paautorizuar tek të dhënat personale. Çdo informacion i lidhur me individët e përcaktuar duhet të trajtohet dhe të ruhet me siguri, duke përfshirë:

- ▶ Tavolinat e punës ose sirtarët ku vendosen dosjet duhet të jenë të mbyllura.
- ▶ Kompjuterët duhet të jenë të mbrojtur me fjalëkalim.
- ▶ Fjalëkalimet duhet të jenë sekrete dhe të sigurta, dhe duhen ndryshuar në mënyrë të rregullt.
- ▶ Aparaturat për ruajtjen e të dhënave, të cilat përmbajnë informacion personal, duhet të ruhen të sigurta.
- ▶ Nuk duhet të lihen fletë në vendin e punës, apo në tavolina.
- ▶ Informacioni në ekranet e kompjuterëve nuk duhet të jetë i aksesueshëm/i dukshëm për askënd tjetër përveçse për përdoruesit e autorizuar.
- ▶ Të dhënat "endjeshme" duhet të jenë objekt i një aksesit shumë të kufizuar.

Trajtimi i kujdesshëm i dhënies së informacionit

Organizata për vëzhgimin e zgjedhjeve nuk duhet t'i japë asnjë informacion asnjë pale të tretë pa lejen e ekipit bazë. Këtu përfshihen dhe prindërit ose të afërm të tjerë, partnerët, miqtë dhe kolegët.

Policia mund të ketë kompetenca të caktuara bazuar në ligji për të hyrë tek të dhënat

personale që i mban organizata. Kjo nuk është një e drejtë automatike, megjithatë, ajo duhet të ketë lidhje me hetimin/zbulimin e një krimi dhe/ose kapjen e një shkelësi të ligjit. Duhet kushtuar kujdes tejet i madhpër përcaktimin e identitetit të ankuesit dhe nuk duhet të jepet asnjë informacion pa një komunikim zyrtar me shkrim që tregon emrin, gradën dhe numrin e distinktivit të oficerit hetues. Në rast paqartësie, vëzhguesi duhet t'ia referojë çështjen këshilltarit ligjor.

Asgjësimi i dokumenteve

Organizata për vëzhgimin e zgjedhjeve duhet t'i asgjësojë të dhënat plotësisht, nëpërmjet grirjes ose djegies së tyre, për të siguruar mosmarrjen aksidentalisht të informacionit nga palët e treta. Duhet të kushtohet kujdes i veçantë lidhur me ripërdorimin dhe nxjerrjen nga përdorimi i kompjuterëve.

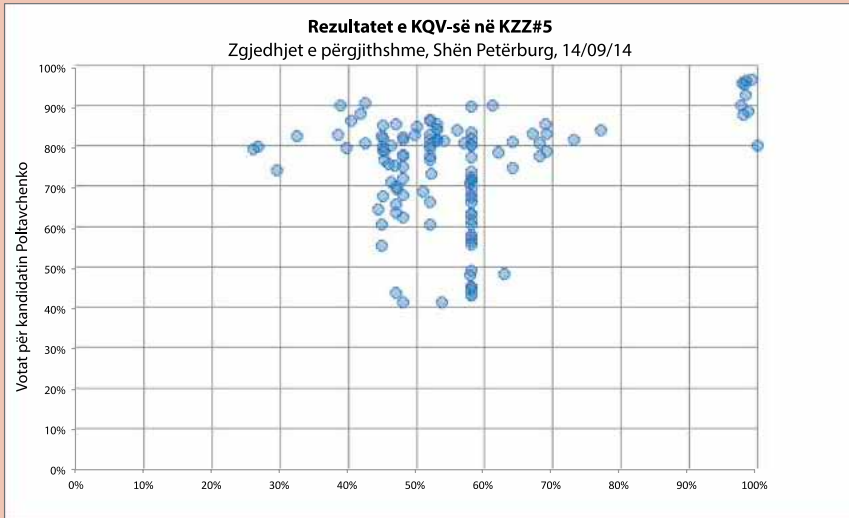
Aksesi i kufizuar në informacion

Në disa raste institucionet qeveritare mund të ngurrojnë të japin informacionin e kërkuar. Kjo mund të ndodhë për shkak të ndalimeve ligjore, rregulloreve të brendshme, ose interpretimit të papërshtatshëm të legjislacionit ekzistues. Në raste të tilla mund të aplikohen qasjet e mëposhtme.

- ▶ Mbështetja tek informacioni i disponueshëm i botuar (legjislacioni, informacioni për faqet e internetit, blogjet, media sociale, gazeta).
- ▶ Analiza e rezultateve zgjedhore (nëse ofrohet ndarja në nivelin eKQV-ve).
- ▶ Përpjekja për të marrë më shumë informacion duke iu drejtuar informacionit përkatës për aksesin në informacion.
- ▶ Trajnimi i zyrtarëve të institucioneve përkatëse lidhur me çështjet e aksesit në informacion në periudhën ndërmjet zgjedhjeve.
- ▶ Lobimi në organizatat ndërkombëtare dhe komunitetin diplomatik për të ngritur çështjen e aksesit në informacion me aktorët kryesorë të qeverisë.

Të dhënat mund të mbledhen nga qytetarët e zakonshëm; organizata e vëzhguesve mund të bëjë një thirrje për ofrimin e informacionit në një platformë e cila liston shërbimet e ndryshme të njerëzve, e njohur ndryshe *sicrowd-sourcing*. Në këtë mënyrë, qytetarët i ndihmojnë VAGj-të dhe ekipin bazë të mbledhin informacion. Qytetarët mund të inkurajohen që t'i dërgojnë raportet për incidentet tek bazat publike e të dhënave për incidentet (hartat e shkeljeve), të ngarkojnë fotografi dhe skanime të materialeve të fushatave në galeri të posaçme të fotove publike.

Shembull nga praktikat e mira: analizat statistikore të rezultateve të zgjedhjeve

■ Analiza e të dhënave statistikore të KQV-së mund të japë tregues të besueshëm të mashtrimit dhe falsifikimit. Mund të identifkohen metodat e mëposhtme.

- ▶ Pamja e parë, analizë e thjeshtë: për shembull, shifra identike të fletëve të pavlefshme të votimit/fletëve të vlefshme të votimit/ rezultatit.
- ▶ Krahasimi linear i të dhënave: për shembull, krahasimi i një parametri (të tilla si numri i votave të një partie) ndërmjet zonave zgjedhore të një rrethi të caktuar.
- ▶ Krahasim dy-dimensional: krahasimi i rezultatit në KQV-ve me votat për një kandidat specifik në të njëjtat KQV (shih më poshtë).

■ Në grafik krahasohen dy parametra:

- ▶ votat për një kandidat;
- ▶ rezultati.

■ Grafiku tregon se në 30 KQV rezultati është identik me nivel saktësie +/- 1 vota; duke arritur dukshëm rezultatit 58%. Ky shembull është marrë nga zgjedhjet për guvernator në Rusi në vitin 2014 (Shën Petërburg, KZZ#5).

Kreu 4

Raportimi i jashtëm

Ky kre mbulon fazën përfundimtare të misionit të vëzhgimit të zgjedhjeve, i cili çon në bërjen publike të të dhënave të misionit të vëzhgimit. Si praktikë, misioni përgatit lloje të ndryshme të dokumenteve publike për të paraqitur gjetjet, përfundimet dhe rekomandimet lidhur me vëzhgimin e procesit zgjedhor; përkatësisht, raportet e ndërmjetme, deklaratat paraprake dhe raportet përfundimtare. Në këtë kre, botimi mbulon të gjitha aspektet e nevojshme që çojnë në versionin përfundimtar të çdo raportimi të jashtëm, përgatitjen e ekipit bazë, strukturën e raportit, stilet e raportimit, temat e raportimit, duke përfshirë një grup fushash të rekomanduara dhe pyetjesh që duhet të trajtohen, prezantimin publik të raporteve, pengesat dhe sfidat e mundshme, si dhe fazat pas zgjedhjeve dhe mbështetjen për ndryshime.

4.1. TRAJNIMI I EKIPIT BAZË

Çdo mision vëzhgimi i zgjedhjeve është unik, në varësi të objektit, strukturës dhe burimeve njerëzore/financiare në dispozicion, si dhe të kontekstit social-politik në të cilin ai vepron. Organizatat për vëzhgimin e zgjedhjeve bëhen gjithnjë e më tepër profesionale dhe ekipi bazë zakonisht përbëhet nga ekspertë me njohuri të gjera në fushat përkatëse të aktivitetit, të cilët kontribuojnë sëbashku për zbatimin e suksesshëm të misionit.

Anëtarët e ekipit bazë janë përgjegjës për konsolidimin e informacionit të marrë nga VAGj-të dhe VASh-të në terren dhe për zhvillimin e raporteve të ndërmjetme dhe përfundimtare. Çdo anëtar kontribuon në raportin me shkrim në përputhje me detyrën dhe objektin e punës së tij/saj. Megjithatë, në disa raste, anëtarët e ekipit bazë mund të kenë nevojë për t'utrajnuar dhe/ose përaktivitete për të rritur kapacitetet për të zgjeruar njohuritë dhe aftësitë e tyre, ose për të arritur në një qasje të përbashkët drejt krijimit dhe prezantimit të raporteve publike.

Në përgjithësi, aktivitetet trajnuese për gazetarët e jashtëm ndjekin dy objektiva kryesore: përmirësimin e aftësive për kryerjen e një vlerësimi të plotë të aspekteve të ndryshme të procesit zgjedhor, dhe përmirësimin e aftësive për t'i komunikuar gjetjet në mënyrë të kuptimtë dhe të kuptueshme për publikun, duke përfshirë edhe formate të përshtatura sipas specifikave të audiencave të ndryshme.

Së pari, ofrimi i një përmbledhjeje gjithëpërfshirëse është aftësi kyçe për çdo analist. Normalisht një grusht njerëzish (Zëvendës Shefi i Misionit, Eksperti i Shtypit) janë të pranishëm në fazën përfundimtare të procedurës së raportimit. Ata, në veçanti

Zëvendës Shefi i Misionit, marrin të dhëna individuale të brendshme (kontribute në fushatë caktuara nga analistët përkatëse të ekipit Bazë) me synimin dhe nevojën për t'i harmonizuar ato në një raport të jashtëm të qartë, konciz dhe koherent (raport të përkohshëm, deklaratë paraprake ose raport përfundimtar). Në të njëjtën kohë, eksperti i shtypit duhet të jetë në gjendje të hartojë njoftime për shtyp të projektuara për t'i shprehur mesazhet kryesore dhe konkluzionet e vëzhgimit në mënyrë miqësore ndaj medias.

Kombinimi i përvojave nga fusha të ndryshme (si, për shembull, nga e drejta, politika apo statistikat), balancimi i detajeve e qasjeve të përgjithshme dhe, së fundmi, harmonizimi i përmbajtjes së raportit me qëllimet afatshkurtra, afatmesme dhe afatgjata janë, përbëjnë, ndër të tjera, aftësi të rëndësishme që duhet të jenë në gjendje të forcohet nga aktivitetet e trajnimit. Për më tepër, anëtarët e tjerë të ekipit bazë, përgjegjës për fusha të caktuara, duhet gjithashtu të jetë në gjendje ta zhvillojnë fushëne tyre të ngushtë duke pasur parasysh panoramën e plotë, që është objektivi i trajnimit, i cili duhet të theksohet përmes sesioneve të përshtatshme të trajnimit.

Së dyti, raportimi i jashtëm mund të bëhet në formate të ndryshme. Personat përgjegjës për të duhet të caktohen në përputhje me rrethanat. Shkrimi i një njoftimi për shtyp kërkon aftësi të ndryshme nga hartimi i raportit të përgjithshëm. Prandaj, aktivitetet e trajnimit duhet të marrin parasysh lojtarët e ndryshëm përgjegjës për raportimin e jashtëm dhe të parashikojnë seanca të përshtatura për nevojat e tyre specifike. Raportet e shkruara përbëjnë komponentin kryesor të strategjisë së përgjithshme të raportimit të jashtëm, por ekzistojnë po ashtu edhe formate të tjera për të cilat vëzhguesit duhet të jenë të informuar.

Duke pasur parasysh një kuadër të tillë, më poshtë jepen shembuj të disa metodave të trajnimit që kanë për qëllim të përmirësojnë cilësinë e raportimit të jashtëm. Disa module duhet të jenë të përbashkëta për çdo anëtar të ekipit bazë, ndërsatë tjera duhet t'u përgjigjen nevojave specifike.

Simulimet

Riprodhimi i situatave reale është proces shumë i dobishëm. Luajtja e roleve, për shembull, ndryshon pozicionimin e njerëzve dhe i lejon çdo individ të kuptojë sfidat e individit tjetër. Nëse ekspertët e shtypit marrin rolin e gazetarëve, me shumë gjasa, ata do t'i përmirësojnë detyrat e tyre. Në rast se hartuesit kryesorë të raporteve vihen në rolin e administratës zgjedhore, ata do ta përshtatin formulimin për të arritur ndikim më të madh.

Ndërdisciplinarteti

Trajnimi mund të përfshijë seanca specifike për qëllim ndarjen e njohurive. Për shembull, juristët mund t'i ndajnë njohuritë e tyre me ekspertët e zgjedhjeve, zëdhënësit me analistët. Kjo mund të bëhet me anë të luajtjes së roleve dhe strategjive të tjera të trajnimit, të tilla si takimet bilaterale midis vëzhguesve në terren dhe ekspertëve të ekipit bazë, si dhe përmes nxjerrjes së ideve lidhur me sfidat dhe kufizimet e përgjithshme.

Ushtrimet me gojë dhe me shkrim

Këto janë komponentët kryesorë të strategjisë së përgjithshme të trajnimit. Raportimi i mirë i jashtëm përfshin aftësitë specifike lidhur me komunikimin e gjetjeve. Pasi të jenë përcaktuar disa rregulla të përgjithshme (si formulimi, sinteza, referenca), trajnimi mund të përbëhet nga ushtrime të veçanta (për shembull, analiza e informacionit, hartimi i konkluzioneve dhe rekomandimeve, analiza e informacionit, shkrimi i njoftimit për shtyp) dhe nga vlerësimet pasuese të grupit.

Rastet studimore

Perspektivat krahasuese mund të ndihmojnë për trajtimin e problemeve më të zakonshme (si, për shembull, gjuhën, mjetet e verifikimit, vizualizimin). Për më tepër, gjatë trajnimit mund të përdoren raporte të mëparshme për të njëjtën çështje, në mënyrë që misioni të mbështetet tek mësimet e nxjerra dhe të identifikojë metodën e duhur që do të ndiqet më pas (Çfarë ishte e mirë/e keqe? Çfarë mund të përmirësohet? Cilat janë standardet ndërkombëtare dhe si mund të integrohen ato në raporte?).

Strategjia e vizibilitetit

Sesionet e trajnimit mund të përdoren po ashtu dhe për të diskutuar se si të arrihet mbulimi optimal i raporteve të jashtme në publik (mjetet dhe instrumentet e komunikimit). Kjo ka të bëjë me përmbajtjen e trajnimit, mundësinë për ta lëvizur atë gjatë, ose për ta hequr atë nga lista e teknikave/qasjeve.

Ndërtimi i rrjetit dhe ndarja e eksperiencave

Rrjetet e vëzhguesve mund të japin komente lidhur me mënyrën se si i kanë kapërcyer pengesat e ngjashme, apo pengesat me të cilat përballen rregullisht në punën e tyre. Mund të inkurajohet dhe përfshirja e organizatave kombëtare dhe ndërkombëtare të specializuara për vëzhgimin e zgjedhjeve. Në fakt, ndarja e eksperiencave dhe ndërtimi i rrjeteve përmirësojnë atë që është analizuar në mënyrë pasive nga rastet studimore.

4.2. STRUKTURA E RAPORTEVE TË JASHTME

Misioni afatgjatë i vëzhgimit të zgjedhjeve i kryer nga organizatë e vëzhgimit vendor të zgjedhjeve zakonisht i ofron publikut informacion që rrjedh nga vëzhgimi i saj, duke reflektuar faza të ndryshme të procesit zgjedhor. Ka dy metoda bazë raportimi.

1. Raportet e strukturuar që mbulojnë të gjitha fushat e vëzhgimit (raportet e ndërmjetme, deklarata paraprakedhe raporti përfundimtar), të cilat dalin rregullisht gjatë dhe pas fushatës.
2. Njoftimet për shtyp, të cilat kanë për qëllim reflektimin në disa momente të veçanta të procesit të vëzhgimit (çeljen e vëzhgimit, dhunën zgjedhore, procesin

e votimit në ditën e zgjedhjeve, mesazhin kryesor të gjetjeve dhe konkluzioneve paraprake).

Raporti i parë i përkohshëm i misionit të plotë përmban një përshkrim fillestar bazë të të gjitha aspekteve thelbësore të procesit zgjedhor (sistemin zgjedhor, kuadrin ligjor, administratën zgjedhore, listën e zgjedhësve, regjistrimin e zgjedhësve, regjistrimin e kandidatëve, fushatën zgjedhore, financimin e fushatës, median, ankesave dhe apelimeve). Zakonisht, në varësi të kohëzgjatjes së misionit të vëzhgimit, ka disa raporte të përkohshme që nxirren rregullisht (të tilla si raportet javore, dyjavore, të përmuajshme, etj.).

Pas ditës së zgjedhjeve (por ndonjëherë edhe në fund të fushatës zyrtare), misioni i vëzhgimit të zgjedhjeve duhet të nxjerrë raportin që përmban gjetjet dhe përfundimet paraprake, me qëllim paraqitjen e vlerësimeve kryesore të të gjithë procesit zgjedhor. Raporti (deklarata) reflekton të njëjtën strukturë si raportet e ndërmjetme (me një seksion të veçantë që i dedikohet ditës së zgjedhjeve). Megjithatë, përmbledhja dhe përmbajtja e raportit duhet të sigurojnë një analizë të procesit të vëzhgimit dhe të fakteve të mbledhura.

Raporti përfundimtar zakonisht del pasi të ketë përfunduar i gjithë procesi zgjedhor (përfshirë edhe zhvillimet pas zgjedhjeve, ankesat dhe apelimet, si dhe deklarimin e rezultateve përfundimtare), rreth tre deri në gjashtë javë pas ditës së zgjedhjeve. Raporti është dokumenti i jashtëm më i plotë i misionit vëzhgues. Ai ofron analizë më të detajuar dhe një sërë rekomandimesh specifike që u ofrohen autoriteteve me qëllim përmirësimin e atyre aspekteve të procesit zgjedhor të cilat identifikohen si problematike nga MVVZ-ja.

Raportet duhet të jenë të qarta dhe të thjeshta dhe të strukturuar në mënyrën e dhënë më poshtë

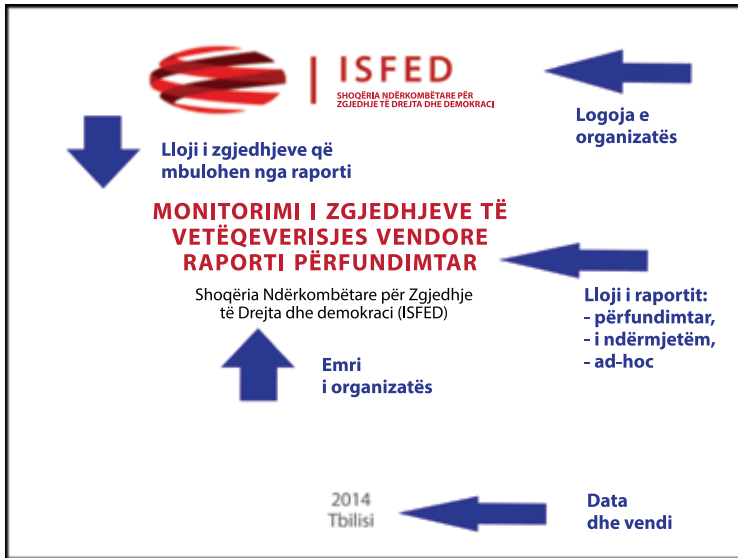
1. Faqja e parë

Siç përmendet dhe në figurën më poshtë, faqja e parë e një raporti zgjedhjesh duhet të përfshijë të gjithë informacionin e nevojshëm në pamje të parë. Më specifikisht, ajo duhet të përfshijë informacionin e mëposhtëm.

Në faqen e parë, por dhe në raport, duhet të specifikohet periudha e trajtuar nga raporti. Në përgjithësi, raportet e përkohshme mbulojnë një periudhë nga një deri në tre javë. Megjithatë, në rast se bëhet fjalë për një mision vëzhgimi zgjedhjesh që zgjat në kohë, periudha e trajtuar në raport mund të jetë më e gjatë, ndërsa raportet përfundimtare të zgjedhjeve trajtojnë të gjithë periudhën e vëzhgimit:

- ▶ Emrin e organizatës dhe logon e saj;
- ▶ Vendin dhe datën e raportit në fjalë;
- ▶ Llojin e raportit (i ndërmjetëm, *ad hoc*, deklaratë paraprake, raporti përfundimtar)

Figura 6: Monitorimi i zgjedhjeve për qeverisjen vendore për vitin 2014

Burimi: www.isfed.ge

2. Pasqyra e lëndës

Pasqyra e lëndës i lejon lexuesit që të përftojë shpejt një vështrim të përgjithshëm të temave që mbulohen nga raporti. Disa lexues mund të jenë të interesuar vetëm tek përmbledhja ekzekutive, disa të tjerë vetëm tek gjetjet/rekomandimet dhe të tjerë vetëm tek rekomandimet.

Të gjitha raportet duhet të ndahen në seksione. Këto seksione pasqyrohen në pasqyrën e lëndës, e cila jep një vështrim të përgjithshëm të seksioneve, në mënyrë që lexuesi t'i identifikojë sa më thjeshtë pjesët e raporteve që paraqesin interes për të.

Pasqyra e lëndës duhet të paktën të përmbajë seksionet e mëposhtme.

- ▶ Hyrja
- ▶ Metodologjia
- ▶ Gjetjet (raporti i ndërmjetëm)/përfundimet (deklarata, raporti përfundimtar)
- ▶ Rekomandimet (raporti përfundimtar)
- ▶ Informacioni rreth organizatës

Pasqyra e lëndës mund të organizohet në mënyra të ndryshme. Më poshtë jepen dy opsione të ndryshme:

Figura 7: Shembuj të përmbajtjeve të lëndëve

PËRMBAJTJA			
I RRETH MISIONIT TE MONITOTIMIT 4	II GJETJET KRYESORE 6	III. KONTEKSTI POLITIK 11	IV. REFORMA LEGJISLATIVE 12
V. LISTAT E ZGJEDHESVE 15	VI. ADMINISTRATA ZGJEDHORE 16 Komisioni Qendror i Zgjedhjeve (KQZ) 16 Komisionet e Qendrave të Votimit dhe KZZ-të 20	VII. GRUPI NDERINSTITUCIO- NAL I PUNES PER ZGJEDHJE TE LIRA DHE TE NDERSHME 22	VIII. ZYRA E KONTROLLIT TE SHTETIT 23
IX. PERIUDHA PARA- ZGJEDHORE 24 Metodologjia 25 Përdorimi i burimeve publike 26 Blerja e votës 27 Ngacmimi 28 Sulmet fizike 28 Ndërpërjetet e fushatës zgjedhore 29 Largimet nga puna për shkaqe politike 29 Arrestimet 30 Pjesëmarrja e personave të paautorizuar në fushatat parazgjedhore 31 Deklaratat diskriminuese të bëra gjatë fushatës parazgjedhore 32 Mjedisi mediatik 33	X. MONITORIMI I MBLEDHJEVE PUBLIKE TE ORGA- NIZUARA NGA PARTITE/SUBJE- KTEVE ZGJEDHORE GJATE FAZES PARA ZGJEDHORE 34	XI. DITA E VOTIMIT 36 Raundi i parë i zgjedhjeve 36 Raundi i dytë i Zgjedhjeve 45 Përsëritja e zgjedhjeve 49	XII. DITA E VOTIMIT DHE ANKESAT PAS ZGJEDHJEVE 50 Raundi i parë i zgjedhjeve 50 Përsëritja e zgjedhjeve 55 Raundi i dytë i Zgjedhjeve 55
	XIII. BALANCA GJINORE NDERMJET KANDIDATEVE TË CAKTUAR PËR ZGJEDHJET 58	XIV. REKOMANDIME 60	

Pasqyra e Lëndës

I. Rreth misionit të monitorimit	4
II. Gjetjet kryesore	5
III. Konteksti politik.....	8
IV. Ligjet zgjedhore.....	9
V. Grupi i punës ndërinstitucional për zgjedhje të lira dhe të ndershme.....	13
VI. Zyra e Kontrollit të Shtetit	14
VII. Listat e zgjedhësve.....	15
VIII. Administrata zgjedhore.....	16
• Komisioni Qendror i Zgjedhjeve	16
• Komisionet Zonale të Zgjedhjeve.....	19
IX. Monitorimi parazgjedhor	21
• Metodologjia	21
• Shkeljet kryesore në periudhën para zgjedhjeve.....	22
• Mjedisi mediatik në periudhën para zgjedhjeve.....	29
• Monitorimi i takimeve publike të organizuara nga partitë politike në periudhën para zgjedhjeve.....	30
X. Dita e zgjedhjeve	32
• Misioni i monitorimit	32
• Metodologjia e monitorimit	32
• Rezultatet e monitorimit të NVP-ve.....	33
• Shkeljet dhe ankesat për ditën e zgjedhjeve.....	37
XI. Periudha pas zgjedhjeve.....	39
• Ankesat dhe paditë e depozituara në komisionet zonale të zgjedhjeve dhe në gjykata	39
• Zhvillime të tjera të rëndësishme pas zgjedhjeve	42
XII. Përfundime dhe rekomandime	43

Burimi: www.isfed.ge

3. Metodologjia

Fillimi i raportit duhet të përshkruajë shkurtimisht objektin e vëzhgimit nga organizata vëzhguese dhe mënyrën e vëzhgimit. Në seksionin e metodologjisë duhet të trajtohen çështjet e mëposhtme.

- ▶ *Specifikimi i zgjedhjeve që keni vëzhguar* – tregoni se cila është periudha që keni vëzhguar (vetëm ditën e zgjedhjeve, apo dhe periudhën para dhe/ose pas zgjedhjeve).
- ▶ *Përshkrimi i objektit të vëzhgimit*– të gjitha çështjet e lidhura me zgjedhjet, apo vetëm një aspekt i caktuar i tyre (për shembull, mbulimi i zgjedhjeve nga media, përdorimi i burimeve administrative, depozitimi dhe trajtimi i ankesave).
- ▶ *Shtjellimi i metodologjisë së përdorur për vëzhgimin e zgjedhjeve* – qasja ndaj planifikimit, trajnimit, caktimit dhe zbatimit të aktiviteteve për vëzhgimin e zgjedhjeve.

- ▶ *Specifikimi i llojit të vëzhguesit (VAGj/VASh; vëzhgues stacionarë/të lëvizshëm) të caktuar sipas zonave; duhet të përshkruhen kriteret e shpërndarjes së vëzhguesve (për shembull, në të gjitha qendrat e votimit, në qendra votimi të përzgjedhura në mënyrë rastësore, ose qendra votimit në disa zona specifike, të tilla si në zonat e populluara nga pakicat).*
- ▶ *Qartësimi i kriterëve për vlerësimin e zgjedhjeve (për shembull, instrumentet ligjore universale (PNDCP-ja, instrumentet ligjore rajonale, KEDNj-ja, angazhimet politike, dokumenti i Kopenhagës), legjislacioni i butë (Kodi i Praktikave të Mira për Çështjet Zgjedhore i Këshillit të Evropës, vendimet e Gjykatës Evropiane të të Drejtave të Njeriut).*

Praktikë e mirë: skicimi i metodologjisë së vëzhgimit

— Ky është një raport monitorimi për zgjedhjet presidenciale të datës 27 tetor 2013, i kryer nga Shoqëria Ndërkombëtare e Zgjedhjeve të Lira dhe Demokracisë (ISFED). ISFED-i, si një ndër organizatat me rrjetet më të gjera, ka monitoruar periudhën para zgjedhjeve, ditën e zgjedhjeve si dhe periudhën pas zgjedhjeve. Procesi i monitorimit ka përfshirë tri faza kryesore.

- ▶ *Monitorimin parazgjedhjeve.* Gjatë një periudhe katër mujore para zgjedhjeve presidenciale, 73 vëzhgues afatgjatë kryen monitorim në të gjitha distriktet zgjedhore të Gjeorgjisë. Monitorimi parazgjedhor u përqendrua tek përdorimi i burimeve shtetërore, aktivitetet e administratave zgjedhore dhe partitë politike, përpilimi i listave të zgjedhësve, presioni nga partitë politike, kërcënimet dhe blerja e votave.
- ▶ *Monitorimi i ditës së zgjedhjeve u realizua në 910 komisione të qendrave të votimit në të gjithë Gjeorgjinë, duke përfshirë 800 zona të zgjedhura rastësisht me anë të përdorimit të metodologjisë NPV. Për më tepër, ISFED-i kishte vëzhgues afatshkurtër në 110 komisione të qendrave të votimeve. Sëbashku me vëzhguesit afatshkurtër, misioni monitorues për ditën e zgjedhjeve përbëhej nga 78 grupe të lëvizshme, 73 vëzhgues KZZ-sh, 20 juristë dhe 20 kameramanë. Vëzhgimi në ditën e zgjedhjeve përfshiu tri komponentë kyç – hapjen dhe organizimin e zonave zgjedhore, procesin e votimit, numërimin e votave dhe nxjerrjen e rezultateve.*
- ▶ *Përmonitorimin pas zgjedhjeve* ISFED-icaktoi 73 vëzhgues dhe juristë. Ata monitoruan punën e administratës zgjedhore, procesin e aplikimit në KZZ dhe procesin e nxjerrjes së rezultateve. ISFED-i depozitoi dhjetëra ankesa në administratë lidhur me pretendimet për shkelje të vëna re gjatë procesit.

4. Përmbledhja ekzekutive

Përmbledhja ekzekutive jepet në fillim të raportit dhe kryesisht bazohet në gjetjet dhe përfundimet që paraqiten në pjesët e mëposhtme të raportit. Përmbledhja ekzekutive duhet t'i bëjë të mundur lexuesit që të njihet shpejt me përfundimet kryesore pa iu dashur të lexojë të gjithë raportin.

Mesazhi kryesor

Mesazhi kryesor duhet të pasqyrojë nivelin në të cilin është kryer procesi zgjedhor dhe sa e ka përmbushur ai besimin e kandidatëve dhe të elektoratit, si dhe shkallën e gatishmërisë politike të shfaqur nga autoritetet për të realizuar një proces të vërtetë zgjedhjesh demokratike. Në përgjithësi, ai duhet të reflektojë liritë dhe të drejtat themelore, përputhshmërinë me procedurat dhe rregullat e parashikuara në legjisllacionin e brendshëm, si dhe me parimet dhe standardet e përcaktuara në traktatet dhe angazhimet politike bazuar në të cilat vlerësohen zgjedhjet. Megjithatë, mesazhi kryesor nuk duhet të synojë të vlerësojë nëse zgjedhjet ishin “të vlefshme”, apo jo.

Praktikë e mirë: mesazhet kryesore të përmbledhjes ekzekutive

■ Në zgjedhje “shumë angazhime të OSBE-së, përfshirë të drejtat e qytetarëve për pjesëmarrje, të drejtën për të marrë pjesë në zgjedhje si kandidat dhe të drejtën për t’u shprehur lirshëm, nuk u respektuan, pavarësisht disa përmirësimeve në ligjin zgjedhor. Ndërsa pati një rritje të numrit të kandidatëve të paraqitur nga palët, figura të shquara politike që mund të kishin luajtur rol në këtë garë mbetën të burgosura, ose nuk kishin të drejtë të regjistroheshin për shkak të të dhënave kriminale për ta. Fusha e pjesëmarrësve nëzgjedhje u ngushtua edhe nga veprimet arbitrare administrative, duke çuar në një kufizim të përzgjedhjes ngazgjedhësit. Zgjedhjet nuk u administruan në mënyrë të paanshme dhe procesi i ankesave dhe apelimeve nuk garantoi zgjidhje efektive».

(Misioni i Vëzhgimit të Zgjedhjeve i OSBE/ODIHR-it(MVZ), Raporti Përfundimtar - Bjellorusi, zgjedhjet parlamentare, 23 shtator 2012)

■ Zgjedhjet në përgjithësi u administruan mirë dhe u karakterizuan nga respektimi i lirive themelore. Kandidatët në zgjedhjeqenë në gjendje të bënin fushatë lirisht. Media e përmbushi detyrimin ligjor për të siguruar mbulim të balancuar, dhe të gjithë kandidatët në zgjedhje e përdorën kohëne transmetimit që kishin në dispozicion. Në të njëjtën kohë, mungesa e paanësisë së administratës publike, keqpërdorimi i burimeve të administratës, si dhe rastet e presionit mbi zgjedhësitmbeten ende shqetësuese. Ndërsa dita e zgjedhjeve ishte e qetë dhe e rregullt, ajo ukarakterizua nga ndërhyrje të panevojshme në proces, kryesisht nga përfaqësuesit e kandidatëve në garë dhe u vunë re disa shkelje të rënda».

(Raporti Përfundimtar i OSBE/ODIHR-it, Armeni, zgjedhjet presidenciale, 18 shkurt 2013)

■ Zgjedhjet “u penguan nga kufizimet e lirisë së shprehjes, tubimit dhe organizimit që nuk garantuan terren të barabartë për kandidatët. Akuzat e vazhdueshme të kandidatëve, kërcënimi i zgjedhësve dhe mjedisi i kufizuar i medias e cenoi cilësinë e fushatës. U vunë re probleme të mëdha në të gjitha fazat e procesit në ditën e zgjedhjeve, gjë e cila e theksoi më tej natyrën serioze të të metave që duhet të trajtohen në mënyrë që Azerbajxhani t’i përmbushë plotësisht angazhimet ndaj OSBE-së për zgjedhje të vërteta dhe demokratike “.

(Raporti Përfundimtar i OSBE/ODIHR-it, Azerbajxhan, zgjedhjet presidenciale, 9 tetor 2013)

■ Zgjedhjet presidenciale “u administruan me efikasitet dhe transparencë, dhe u zhvilluan në një mjedis miqësor dhe konstruktiv. Gjatë fushatës zgjedhore, u respektuan liritë themelore të shprehjes, lëvizjes, dhe mbledhjes, dhe kandidatët qenë në gjendje të bëjnë fushatë pa kufizim. Media ishte më pak e polarizuar se gjatë zgjedhjeve të vitit 2012 dhe paraqiti një gamë të gjerë pikëpamjesh. Në ditën e zgjedhjeve, zgjedhësit mundën të shprehnin zgjedhjen e tyre të lirë».

(Raporti Përfundimtar i OSBE/ODIHR-it, - Gjeorgji, zgjedhjet presidenciale, 27 tetor 2013)

■ Zgjedhjet “shënuan një hap të rëndësishëm drejt aspiratave të Ukrainës për të konsoliduar zgjedhjet demokratike në përputhje me angazhimet e saj ndërkombëtare. Procesi u karakterizua nga shumë aspekte pozitive, të tilla si një Komision Qendror i Zgjedhjeve i paanshëm dhe efikas, zgjedhje gjerësisht të kontestuara, të cilat u ofruan zgjedhësve mundësi për zgjedhje reale, dhe respektimi i përgjithshëm i lirive themelore. Parlamenti i sapozgjedhur duhet të marrë përgjegjësinë politike për të siguruar miratimin e reformave kyçe për të parandaluar aplikimin e disa praktikave të këqija të parashtruara në këtë deklaratë. Po ashtu, ankesat duhet të zgjidhen duke respektuar shtetin e së drejtës dhe përmes institucioneve demokratike”.

(Raporti Përfundimtar i OSBE/ODIHR-it, - Ukrainë, zgjedhjet e parakohshme parlamentare, 26 tetor 2014)

■ Zgjedhjet “u ofruan zgjedhësve zgjidhje të gjerë të alternativave politike. Fushata u ndikua nga aspiratat gjeopolitike të vendit ndërsa çregjistrimi i vonuar i një kandidati në zgjedhje ngriti shumë pyetje lidhur me kohën dhe rrethanat. Kandidatët në zgjedhje gëzuan qasje pa diskriminim në media; megjithatë, shumica e kanaleve, veçanërisht transmetuesi publik, u përdorën nga ndërhyrjet politike.

Administrata zgjedhore gëzoi besimin e pjesës më të madhe të aktorëve dhe procesi në përgjithësi u administrua mirë, me përjashtimin e funksionimit të sistemit të ri elektronik për përpunimin e zgjedhësve në ditën e zgjedhjeve”.

(Raporti Përfundimtar i OSBE/ODIHR-it - Moldavi, zgjedhjet parlamentare, 30 nëntor 2014);

Përmbledhja e gjetjeve kryesore

Në fillim, pas mesazhit kryesor, duhet të ketë një përmbledhje të gjetjeve më të rëndësishme të procesit zgjedhor, ku zakonisht pasqyrohet gjitha temat/fushat kryesore nga vëzhguesit vendorë. Kjo është pjesa që do të lexohet ngashumica e lexuesve. Më poshtë jepet një përmbledhje e shprehjeve kryesore të përdorura në përmbledhje.

Praktikë e mirë: gjetjet kryesore

- Në përgjithësi, përgatitjet teknike për zgjedhjet u administruan me efikasitet nga Komisioni Qendror i Zgjedhjeve.
- Administrata zgjedhore, e kryesuar nga Komisioni Qendror i Zgjedhjeve, i administroi zgjedhjet në mënyrë përgjithësisht profesionale dhe brenda afateve ligjore kohore.
- Forcat politike u përfaqësuan në mënyrë të pabarabartë në komisionin zgjedhor, gjë e cila i dha forcave pro-qeveritare një shumicë vendimmarrëse *de facto*. Kjo situatë çoi në ankimin e përfaqësuesve të opozitës rreth paanësisë së administratës zgjedhore.
- Regjistrimi i kandidatëve ishte përgjithësisht përfshirës dhe transparent.
- Fushata zgjedhore u realizua në një mjedis politik shumë të polarizuar.
- Dallimet ndërmjet shtetit dhe partisë në pushtet ishin shpesh të paqarta.
- Në përgjithësi, media u ofroi zgjedhësve një gamë të ndryshme pikëpamjesh politike, duke u lejuar atyre të bëjnë një përzgjedhje më të informuar.
- Procedurat e ankesave dhe të apelimeve kohët e fundit u thjeshtësuan dhe u qartësuan deri në një farë mase.
- Dita e zgjedhjeve ishte përgjithësisht e qetë.
- Procesi i nxjerrjes së rezultateve në KZZ u vlerësua në mënyrë pozitive nga vëzhguesit.
- Janë depozituar mesatarisht 800 ankesa dhe apelime të lidhura me ditën e zgjedhjeve, duke prezumuar parregullsi në votime, numërimin e votave dhe nxjerrjen e rezultateve.

Përmendja e standardeve zgjedhore

Në përmbledhjen ekzekutive duhet të identifikohen tendencat kryesore të procesit zgjedhor, dhe në fund të vlerësohet deri në çfarë mase procesi zgjedhor është kryer në pajtim me standardet ndërkombëtare, angazhimet politike dhe parimet për zgjedhje demokratike dhe në çfarë mase ai ka qenë në përputhje me legjislacionin e brendshëm. Kjo mund të bëhet në mënyrën e mëposhtme.

Praktikë e mirë: referenca ndaj standardeve ndërkombëtare

- Janë zbatuar rekomandime të rëndësishme të mëparshme të OSBE/ODIHR-it dhe Komisionit për Demokraci përmes Ligjit të Këshillit të Evropës, duke përfshirë dhe dhënien e të drejtës për votim për disa kategori të burgosurish, duke lejuar kandidimin e pavarur dhe uljen e kërkesave për vendbanim.

■ Mungesa e vazhdueshme e procedurave të duhura të numërimit nënkupton që nuk mund të garantohet numërimi i ndershëm, siç kërkohet nga paragrafi 7.4 i Dokumentit të Kopenhagës i OSBE-së i vitit 1990.

■ Gjatë fushatës u bënë raportime të besueshme për kërcënimin e kandidatëve dhe zgjedhësve, duke ngritur shqetësime në lidhje me “aftësinë e kandidatëve për të bërë fushatë në një atmosferë të drejtë, si dhe aftësinë e zgjedhësve për ta hedhur votën e tyre “pa frikën e kërcënimeve”, siç kërkohet nga paragrafi 7.7 i Dokumentit të Kopenhagës i OSBE-së, i vitit 1990.

5. Gjetjet (raportet e përkohshme)

Gjetjet janë përmbledhja e fakteve të vëzhguara nga anëtarët e misionit vëzhgues (duke përfshirë ekipin bazë, VAGj-të dhe VASh-të). Përderisa ju nuk do jeni në gjendje t’i paraqisni të gjitha faktet njëra pas tjetrës për shkak të kufizimeve kohore dhe kufizimeve të hapësirave, do të duhet që ato t’i përmbliidhni në gjetjet tuaja. Kjo përmbledhje e vëzhgimeve, pra e gjetjeve tuaja, do të shërbejë si bazë për përfundimet dhe rekomandimet që do të paraqisni.

Raporti i mirë: gjetjet e raportit

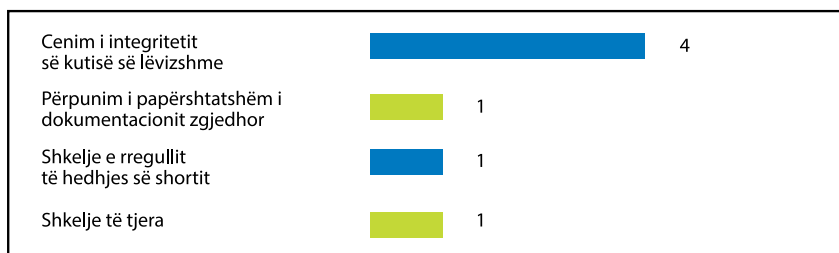
Ankesat e depozituara në KQV

■ Në KQV u depozituan në total shtatë ankesa lidhur me rregulloret e numërimit të votave. Tri ankesa u pranuan dhe katër të tjera u rrëzuan. Ankesat u depozituan në KQV bazuar në llojet e mëposhtme të shkeljeve.

- ▶ Shkelja e integritetit të kutisë së votimit – #11 dhe #30 qendra e votimit e Terjol-ës, KZZ #49; #12 dhe #27 qendra e votimit e Khulo-s, KZZ #81.
- ▶ Dokumentacioni jo i duhur – #18 qendra e votimit e Lanchkhut-it, KZZ#61.
- ▶ Shkelje e rregullave të numërimit të votave – #30 qendra e votimit e Terjol-ës; KZZ#49.
- ▶ Të tjera – #2 qendra e votimit e Khulo-s; KZZ#81.

Është mirë që t’i ilustroni çështjet që ngrini. Kjo mund të bëhet në mënyrën e mëposhtme.

Figura 8: Statistikat e shkeljeve për të cilat ISFED-i ka depozituar ankesa në KQV

Burimi: www.isfed.ge

Kontekstualizimi i çështjeve – jo numërimi i tyre

Nuk është e mjaftueshme që të paraqiten çështjet individuale dhe të numërohen shkeljet, por ato duhet të vihen në një kontekst. Duhet të bëhet e qartënese parregullsitë ose shkeljet e raportuara të ligjit janë incidente të izoluar, apo nëse ato përfaqësojnë probleme sistemike që mund të përbëjnë kërcënim për integritetin e procesit zgjedhor.

Praktikë e mirë: konteksti i informacionit

ISFED-i depozitoi 177 ankesa për 208 shkelje, duke përfshirë 16 ankesa në KQV dhe 161 nëKZZ. Dy çështje u depozituan në gjykatë. Në ankesat e tij, ISFED-ikërkonte kryesisht eliminimin e shkeljeve të konstatuara dhe vënien përpara përgjegjësisë të kryetarit, sekretarit dhe anëtarëve të tjerë të komisionit përkatës zgjedhor.

Vëzhguesit afatgjatë zbuluan gjithsej 11 çështje që përfshinin përdorimin e burimeve publike, kryesisht në favor të partisë në pushtet, duke bërë ndryshime në buxhetin shtetëror dhe vendor, dhe pjesëmarrjen e individëve të paautorizuar në fushat para zgjedhore. Megjithatë, ISFED-i nuk konstatoi ndonjë abuzim të shpeshtë apo në nivel të lartë të përdorimit të burimeve publike gjatë periudhës parazgjedhore.

Rastet e votimeve në grup/votimeve familjare u vunë re në 4% të vëzhgimeve, duke përfshirë zonat rurale me 5% dhe zonat urbane me 2% nga qendrave e votimit të vëzhguara.

Analizimi i çështjeve

Ndërsa misionet e vëzhgimit ndërkombëtar i rezervojnë vlerësimet e tyre për raportet e lëshuara pas ditës së zgjedhjeve (deklaratën paraprake, raportin përfundimtar), ndonjëherë organizatat vendore mund të përdorin pozitën e tyre të ndryshme dhe ta paraqesin analizën në raporte para ose gjatë ditës së zgjedhjeve.

Përmendja e standardeve ndërkombëtare

Kur bëhet raportimi i çështjeve, ato mund t'u referohen standardeve ndërkombëtare. Së pari duhet të deklarohen faktet, dhe më pas të jepet standardi përkatës ndërkombëtar.

Praktikë e mirë: përmendja e standardeve ndërkombëtare

■ Më 22 gusht u ndalua një aktivist i partisë opozitare. Policia nuk dha informacion rreth arsyes së ndalimit dhe akuzave mbi të.

■ Gjatë periudhës para zgjedhjeve janë raportuar raste të shumta ndalimesh dhe arrestimesh të mbështetësve të partive politike të opozitës dhe të të afërmeve të tyre.

■ Çdo person i arrestuar për një kundërvajtje ka të drejtën t'i nënshtrohet një procesi të rregullt ligjor dhe duhet të gëzojë të drejtat e tij/saj themelore në paraburgim. Megjithatë, në rastet e sipërpërmendura asnjëri prej personave të privuar nga liria nuk ishte objekt i procesit të rregullt ligjor dhe i gjyqimit të drejtë, pavarësisht nëse akuzat kundër tyre ishin administrative apo penale.

■ KQZ-ja nuk arriti të merrte një vendim për krijimin e KZZ-së nr. 3 në Bender dhe nr. 37 për njësinë territoriale administrative në bregun e majtë, dhe nuk e ushtroi të drejtën e saj për të hapur qendra të veçanta votimi në këto rajone brendaafatit kohor të caktuar për krijimin e KZZ-ve. Në të njëjtën kohë, me një vonesë të konsiderueshme bazuar në dispozitat e kalendarit zgjedhor (10 ditë), pra vetëm më 4 nëntor 2014, KQZ-ja vendosi që zgjedhësitransnistrianët mund të realizonin të drejtën e tyre për të votuar nëpërmjet listave shtesë të zgjedhësve në 26 qendra votimesh të krijuara më parë në zona zgjedhore Cahul (1), Chisinau (5), Anenii Noi (3), Dubăsari (9), Causeni (3), Criuleni (1), Stefan (1) Voda, Rezina (1), Balti (1) dhe Floreşti (1).

■ *Pas kthimit të parashikimit të mëparshëm në ndryshimet kushtetuese të vitit 2004, deputetët e humbasin mandatin nëse nuk bëhen pjesë e grupit parlamentar, ose në qoftë se largohen nga fraksioni parlamentar i partisë politike për të cilën janë zgjedhur. Kjo është në kundërshtim me paragrafin 7.9 të Dokumentit të Kopenhagës të OSBE-së të vitit 1990 dhe është kritikuar në mënyrë të përsëritur nga Komisioni Evropian për Demokraci përmes Ligjit (Komisioni i Venecias) i Këshillit të Evropës në kuadër të Kushtetutës së Ukrainës së vitit 2004.*

(Raporti përfundimtar i OSBE/ODIHR-it mbi zgjedhjet e parakohshme parlamentare të 26 tetorit 2014)

■ Më 25 shtator, grupi i punës i medias i KQZ-së lëshoi një deklaratë duke u bërë thirrje tre kanaleve mediatike, përkatësisht shërbimin e radios liria të Azerbajxhanit (Azadliq), Korporatës Britanike të Transmetimit (BBC-së), dhe Zërit të Amerikës, të ndalonin shkëlqen e nenit 74.4.1 të Kodit Zgjedhor, i cili i ndalon fushatat dhe shpërndarjen e materialeve të fushatave nga subjekte të huaja ligjore.

(Misioni i vëzhgimit të zgjedhjeve të OSBE/ODIHR-it, Raporti përfundimtar për zgjedhjet presidenciale të datës 9 tetor 2014).

Baraspesha ndërmjet tekstit, tabelave dhe figurave

Informacioni më i rëndësishëm duhet të jepet me shkrim. Nuk duhet të përdoren shumë ilustrime vizive dhe informacioni grafik, përfshirë dhe grafikët. Ndërsa një grafik në trajtë rrethi, apo me kolona mund të përdoret për vizualizimin e të dhënave të papërpunuara, ato nuk duhet të lihen asnjëherë pa shënime shpjeguese që u tregojnë lexuesve se pse janë të rëndësishme të dhënat përkatëse: duhet treguar, për shembull, numrin dhe periudhën e kohës kur kanë ndodhur incidentet, mbulimin mediatik të konkurrentëve politikë gjatë kohës kryesore të ndjekjes së kanalit mediatik dhe duke i krahasuar të dhënat nga NVP-ja me rezultatin zyrtar të zgjedhjeve.

Figurat nuk duhet të përdoren më shumë seç duhet. Raporti duhet t'ijapë faktet kryesisht në formë të shkruar. Në qoftë se përfshihen dhe pamje, shqyrtoni me kujdes se cilat fotografi duhet të futen në raport. Duhet të respektohen dhe të drejtat e mbrojtjes së të dhënave personale/të drejtat e privatësisë të personave të tjerë. (Shih Këshillin e Evropës (1980): Konventa për Mbrojtjen e Individëve në lidhje me Përpunimin Automatik të të Dhënave Personale.) Figura më poshtë mund të konsiderohet si shembull i mirë i përdorimit të balancuar të tekstit, grafikëve dhe pamjeve.

Figura 9: procesi i votimit

Burimi: www.isfed.ge

6. Përfundime (deklaratat për gjetjet dhe përfundimet paraprake, raportet përfundimtare)

Përfundimet nuk janë gjetjet, ato janë të bazuara në gjetje

Përfundimet zakonisht paraqiten në pjesët kryesore të raporteve që nxirren pas ditës së zgjedhjeve (deklaratave paraprake, raportit përfundimtar). Përfundimet nuk janë vetëm një përsëritje e thjeshtë e gjetjeve që paraqiten në raportet e përkohshme. Ato janë një sintezë e gjetjeve në një kontekst më të gjerë, ku tregohen pasojat e mëtejshme që mund të sjellin gjetjet tuaja. Përfundimet nuk janë përmbledhje e gjetjeve; ato duhet të rrjedhin logjikisht nga gjetjet e vëzhguara dhe duhet të identifikojnë tendencat apo modelet ndërmjet gjetjeve të mbledhura.

Më poshtë do të gjeni disa shembuj se si t'i përktheni gjetjet në përfundime.

Praktikë e mirë I: përfundimet e bazuara në analizën e gjetjeve

Gjetjet

■ Vëzhguesit morën pjesë në të gjitha sesionet e KQZ-së, e cila i realizoi seancat në mënyrë profesionale, duke i botuar procesverbalet e tyre në faqen e internetit brenda 48 orësh, siç parashikohet në ligj. Megjithatë, seancat e KQZ-së, kur vendosnin mbi kërkesat e ardhura nga partia X dhe partia Y, u zhvilluan në njëatmosferë të tensionuar dhe thuajse gjithnjë anëtarët e KQZ-së votonin sipas linjave partiake.

Përfundimi

■ Komisioni Qendror i Zgjedhjeve organizoi sesione të rregullta, por vijoi të mbetej i ndarë sipas vijave partiake për të gjitha çështjet politikisht të kontestueshme.

Praktika e mirë II: përfundimet e bazuara në analizën e gjetjeve

Gjetjet

■ Fushata zgjedhore presidenciale filloi zyrtarisht më 24 mars. Tre kandidatë filluan të takoheshin me qytetarët gjatë vizitave të rregullta në të gjithë vendin para kësaj date. Deri nga mesi i marsit, Presidenti kishte vizituar 70 qytete dhe fshatra. Më 23 mars ai paraqiti programin e tij zgjedhor. Për më tepër, Presidenti promovoi publikisht raportet mbi të dhënat e partisë së tij në fuqi. Më 16 mars, kandidati për president, Z. X, organizoi një takim me 50 vetë në kryeqytet. Më 21 mars, partia Y organizoi një tubim me 350 vetë në qytetin aty pranë për të promovuar arritjet e saj pas zgjedhjeve të fundit dhe për tubërë thirrje pakicave etnike të votonin për kandidatin për president, Z. Z. Të katër kandidatët për president dhe partitë e tyre politike organizuan mitingje më 24 mars për të hapur zyrtarisht fushatën.

Përfundimi

Fushata ishte aktive me shumë tubime dhe mitingje me zgjedhësit. Megjithatë, përveç kandidatit B, të tre kandidatët e tjerë i filluan aktivitetet pas fillimit zyrtar të fushatës zgjedhore.

Praktika e mirë III: përfundimi i nxjerrë pas analizës së gjetjeve

Gjetjet

■ Gjatë periudhës së raportimit, sipas informacionit zyrtar, në KQZ u depozituan 78 lloje kontestimesh, 10 prej të cilave u depozituan për ditën e zgjedhjeve. KQZ-ja miratoi 38 vendime mbi pretendimet për kontestim (gjashtë u pranuan, shtatë u pranuan pjesërisht, 24 u rrëzuan si të pabazuara, ose të dorëzuara me vonesë, dhe në një rast u vendos se ishte shteruar objekti i kontestimit), 12 ankesa u kthyen për shkak se faktet e pretenduara nuk përbënin objekt kontestimi, 21 ankesa u dërguan për shqyrtim në organet e kompetencës për të përcaktuar elementët përbërës të veprës, gjashtë ankesa u tërhoqën nga autorët, një ankesë nuk u shqyrtua pasi ishte depozituar paralelisht me një çështje me të njëjtin objekt padie në gjykatë.

Përfundimi

■ KQZ-ja i shqyrtoi pretendimet për kontestime në përputhje me parimin e kundërshtueshmërisë. Pra, si pala që depozitoi kontestimet dhe pala e lidhur me të dorëzuan parashtrime dhe prova të lidhura me ankesën. *Promo-LEX*-i vëren se përfaqësuesit në votim të kandidatëve në zgjedhje ishin kryesisht juristë me eksperiencë, gjë e cila ndihmon për rritjen e cilësisë së debateve. Nga ana tjetër, koha e kufizuar e depozitimeve dhe analizës së këtyre pretendimeve për kompensime e përcaktuar në ligj, nuk u lejoi anëtarëve të KQZ-së t'i shqyrtonin dhe t'i dokumentonin disa raste siç duhet.

Praktika e mirë IV: përfundimi i bazuar në analizën e gjetjeve

Gjetjet

■ Vëzhguesit e ISFED-it raportuan tri raste personash të paautorizuar të pranishëm në qendrat e votimeve, si dhe mangësi të vogla teknike. Ia vlen të theksohet tendenca e 140 zgjedhësve në 73 qendra votimi në 19 distrikte, të cilët konstatuan se nuk ishin të regjistruar në listat e zgjedhësve kur shkuan për të votuar në qendrat e votimit. Prej këtyre 140 zgjedhësve, 53 deklaruan se kishin votuar në raundin e parë të votimeve më 15 qershor, 2014. Krahasuar me raundin e parë të zgjedhjeve, mangësitë në protokollat përmbledhëse u ulën ndjeshëm gjatë raundit të dytë të zgjedhjeve.

Përfundimi

■ Bazuar në analizën e informacionit të marrë përmes metodologjisë NPV, ISFED-i arriti në përfundimin se procesi i votimit dhe i numërimit të votave u zhvillua në një mjedis të qetë. Pjesa më e madhe e shkeljeve të raportuara nga vëzhguesit e ISFED-it ishin shkelje të vogla dhe të një natyre procedurale dhe nuk mund të kenë ndikim mbi rezultatin përfundimtar të zgjedhjeve.

Shmangia e rasteve të vetme

Raporti duhet t'u referohet çështjeve të izoluara vetëm në raste përjashtimore.

Praktikë e mirë: rasti i vetëm përjashtimor

— Pas datës së zgjedhjeve, Z. X kundërshtoi rezultatet paraprake të zgjedhjeve, organizoi tubime në kryeqytet dhe vizitoi dhe shumë qytete të tjera jashtë kryeqytetit. Ai kërkoi ndjekjen penale për të gjitha shkeljet e lidhura me zgjedhjet dhe organizimin e një raundi i dytë të zgjedhjeve presidenciale, ose dorëheqjen e qeverisë dhe organizimin e zgjedhjeve të parakohshme parlamentare. Media kryesore, përfshirë dhe televizionin publik, treguan për një qasje selektive në mbulimin e ngjarjeve paszgjedhore, me tendencë të dukshme për t'i kufizuar pikëpamjet kritike për realizimin e zgjedhjeve. Ata shpesh transmetuan vetëm një mbulim të përgjithshëm të protestave, që, ndonjëherë, ishte dhe i padobishëm.

Përmendja e standardeve ndërkombëtare

Kur vihet re një aspekt specifik i zgjedhjeve i cili është vëzhguar se bie ndesh me standardet ndërkombëtare ose praktikatat e mira, ai duhet të përkruhet në mënyrë specifike.

Praktikë e mirë: përmendja e standardeve ndërkombëtare

Mjedisi i fushatës

— Raste të ngatërrimit të vazhdueshëm të interesave të institucioneve shtetërore me interesat partiake vinin në pikëpyetje paragrafin 5.4 të Dokumentit të Kopenhagës të OSBE-së të vitit 1990 dhe paragrafin I.2.3 të Kodit të Praktikave të Mirapër Çështjet Zgjedhore të Komisionit të Venecias. Akuzat për blerjen e votave dhe presionin mbi punonjësit e sektorit publik, duke përfshirë rastet e pjesëmarrjes së detyruar në tubime dhe shkarkimin nga puna, të vlerësuara si të besueshme, kanë ushtruar ndikim negativ mbi klimën parazgjedhore.

7. Rekomandimet (raporti përfundimtar)

Zakonisht raportet përfundimtare, dhe jo aq shpesh raportet e përkohshme, përmbajnë një seksion që u kushtohet rekomandimeve. Ky seksion përbën pjesën e fundit të raportit përfundimtar. Ai vjen pas pjesës kryesore dhe përpara shtojcave, të cilat mund të përfshijnë rezultatet e zgjedhjeve, ose grafikët e monitorimit të medias. Përmes rekomandimeve, vëzhguesit mund t'i bëjnë të ditura pikëpamjet e tyre dhe mund të sugjerojnë një linjë veprimi. Rekomandimet japin sugjerime mbi mënyrën si mund të përmirësohet procesi i përgjithshëm, ose elementë të caktuar të tij. Ato janë propozime.

Ato nuk përbëjnë detyrim ligjor për personat të cilëve u drejtohen. Nëse nuk zbatohen, ato nuk kanë pasojë ligjore.

Rekomandimet ofrohen me synimin e zgjerimit të realizimit të zgjedhjeve në vend dhe për t'i harmonizuar ato plotësisht me Kodin e Praktikave të Mira të Komisionit të Venecias, angazhimet e OSBE-së dhe standardet e tjera ndërkombëtare për zgjedhjet demokratike.

Natyra e rekomandimeve

Rekomandimet bazohen në kornizën kombëtare ligjore dhe detyrimet e zbatueshme ndërkombëtare dhe rajonale, si dhe në parimet, angazhimet dhe praktikatat e mira. Ato formulohen me synimin e përkrahjes së ndryshimeve dhe përmirësimeve në legjislacionin zgjedhor dhe të aspekte të veçanta të procesit. Si të tilla, ato duhet të formulohen saktë, qartë dhe pa ekuivokë.

Numërimi i rekomandimeve

Nëse jepet më shumë se një rekomandim, është e këshillueshme që ato të numërohen në mënyrë që të jetë më e lehtë për lexuesit për t'i ndjekur ato.

Praktikë e mirë: sekuenca e rekomandimeve

1. Autoritetet mund të shqyrtojnë mundësinë e kryerjes së kontrollit mbi regjistrat e zgjedhësve, duke përfshirë një krahasim të detajuar të emrave në regjistrat e zgjedhësve me informacionin burimor të marrë nga regjistrat e Ministrisë së Brendshme.
2. Legjislacioni zgjedhor duhet të përmirësohet për të përfshirë dispozita specifike të cilat trajtojnë qartë rolin e medias gjatë fushatës presidenciale.
3. ...

Nëntitujt

Rekomandimet duhet të kenë nëntitujt që i referohen pjesëve specifike të procesit zgjedhor (natyrisht, analistët përkatës të ekipit bazë hartojë rekomandime që i përkasin portofolit të tyre), në mënyrë që të jetë më e lehtë për lexuesit të marrin një ide më të mirë për thelbin e rekomandimeve. Përveç kësaj, mund të krijohet dhe një kategori me rekomandime me përparësi të lartë, të cilat jepen në fillim dhe që pasohen me rekomandime specifike për fushat përkatëse. Kjo mund të bëhet në mënyrë më të përsosur.

Praktikë e mirë: nëntitujt

Rekomandime parësore

■ 1. Si organ i përhershëm përgjegjës për realizimin e përgjithshëm të zgjedhjeve, KQZ-ja mund t'i parashikojë dhe t'i trajtojë me më shumë efikasitet paqartësitë ose mangësitë e ligjit sa më shpejt të jetë e mundur në procesin zgjedhor.

Kuadri ligjor

■ 2. Duhet shqyrtuar eliminimi i paqartësive në Ligjin Zgjedhor.

Administrata zgjedhore

■ 3. Për të rritur më tej transparencën dhe llogaridhënien e administratës zgjedhore, KQZ-ja duhet të shqyrtojë ...

Regjistrimi i zgjedhësve

■ 4. Për të dhënë mundësi reale për dëmshpërblim ligjor dhe për të siguruar aplikimin e njëtrajtshëm, duhet të ndryshohet ligji për regjistrimin e zgjedhësve.

Financimi i fushatës

■ 5. Për të përmirësuar transparencën dhe saktësinë e raportimit për financimin e fushatave, ligji mund të ndryshohet për të prezantuar mekanizma të mbikëqyrjes dhe kontrollit të kuptimtë, si edhe sanksione efektive, përpjesëtimore dhe bindëse për shkeljet potenciale.

Përdorimi i trajtës lidhore

Për shkak se rekomandimet ofrojnë sugjerime dhe propozime, ato duhet të formulohen në trajtën lidhore. Po ashtu, gjuha duhet të përpiqet të preferojë të ketë natyrë më këshilluese, duke përdorur trajtën “mund” në vend të foljes urdhërore “duhet”. Ky parim mund të realizohet në mënyrat e mëposhtme:

Praktikë e mirë: lidhorja

- Rekomandohet që ...
- Vëmendje e veçantë i duhet dhënë ...
- Autoritetet mund të shqyrtojnë ...
- Transparenca e Gjykatës Kushtetuese do të rritej nëse ...
- Dispozitat e ligjit zgjedhor për blerjen e votave mund të shqyrtohen/ndryshohen ...

Gjetjet dhe përfundimet si bazë për rekomandimet

Rekomandimet bazohen në gjetjet dhe përfundimet që konstatohen në pjesën kryesore të raportit përfundimtar. Për shembull, në qoftë se dilni në përfundimin se “kuadri ligjor i zbatueshëm për partisë politike dhe financimin e fushatës ka mangësi, paqartësi dhe sanksione jo përpjesëtimore» dhe nëse ikeni numëruar këto mangësi në

pjesën kryesore të raportit përfundimtar, atëherë mund të formuloni rekomandimin e mëposhtëm: «ligji mund të ndryshohet për të siguruar një listë të gjerë sanksionesh proporcionale, efektive dhe frenuese për parregullsitë». Për të demonstruar në mënyrë të qartë lidhjen midis problemit dhe rekomandimeve, mund të jepet një rekomandim konkret pas tekstit të raportit, aty ku trajtohet problemi (përveçse në seksionin e veçantë në fund të raportit).

Rekomandimet si këshillim praktik për përmirësimin e procesit zgjedhor

Rekomandimet mund të formulohen në mënyrë shumë të përgjithshme. Megjithatë, është e këshillueshme që ato të përmbajnë propozime shumë konkrete dhe precize për përmirësim të mëtejshëm të procesit zgjedhor. Rekomandimet mund të përfshijnë sugjerime për ndryshime në legjislacionin zgjedhor, për përmirësimin e praktikave të administratës zgjedhore, ose për performancën e aktorëve të tjerë. Ato mund të rekomandojnë edhe projekte konkrete asistence zgjedhore.

Fjalë e mëposhtme nuk i shërben këtij qëllimi.

■ Anëtarët e KQV-veduhet ta ndalojnë qasjen e tyre armiqësore ndaj vëzhguesve zgjedhorë në procesin e shqyrtimit të ankesave.

Është mirë që rekomandimi të formulohet në mënyrën e mëposhtme.

■ Anëtarët e KQV-veduhet të trajnohen më shumë, duke e vënë theksin tek rregulloret e kodit të sjelljes.

Marrësit e informacionit

Rekomandimet duhet të formulohen për autoritetet zgjedhore, partitë politike, shoqërinë civile dhe komunitetin ndërkombëtar.

■ 1. **Organizatave lokale të shoqërisë civile** mund të realizojnë programe edukimi të një shkalle më të gjerë për zgjedhësit nga grupet e pakicave etnike.

■ 2. **Organet arsimore** mund të përfshijnë elementë të edukimit të zgjedhësve në kurrikulat e shkollave të mesme.

■ 3. **Administrata zgjedhore** duhet të vijojë t'i trajnojë anëtarët e KQV-ve me prejardhje nga pakicat etnike.

■ 4. **Partitë politike** mund të kërkojnë dialog politik me përfaqësuesit e pakicave në nivelin vendor.

Vizualizimi i rekomandimeve

Rekomandimet mund të mbështeten nga informacione grafike, pasi ato e tërheqin më shumë vëmendjen e lexuesit dhe e bëjnë më të lehtë të kuptuarit e përmbajtjes nga lexuesi.

Figura 10: Rekomandimet kryesore të OSBE/ODIHR-it

Burimi: www.isfed.ge

Informacion rreth organizatës tuaj

Në fund të çdo raporti duhet të jepet një përmbledhje e shkurtër e organizatës. Përmbledhja duhet të përfshijë informacionin e mëposhtëm.

- ▶ Emrin e plotë të organizatës;
- ▶ Deklaratën e vizionit/misionit;
- ▶ Zhvillimi i organizatës që prej themelimit të saj;
- ▶ Historiku i aktiviteteve të vëzhgimit të zgjedhjeve (duke përfshirë objektin kryesor);
- ▶ Projektet më të rëndësishme për ndihmën e zgjedhjeve;
- ▶ Fushat kryesore të aktiviteteve të vëzhgimit;
- ▶ Burimet e financimit;
- ▶ Një *link* për faqen e internetit të organizatës tuaj;
- ▶ Detajet e kontaktit dhe personat e kontaktit;

Më poshtë jepet një seksion informativ rreth një organizate për vëzhgimin e zgjedhjeve.

Figura 11: Shembull i informacionit për organizatën e vëzhgimit të zgjedhjeve

RRETH OSBE/ODIHR-it	<u>Emri i plotë i organizatës</u>
<p>Zyra për Institucione Demokratike dhe të Drejtat e Njeriut (OSBE / ODIHR) është institucioni kryesor i OSBE-së që u vjen në ndihmë shteteve pjesëmarrëse "të sigurojnë respektimin e plotë të të drejtave dhe lirive themelore të njeriut, të respektojnë sundimin e ligjit, të promovojnë parimet e demokracisë dhe (...) të ndërtojnë, forcojnë dhe mbrojnë institucionet demokratike, si dhe të promovojnë tolerancën në të gjithë shoqërinë"(Dokumenti i Samitit të Helsinkit). Ky quhet ndryshe dhe dimensionin i të drejtave të njeriut i OSBE-së.</p>	
<u>Historiku i organizatës</u>	<u>Deklarata e misionit</u>
<p>OSBE/ODIHR-i, me seli në Varshavë (Poloni) u krijua si Zyra për Zgjedhje të Lira në Samitin e Parisit të vitit 1990 dhe ka filluar funksionimin në maj të vitit 1991. Një vit më vonë, zyra e ndryshoi emrin për të pasqyruar një mandat me të gjerë për të përfshirë të drejtat e njeriut dhe demokratizimin. Sot ajo ka mbi 130 vetë staf.</p>	
<u>Përfshirja në zgjedhje</u>	
<p>OSBE/ODIHR-i është agjencia kryesore në Evropë në fushën e vëzhgimit të zgjedhjeve. Çdo vit, ajo bashkërendon dhe organizon dërgimin e mijëra vëzhguesve për të vlerësuar nëse zgjedhjet në rajonin e OSBE-së kryhen në përputhje me angazhimet e OSBE-së, detyrimet e tjera ndërkombëtare dhe standardet për zgjedhje demokratike dhe me legjislacionin kombëtar. Metodologjia unike e saj siguron një vështrim në thellësi të procesit zgjedhor në tërësi. Nëpërmjet projekteve të asistencës, OSBE/ODIHR-i i ndihmon shtetet pjesëmarrëse të përmirësojnë kuadrin e tyre zgjedhor.</p>	
<u>Fusha të tjera të aktivitetit</u>	
<p>Aktivitetet e Zyrës lidhur me demokratizimin përfshijnë: sundimin e ligjit, mbështetjen legjislativë, qeverisjen demokratike, migrimin dhe lirinë e lëvizjes, si dhe barazinë gjinore. OSBE/ODIHR-i zbaton disa programe asistence çdo vitit, me qëllim që të zhvillojë strukturat demokratike.</p>	
<p>Të gjitha aktivitetet e ODIHR-it kryhen në koordinim dhe bashkëpunim të ngushtë ndërmjet shteteve pjesëmarrëse në OSBE, institucioneve të OSBE-së dhe operacioneve në terren, si dhe me organizatat e tjera ndërkombëtare.</p>	
<p>Më shumë informacion mund të gjeni në faqen e internetit të ODIHR-it (www.osce.org/odihr).</p>	
<u>Përmendja e faqes së internetit të organizatës</u>	

4.3. KËSHILLA MBI RAPORTIMIN

Gjuha e përdorur në dokumentet e lidhura me zgjedhjet, të tilla si raportet e vëzhgimit, ka shumë rëndësi. Ekipibazë duhet ta peshojë me kujdes çdo fjalë që përdor. Pasi të bëhen publike raportet, fjalët nuk mund të tërhiqen më mbrapsht. Pjesa më poshtë jep këshilla se si të shkruhen raporte në një mënyrë të lehtë për t'u lexuar dhe për t'u kuptuar. Ajo jep informacion lidhur me atë çfarë përbën një gjuhë të qartë, të drejtpërdrejtë, të thjeshtë, si të shmangen deklaratat subjektive dhe si të paraqesin faktet dhe figurat.

Gjuha e thjeshtë

Sigurohuni që raporti të shkruhet në mënyrë të qartë dhe që të mund të kuptohet nga individët që nuk janë ekspertë zgjedhjesh. Lexuesit duhet të jenë në gjendje ta kuptojnë lehtë raportin herën a parë që e lexojnë atë. Përdorni gjuhë të thjeshtë në raportet tuaja të zgjedhjeve.

Gjuha e thjeshtë është e qartë. Përdorni shprehje të drejtpërdrejtë, duke përdorur vetëm fjalët që janë të nevojshme. Gjuha e thjeshtë nuk përmban zhargon dhe rrallë përdor terma të komplikuar; ajo e përdor terminologjinë e duhur në një mënyrë që e bën atë të lehtë për t'u kuptuar. Gjuha e thjeshtë përqendrohet tek përcimi i mesazhit, jo tek shpërqendrimi i lexuesit me formulime të komplikuar. Ajo i lë mënjanë frazat

e panevojshme dhe konstruktet e ndërlikuara të fjalive; ajo e shmang fjalorin e fryrë, është faktike, koncize dhe e orientuar drejt çështjeve.

Fjali të shkurtra dhe paragrafë të shkurtër

Raportet janë më të qarta nëse përdoren fjali, paragrafë dhe seksione të shkurtra. Në mënyrë ideale, analistët duhet të synojnë të arrijnë një gjatësi mesatare fjalie prej 12 fjalësh, me asnjë fjali me mbi 25 fjalë. Një paragraf duhet të trajtojë vetëm një temë dhe nuk duhet të jetë më shumë se 10 ose 12 rreshta. Seksionet nuk duhet të zgjaten shumë; dy deri në tre faqe (për raportin përfundimtar) në çdo seksion duhet të jenë të mjaftueshme. Në këtë mënyrë lexuesi mund të kuptojnë lehtë mesazhin që doni të transmetoni.

Mundohuni të shmangni konstrakte të tilla fjalish si më poshtë:

■ Qëllimi i kufizimit të parashikuar nga kjo dispozitë është ndalimi i vendosjes së materialeve propagandistike në institucione dhe ndërtesa, të cilat me ligj duhet t'i përmbahen parimit të paanësisë politike dhe duhet të perceptohen si politikisht neutrale nga publiku. (45 fjalë)

Mesazhi përçohet më mirë po të përdoret formulimi i mëposhtëm.

- Neni 9 i ligjit zgjedhor ndalon vendosjen e posterave zgjedhorë në ndërtesat qeveritare. (12 fjalë)
- Institucionet qeveritare "janë të detyruara t'i qëndrojnë besnik parimit të paanësisë". (12 fjalë)
- Në këtë mënyrë, publiku mund t'i konsiderojë ato si politikisht neutrale. (10 fjalë)

Mesazhi kryesor

Analistët duhet të heqin ose të ulin në minimumshprehjet që nuk e shtojnë kuptimin e fjalive. Mundohuni që të shmangni shprehje të tilla si: "Duhet të theksohet që ..."/"la vlen që ..."/"Duhet të nënvizohet që ...". Këto lloj shprehjesh e shkëpusin lexuesin nga mesazhi kryesor.

Shmangni strukturën e mëposhtme.

■ **la vlen që të theksohet që** një ditë para incidentit në fshatin Tkhilistskaro, "Georgian Dream" organizoi një takim publik në Telavi.

Fjalja ka më shumë peshë në rast se formulohet si më poshtë.

■ Një ditë përpara incidentit në fshatin Tkhilistskaro, “*Georgian Dream*” organizoi një takim publik në Telavi.

Mos përdorni fjali pasive

Kur përdoret forma pasive, nuk jepet qartë se kush është autori/burimi, duke lënë të pashtjelluara për lexuesin disa fakte të rëndësishme.

Shmangni llojet e mëposhtme të formulimit.

■ Janë prezantuar ndryshime të rëndësishme legjislativë për promovimin e pluralizmit të medias, të cilat janë vlerësuar pozitivisht.

Fjalitë e formuluar si më sipër, e lënë lexuesin me shumë pyetje: Kush i prezantoi ndryshimet legjislativë? Kush i vlerësoi ato në mënyrë pozitive? A po flasim për të njëjtin person/subjekt?

Fjalja më poshtë është shumë më e qartë.

■ Parlamenti ka miratuar ndryshime legjislativë që synojnë të promovojnë pluralizimin e medias, të cilat vëzhguesit zgjedhorë i vlerësuan pozitivisht.

Përdorini rendin kryefjalë, kallëzues, kundrinor

Analistët duhet t’i strukturojnë fjalitë në mënyrë që ato të jenë logjike, koherente dhe të thjeshta për t’u kuptuar. Ato duhet t’i bien në kokë problemit dhe të mos e fshehin mesazhin pas sintaksave të komplikuar, ose pas ndërtimeve shumë komplekse të fjalive.

Shmangni fjalitë e ndërtuara të ngjashme me këtë fjali.

■ Ligji zgjedhor parashikon mundësinë epërfundimit të parakohshëm tëkompetencave të anëtarëve të komisioneve zgjedhore, megjithatë vetëm në rastet e parashikuara me ligj.

Struktura e mëposhtme e bën fjalinë më të qartë.

■ Ligji zgjedhor lejon përfundimin para kohe të mandatit të anëtarëve të komisionit zgjedhor.

Shprehjet paralele

Kur i referohen të njëjtës çështje, analistët këshillohen që të përdorin trajta gramatikore të ngjashme. Të përdorurit e gjuhës paralele i mbledh mendimet sëbashku dhe e bën më të thjeshtë për lexuesin që ta kuptojë mirë dokumentin.

- Komisioni Qendror i Zgjedhjeve punoi me profesionalizëm dhe pavarësisht burimeve të kufizuara, i përmbushi afatet ligjore.
- Autoritetet u përpoqën fort të zbatonin ndryshimet e nevojshme në regjistrat e zgjedhësve.
- Dy kandidatë, Presidenti në detyrë dhe drejtuesi i opozitës, i kontestuan zgjedhjet.

Faktet dhe shifrat

Si vëzhgues politikisht asnjansës, analisti duhet të përmbahet nga shprehja e preferencave ose kundërshtive për kandidatët, partitë politike, grupet, lëvizjet ose organizime të tjera që kërkojnë zë publik. Analistët thjesht duhet t'i japin faktet në mënyrë neutrale, të qartë dhe koncize.

Cilësuesit e panevojshëm

Fjalët e tepërta ose të stërholluara (për shembull, plotësisht, tërësisht) zakonisht e bëjnë më të dobët një tekst. Në rast se përdoren, ato të lënë përshtypjen që hartuesi është i anshëm në gjykimin e dhënë.

Shmangni fjalitë me këtë lloj strukture.

- Pretendimi i tyre ishte **tërësisht** jo realist. Ai ishte **plotësisht** i pakuptimtë.

Fjala është më mirë e formuluar nëse ka këtë trajtë.

- Pretendimi ishte i pabazuar. Atij i mungonin faktet.

Depersonalizimi i raportit

Kur raportojnë mbi vëzhgimet e zgjedhjeve, analistët duhet të shmangin përdorimin e vetës së parë. Këshillohet që të përdoret veta e tretë, me anë të së cilës ata i drejtohen organizatës. "Organizata e vëzhgimit të zgjedhjeve konsideron/mendon/beson ...", në vend të "unë/ne konsiderojmë/mendojmë/besojmë që ..."

Mospërdorimi i shprehjeve emocionale

Analistët duhet të shmangin përdorimin e fjalëve të cilat të japin përshtypjen që janë të njëanshme dhe favorizojnë një organizatë, institucion, parti politike ose kandidat.

Nuk duhet të përdoren fjalë të tilla si "fatmirësisht". Megjithatë, për ta bërë të qartë se ka një problem, nuk duhet të përjashtohet dhe gjykimi mbi vlerat.

Shmangni fjali të tilla si:

■ **Fatkeqësisht**, komisionet zgjedhore të niveleve të dyta dhe anëtarët e KQZ-së demonstruan shpesh një qasje armiqësore drejt përfaqësuesve të organizatave të monitorimit gjatë procesit të shqyrtimit të ankesave.

Mospërdorimi i deklaratave subjektive

Analistët nuk duhet të shprehin ndjenja, opinione ose mendime personale rreth procesit zgjedhor. Rekomandohet që ata thjesht të rekomandojnë faktet dhe t'i vlerësojnë ato kundrejt normave ligjore kombëtare dhe standardeve ndërkombëtare.

Shmangni këto lloj fjalish.

■ Zyra e Kontrollit të Shtetit (ZKSh) ubë **famëkeqepër** vendimete **padrejta** gjatë periudhës së menjëhershme para zgjedhjeve.

Kjo është mënyra korrekte për ta vlerësuar punën e Zyrës së Kontrollit të Shtetit.

■ Për zbatimin e ligjit lidhur me financimin e partive politike dhe fushatat zgjedhore u ngarkua një organ i rregullator, Zyra e Kontrollit të Shtetit (ZKSh). ZKSh-ja ka kompetenca të gjera, por në përgjithësi nuk arriti ta zbatonte ligjin në mënyrë transparente, të pavarur, të paanshme dhe konsistente, duke vënë në shënjestër kryesisht opozitën.

Terminologjia e duhur

Paanshmëria e analistëve mund të demonstronhet në mënyrë ideale me anë të përdorimit të terminologjisë së njohur ndërkombëtarisht të zgjedhjeve (shih edhe Shtojcën 2 – Përkufizimet), ndërsa në të njëjtën kohë shkruajnë në mënyrë të qartë, koncize dhe të lehtë për t'u kuptuar.

Shmangni fjalitë e formuluar si më poshtë.

■ Autoritetet ekzekutive kishin dorë në pjesën më të madhe të rasteve të **anshmërisë** dhe përdorimit të **pavend** të burimeve ligjore. Zyra e Kontrollit të Shtetit u **përfolsë**rishpër këtë aspekt. Në raste të caktuara, grupi ndërinstitucional i punës, i ngritur brenda Këshillit Kombëtar të Sigurimit, **ishte larg të vepruarit me paanësi**.

Formulojeni tekstin në mënyrën e mëposhtme.

■ ZKSh-ja ka kompetenca të gjera vetëgjykimi, por në përgjithësi nuk arriti ta zbatonte ligjin në mënyrë transparente, të pavarur, të paanshme dhe konsistente. Ndonjëherë, grupi ndërinstitucional i punës i kaloi kompetencat e mandatit të tij, duke cenuar parimin e ndarjes së pushteteve.

Titujt neutralë

Në raportimin e zgjedhjeve, analistët raportues nuk duhet të shfaqin asnjë anësi apo preferencë për autoritetet, parti, ose kandidatë të caktuar në zgjedhje.

Analistët duhet t'i shmangin ngjyrimet emocionale në tituj, siç jepet më poshtë.

- 1. Vendimet dhe veprimet **jo të duhura** të autoriteteve ekzekutive.
- 2. Qasja **jokonsistente** e Zyrës së Kontrollit të Shtetit.
- 3. Vënia e **pabazuar** e gjobave.
- 4. Reagime **selektive** ndaj veprave.
- 5. **Injorimi** i çështjeve të donacioneve të paligjshme.

Fjalja e formuluar më poshtë është e saktë, pasi ajo reflekton objektivitetin e analistit.

- 1. Verifikimi i dokumenteve të regjistrimit u krye nga Komisionet Territoriale të Zgjedhjeve (KTZ) në sesione të mbyllura. Rregullat e verifikimit të nënshkrimit nuk janë të qarta, janë në kundërshtim me praktikën e mirë ndërkombëtare dhe lejojnë vendimmarrjen arbitrare të KTZ-ve. Vendimmarrja e KTZ-ve nuk mund të apelohe.

■ ...

Para botimit të raporteve

Lexojni tekstin me zë

Njerëzit kanë tendencën që t'i kalojnë fjalët kur i lexojnë në heshtje, dhe kjo është edhe më shumë e vërtetë kur bëhet fjalë për punën e tyre dhe mendojnë se e dinë se çfarë kanë shkruar. Leximi me zë të lartë e detyron lexuesin t'i kushtojë vëmendje çdo fjale. Kjo e ndihmon lexuesin të identifikojë nëse teksti është miqësor ndaj përdoruesit dhe i lehtë për t'u kuptuar.

Analistët duhet të përpiqen t'i kushtojnë vëmendje pikësimit. Ata duhet të vendosin nëse fjalja ka nevojë të ndahet në dy fjali, ose, nëse, në disa pjesë, fjalitë kanë nevojë për rishikim.

Kontrolli për gabime drejtshkrimore dhe gramatikore

Analistët duhet ta analizojnë çdo ndryshim të propozuar në mënyrë individuale para se të bëjnë ndryshime.

Redaktimi dhe korigjimi

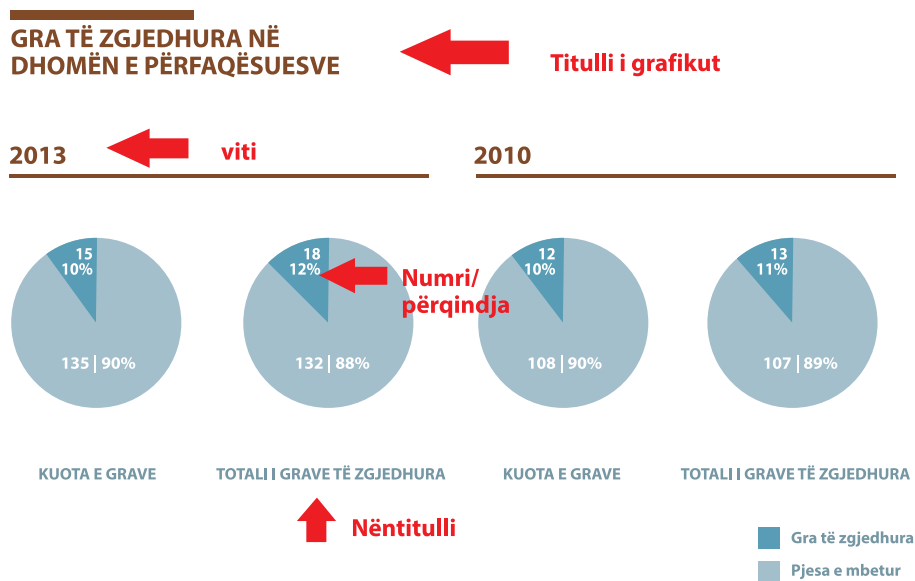
Për raportin mund të kenë kontribuar njerëz të ndryshëm, të cilët mund të kenë të gjithë stile shumë specifike të të shkruarit. Analistët, por në shumicën e rasteve Zëvendës Shefi i Misionit, duhet të synojnë t'i harmonizojnë tekstet individuale. Në raste të tilla, zakonisht duhet të trajtohen pyetjet e mëposhtme: A i kanë strukturuar pjesët e tekstit në të njëjtën mënyrë të gjithë kontribuesit? A i kanë paraqitur ata të gjitha rastet në të njëjtën mënyrë, duke theksuar faktet më të rëndësishme, duke iu referuar normave ligjore të shkelura dhe duke përmendur burimet e informacionit (për shembull, misioni vërejt vetë se ...)?

Elementët vizivë

Gjatë shkrimit të raporteve zgjedhore mund të përdoren fotografi, tabela, diagrame, grafikë informues dhe ekstrakte nga hartat e incidenteve. Elementët vizivë ndihmojnë për të ruajtur interesin dhe për të përmirësuar të kuptuarit e lexuesit. Gjatë përzgjedhjes dhe përfshirjes së elementëve vizivë në raporte, analistët duhet të marrin parasysh disa aspekte të rëndësishme, të tilla si audienca e synuar, gjatësia e raportit, gjuha që përdoret, fjalori, etj.

- ▶ Mos i mbingarkoni raportet me shumë fotografi, tabela, grafikë informativë të të njëjtave aktivitete.
- ▶ Shmangni përfshirjen e fotografive të ngjashme për të njëjtat aktivitete, ose të personave dhe grupeve të ngjashëm.
- ▶ Në rast të një portofoli të madh fotografish, thjesht përzgjidhni fotografitë më interesante dhe më të rëndësishme. Tabelat/grafikët informues duhet të shoqërohet gjithmonë nga tekstet shpjeguese.

Figura 12: Grafik i praktikave të mira

Burimi: www.isfed.ge

Përzgjedhja e fotove dhe grafikëve të duhur

- ▶ Shtoni fotografi që pasqyrojnë aktivitetet e trajnimit, vëzhguesit që monitorojnë në terren, operatorët që mbledhin të dhëna, konferenca për shtyp dhe takime me aktorë.
- ▶ Gjeni vendin e duhur për të vendosur elementët vizivë në tekste.
- ▶ Përfshini disa foto në krerë.

4.4. TEMAT E RAPORTIMIT DHE LISTA E KONTROLLIT

Ky seksion ka për qëllim të mbulojë në mënyrë gjithëpërfshirëse fushat e vlerësimit të një procesi zgjedhor, të cilat vërehen dhe raportohen zakonisht nga një mision vendor i vëzhgimit të zgjedhjeve. Këto fusha përfshijnë, në veçanti, kontekstin politik, kuadrin ligjor (përfshirë dhe sistemin zgjedhor), administratën zgjedhore, informacion mbi zgjedhësit, listat e zgjedhësve, regjistrimin e zgjedhësve, regjistrimin e kandidatëve në zgjedhje (partive dhe/ose kandidatëve), fushatën zgjedhore, mbulimin mediatik, ditën e zgjedhjeve (votimin dhe numërimin), nxjerrjen dhe publikimin e rezultateve, ankesat dhe apelimet, dhe zhvillimet pas zgjedhore.

Përveç kësaj, manuali ofron një listë të plotë raportimi për çdo fushë vlerësimi, duke u përpjekur të ofrojë një mjet praktik dhe miqësor për përdoruesit lidhur me raportimin cilësor të misioneve të vëzhgimit vendor.

A. Konteksti politik

Kur nisin vëzhgimin vendor të zgjedhjeve, organizatat e shoqërisë civile duhet të marrin parasysh kontekstin më të gjerë në të cilin zhvillohen zgjedhjet. Në raporte mund të analizohen dhe përfshihen dhe aspekte që nuk kanë lidhje të dukshme apo të drejtpërdrejtë me zgjedhjet, të tilla si procesi i demokratizimit në vend, apo implikimet gjeopolitike. Përveç kësaj, duhet studiuar dhe organizimi politik ekzistues në vend dhe respektimi i të drejtave dhe lirive themelore të njeriut, duke përfshirë dhe të drejtat e grave, gjendjen e pakicave kombëtare dhe fetare dhe të personave me aftësi të kufizuara, ose të grupeve të tjera veçanërisht të cenueshme ose në nevojë.

Përveç kësaj, mund të reflektohen dhe konsiderohen çështje më të gjera të ciklit zgjedhor, duke përfshirë zbatimin e rekomandimeve të mëparshme, reformën zgjedhore, funksionimin e institucioneve demokratike në nivel qendror dhe lokal (nga perspektiva e transparencës dhe llogaridhënies), mundësitë e ofruara nga legjislati ekzistues dhe nga autoritetet drejt dialogut dhe përfshirjes së shoqërisë civile në jetën publike, si dhe ndikimin e atmosferës ekzistuese mbi zgjedhjet.

Për raportimin në kuadrin politik, mund të merren parasysh pyetjet e mëposhtme.

Procesi politik

- ▶ Cilat janë çështjet kryesore që ngrihen më shpesh në fushën publike?
- ▶ Cili është pozicioni i aktorëve kryesorë lidhur me aspektin e të drejtave dhe lirive themelore të njeriut?
- ▶ A e lejon sistemi politik pjesëmarrjen publike në proceset demokratike, duke përfshirë dhe zgjedhjet? Nëse jo, cilat janë shkaqet e mundshme: mungesa e besimit në proces/institucione demokratike, mungesa e besimit në partitë politike?
- ▶ Mungesa e legjisllacionit të miratuar dhe sa përfshirës është procesi i përgatitjes së legjisllacionit të ri?

Faktorët politik që lidhen me zgjedhjet

- ▶ A ka faktorë politikë dhe demokratikë, të cilët nuk përfshihen normalisht në zgjedhje dhe që lidhen me realizimin e procesit zgjedhor (për shembull, ushtria)?
- ▶ A ka kushte të krijuara nga mjedisi i gjerë që e bëjnë të vështirë punën e kandidatëve/partive politike?
- ▶ A ka gamë të gjerë opinionesh që prezantohen nga kandidatët/partitë politike ekzistuese për të siguruar që zgjedhësit kanë realisht mundësi të zgjedhin?
- ▶ Çfarë ndikimi kanë kërkesat ligjore, të tilla si ndalimi i financimeve të huaja, ose nevoja për të përfshirë vëzhgimin e zgjedhjeve në statutet e subjekteve si parakusht për akreditim, mbi operacionet vëzhguese?
- ▶ Sa të aksesueshme janë procedurat për aplikimin dhe marrjen e akreditimit si vëzhgues?
- ▶ Cili është pozicioni i aktorëve të ndryshëm për çështjet e ngritura në raportet e mëparshme të vëzhgimit të zgjedhjeve nga organizatat ndërkombëtare dhe nga organizatat vendore të vëzhgimit dhe a kanë marrë hapa autoritetet përgjegjëse për t'i trajtuar ato?

Pozicioni i grave në shoqëri

- ▶ Deri në çfarë mase i përmbush shteti detyrimet ndërkombëtare për të drejtat e njeriut dhe barazinë gjinore?
- ▶ A kanë gratë akses të barabartë në arsim dhe punësim?
- ▶ A janë gratë nga grupe të caktuara (popullsitë e pakicave, PZhbV-ve, gratë që jetojnë në zonat rurale, viktimat e dhunës dhe/ose trafikimit) veçanërisht në disavantazh?

Gratë në politikë

- ▶ Cila është përqindja e grave në parlamentet e mëparshme, ose në këshillat vendorë dhe rajonalë?
- ▶ Cila është përqindja e grave ministre në qeveri, ose e grave kryetare bashkish ose kryetare të këshillave vendorë dhe rajonalë.
- ▶ Cili është numri dhe raporti i grave në organet e administratës zgjedhore në nivele të ndryshme?

Pjesëmarrja e pakicave kombëtare dhe e grupeve me nevoja të veçanta

- ▶ Cila është përqindja e përfaqësuesve të pakicave kombëtare të vetëdeklaruar që janë ministra të kabinetit, ose në pozicione të tjera të larta të qeverisë, ose në parlament?
- ▶ Cila është përqindja e përfaqësuesve kombëtarë të pakicave në këshillat vendorë?
- ▶ Cila është përqindja e kandidatëve të pakicave kombëtare të vetëdeklaruar për listat e partive politike?
- ▶ Çfarë përfaqësimi kanë PZhBV-të, refugjatët ose komunitetet nomade në listat e partive politike (a kanë partitë e veta politike këto grupe, apo janë të përfaqësuara në listat e partive të tjera politike)?
- ▶ Cili është numri dhe raporti i përfaqësuesve të pakicave kombëtare në organet e administratës zgjedhore në nivele të ndryshme?

B. Kuadri ligjor

Vëzhgimi vendor i zgjedhjeve nga organizatat e shoqërisë civile mund të kontribuojë për përmirësimin e kornizave ligjore për zgjedhjet. OShC-të duhet të kenë përgjegjësi, kur është e mundur, për të mbështetur proceset paqësore zgjedhore dhe politike, të tilla si përmirësimi i kornizave ligjore për zgjedhje dhe administratën zgjedhore. Vëzhgimi i përbajtjes dhe zbatimi i kuadrit ligjor përbën gurin e themelit për vëzhgimin e zgjedhjeve, në mënyrë të veçantë për OShC-të që kanë përvojë afatgjatë vëzhgimide analize që mbulon të gjithë ciklin zgjedhor.

OShC-të duhet të fillojnë me identifikimin e të gjitha instrumenteve që përbëjnë kuadrin ligjor kombëtar për zgjedhje. Zakonisht këtu përfshihet kushtetuta (përkatesisht dispozitat që kanë të bëjnë me zgjedhjet e lira), aktet legjislativ të miratuara nga parlamenti (për shembull, kodi ose ligji zgjedhor), si dhe aktet normative të paraqitura nga qeveria ose organet e administratës zgjedhore (për shembull, rregulloret dhe vendimet).

Përveç dispozitave që kanë të bëjnë në mënyrë rigoroz me çështjet zgjedhore, edhe normat mbi të drejtat dhe liritë themelore të njeriut (të tilla si liria e tubimit, shprehjes, etj.), dhe në fusha të tjera të rëndësishme (si shtetësia, media, etj.) japin kontribut në kornizat ligjore për zgjedhjet. Traktatet ndërkombëtare të ratifikuara nga vendi përkatës, të cilat mbulojnë të drejtën për zgjedhje të lira dhe të drejta të tjera të lidhura

(si për shembull, PNDCP-ja dhe KEDNJ-a), ose traktate të tjera të të drejtave të njeriut që përfshijnë dispozita për të drejtat zgjedhore të grupeve specifike (CEDAW dhe KDPG-ja për gratë, ICERD-i dhe KKMPK-ja për pakicat, KDPAK-u për personat me aftësi të kufizuara) janë pjesë e kuadrit ligjor kombëtar përkatës. Përveç kësaj, duhet të merren parasysh vendimet përfundimtare të gjykatave kombëtare mbi çështjet zgjedhore, si dhe vendimet e Gjykatës Evropiane të të Drejtave të Njeriut.

Krahas kësaj, është e rëndësishme po ashtu që të identifikohen çështjet e mbetura pezull për të përmirësuar kornizën ligjore, të cilat bazohen në angazhimet politike të marra nga vendi. Organizmat ndërkombëtarë në kuadër të aktiviteteve të monitorimit zakonisht i identifikojnë këto çështje, në veçanti PNDCP-ja/KDNJ-ja në vëzhgimet e tyre përfundimtare, OSBE/ODIHR-i në raportet për vëzhgimin e zgjedhjeve, Komisioni i Venecias në studimet dhe opinionet mbi legjislacionin e vendeve përkatëse për çështjet zgjedhore. OSHC-të këshillohet që të shqyrtojnë nëse qytetarët gëzojnë mundësi efektive për të ushtruar të drejtat e tyre zgjedhore. Më poshtë jepen sugjerime për një strukturë të mirë.

Kur bëhen vëzhgime dhe raportohet mbi kornizën ligjore, mund të merren parasysh pyetjet e mëposhtme:

Kuadri ligjor zgjedhor

- ▶ Cilët janë instrumentet dhe dispozitat që përbëjnë kuadrin ligjor për zgjedhjet (duke përfshirë dhe vendimet gjyqësore)? Si është i strukturuar legjislacioni zgjedhor?
- ▶ A e përcakton qartë legjislacioni zgjedhor hierarkinë e normave ligjore që mbulojnë zgjedhjet (ku deklarohet se dispozitat kushtetuese dhe ligjore kanë epërsi mbi udhëzimet)?
- ▶ Cilat janë përmirësimet e nevojshme të identifikuara për kuadrin ligjor (shih, për shembull, rekomandimet e përfshira në Komisionin e Venecias, opinionet e OSBE/ODIHR-it dhe raportet e mëparshme të vëzhgimit të OSBE/ODIHR-it)? A janë prezantuar ato? Çfarë efektesh ka zbatimi mbi procesin? Çfarë progresi është bërë që prej asaj kohe?
- ▶ A është i qëndrueshëm kuadri ligjor për sa i përket sigurisë (parashikueshmërisë) ndërmjet aktorëve zgjedhorë lidhur me procesin zgjedhor?
A janë prezantuar ndryshime bazuar në procese përfshirëse dhe konsultative? A janë prezantuar modifikime nga ekzekutivi në përputhje me kompetencat aktuale të organit ekzekutiv në këtë fushë? A janë prezantuar modifikime në përputhje me dispozitat ligjore që parashikojnë miratimin e ligjeve?
- ▶ Si respektohet kuadri ligjor zgjedhor në kuadrin e zgjedhjeve aktuale?
- ▶ A janë të parashikuara rregullat zgjedhore të paktën në nivelin e ligjit të miratuar nga parlamenti (në veçanti procedurat e qarta për zgjedhje demokratike dhe sistemii përgjithshëm zgjedhor duhet të jenë të përcaktuara në nivel ligji; ndërsa rregullat për çështjet dhe detajet teknike mund të përfshihen dhe në rregulloret e ekzekutivit)?

- ▶ A është i shkruar qartë kuadri ligjor për zgjedhjet; a është ai konsistent dhe i aksesueshëm (i botuar dhe i gatshëm për përdorim për qytetarët; pa probleme në konsistencë dhe pa mangësi; a ka një sistem jo shumë kompleks të kuadrit ligjor)?
- ▶ A është miratuar legjislacioni zgjedhor në përputhje me dispozitat e zbatueshme zgjedhore që mbulojnëshpalljen e ligjeve (pasi ndryshimet e prezantuar ndryshe rrezikojnë anulimin nga gjykatat)?

Megjithatë, kompetenca e administratës zgjedhore për të zgjidhur çështje të caktuara zgjedhore me anë të akteve normative, duhet të respektojë parimin e kontrollit legjislativ (të Parlamentit) mbi legjislacionin zgjedhor. Për këtë arsye, mund të shqyrtohen pyetjet e mëposhtme.

Roli i administratës zgjedhore

- ▶ A janë të përcaktuara me ligj kompetencat e administratës, në të gjitha nivelet, në mënyrë të drejtë, të paanshme dhe në përputhje me ligjin, duke përfshirë dhe detyrimet për administrimin e procesit zgjedhor?
- ▶ A e deklarohen dhe e përcaktojnë qartë legjislacioni zgjedhor objektin dhe shtrirjen e autoritetit të administratës zgjedhore për të nxjerrë udhëzime?
- ▶ A deklarohen dhe përkufizohen qartë marrëdhëniet ndërmjet autoriteteve kombëtare dhe vendore, si dhe ndërmjet organeve të administratës zgjedhore dhe organeve të tjera qeveritare (për të parandaluar konflikte ose mbivendosje me kompetencat e organeve të tjera qeveritare)?
- ▶ A përcaktohet qartë në ligj që udhëzimet nuk mund të jenë në kundërshtim ose në papërputhshmëri me legjislacionin zgjedhor?
- ▶ A parashikon legjislacioni zgjedhor një proces ku kandidatët në zgjedhje dhe zgjedhësit mund të depozitojnë ankesa dhe apelime lidhur me miratimin dhe zbatimin e udhëzimeve të administratës zgjedhore? A parashikon legjislacioni ankesa dhe apelime lidhur me shkeljen e legjislacionit zgjedhor nga organi i administratës zgjedhore?
- ▶ A parashikon legjislacioni zgjedhor rregulla të mirëpërcaktuara për autoritetin e administratës zgjedhore për nxjerrjen e udhëzimeve në situata emergjence ose në ditën e zgjedhjeve, si dhe në procesin e përfshirë?
- ▶ A shfuqizohen apo hiqen të drejta themelore substanciale, të tilla si sekret i votës, nga një udhëzim/rregullore e administratës zgjedhore?

Kuadri ligjor për zgjedhjet (pjesëmarrja e grave)

- ▶ A garanton Kushtetuta të drejta të barabarta për gratë?
- ▶ A parashikon ajo të drejta specifike për kandidimin dhe ushtrimin e funksioneve publike për gratë?
- ▶ A ka dispozita në Kushtetutë, të cilat janë në disavantazh të grave?

Sistemi zgjedhor (pjesëmarrja e grave)

- ▶ A e cek sistemi zgjedhor pjesëmarrjen e grave si kandidate?
- ▶ A lejon ligji masa pozitive për rritjen e numrin të grave kandidate në zgjedhje? Çfarë janë këto masa (për shembull, vende të rezervuara për gratë, gratë në vende fituese në listat e kandidatëve, për shembull në 10 vendet e para të listave)? Si trajtohen listat që nuk janë në përputhje me masat pozitive (kuotat) nga zyrtarët zgjedhorë?
- ▶ Nëse ekzistojnë masa pozitive, sa të suksesshme kanë qenë ato për rritjen e numrit të grave kandidate dhe grave të zgjedhura?
- ▶ Çfarë sistemi listash ekziston: lista të hapura apo lista të mbyllura? Nëse listat janë të hapura, a ka çuar kjo në më shumë apo në më pak gra kandidate për zgjedhje? Si zëvendësohet vendi i mbetur bosh nëse tërhiqet një kandidate grua?
- ▶ A e tregojnë rezultatet nëse sistemi zgjedhor është në avantazh, apo në disavantazh të grave?

Pjesëmarrja e pakicave kombëtare dhe e grupeve me nevoja të posaçme

- ▶ A e garanton Kushtetuta të drejtën universale për të votuar pa kufizime të paarsyeshme?
- ▶ Cilat janë implikimet e sistemit zgjedhor mbi përfaqësimin e pakicave kombëtare?
- ▶ A ka dispozita specifike në legjislacionin zgjedhor për pjesëmarrjen e pakicave kombëtare si kandidatë dhe zgjedhës?
- ▶ A ka kufizime për krijimin e partive politike lidhur me pjesëmarrjen e personave me identitetë ndryshëm? A mund të identifikohen kufizime administrative, të cilat e kufizojnë pjesëmarrjen efektive të kandidatëve nga pakicat kombëtare, ose nga partitë e pakicave kombëtare?
- ▶ A parashikon masa të posaçme ligji zgjedhor për përfaqësimin e pakicave kombëtare, PZhBV-të, refugjatëve ose komuniteteve nomade?

C. Administrata zgjedhore

Puna e administratës zgjedhore është jetike për një proces zgjedhor demokratik. Mënyra në të cilën punon administrata zgjedhore krijon kushte që zgjedhësit dhe kandidatët për zgjedhje t'i ushtrojnë plotësisht liritë themelore dhe të drejtat politike. Administrata duhet të punojë në mënyrë profesionale, me efikasitet dhe transparencë, sa më shumë të jetë e mundur nën kontrollin e publikut dhe, në të njëjtën kohë, ajo duhet të jetë në gjendje t'i ushtrojë detyrat e saj pa ndërhyrje politike apo u ndërjerë e kërcënuar. Roli i saj është të sigurojë ndjekjen dhe zbatimin me rigorozitet, në kohën e duhur, në mënyrë adekuate dhe të paanshme të të gjitha hapave të nevojshme në kuadër të procesit zgjedhor, në mënyrë që të gjitha palët e interesuara zgjedhore, kryesisht zgjedhësit, të kenë besim tek integriteti i procesit.

KQZ-ja, e cila është përgjegjëse për marrjen e vendimeve dhe mbikëqyrjen e të gjithë procesit, është zakonisht organi drejtues i administratës zgjedhore. Administrata zgjedhore është zakonisht organ i përhershëm. Pothuajse gjithnjë, struktura e administratës zgjedhore përbëhet nga nivele të ndryshme të komisioneve më të ulëta zgjedhore, të cilat reflektojnë nivele të ndryshme të qeverisjes vendore (për shembull, rajonet/territorin, rrethet dhe bashkitë). Të gjitha nivelet mund të funksionojnë si struktura të përhershme, ose të kenë natyrë të përkohshme duke u krijuar vetëm për periudhën zgjedhore. Natyrisht, duhet bërë dallimi i qartë ndërmjet roleve midis degëve dhe niveleve të ndryshme të administratës zgjedhore. Përbërja, procedurat e zëvendësimit dhe funksionet e çdo shtrese të administratës zgjedhore duhet të jenë të përcaktuara qartë në ligj, pasi ato kanë ndikim mbi pavarësinë dhe cilësinë e punës së saj.

Për sa i përket anëtarësimit, administrata zgjedhore mund të përbëhet nga lloje të ndryshme anëtarësh dhe mund të caktohet me metoda të ndryshme. Një komision jopartiak i pavarur përbëhet nga persona të cilët emërohen në bazë të përvojës së tyre profesionale, apo nxirren ndërmjet personave të respektuar, neutralë dhe me përvojë, duke përfshirë dhe anëtarët e gjyqësorit. Një komision i pavarur partiak përbëhet nga persona të emëruar nga partitë politike ose kandidatët për zgjedhje. Roli i administratës zgjedhore partiake rritet shumë kur anëtarësia e saj reflekton spektrin politik, veçanërisht pjesëmarrësit në zgjedhje, dhe veçanërisht kur anëtarët e saj veprojë në mënyrë kolegjiale, konsensuale dhe konstruktive dhe jo duke marrë vendime përgjatë linjave partiake.

Mund të merren parasysh pyetjet e mëposhtme.

Aktivitetet e administratës zgjedhore

- ▶ A ka besim publiku tek puna e administratës zgjedhore?
- ▶ Cilat janë çështjet që publiku ngre më shpesh lidhur me punën e administratës zgjedhore?
- ▶ A është e pavarur administrata zgjedhore? A sillet ajo në mënyrë të drejtë dhe të paanshme?
- ▶ A ofron ajo balancë përfaqësimi të spektrit politik (ose të pjesëmarrësve në zgjedhje)?
- ▶ A zhvillohet rregullisht procesi i përzgjedhjes së anëtarëve të administratës zgjedhore? Përgjithësisht, a bihet dakord për rregullat për këtë proces?
- ▶ A është në gjendje të punojë lirshëm, pa ndërhyrje apo kërcënime administrata zgjedhore?
- ▶ A ka burime të mjaftueshme financiare dhe burime të tjera administrata zgjedhore?
- ▶ A funksionon administrata zgjedhore në përputhje me ligjin dhe rregulloret në fuqi?

- ▶ A i respekton afatet ligjore administrata zgjedhore? A bën Komisioni Qendror i Zgjedhjeve planifikime efektive për të gjitha nevojat e parashikueshme, brenda një afati kohor të përshtatshëm?
- ▶ A punon administrata zgjedhore në mënyrë kolegjiale, konsensuale dhe konstruktive? A janë në gjendje të gjithë anëtarët të luajnë rolin përkatës në administratën zgjedhore? A kanë të gjithë anëtarët akses të barabartë në informacion?
- ▶ A vepron administrata zgjedhore në mënyrë transparente? A u jep mundësi ajo përfaqësuesve të akredituar, vëzhguesve dhe medias të kenë akses për të kontrolluar punën e saj?
- ▶ A e komunikon siç duhet punën e saj administrata zgjedhore për aktorët e zgjedhjeve dhe publikun e gjerë?
- ▶ A ka dallim të qartë të roleve ndërmjet niveleve të ndryshme të administratës zgjedhore?
- ▶ A merren dhe a komunikohen siç duhet dhe brenda afateve kohore vendimet/udhëzimet për nivelet më të ulëta?
- ▶ A ofron KQZ-ja trajnim të përshtatshëm dhe në kohë për të gjitha nivelet e administratës zgjedhore?
- ▶ A prodhohen materialet e ndjeshme zgjedhore në një mënyrë që garanton integritetin e tyre?

Pjesëmarrja e grave, pakicave kombëtare dhe grupeve me nevoja të veçanta

- ▶ A ka gra në pozicione drejtuese në administratën zgjedhore? A ushtrojnë ato ndikim real?
- ▶ A janë të ndërgjegjshme komitetet zgjedhore për çështjet që mund të kenë ndikim mbi gratë? Si, për shembull, për votimin familjar? A kanë marrë komitetet ndonjë masë për t'i trajtuar këto çështje?
- ▶ A janë mjaftueshëm të larmishme administratat zgjedhore dhe a reflektojnë ato deri në një farë mase përbërjen etnike në nivelet kombëtare dhe vendore?
- ▶ A janë të ndërgjegjshëm zyrtarët në organet vëzhguese zgjedhore për çështjet me të cilat hasen pakicat kombëtare, PZhBV-të, refugjatët ose komunitet nomadë? A janë ata të përgatitur për t'i trajtuar me efektivitet këto çështje?

D. Edukimi i zgjedhësve

Raportimi për edukimin dhe informimin e zgjedhësve duhet të fillojë nga përcaktimi i qartë i nocioneve të raportimit dhe informimit, dhe përcaktimi i aspekteve që do të monitorohen. Ky vendim bazohet tek objekti i vëzhgimit për ciklin zgjedhor në fjalë. Zakonisht, organizatat e shoqërisë civile vlerësojnë shkallën dhe efektivitetin e programeve të informimit dhe edukimit të zgjedhësve, të realizuara nga aktorë të ndryshëm, të tillë si administrata zgjedhore, partitë politike, apo OShC të ndryshme.

Mund të bëhet lidhje ndërmjet programeve të edukimit dhe nivelit të pjesëmarrjes së grupeve të ndryshme në zgjedhje (gratë, të rinjtë dhe grupet etnike).

Programet e informimit të zgjedhësve zakonisht japin informacion bazë për proceset e votimit, kushtet e regjistrimit, afatet, dhe informacione të përgjithshme në lidhje me zgjedhjet. Ato ofrojnë informacion dhe përdorin metoda për t'i motivuar qytetarët të marrin pjesë në zgjedhje, për t'i informuar ata mbi të drejtën për të marrë pjesë në procesin e përgjithshëm demokratik, duke krijuar lidhje midis zgjedhjeve dhe aspekteve më të gjera, të tilla si të drejtat e njeriut, zgjedhësve për herë të parë, pakicave, personave me aftësi të kufizuara dhe të moshuarit.

Organizatat e shoqërisë civile mund të vendosin të përqendrohen në njërin ndër këto aspekte, ose në të dyja. Ato mund të hulumtojnë pyetjet e mëposhtme.

Strategjia

- ▶ A e detyron ligji administratën zgjedhore që t'i informojë zgjedhësit për të gjitha aspektet e procesit zgjedhor?
- ▶ A ka administrata zgjedhore një strategji për edukimin e zgjedhësve?
- ▶ Kush është i përfshirë në edukimin/informimin e zgjedhësve (organet e administratës zgjedhore, partitë politike, agjencitë qeveritare qendrore, kanalet mediatike, organizatat e shoqërisë civile)?
- ▶ A ka ndonjë formë bashkëpunimi mes administratës zgjedhore dhe shoqërisë civile lidhur me informimin/edukimin e zgjedhësve, ose programe më të gjera të edukimit qytetar?
- ▶ A ka administrata zgjedhore metoda për vlerësimin e efektivitetit të programeve për informimin/edukimin e zgjedhësve (për të vlerësuar nëse zgjedhësit janë në dijeni të procesit zgjedhor dhe nëse kanë informacion në lidhje me kandidatët, partitë, regjistrimin dhe kërkesat për votim)?

Koha

- ▶ A u është vënë informacioni në dispozicion të gjithë zgjedhësve të ligjshëm dhe në kohën e duhur?
- ▶ A është informacioni në lidhje me procedurat, datat dhe vendet në dispozicion të të interesuarve i disponueshëm edhe para fillimit të regjistrimit të zgjedhësve?
- ▶ A janë shpjeguar në kohë ndryshimet në legjislacionin/procedurat e zgjedhjeve në mënyrë që zgjedhësit t'i kuptojnë ato?

Përmbajtja

- ▶ A sigurojnë programet e edukimit të zgjedhësve informacion në lidhje me rolet dhe përgjegjësitë e qytetarëve në demokraci? A ka programe më të gjera të edukimit qytetar? Kush i zbaton ato?

- ▶ A u paraqitet informacioni në mënyrë të qartë zgjedhësve? A jepet informacioni në mënyrë të paanshme dhe të duhur (për shembull, a ka shënime në fletët e votimit për emra të caktuar)?
- ▶ A ka informacion të mjaftueshëm për të drejtat dhe detyrimet e zgjedhësve?
- ▶ A ka informacion të mjaftueshëm lidhur me datat dhe procedurat (procedurat e votimit, ku, kur, si)?
- ▶ A është i qartë informacioni në lidhje me procedurat e zgjedhësve, regjistrimin - ku, kur, si? A janë në gjendje zgjedhësit të kontrollojnë emrat e tyre në listën e zgjedhësve?

Audienca e synuar

- ▶ Çfarë kanalesh komunikimi përdoren (tradicionale, apo media online dhe rrjete sociale)?
- ▶ A janë të përshtatura sipas audiencave kanalet e komunikimit, ose teknikat e informacionit (për shembull, a përdoret media sociale për zgjedhësit e rinj? Kur dhe si përdoren materialet e printuara ose audio, etj.)?

Informacioni përzgjedhëset gra

- ▶ A ka ndonjë informacion të hartuar specifikisht për gratë?
- ▶ A ka informacion mbi votimin në dispozicion për gratë (për shembull, a ka informacion që kuptohet nga gra të niveleve të ndryshme (të shkrim-leximit) dhe a përdoren gjuhë të ndryshme)?
- ▶ A është informacioni në lidhje me regjistrimin e zgjedhësve i arritshëm për të gjitha gratë?
- ▶ A përfshihen autoritetet, partitë politike, mediat apo OJQ-të në aktivitete që përqendrohen tek gratë?
- ▶ A kufizohet nga ndonjë faktor mundësia e grave për të marrë informacion?

Informacioni për zgjedhësit që u përkasin pakicave kombëtare

- ▶ A ka planifikuar administrata zgjedhore aktivitete për informimin/edukimin e zgjedhësve nga pakicat që jetojnë në vend? A ka informacion në lidhje me regjistrimin dhe procedurat e votimit në gjuhët e pakicave?
- ▶ A i shohin të gjithë, nga i gjithë vendi programet e edukimit të zgjedhësve që ofrohen nga mediat, përfshirë edhe zonat e banuara nga pakicat kombëtare?
- ▶ A janë të informuar në mënyrë adekuate kandidatët që përfaqësojnë pakicat kombëtare në lidhje me procedurat e zgjedhjes së tyre si kandidatë dhe procedurat e regjistrimit?
- ▶ A ka OJQ që zbatojnë programe për informimin/edukimin e zgjedhësve që synojnë pakicat? A ka OJQ aktive që përfaqësojnë grupet e pakicave që kryejnë aktivitete për informimin e zgjedhësve?

Informacioni për zgjedhësit me nevoja të veçanta

- ▶ A është i drejtuar edukimi i zgjedhësve drejt segmenteve të veçanta të popullsisë me një pjesëmarrje tradicionalisht të ulët në votime?
- ▶ A ka aktivitete për edukimin e zgjedhësve për herë të parë, zgjedhësve të moshuar ,apo analfabetë?
- ▶ A ka materiale në dispozicion për informimin zgjedhësve që jetojnë jashtë shtetit, refugjatët apo personat e zhvendosur brenda vendit?
- ▶ A kanë akses në materiale për edukimin qytetar dhe informimin e zgjedhësve personat e zhvendosur brenda vendit, refugjatët, komunitetet nomade, ose personat që jetojnë në zonat e largëta?
- ▶ A ka numër të madh të fletëve të pavlefshme të votimeve, gjë që tregon për një mungesë të mundshme të të kuptuarit të procesit nga ana e zgjedhësve? A janë të përqendruara votat e pavlefshme në një zonë të caktuar? A prekin ato një komunitet të caktuar?

E. Listat e zgjedhësve dhe regjistrimi i zgjedhësve

Për të vlerësuar pyetjet e përgjithshme të procesit të regjistrimit të zgjedhësve në lidhje me legjislacionin që i trajton ato, duhet të shqyrtohet mënyra në të cilën zbatohet legjislacioni dhe cilësia e listave të zgjedhësve.

Kur merret vendimi se çfarë do të monitorohet përsa i përket regjistrimit të zgjedhësve, organizatat e shoqërisë civile mund të vendosin të përqendrohen në një ndër aspektet e renditura më poshtë, ose në të gjitha ato, bazuar në objektin e projektit të tyre të vëzhgimit:

- ▶ cilësinë e vetë listës së zgjedhësve (duke pasur parasysh se asnjë listë zgjedhësish nuk është tërësisht e saktë);
- ▶ procesin e përgjithshëm të regjistrimit të zgjedhësve;
- ▶ fushatën e njoftimit publik për t'i informuar zgjedhësit për procedurat dhe afatet e regjistrimit.

Pyetjet e mëposhtme, të cilat mund të merren parasysh për të bërë raportimin mbi procesin e regjistrimit të zgjedhësve, mbulojnë dhe vetë cilësinë e listës së zgjedhësve.

Legjislacioni

- ▶ A është i qartë ligji lidhur me kërkesat që rregullojnë procesin e regjistrimit të zgjedhësve dhe se si përcaktohet e drejta e tyre?
- ▶ A ka krijuar legjislacioni i regjistrimit të zgjedhësve polemika në të shkuarën dhe cilat kanë qenë shqetësimet kryesore?
- ▶ A i përbushin kriteret për të drejtën e zgjedhësve për të votuar kërkesat e

legjislaconit kombëtar, standardet ekzistuese ndërkombëtare dhe praktikat e mira (për shtetësinë, moshën, vendbanimin)?

- ▶ A janë përjashtimet ose kufizime e së drejtës për të votuar të arsyeshme dhe në përputhje me legjislaconin ekzistues?
- ▶ A ka rekomandime të rëndësishme nga vëzhguesit vendorë dhe ndërkombëtarë për të përmirësuar procesin e regjistrimit, dhe sa janë zbatuar ato?
- ▶ A është procesi i rishikimit të legjislaconit që mbulon regjistrimin e zgjedhësve transparent për publikun?

Listat e zgjedhësve dhe regjistrimi i zgjedhësve përpara ditës së zgjedhjeve

- ▶ A i përmbushin kriteret për të drejtën e zgjedhësve për të votuar kërkesat e legjislaconit kombëtar dhe të standardeve ekzistuese ndërkombëtare?
- ▶ Kur ka qenë hera e fundit kur janë përditësuar listat e zgjedhësve nga institucionet përgjegjëse? A bëjnë institucionet përgjegjëse raporte për veprimtarinë e tyre për të përditësuar listën e zgjedhësve?
- ▶ A janë mbledhur dhe përditësuar listat e zgjedhësve në bazë të dispozitave të legjislaconit ekzistues? A kërkon përditësimi i listës së zgjedhësve rishikime të ndonjë ligji ekzistues?
- ▶ Cilat janë çështjet kryesore të ngritura në të shkuarën në lidhje me cilësinë e listës së zgjedhësve? A janë të lidhur ato me një grup apo rajon të caktuar gjeografik?
- ▶ Cilat janë shqetësimet aktuale të ngritura nga palët e interesuara? A është transparent procesi?
- ▶ A kanë mundësi zgjedhësit të verifikojnë emrat në listë dhe saktësinë e informacionit? Çfarë lloj mundësish përfshin ky proces?
- ▶ A ka ndonjë emër në listën e zgjedhësve që nuk duhet të jetë pjesë e listës për arsye të ndryshme?
- ▶ A kanë qytetarët mundësi të mjaftueshme për të paraqitur ankesa dhe për të kërkuar korrigjime në listën e zgjedhësve?
- ▶ A kanë akses zgjedhësit, kandidatët në zgjedhje dhe organizatat e shoqërisë civile për të verifikuar se si përpunohen ankesat në lidhje me listën e zgjedhësve?
- ▶ A janë të regjistruar të gjithë qytetarët për të votuar, pa asnjë lloj diskriminimi të asnjë lloji? A ka pengesa për grupe të caktuara që të regjistrohen (për shembull, grupet e pakicave)?
- ▶ A ka procedura të qarta për të siguruar përfshirjen në votime të të gjithë zgjedhësve që kanë të drejtë të votojnë, lejimin për të votuar vetëm të zgjedhësve që kanë të drejtë të votojnë, dhe parandalimin e regjistrimit të shumëfishhtë?
- ▶ A ka dispozita specifike (nëse po, sa të detajuara janë ato?) mbi procedurat alternative të regjistrimit (në mungesë të certifikatave, kartave të zgjedhësve)? Nëse po, a zbatohen ato siç duhet?

- ▶ A janë ngritur qendrat e regjistrimit të zgjedhësve në përputhje me legjislacionin ekzistues dhe a janë bërë publike vendet e tyre?
- ▶ A janë të pajisura organizatat e shoqërisë civile dhe kandidatët për zgjedhje me mundësi të mjaftueshme për të vërtetuar saktësinë e listës së zgjedhësve (për shembull, a kanë ato në dispozicion kopje të listës së zgjedhësve)? A kanë mundësi këto organizata dhe individë të paraqesin ankesa dhe të kërkojnë bërjen e korrigjimeve në listën e zgjedhësve?
- ▶ A lejohen organizatat e shoqërisë civile të monitorojnë të gjitha fazat e formimit të listave të zgjedhësve dhe a kërkohet akreditimin shtesë për këtë aktivitet?
- ▶ A ka fushata informuese nga ana e autoriteteve për t'i inkurajuar qytetarët të regjistrohen, ose për të kontrolluar saktësinë e informacionit që ka të bëjë me ta në listë? Si vlerësohet ndikimi i këtyre fushatave informuese?
- ▶ A janë të angazhuar grupet e shoqërisë civile në fushata informuese për regjistrimin e zgjedhësve dhe si e vlerësojnë ata ndikimin e fushatave të tilla? A ka grupe pune që punojnë në koalicione për të kryer fushata të tilla informuese?
- ▶ A janë kopjet e listave të zgjedhësve të ngjitura në qendrat e votimit të njëjta me listën përfundimtare zyrtare të zgjedhësve?
- ▶ A ka rregulla të qarta në lidhje me publikimin e numrit të zgjedhësve në listë, sipas ndarjeve administrative dhe qendrave të votimit? A jepet mjaftueshëm herët para ditës së zgjedhjeve ky lloj informacioni? A zbatohen rregullat?

Listat e zgjedhësve gjatë ditës së zgjedhjeve

- ▶ Çfarë lloj problemesh kanë dalë në ditën e zgjedhjeve lidhur me listat e zgjedhësve dhe si u trajtuan ato?
- ▶ A janë në përputhje me legjislacionin kombëtar dhe me standardet ekzistuese ndërkombëtare dispozitat e lidhura me një listë shtesë zgjedhësish?

Pjesëmarrja e grave

- ▶ A ka pengesa për regjistrimin e grave për të votuar?
- ▶ A janë mbajtur të dhëna të sakta për ndryshimet në emër, për shembull për shkak të martesës?
- ▶ A janë vendosur zyrat në zona të përshtatshme dhe a janë ato të hapura në mënyrë që gratë ta kenë të mundur të shkojnë për t'u regjistruar?
- ▶ A kanë mundësi gratë të regjistrohen në mënyrë individuale, apo duhet të regjistrohen si pjesë e familjes?

Pjesëmarrja e pakicave kombëtare dhe e grupeve me nevojë të veçanta

- ▶ A janë të disponueshëm formularët e regjistrimit në gjuhë të ndryshme?
- ▶ A u ofrohet ndihmë personave që kanë probleme me shkrimin/leximin?

- ▶ Si e reflekton sistemi ekzistues i regjistrimit regjistrimin dhe pjesëmarrjen në zgjedhje të pakicave kombëtare?
- ▶ A ka ndonjë komunitet të pakicave kombëtare që haset me probleme për t'u regjistruar si zgjedhës, ose për të marrë shtetësinë? Cila është natyra e këtyre problemeve? A janë ato probleme teknike, apo politike? A kërkojnë ato ndryshimin e legjislacionit?
- ▶ Çfarë dokumentesh identiteti janë të nevojshme për të votuar? A përmbajnë këto dokumente identifikim etnik ose fetar të poseduesve të tyre?
- ▶ A ka informacion adekuat në dispozicion të komuniteteve të pakicave kombëtare rreth procesit të regjistrimit të zgjedhësve? A është i disponueshëm informacioni në gjuhët e pakicave?
- ▶ Si i tërheq sistemi ekzistues i regjistrimit zgjedhësit me aftësi të kufizuara? A ka mënyra alternative që u lejojnë personave me aftësi të kufizuara të regjistrohen pa u dashur të paguajnë shpenzime shtesë, apo pa vështirësi praktike?
- ▶ A krijon administrata zgjedhore materiale ose mekanizma të posaçme ndërgjegjësimi që mbulojnë regjistrimin e zgjedhësve me aftësi të kufizuara?
- ▶ A është regjistrimi i një vendbanimi të përhershëm, apo i një adrese kërkesë për regjistrimin e zgjedhësve? Si ka ndikim ai mbi personat e zhvendosur brenda vendit dhe mbi popullsitë nomade?

F. Regjistrimi i garuesve (partive politike dhe kandidatëve) në zgjedhje

Për të vlerësuar procesin e regjistrimit të garuesve (partive politike, kandidatëve) në zgjedhje duhet të merren parasysh pyetje në lidhje me legjislacionin që rregullon këtë aspekt dhe mënyrën se si zbatohet legjislacioni. Në mënyrë që procesi zgjedhor të jetë i plotë, duhet të parashikohet një proces i hapur dhe përfshirës për regjistrimin e partive politike dhe kandidatëve përmes legjislacionit dhe prezantimit të praktikave të mira. Kuadri ligjor duhet të sigurojë kushte të barabarta për pjesëmarrjen dhe regjistrimin e partive politike dhe kandidatëve, pavarësisht nga ideologjia e tyre.

Vëzhgimi vendor i zgjedhjeve duhet të shqyrtojë procedurat për regjistrimin dhe vlerësimin për të parë nëse ato janë të qarta dhe nëse aplikohen në mënyrë konsistente. Duhet të analizohen tërësisht llojet e kufizimeve mbi kandidatët. Edhe pse shpesh ndodh që kufizimet të jenë të imponuara nga legjislacioni, ato duhet të jenë të arsyeshme dhe jodiskriminuese (në kundërshtim me kërkesat, duke kërkuar me detyrim shumë nënshkrime në listat që mbështesin kandidaturat, ose kërkesa të paarsyeshme për depozita financiare).

Përveç kësaj, duhet të shqyrtohen dhe afatet e ndryshme që lidhen me regjistrimin e partive dhe kandidatëve. Kuadri ligjor duhet të sigurojë një kornizë kohore mjaftueshëm të kuptimtë për kandidatët për të paraqitur dokumentet e regjistrimit. Në të njëjtën kohë, kandidatëve të cilëve u është refuzuar e drejta për shkak të dokumentacionit të pamjaftueshëm duhet t'u jepet një mundësi për t'i dërguar sërish dokumentet në kohë për të qenë në gjendje të marrin pjesë në fushatë. Vëzhguesit vendorë të zgjedhjeve duhet të raportojnë për procesin e skualifikimit të kandidatëve dhe të ndjekin procesin

e ankesave për të qenë në gjendje të vlerësojnë se sizgjidhen mosmarrëveshjet. Vëmendje e veçantë duhet t'u kushtohet tërheqjes së kandidatëve dhe raporteve të rasteve që tregojnë për presion apo kërcënime.

Për të raportuar për regjistrimin e partive dhe kandidatëve në zgjedhje mund të merren parasysh pyetjet e mëposhtme.

Regjistrimi i partive dhe kandidatëve në zgjedhje

- ▶ A janë të qarta dhe transparente procedurat për regjistrimin dhe funksionimin e partive politike?
- ▶ A parashikohet qartë në ligj e drejta për të garuar në zgjedhje dhe a ofron ajo mundësi të barabarta për të gjithë garuesit në të gjithë spektrin politik?
- ▶ A kanë shprehur shqetësime garuesit në lidhje me procesin e regjistrimit në të shkuarën? Cilat kanë qenë shqetësimet kryesore dhe a janë konstatuar si nga vëzhguesit vendorë edhe nga vëzhguesit ndërkombëtarë?
- ▶ A janë të hapura dhe gjithëpërfshirëse procedurat për regjistrimin e garuesve?
- ▶ A zbatohen me konsistencë dhe drejt procedurat?
- ▶ A janë kufizimet për të drejtën për të garuar të arsyeshme brenda kufijve ligjorë? Si aplikohen ato?
- ▶ A gëzojnë garuesit të drejtën për t'u ankuar në rast se u mohohet regjistrimi? A ka mundësi të mjaftueshme për zgjidhje efektive brenda kohës së mjaftueshme para zgjedhjeve për t'u bërë të mundur garuesve që të bëjnë fushatë?
- ▶ Si merret vendimi për kundërshtimin e një kandidature?
- ▶ A janë kërkesat për depozita financiare të arsyeshme dhe jodiskriminuese?
- ▶ A janë kërkesat për nënshkrimet mbështetëse të arsyeshme dhe jodiskriminuese?
- ▶ A ka rregulla të qarta për kontrollin e nënshkrimeve në mbështetje të çdo kandidati? A zbatohen me konsistencë rregullat?
- ▶ Në procesin e regjistrimit si kandidat, a ka grupe që përballen me më shumë pengesa (për shembull gratë, grupet e pakicave)?
- ▶ Në rast të gabimeve teknike në dosjen e aplikimit, a kanë mundësi kandidatët t'i korrigojnë gabimet dhe t'i dorëzojnë sërish aplikimet?
- ▶ A ka shumë kandidatë që janë tërhequr pasi janë regjistruar? Nëse po, a ishin të arsyeshme dhe të justifikueshme arsyet për këtë (për shembull, a ishin objekt presioni ose frikësimi)?
- ▶ A u vu re ndonjë model në procesin e tërheqjes (një lidhje e caktuar politike, shpërndarja rajonale)?

Partitë politike (pjesëmarrja e grave)

- ▶ Sa gra janë në pozicione drejtuese në partitë politike?
- ▶ Si hartohen listat e kandidatëve? A ka organizime të veçanta për gratë, të tilla si lista vetëm për gratë?

- ▶ A ka masa të posaçme për t'i inkurajuar gratë të garojnë?
- ▶ A i trajtojnë platformat politike nevojat e grave?
- ▶ A ka ndonjë masë specifike të synuar për mbështetjen e zgjedhësve gra?

Regjistrimi i kandidatëve (pjesëmarrja e grave)

- ▶ A ka rregulla specifike për listat e kandidatëve të cilat promovojnë gratë (të tilla si kuotat/zipingu/vende vetëm për gratë)?
- ▶ A pengohen gratënga regjistrimi si kandidatë për shkak të numrave të nënshkrimeve që kërkohen për përcaktimin e kandidatëve, ose sasia e depozitave?
- ▶ Si i trajtojnë zyrtarët listat e kandidatëve në rast se ato nuk i përmbushin kërkesat në lidhje me masat pozitive?

Pjesëmarrja e pakicave kombëtare

- ▶ A ka kërkesa për komandë të plotë të gjuhës për kandidatët dhe, nëse po, si kanë ato ndikim mbi pjesëmarrjen e pakicave kombëtare në procesin e zgjedhjeve?
- ▶ Si hartohen listat e partive? A ka kërkesa për përfshirjen e pakicave?

G. Fushata zgjedhore

Fushata

Në mënyrë që zgjedhjet të jenë si të lira dhe të ndershme, është e nevojshme që të gjithë garuesit (partitë, kandidatët), dhe përkrahësit e tyre të jenë në gjendje të përcjellin mesazhetpërkatese politikelirishtek elektorati, në mënyrë që zgjedhësit të zgjedhin pasi janë informuar për të gjithë garuesit. Fushatat duhet të bazohet në ushtrimin e lirë dhe të papenguar të lirisë së tubimit dhe shprehjes.

Më konkretisht, kuadri ligjor duhet të sigurojë që çdo parti politike dhe çdo kandidat gëzon akses të drejtë dhe të barabartë tek elektorati, si dhe mundësinë për të komunikuar politikat e tyre, për të promovuar kualifikimet për t'u zgjedhur, përtë organizuar takime dhe për të udhëtuar në të gjithë vendin. Garantimi i mundësive të barabarta mund të rregullohet më tej nga organet administrative, të tilla si Komisioni Qendror i Zgjedhjeve, i cili duhet të mbikëqyrerealizimin e duhur të fushatave. Autoritetet duhet t'i zbatojnë rregulloret e fushatës në mënyrë të qëndrueshme dhe të paanshme.

Edhe rregulloret duhet të sigurojë akses të barabartë tek burimet shtetërore dhe tëparandalojnë veprimet arbitrare administrative. Është veçanërisht e rëndësishme që fushata të jetë pa dhunë, presion apo frikë. Qytetarët nuk duhet të frikësohen nga ndëshkimi, të tilla si humbja e punës, për shkak të pjesëmarrjes në aktivitete të lidhura me fushatën. Të gjithë personat duhet të mos jenë objekt shtrëngimi nga ana e autoriteteve. Vëmendje e veçantë në këtë drejtim mund të përqendrohet tek grupe

të tilla si studentët, ushtarët, punonjësit e sektorit publik, apo drejtuesit lokalë. Përveç kësaj, forcat e sigurisë e kanë për detyrë të mos ushtrojnë frikë dhe të parandalojnë kërcënimet nga të tjerët.

Në këtë kontekst mund të merren parasysh pyetjet e mëposhtme.

Vlerësimi i fushatës

- ▶ A ekziston liria për t'u angazhuar në fushata politike (a ofrohen liritë e shprehjes, organizimit, tubimit dhe lëvizjes, të cilat parashikohen me ligj, pa diskriminim)?
A janë kufizimet e këtyre të drejtave "të nevojshme në një shoqëri demokratike"?
- ▶ A kanë të gjitha partitë dhe kandidatët trajtim të barabartë para ligjit? A parashikon kuadri ligjor terren të barabartë për të gjithë pjesëmarrësit në garë?
- ▶ A a rregullon ligji sjelljen e partive politike dhe të kandidatëve gjatë fushatave zgjedhore dhe a parashikon ai fushatë aktive dhe të hapur, larg ndërhyrjes së qeverisë?
- ▶ A ka kufizime të drejtpërdrejta dhe të tërthorta mbi aftësinë e grave kandidatë dhe mbështetësve të tyre në fushatë? A ka kufizime të drejtpërdrejta, ose të tërthorta për aftësinë e kandidatëve të pakicave etnike dhe të mbështetësve të tyre në fushatë?
- ▶ A zbatohen dhe vihen në jetë rregulloret e fushatave në mënyrë konsistente, të paanshme dhe efikase?
- ▶ A ka raste të verifikuara të dhunës, frikësimit ose ngacmimit, ose mbështetje për dhunë, urrejtje ose nxitje të urrejtjes kombëtare, racore ose fetare? A janë hasur kandidatet gra me ndërhyrje ose kërcënime gjatë fushatës? A ka pasur raste të tilla të përjetuara edhe nga burrat? A janë trajtuar menjëherë, me konsistencë dhe me efikasitet këto incidente?
- ▶ A veprojnë në mënyrë të paanshme, të kufizuar, profesionale dhe të përshtatshme agjencitë e zbatimit të ligjit dhe agjencitë e tjera rregullatore (për shembull, administratat tatimore) gjatë fushatës duke vepruar në mënyrë të paanshme, të përmbajtur, profesionale dhe të duhur?

Financimi i fushatës dhe keqpërdorimi i burimeve administrative

Partive politike dhe kandidatëve u duhen mjete monetare dhe burime të tjera për të konkurruar në zgjedhje, të cilat mund të sigurohen nga burime private, ose publike. Burimet private janë zakonisht në trajtën e donacioneve/kontributeve, ndërsa burimet publike mund të jenë kontribute të ligjshme nga shteti (të tilla si subvencionet), ose përdorime më pak legjitime të burimeve publike, të tilla si përdorimi i stafit, zyrave dhe pajisjeve. Kjo e fundit mund të shihet si formë e fshehur e financimit të fushatës. Ajo mund të karakterizohet nga përdorimet më shtrënguese të burimeve administrative të përmendura në listën e mëparshme. Metodologjitë për monitorimin e financimit të

fushatave zgjedhore dhe keqpërdorimin e burimeve publike ose «administrative» janë zhvilluar dhe përdorur në praktikë që nga fundi i viteve 1990.

Lista e mëposhtme mund të shërbejë si udhëzues për vëzhguesit që raportojnë mbi financimet e një fushate.

Financimi i fushatave

- ▶ A jepen financimet shtetërore për partitë dhe kandidatët (nëse po) bazuar në parimin e barazisë?
- ▶ A i deklarohen të ardhurat dhe shpenzimet partitë dhe kandidatët sipas parashikimeve në ligj? A janë deklarime të tilla mjaftuesm të qarta, të detajuara dhe në kohë për të lejuar kontroll efektiv të financimit të tyre?
- ▶ A janë burimet e të ardhurave të deklaruara nga partitë dhe kandidatët në përputhje me informacionin mbi burimin e të ardhurave të marra si rezultat i vëzhgimit?
- ▶ A janë shpenzimet e vëzhguara (ose vlerësimi i shpenzimeve në total i bazuar në ekstrapolime nga kampionet) në përputhje me shpenzimet e deklaruara nga garuesit?
- ▶ A i kryejnë funksionet e tyre siç duhet dhe/ose a e vlerësojnë sa i përshtatshëm është kuadri ligjor institucionet përgjegjëse për kontrollin?
- ▶ Cilët aspekte të financimit të fushatës janë monitoruar dhe si: të ardhurat (donacionet, kontributet shtetërore, etj.), shpenzimet apo të dyja?
- ▶ Cilat ishin objektivat specifike të monitorimit në çdo rast; për shembull, në rast të monitorimit të të ardhurave dhe shpenzimeve të garuesve, cili ishte objektivi: që të krahasohen të ardhurat/shpenzimet e deklaruara me burime të tjera informacioni (për shembull, deklarimi nga donatorët, kontributet e dukshme në natyrë për palët, shpenzimet e vëzhguara); të analizohen deklaratat e bëra për të identifikuar donatorë që nuk kanë shumë gjasa të kontribuojnë ose donacione të ndërlidhura, apo për të identifikuar donacione të lidhura me përfitimet e marra nga donatorët (për shembull, kontratat publike)?
- ▶ A është ofruar ndihmështetërore për garuesit (në trajtën e subvencioneve, burimeve/hapësirave për fushatat, kohës së transmetimit, etj.) në përputhje me kërkesat ligjore dhe në një mënyrë të drejtë dhe jodiskriminuese?
- ▶ A janë depozituar ankesa për shkeljen e rregulloreve të financimit të fushatave? Nëse po, a janë shqyrtuar ato në kohën e duhur dhe me paanësi?

Lista e mëposhtme mund të shërbejë si udhëzues për raportimin për keqpërdorimin e burimeve administrative.

Keqpërdorimi i burimeve administrative

- ▶ A mbulohet keqpërdorimi i burimeve shtetërore (ambienteve shtetërore/lokaleve, infrastrukturës, mjeteve dhe punonjësve) për fushatat zgjedhore? Nëse

po, a është qartë dhe mjaftueshëm e kufizuar ose e ndaluar me ligj një sjellje e tillë?

- ▶ A përdoren burimet e shtetit për të detyruar ose për të ngacmuar një ose më shumë garues politik?
- ▶ Çfarë lloje burimesh administrative vihen re? Burimet e fushatave mund të jenë institucionale (zyra, staf, pajisje, automjete, etj.), buxhetore (përdorimi i drejtpërdrejtë i buxheteve publike), ose të lidhura me median (përdorimi i organizatave shtetërore/të medias publike).
- ▶ A përdoren ambientet, infrastruktura apo automjetet e institucioneve publike për qëllime të fushatës zgjedhore të partive politike ose kandidatëve të veçantë në mënyra jo të parashikuara nga dispozitat ligjore për ndihmë shtetërore?
- ▶ A marrin pjesë punonjës të administratës publike në aktivitete të fushatës gjatë orarit të punës?
- ▶ Nëse janë keqpërdorur burimet administrative, cili është përfitimi financiar i vlerësuar i këtyre burimeve për partitë ose kandidatët?

Pjesëmarrja e grave

- ▶ A janë hasur kandidatët me ndërhyrje ose kanosje me bazë gjinore gjatë fushatës?
- ▶ A kanë të njëjtin akses në burime për fushata kandidatet gra, ashtu si kandidatët burra?

Pjesëmarrja e pakicave kombëtare dhe e grupeve me nevoja të veçanta

- ▶ A e mbështesin autoritetet lirinë e lëvizjes dhe të grumbullimit në zonat e populluara nga pakicat kombëtare?
- ▶ A lejohen zgjedhësit të marrin pjesë lirisht në aktivitetet e fushatës pa pengesa, kërcënim apo frikë për hakmarrje?
- ▶ A janë në gjendje kandidatët, përfshirë edhe ata që përfaqësojnë partitë e pakicave kombëtare, të udhëtojnë lirisht dhe të organizojnë aktivitete në kuadër të fushatës? A janë në gjendje kandidatët, shoqatat dhe partitë e pakicave kombëtare t'i përdorin në mënyrë të drejtë objektet publike gjatë fushatës?
- ▶ A janë në gjendje pakicat kombëtare të shtypin dhe të shfaqin/ngjisin postera lidhur me fushatën dhe materiale të tjera të fushatës? A mund t'i shfaqin pakicat këto materiale në gjuhët e pakicave?
- ▶ A janë në gjendje kandidatët dhe partitë të trajtojnë ngjarjet e fushatës në gjuhët e pakicave?
- ▶ A ka ndonjë fushatë kundër pakicave apo frikësim të tyre ushtruar nga ndonjë palë, individ ose grup, ose autoritetet që i etiketon pakicat në rrjedhën e zgjedhjeve? A ka raste kur përdoret gjuha e urrejtjes në fushatë?
- ▶ Si i trajtojnë kandidatët, partitë ose shoqatat çështjet që lidhen me pakicat kombëtare në fushatat e tyre zgjedhore?

- ▶ A mund të përdoren vendet e takimit, zyrat e fushatës dhe zyrat e zonave zgjedhore dhe nga njerëzit me aftësi të kufizuara?
- ▶ A janë materialet e fushatës apo faqet e internetit të partive politike të arritshme për personat me aftësi të kufizuara, personat e zhvendosur, refugjatët ose komunitetet nomade?

H. Mbulimi i zgjedhjeve nga media

Media luan rol jetik në zgjedhje pasi ajo ofron platforma për kandidatët për t'u komunikuar zgjedhësve mesazhet e fushatës, për të analizuar fushatat, për të komunikuar pikëpamjet e grupeve të ndryshme politike dhe për të raportuar të papenguar nga ata që kanë pushtetin dhe që kërkojnë ta fitojnë atë sërish. Në të njëjtën kohë, mediat duhet t'i përmbahen parimeve të mbulimit të drejtë mediatic. Një proces zgjedhor i lirë dhe i drejtë kërkon që mediat t'i trajtojnë të gjithë garuesit në mënyrë të balancuar dhe të përpiqen të sigurojë raportime në kohë, të sakta dhe të paanshme mbi të gjitha zhvillimet kryesore politike dhe zgjedhore.

Si pjesë e përpjekjeve për vëzhgim, monitorimi nga media synon që, nëpërmjet një metodologjie rigoroze, të vlerësojë drejtësinë e medias gjatë procesit zgjedhor dhe përputhshmërinë e saj me standardet ndërkombëtare dhe legjislacionin e brendshëm. Ajo analizon nëse kandidatëve është dhënë akses në media për të përcjellë mesazhet e tyre për zgjedhësit dhe nëse informacioni i dhënë përmes mediave është i mjaftueshëm që zgjedhësittë jenë plotësisht të informuar kur të shkojnë para kutisë së votimit. Si bazë për analiza shërbejnë të dhënat statistikore për sasinë e kohës që u dedikohet garuesve, mënyra në të cilën mbulohen nga media garuesit dhe figura të tjera kryesore politike, analizat e anshmërisë, shtrirja dhe cilësia e fushatave për edukimin e zgjedhësve, ose sa i përshtatshëm është informacioni i lidhur me zgjedhjet.

Megjithatë, monitorimi i medias në vetvete duhet të paraprihet nga rishikimi i ligjeve dhe i rregulloreve përkatëse që trajtojnë sjelljen e medias. Në të njëjtën kohë, është e nevojshme të jemi të njohur me rolin dhe funksionet e organeve rregullatorë që mbikëqyrin fushatën zgjedhore në media. Për më tepër, analiza duhet të përmbajë edhe trajtimin e ankesave lidhur me median gjatë procesit zgjedhor.

Lista e mëposhtme mund të shërbejë si udhëzues për raportimin mbi mbulimin e zgjedhjeve nga media.

Mjedisi mediatic

- ▶ A e garanton kuadri ligjor lirinë e medias? Nëse po, a respektohet kjo liri në praktikë? A është media në gjendje të punojë lirisht dhe të veprojë pa censurë paraprake (përfshirë dhe vetëcensurën), frikësim, pengim ose ndërhyrje?
- ▶ A ka një ambient pluralist dhe të diversifikuar të medias, i cili ofron akses në një gamë të gjerë të mendimit politik? A funksionojnë mediat publike në mënyrë

të pavarur nga qeveria? A janë mediat private në pronësi të kandidatëve ose partive politike? A është pronësia e mediave private e përqendruar në duart e disa pronarëve, në mënyrë që mund të çojë në mbulim të njëanshëm apo të çekuilibruar të zgjedhjeve?

- ▶ A ka pasur dhunë të ushtruar kundër gazetarëve? Nëse po, a duket të jetë ajo e lidhur me zgjedhjet?
- ▶ A ka pasur ndonjë veprim ligjor ose administrativ ose ngacmim ndaj medias (të tilla si padi, kontroleve tatimore, pezullim/revokim licence, mbyllje)? Nëse po, a duket të jenë të motivuara politikisht sjellje të tilla?

Mbulimi zgjedhor

- ▶ A ofrojnë mediat mbulim të drejtë, të paanshëm dhe të barabartë në programet e tyre të lajmeve (në veçanti mediat publike/të financuar nga shteti)?
- ▶ A ka pasur raste të përdorimit të gjuhës së urrejtjes në kuadër të zgjedhjeve? A ka raste të shpifjes së kandidatëve?
- ▶ A ka pasur diskriminim në raportimin për shkak të racës, etnisë, gjinisë apo përkatësisë fetare?
- ▶ A janë respektuar dispozitat për kohën e transmetimit?
- ▶ A janë dispozitat për reklama të paguara të barabarta dhe jokufizuese/të arsyeshme për të gjithë garuesit (çmimet, vëllimi, transmetimit direkt, koha e transmetimit)? A janë të etiketuara si reklama politike, reklamata e tilla të paguara?
- ▶ A japin mediat informacion të mjaftueshëm dhe interesant nëpërmjet lajmeve, analizave dhe debateve për t'i informuar plotësisht zgjedhësit para se ata të votojnë?
- ▶ A jep media informacion objektiv lidhur me administrimin e zgjedhjeve dhe a ofron ajo nisma për edukimin e zgjedhësve?
- ▶ A ka vepruar media, ose organi rregullator i medias, në mënyrë të pavarur në mënyrë të paanshme, transparente dhe profesionale? A ka qenë ajo/ai i lirë të punojë pa ndërhyrje të panevojshme? A është monitoruar në mënyrë të pavarur mbulimin e zgjedhjeve nga media? A janë trajtuarankesat e lidhura me median në kohën e duhur dhe në mënyrë efektive?

Pjesëmarrja e grave

- ▶ Në përgjithësi si paraqiten gratë kandidate nga mediat gjatë fushatës?
- ▶ A kanë gratë kandidate akses të barabartë në media?
- ▶ A ka komente seksiste apo stereotipe që përdoren nga media për kandidatet apo lideret gra gjatë fushatës?
- ▶ A ka ndonjë reklamë apo mbulim politik që u drejtohet drejtpërdrejt zgjedhësve gra?

Pjesëmarrja e pakicave kombëtare

- ▶ A kanë partitë dhe kandidatët e pakicave akses të papenguar në media për të shfaqur pikëpamjet e tyre?
- ▶ Çfarë burimesh mediatike mund të marrin zonat e populluara nga pakicat?
- ▶ A është e polarizuar media kombëtare/rajonale përgjatë linjave etnike?
- ▶ A ofrohet fushata dhe informacioni zgjedhor në gjuhët e pakicave?
- ▶ A ka incidente të gjuhës së urrejtjes, të cilat mund të kenë ndikim negativ mbi kandidatët, partitë, ose komunitetet e pakicave kombëtare?

Pjesëmarrja e personave me aftësi të kufizuara

- ▶ Si raporton media për kandidatët me aftësi të kufizuara që konkurrojnë për pozicione publike? A përdor media stereotipa për këtë kategori, ose a i paragjykon në mënyra të tjera kandidatët ose zgjedhësit me aftësi të kufizuara?
- ▶ A ka incidente të gjuhës së urrejtjes drejt këtyre kandidatëve ose zgjedhësve në media? Cili është reagimi i autoriteteve?
- ▶ A kanë kandidatët me aftësi të kufizuara akses të barabartë në media me kandidatët e tjerë?
- ▶ A i raporton media incidentet e diskriminimit për kandidatët ose zgjedhësit me aftësi të kufizuara?
- ▶ A kanë njerëzit me aftësi të kufizuara akses në media të specializuara që mbulojnë zgjedhjet? A i trajton administrata zgjedhore nevojat e tyre përmes programeve të posaçme mediatike, të cilat marrin parasysh natyrën specifike të paaftësisë përkatëse?

Pjesëmarrja e personave të zhvendosur brenda vendit

- ▶ Si raportohen kandidatët për funksione publike, ose zgjedhësit nga grupet e personave të zhvendosur, refugjatët dhe personat që u përkasin komuniteteve nomade dhe/ose si paraqiten ato në media? A përdor media stereotipe? A paragjykojnë kandidatët të tillë për pozicione publike, apo zgjedhësit që i përkasin kësaj kategorie?
- ▶ A ka incidente të gjuhës së urrejtjes ndaj PZhBV-ve, refugjatëve ose personave që u përkasin komuniteteve nomade dhe që garojnë për pozicione të zgjedhurve publik, ose ndaj zgjedhësve që përfaqësojnë këto komunitete? Cili është reagimi i autoriteteve?
- ▶ A kanë kandidatët që përfaqësojnë këto komunitete të njëjtin akses në media si dhe kandidatët e tjerë?
- ▶ A raporton me objektivitet media incidentet e diskriminimit kundër kandidatëve për pozicione të zgjedhurish publik, ose zgjedhësish, kur ata përfaqësojnë personat e zhvendosur brenda vendit, refugjatët dhe personat që u përkasin grupeve nomade?

I. Dita e zgjedhjeve

Vëzhgimi në ditën e zgjedhjeve përqendrohet kryesisht tek vlerësimi nëse janë kryer në mënyrë të rregullt të gjitha fazat kryesore të ditës së fundit të procesit zgjedhor, të tilla si votimi, numërimi i votave dhe nxjerrja e rezultatit, dhe ajo që është më e rëndësishmja, në përputhje me legjislacionin e brendshëm dhe standardet ndërkombëtare.

Në këtë drejtim, vëzhgimi i ditës së zgjedhjeve kërkon përgatitje shumë serioze duke pasur parasysh tërësinë e saj, në veçanti duke e parë procesin nga perspektiva që dita e zgjedhjeve duhet të përfaqësojë kulmin e të gjithë procesit zgjedhor. Duke qenë kështu, duhet të respektohen dhe të analizohen aspekte të ndryshme, si sasiore (bazuar në të dhënat statistikore nga formularët e vlerësimit të vëzhgimit të plotësuar nga vëzhgues afatshkurtër), ashtu dhe cilësore (bazuar në komentet shoqëruese dhe shtesë) në mënyrë që kompleksiteti i procedurave të analizohet siç duhet në raportin e vëzhgimit.

Përvoja e mëparshme e vëzhgimit të votimit dhe numërimit, e kombinuar me një analizë të procedurave në ditën e zgjedhjeve, duhet t'ibëjë të mundur grupit të vëzhguesve vendorë të përcaktojnë se cilat aspekte të procesit të votimit dhe të numërimit kërkojnë vëmendje të veçantë.

Në raport mund të mbulohen fushat e mëposhtme kryesore.

Procedurat e përgjithshme

- ▶ Mundësia e zgjedhësve që kanë të drejtë të votojnë të ushtrojnë të drejtën e tyre për të votuar.
- ▶ E drejta për votë të fshehtë.
- ▶ Performanca e zyrtarëve të zgjedhjeve.
- ▶ Analizimi nëse votimi dhe numërimi i votave bëhen në atmosferë paqësore dhe të rregullt, në mënyrë që zgjedhësittë jenë të lirë të bëjnë zgjedhjet e tyre, pa pengesë, kërcënim ose dhunë.
- ▶ Ushtrimi i të drejtave të vëzhguesve të zgjedhjeve (partive/kandidatëve, vëzhguesve vendorë jopartiakë, ndërkombëtare) dhe i mediave pa ndërhyrje.
- ▶ Botimi i rezultateve të detajuara, të nxjerra me saktësi, në kohën e duhur dhe të ndara deri në nivelin më të ulët të mundshëm.
- ▶ Agregimi dhe nxjerrja e rezultateve nga nivelet më të larta të administratës zgjedhore duhet të bëhet me saktësi, transparencë dhe në kohën e duhur.

Vëzhgimi i numërimit dhe nxjerrjes së rezultateve është proces veçanërisht i rëndësishëm, pasi gabimet apo parregullsitë mund të kenë ndikim shumë më të madh në rezultatin e zgjedhjeve sesa problemet në qendrat individuale të votimit.

Procedurat e hapjes

- ▶ Koha
- ▶ Performanca në qendrat e votimit (përputhshmëria me procedurat)
- ▶ Fletët e votimit
- ▶ Kutitë e votimit

Procedura e votimit

- ▶ Listat e zgjedhësve
- ▶ Fletët e votimit
- ▶ Kutitë e votimit
- ▶ Sekret i votës (votim tradicional, votim i lëvizshëm, votim elektronik)
- ▶ Performanca e zyrtarëve të qendrave të votimit (përputhshmëria me procedurat)
- ▶ Procedurat e posaçme të votimit
- ▶ Atmosfera brenda qendrës së votimit (prania e personave të tjerë)
- ▶ Pjesëmarrja e grupeve të tjera sociale (grave, pakicave, personave me aftësi të kufizuara, të burgosurve)
- ▶ Problemet me votimin familjar, votimin karusel, personat e asistuar, fletët e përfaqësimit/prokurat, votimet e hapura, votimet e shumëfishta, votimet e personave nën moshë, votimin nga persona të tjerë, votimi më shumë se një herë).

Procedurat e numërimit

- ▶ Koha
- ▶ Performanca e zyrtarëve të qendrave të votimit (përputhshmëria me procedurat)
- ▶ Atmosfera gjatë numërimit (prania e personave të tjerë)
- ▶ Pajtimi dhe numërimi
- ▶ Papërputhshmëritë
- ▶ Rezultatet
- ▶ Problemet (votimi më shumë se një herë)
- ▶ Ankesat.

Në të njëjtën kohë, raportimi dhe analiza e gjetjeve të ditës së zgjedhjeve mund të ndërtohet bazuar në perspektivën e lidhur me temat, jo sipas rendit kronologjik, siç parashikohet më poshtë. Në raste të tilla duhet të merren parasysh çështjet e mëposhtme.

- ▶ Mjedisi i qendrës së votimit;
- ▶ Zyrtarët e zgjedhjeve (anëtarët e qendrave të votimit);
- ▶ Materialet e votimit;
- ▶ Listat e zgjedhësve;
- ▶ Procedurat e votimit (përfshirë dhe procedurat për votim të posaçëm);

- ▶ Procedurat e numërimit;
- ▶ Përfundimi i rezultateve;
- ▶ Transporti.

Përveç kësaj, në disa raste grupet e vëzhguesve vendorë kryejnë numërime paralele të votave (NPV), pra u ofrojnë aktorëve zgjedhorë (partive politike, kandidatëve, administratës zgjedhore), si edhe publikut, informacion të besueshëm për t'i ndihmuar ata të vlerësojnë legjitimitetin e rezultateve. Më pas, është jashtëzakonisht e rëndësishme që krahasimi me rezultatet paraprake të paraqitet nga administrata zgjedhore zyrtare.

Pjesëmarrja e grave

- ▶ A ka pjesëmarrje të balancuar të grave dhe burrave në komisionet e qendrave të votimit? A ka gra drejtuese të këtyre komisioneve?
- ▶ A ka prova të votimit familjar/votimit me përfaqësim?
- ▶ A mund të marrin gratë pjesë në zgjedhje njësoj si burrat?

Pjesëmarrja e personave me aftësi të kufizuara

- ▶ A përdor administrata zgjedhore mjete të posaçme për të përmbushur të drejtën për votim të personave me aftësi të kufizuara (për shembull, një udhërrëfyes për fletët e votimit që lexohen me prekje për t'u bërë të mundur zgjedhësit të verbër të votojnë në mënyrë të pavarur dhe në privatësi)?
- ▶ A janë qendrat e votimit dhe vendet e votimit të aksesueshme për personat me aftësi të kufizuara?
- ▶ A përdoren mjete teknike për të lehtësuar të drejtat për votim të personave me aftësi të kufizuara?
- ▶ A mund të përfitojnë asistencë nga një person i tretë i besuar personat me aftësi të kufizuara në mënyrë që të mund të hedhin votën e tyre? Si respektohet dhe si zbatohet në praktikë kjo procedurë?

Pjesëmarrja e pakicave kombëtare dhe grupeve me nevoja të posaçme

- ▶ A përdor administrata zgjedhore mjete të posaçme për të përmbushur të drejtat për votim për pakicat kombëtare (për shembull, a ka informacion të disponueshëm në qendrat e votimit rreth regjistrimit dhe procedurave të votimit, përfshirë dhe votimin në gjuhët e pakicave kombëtare)?
- ▶ A përdor administrata zgjedhore mjete të posaçme për të përmbushur të drejtat për votim të personave të zhvendosur brenda për brenda, refugjatëve dhe personave që u përkasin grupeve nomade (për shembull, a u ofrojnë akses të lehtë në qendrat e votimit që gjenden në afërsi të vendbanimeve përkatëse)?

J. Numërimi, nxjerrja dhe botimi i rezultateve

Numërimi dhe nxjerrja e rezultateve është procesi në të cilin autoritetet zgjedhore mbledhin rezultatet e numërimit të votave dhe i konsolidojnë ato për të qenë në gjendje të parashikojnë numrin e përgjithshëm të votave të marra nga kandidati, ose lista e zonës zgjedhore. Numërimi i votave dhe nxjerrja e rezultateve mund të përfshijë mbledhjen dhe shtimin e rezultateve në disa nivele dhe përbën një ndër pikat më të ndjeshme në procesin zgjedhor.

Pyetjet e mëposhtme mund të shërbejnë si udhëzuese lidhur me mënyrën sesi të raportohen parimet më të rëndësishme të numërimit të votave dhe nxjerrjes së rezultateve.

Integriteti

- ▶ Cilat janë masat e marra nga administrata zgjedhore për të mbrojtur rezultatet e votimit gjatë procesit të nxjerrjes së rezultateve?
- ▶ Cilat janë hapat në procesin e nxjerrjes së rezultateve?
- ▶ A janë procedurat e nxjerrjes së rezultateve mjaftueshëm të rregulluara nga kuadri ligjor?
- ▶ A ka afate dhe metodat për transferimin e rezultateve?
- ▶ A janë ndjekur procedurat e përcaktuara, apo është dëmtuar integriteti i procesit?

Transparenca

- ▶ A u lejon kuadri ligjor akses vëzhguesve?
- ▶ Në sa raste nuk u është dhënë akses vëzhguesve?
- ▶ Cilat janë metodat për reflektimin e rezultateve?
- ▶ A përfshijnë formularët/protokollet e numërimit informacion të mjaftueshëm, të tillë si informacion për fletët e papërdorura dhe të përdorura të votimeve, numrin e votave të pavlefshme dhe të dëmtuara, numrin e zgjedhësve që kanë votuar, rezultatet për secilën palë, rezultatet e ndara sipas metodës së votimit dhe elementë të tjerë të ngjashëm?

Botimi

- ▶ A është mjaftueshëm i rregulluar nga kuadri ligjor procesi i botimit të rezultateve?
- ▶ A ka dallim të qartë ndërmjet rezultateve zyrtare, jozyrtare, paraprake dhe përfundimtare?
- ▶ Sa të strukturuar janë rezultatet e paraqitura; a janë të botuara ato nga qendrat e votimit, apo vetëm si rezultate të agreguara?
- ▶ Sa të plota janë rezultatet; a ofrojnë ato rezultate për të gjithë garuesit dhe për zgjedhësit (të regjistruar në listat e votimeve, që kanë marrë pjesë në votime)?

- ▶ Çfarë informacioni shtesë jepet për botimin e rezultateve (gjinore, pakicave kombëtare, të tjera)?
- ▶ A jepen rezultatet online? A jepen ato në mënyrë progresive, apo vetëm pas përfundimit të procesit të numërimit?
- ▶ Çfarë niveli aksesit ka për rezultatet e dhëna; a afishohen rezultatet publikisht në nivelin e qendrave të votimit, apo vetëm në nivel qendror?

Pjesëmarrja e grave dhe e pakicave kombëtare

- ▶ Cili është numri dhe përqindja e grave të zgjedhura dhe e përfaqësuesve të pakicave kombëtare (përqindja e grave dhe e pakicave kombëtare të zgjedhura)?
Cila është tendenca në krahasim me zgjedhjet e mëparshme?

K. Ankesat dhe apelimet

Kur një misioni i vëzhgimit vendor të zgjedhjeve përqendrohet tek çështja e ankesave dhe apelimëve, ai duhet të analizojë kuadrin ligjor për ankimet dhe apelimet dhe, për më tepër, të ndjekë nga afër ankesat dhe apelimet të depozituara në kontekstin e zgjedhjeve (duke përfshirë edhe gjatë periudhës së vëzhgimit, ose të paktën gjatë periudhës së fushatës zyrtare, duke përfshirë edhe ditën e zgjedhjeve dhe periudhën paszgjedhore). Nëse OShC-ja ose anëtarët e saj vendosin, në kuadër të aktiviteteve të tyre të vëzhgimit të zgjedhjeve, të depozitojnë një ankesë, raporti duhet të përmbajë një pjesë të veçantë për këtë.

Kur raportohet për ankesat dhe apelimet, mund të shqyrtohen pyetjet e mëposhtme. Problemet e mundshme të identifikuar, si dhe përfundimet dhe rekomandimet pasuese mund të lidhen me/synojnë kuadrin ligjor për ankesat dhe apelimet, ose zbatimin e tij praktik.

Mjetet efektive

- ▶ A ofrojnë rregullat kombëtare dhe/ose zbatimi i tyre garanci procedurale të një sistemi efektiv apelimimi?
- ▶ A i gëzojnë të gjithë zgjedhësit, kandidatët dhe të gjitha partitë të drejtën për depozitim të ankesave?
- ▶ A gëzojnë ata të drejta të tjera procedurale: të tilla si e drejta për të prodhuar prova në mbështetje të pretendimeve të tyre, e drejta për procese publike dhe të drejtë, të paanshëm dhe transparent, të drejtën për zgjidhje efektive dhe të shpejtë, përkatësisht lidhur me vendimet për të drejtat për votim dhe për t'u regjistruar, të drejtën për të garuar në zgjedhje dhe vlefshmërinë e kandidaturave, të drejtën për akses në media, etj.?
- ▶ A gëzojnë ata të drejtën për apelim në një gjykatë apeli në rast se u mohohet

zgjdhja nga gjykatat e shkallës së parë që e kanë trajtuar çështjen (ndërsa gjykimi në shkallë të parë mund të realizohet nga një gjykatë, ose një organ tjetër, i tillë si komisioni zgjedhor, shkalla e apelimit përfundimtar duhet të jetë një gjykatë)?

- ▶ A është e qartë, transparente dhe e kuptueshme procedura e apelimit (kjo kërkon dispozita të qarta ligjore, të cilat nuk lënë vend për interpretim; kjo nënkupton po ashtu që anëtarët e organeve të apelimit të jenë mjaftueshëm të trajnuar)?
- ▶ A është procedura e thjeshtë dhe e mundur për t'u nisur pa formalitete?
- ▶ A respektohen afatet kohore (afati kohor për depozitimin e një ankese është e shkurtër, zakonisht tre deri në pesë ditë, por i njëjtë afat kohor duhet të jetë i zbatueshëm dhe për vendimmarrjen nga organi i apelit, veçanërisht për vendimet që duhet të merren para zgjedhjeve, për të drejtën për votim, të drejtën për të garuar si kandidat, aksesin në media, etj.; ndërsa gjykatat e niveleve më të larta mund të kenë pak më shumë kohë për vendimet e tyre)?
- ▶ A paracaktohen qartë dhe pa ekuivoqe në ligj procedurat e apelimit dhe kompetencat dhe përgjegjësitë e organeve të apelimit (përkatësisht kompetenca për të anuluar zgjedhjet në një zonë zgjedhore, ose më gjerësisht, nëse parregullsitë mund të kenë pasur ndikim mbi shpërndarjen e vendeve)? A zbatohen ato në mënyrë korrekte?
- ▶ A janë reflektuar në legjislacionin kombëtar dhe në praktikë vendimet gjyqësore dhe rekomandime të tjera ndërkombëtare për procedurat e ankimit dhe të apelimit (për shembull, vendimet e Gjykatës Evropiane të të Drejtave të Njeriut, ose vendimet përfundimtare të gjykatave kombëtare, rekomandimet e OSBE/ODIHR-it në raportet e mëparshme zgjedhore)?

Pjesëmarrja e grave

- ▶ A kanë gratë akses të barabartë tek mekanizmat e ankimit/apelimeve?
- ▶ A janë të balancuara në aspektin gjinor organizmat që i trajtojnë ankesat?
- ▶ A përfshihet ndërgjegjësimi gjinor në trajnimet e zyrtarëve të zgjedhur dhe në organet e apelimit?
- ▶ Sa përqind e ankesave janë të regjistruar nga burrat/gratë. Sa përqind e tyre janë të suksesshme?

Pjesëmarrja e pakicave kombëtare dhe e grupeve me nevoja të veçanta

- ▶ A kanë akses të barabartë tek mekanizmat e ankimit dhe të apelimit personat që u përkasin pakicave kombëtare, personat e zhvendosur brenda vendit ose refugjatët, ose përfaqësuesitekomuniteteve nomade?
- ▶ Cilat janë çështjet specifike të ngritura nga përfaqësuesit e këtyre komuniteteve në ankesat dhe apelimet e bëra prej tyre?

L. Zhvillimet paszgjedhore

Aktivitetet pas zgjedhjeve varen nga sistemi zgjedhor, mjedisi specifik politik i vendit dhe, ajo që është më e rëndësishmja, nga rezultatet e zgjedhjeve, pra nëse të gjitha palët e interesuara i pranojnë rezultatet. Në këtë fazë është e nevojshme të vëzhgohen implikimet politike dhe gjyqësore të mundshme (ankesat dhe apelimet e procesit) lidhur me procesin zgjedhor. Përveç kësaj, gjatë kësaj faze, misioni i vëzhgimit të zgjedhjeve duhet të ndjekë nga afër gjykimin e ankesave dhe apelimeve nga dita e zgjedhjeve.

Nëse organizata e shtrin vëzhgimin e saj në periudhën paszgjedhore, ajo mund të shqyrtojë disa nga pyetjet e mëposhtme për aspektet e raportimit.

Raportimi zyrtar

- ▶ A i kanë nxjerrë organet e administratës zgjedhore (ose në disa raste auditi i përgjithshëm) raportet e vlerësimit pas zgjedhjeve? Këtu mund të përfshihen:
 - analiza e objektivave të planit strategjik të përmbushura përgjatë të gjithë procesit zgjedhor;
 - vlerësimi i mangësive në kuadrin ligjor;
 - propozimet e bazuara në fushat problematike dhe në mësimet e nxjerra, përfshirë rekomandimet dhe hapat konkrete pasuese që synojnë trajnimin e tyre.
- ▶ A i paraqet dhe i njeht raporti disa nga sfidat operative dhe a ofron ai rekomandime për reforma për ligjvënësit?

Rinumërimet

- ▶ A përfshin kuadri ligjor rinumërimet të votave në rast të rezultateve të diskutueshme të zgjedhjeve?
- ▶ A rregullohet siç duhet çështja e rinumërimeve për të shmangur shtyrjen e procesit për qëllime politike dhe pengimin e procesit zgjedhor?
- ▶ A ka raste kur nuk bëhet rinumërimi, megjithëse rrethanat e kërkojnë një gjë të tillë (pra, kur ekzistojnë rrethanat e rezultateve të afërta)?
- ▶ A ka diskriminime kundër garuesve për shkaqe politike, ose për ndonjë shkak tjetër (si për shembull, etnia, feja dhe gjinia)?

Anulimi i rezultateve

- ▶ Cilat janë rrethanat, kushtet ligjore dhe afatet kohore që çojnë në anulimin ose deklarimin e pavlefshëm të zgjedhjeve?
- ▶ A parashikohen garanci të mjaftueshme nga ligji për parandalimin e vendimeve arbitrare për anulimin e zgjedhjeve?
- ▶ A parashikon kuadri ligjor kohën kur do të organizohen zgjedhjet e reja?

Emërimi i përfaqësuesve të zgjedhur

- ▶ A janë emëruar përfaqësuesit e zgjedhur në një kuadër kohor të arsyeshëm dhe ligjor?
- ▶ A ka emërimet pezull për shkak të procedurave të ankimit dhe të apelimit?

Procedurat pasuese

- ▶ A janë hetuar në mënyrë sistematike shkeljet zgjedhore dhe a kanë mbajtur përgjegjësi personat përgjegjës?

4.5. KOMUNIKIMI I JASHTËM I RAPORTIT

Instrumentet dhe mjetet

Gjatë zhvillimit të raporteve duhet të planifikohet si do të shpërndahet informacioni. Jo të gjitha grupet brenda audiencës së synuar mund t'i lexojnë plotësisht raportet. Organizata duhet të gjejë mënyrat e duhura dhe efektive për të paraqitur informacionin kyç.

Në planin e komunikimit të jashtëm, ekipi duhet të identifikojë mjetet për shpërndarjen e gjetjeve dhe mjetet për të komunikuar me grupe të ndryshme të synuara. Më poshtë jepen disa mjete të zakonshme.

- ▶ **Njoftimet për shtyp**

Deklaratë e shkurtër e gjetjeve kryesore; kryesisht i drejtohet medias.

- ▶ **Informacioni grafik**

Paraqet statistika të gjetjeve rreth shkeljeve, pjesëmarrjes në votime, ose rezultatet e votimeve.

Figura 13: Paraqitja e statistikave

Burimi: www.isfed.ge

► **Prezantimet në PowerPoint (PPT)**

PPT-të ofrojnë një format përndarjen dhe prezantimin e gjetjeve kyçe. Prezantimi nuk duhet të ketë më shumë se 20 deri në 25 diapozitiva, secila me tekste të shkurtra dhe pak të ngarkuara nga ana vizive.

► **Listat e adresave të postës elektronike**

Kombinim i adresave të postës elektronike të aktorëve që përfaqësojnë donatorët, komunitetet ndërkombëtare dhe OShC-të, median, administratën zgjedhore, qeverinë, partitë politike.

► **Harta e incidenteve**

Formate vizive që reflektojnë shkeljet e raportuara nga vëzhguesit dhe nga qytetarët, të skicuara sipas kategorive dhe rretheve (www.electionsportal.ge/geo/map).

► **Fragmente**

Fragmente të shkëputura nga krerë/nënkrerë, të cilat mund të paraqiten veçmas për grupe të ndryshme të synuara.

► **Broshura për qytetarët**

Versione të shkurtuara dhe të thjeshtësuara të raportit, të cilat përfshijnë elementë vizivë dhe informacion të përqendruar tek interesi i përgjithshëm.

Mjetet e përbashkëta për prezantimin e raporteve për publikun mund të përfshijnë si më poshtë:

► **Konferencat për shtyp**

Ngjarje të cilat ndiqen kryesisht nga gazetarët, ku jepen gjetjet kryesore të vëzhgimeve.

► **Prezantimet**

Takime të organizuara për prezantimin dhe diskutimin e raporteve me partitë politike, qeverinë, administratën zgjedhore, median, donatorët dhe komunitetet e OShC-ve. Prezantimet në PowerPoint mund të shërbejnë si instrument për shpërndarjen e informacionit në takim.

► **Interneti**

Një ndër mënyrat më të përdorshme për të kontaktuar me një audiencë të gjerë.

► **Posta elektronike ose e-mail-i**

Mjet për dërgimin e informacionit tek aktorët nëpërmjet përdorimit të listave të postës elektronike.

► **Faqja e internetit**

Hapësirë për të ngarkuar të gjitha materialet dhe informacionin rreth vëzhgimit të zgjedhjeve.

► **Media sociale (Facebook, V Kontakte, Twitter)**

Vend për ndarjen e fragmenteve të shkurtra të gjetjeve kryesore për publikun e gjerë. Ky vend virtual mund të ndahet me miqtë dhe ndjekësit, të cilët do ta shpërndajnë më tej informacionin.

► **Webinaret**

Lloj konference shtypi *online* që bën të mundur komunikimin në distancë, pasi je regjistruar fillimisht në të.

► **Grupet e punës, takimet në tryeza të rrumbullakëta**

Forume efektive për diskutimin e çështjeve kryesore dhe për përmirësime të mëtejshme me përfaqësues nga qeveria, ambasadat dhe aktorë të tjerë.

► **Shpërndarja derë më derë e raporteve, broshurave dhe fragmenteve**

Një mënyrë për të shpërndarë versionet e printuara të raportit për grupet përkatëse të synuara. Vëmendje e veçantë i duhet kushtuar fshatrave dhe zonave ku ka akses të kufizuar të Internetit dhe të kanaleve televizive dhe vendeve ku banojnë pakicat etnike.

Rekomandohet fort që i gjithë informacioni që shpërndahet përmes internetit, duke përfshirë raportet, fragmentet nga dokumente ekzistuese dhe njoftimet për shtyp, të konvertohen në format PDF.

Krijimi i kontakteve me gazetarët

Hapi i parë për krijimin e kontakteve me gazetarët është krijimi i një liste me qendrat më të rëndësishme kombëtare të mediave, kanalet televizive, stacionet radiofonike, gazetatat dhe shërbimet *online*. Profesionistët me profesion të lirë, blogerët apo grupet e mediave sociale mund të jenë edhe audiencë e synuar, edhe burim.

Tërheqja e vëmendjes së medias ndërkombëtare është më e vështirë për t'u realizuar. Partnerët e Rrjetit Global të Monitoruesve Vendorë të Zgjedhjeve (www.gndem.org), ose partnerët në rrjetet rajonale, të tilla si ENEMO-ja (www.enemo.eu), ose EPDE-ja (www.epde.org), mund të jetë në gjendje t'ju ndihmojnë me adresat ose kontakte burimesh.

Mediat pa kontakte personale nuk janë shumë të dobishme. Në mënyrë që të gjenden korrespondentët përgjegjës, është e arsyeshme të kërkohen të gjitha llojet e mediave që merren me politikë, pra televizione, radiot, shtypi i shkruar, *mediaonline*. Shumë media ndërkombëtare e mbulojnë Evropën Lindore dhe Azinë Qendrore përmes zyrave të tyre në Moskë. Në vendet në konflikt, ose në krizë ndërkombëtare, është mirë që gazetarët të kontaktohenë ngjarje publike, konferenca për shtyp me politikanë, apo OShC të tjera, shumë kohë para zgjedhjeve.

Lista e mediave duhet së paku të përmbajjë emrin e korrespondentit apo redaktorit përgjegjës në vendin e OShC-së përkatëse, funksionin e tij/saj, numrin e telefonit të zyrës së redaksisë, numrin e celularit (në mënyrë ideale si numrin në vendin e zyrës dhe numrin në vendin përkatës), adresën e postës elektronike, dhe emrin e llogarisë në *Twitter*.

Pas përfundimit të kësaj liste, organizata mund të krijojë një ose më shumë grupe në postën elektronike. Gazetarët, të cilët shpesh janë të zënë, janë të interesuar për njoftimet për shtyp dhe konferencat për shtyp, ndërsa analistët, ekspertët e tjerë dhe akademikët janë më të interesuar për versionet më të gjata të raporteve dhe për

diskutime pas prezantimeve. Pra, është e rëndësishme që të krijohen listat të ndryshme të adresave të postës elektronike, në varësi të interesit të personave të përfshirë.

Nga i gjithë informacioni i listave të adresave të postës elektronike mund të ndërtohet një bazë elektronike e të dhënave. Është shumë e rëndësishme për çdo OShC që të testojë dhe të garantojë aksesin të thjeshtë në bazën e të dhënave, duke bërë të mundur shpërndarjen e shpejtë të dokumenteve urgjente. Organizata duhet t'i kushtojë edhe më shumë vëmendje përditësimeve të rregullta të listës dhe bazës së të dhënave të mediave. Është e sikletshme t'i dërgosh një e-mail një personi që ka dalë në pension, ose të vesë së një gazetari që ka ndërruar jetë një muaj më parë.

Kontakti iparë idrejtpërdrejtë preferohet të realizohet nëpërmjet një bisede telefonike, me një diskutim të shkurtër rreth organizatës së vëzhgimit vendor të zgjedhjeve. Në të vërtetë, OShC-të vendore që kryejnë misionet vëzhguese të zgjedhjeve janë burimet më të mira të informacionit gjatë ditës së zgjedhjeve, pasi misionet serioze ndërkombëtare të vëzhguesve zakonisht nuk japin komente për pjesë të veçanta të procesit dhe i paraqesin deklaratat dhe vlerësimet e tyre të plota vetëm pas ditës së zgjedhjeve.

Në këto situata, është e këshillueshme që të informohet media në lidhje me planin e raportimit të deklaratave në ditën e zgjedhjeve (orarin e konferencave për shtyp, përditësimet e reja *online*) në mënyrë që gazetarët të përgatiten paraprakisht dhe mos të kapen në befasi: gazetarët shpesh marrin qindra email-e në një periudhë të tillë.

Shkrimi dhe shpërndarja e një njoftimi për shtyp

Titulli duhet të jetë sa më i shkurtër dhe interesant që të jetë e mundur. Ai duhet të reflektojë në mënyrë të qartë mesazhin kryesor të njoftimit për shtyp.

Formati i zakonshëm është ky: teksti duhet të jetë sa më i shkurtër të jetë e mundur, për aq kohë sa është e nevojshme. Mundësisht është mirë të shkruhet një faqe me rreth 25 rreshta, 60 karaktere të shtypura secili rresht; 250 fjalë janë të mjaftueshme për të thënë gjithçka. Shtoni një *link* në qoftë se doni të shtoni të dhënat specifike. Duhet të përdoret një lloj shkrimi bazë, si *Arial*-i ose *Calibri*-i (ose *Times New Roman* standard). Nuk duhet të përdoren fonte ekzotike; ato nuk shërbejnë për të tërhequr vëmendjen. Madhësia e shkrimit nuk duhet të jetë më e vogël se 11 pikë (*pt*), distanca ndërmjet rreshtave nuk duhet të jetë më e vogël se një. Nuk ka problem po të përfshihet logoja e organizatës, por ajo mund të shkaktojë problem me sasinë e të dhënave në *e-mail*.

Struktura e një deklaratë për shtyp pothuajse gjithmonë ndjek të njëjtin model. Teksti nuk duhet të ketë më shumë se pesë paragrafë; në fakt, është më mirë të ketë më pak se pesë paragrafë. Çdo paragraf përmend vetëm një aspekt.

■ **Paragrafi 1** - Lajmi që tërheq interesin e gazetarëve. Fjalja e parë duhet të jetë e qartë dhe e shkurtër.

■ **Paragrafi 2** - Përmbledhje e mesazhit dhe përgjigjete pyetjeve standarde të gazetarisë: kush, çfarë, kur, ku, si, pse, cili burim?

■ **Paragrafi 3** – Drejt e tek mesazhi. Mund të bëhet fjalë për një citim, ndoshta

i përbërë nga një vlerësim nga kryetari ose zëvendës drejtor i OShC-së, me emrin dhe funksionin e saktë të personit. Personat e cituar duhet të jenë të disponueshëm për intervistim. Në citim ata nuk duhet të përsërisin faktet dhe shifrat e paragrafit më sipër.

■ **Paragrafi 4** - Fakte shtesë të rëndësishme; për shembull, fakte në lidhje me misionin, numri i vëzhguesve.

Të dhënat e kontaktit vihen në fund të faqes. “Për më shumë informacion ju lutem kontaktioni me: emrin, numrin e telefonit, *e-mail*-in, adresën në *Facebook*, *Twitter*, *link*-un me faqen e internetit të OShC-së. Personi i kontaktit, punonjësi i ngarkuar me shtypin duhet të jetë në dispozicion për çdo kërkesë.

Para se të dërgoni një *e-mail*, shqyrtoni sasinë e të dhënave që doni të përfshini. Mos dërgoni një *e-mail* me disa dokumente bashkëlidhur. Dërgoni *link*-un për njëskedar me foto. Asnjëherë mos dërgoni një skedar në *ZIP*, pasi grafika në tëmund të mbushë tëgjithë hapësirën e postës së gazetarit.

Organizimi i një konference për shtyp ose i një prezantimi

Data dhe koha e aktivitetit të OShC-së nuk duhet të përkojë me aktivitete të tjera që trajtojnë lajme në të njëjtën ditë, ose në të njëjtën kohë. Në mënyrë të veçantë, për konferencën për shtyp pas ditës së zgjedhjeve, është e këshillueshme që të prenotohet koha paraprakisht, ose të kontrollohet informacioni lidhur me aktivitetet për shtyp të aktorëve të tjerë zgjedhorë (KQZ-së, partive politike, kandidatëve, misioneve vëzhguese ndërkombëtare, etj.).

Salla e aktivitetit duhet të jetë në një vend të njohur, qendror, jo shumë e madhe, por e mobiluar me karrige të mjaftueshme dhe hapësirë në pjesën e pasme për kamerat televizive. Vendosni tabela vizive të mëdha, të tilla si logot e organizatës apo parulla identifikuese. Në hyrje të sallës, një anëtar i staftit duhet t’i përshëndesë gazetarët ose pjesëmarrësit e ftuar dhe t’u kërkojë atyre të nënshkruajnë listën e pjesëmarrësve. Në rast të pjesëmarrjes së të ftuarve ndërkombëtarë duhet të ofrohet përkthim simultan. Nëse nuk është simultan, përkthimi duhet të jetë të paktën konsektiv.

Kur ftohen gazetarët në një konferencë për shtyp, vëmendja kryesore duhet t’u kushtohet mediave me ndikim të spikatur kombëtar dhe ndërkombëtar, të përfshira me kontakte personale në bazën e të dhënave. Ftesa (ndonjëherë e quajtur me emërtimin «këshillimpër mediat») duhet të dërgohet në formë të shkruar. Teksti duhet të jetë i shkurtër dhe i thjeshtë dhe duhet të përmbajë faktet e mëposhtme themelore.

- ▶ Çfarë, Kush, Kur, Ku, Pse?
- ▶ Një emër kontakti me numrin e telefonit dhe adresën e *e-mail*-it.

Pas informacionit të parë “ruani datën”, informacioni dërgohet me anë të ftesës me shkrim tre deri në pesëditë para aktivitetit (në rastin e aktiviteteve që nuk lidhen me zgjedhjet, periudha ndërmjet njoftimit paraprak dhe aktivitetit aktual duhet të jetë më e gjatë, rreth 7 deri në 10 ditë). Gazetarëve më të rëndësishëm mund t’u bëhet një

telefonatë një ditë para aktivitetit (apo edhe në mëngjesin e ditës së aktivitetit) për t'i kujtuar dhe një herë për të.

Folësit e OShC-së duhet të jenë të përgatitur për të dhënë një vlerësim të situatës. Ata duhet të jenë në gjendje ta artikulojnë mesazhin kryesor në mënyrë të shkurtër dhe të qartë dhe t'i përgjigjen pyetjeve kritike. Secili prej folësve duhet të theksojë pika të ndryshme, por nuk duhet të trajtojë më shumë se një ose dy pika. Duhet të shmangët zhargonin teknik dhe trajtat e shkurtuara. Duhet të merret parasysh baraspesha ndërmjet folësve meshkuj dhe femra.

Në fillim të aktivitetit moderatori prezanton folësit, pastaj menaxhon pyetjet nga të pranishmit. Çdo folës duhet ta paraqesë deklaratën e tij/saj për jo më shumë se 10 minuta, në mënyrë ideale për të tre deri në pesëminuta. Konferenca për shtyp nuk duhet të zgjasë më shumë se 30 deri në 45 minuta, dhe me gjithë prezantimin (duke përfshirë dhe diskutimet) nuk duhet të zgjasë më shumë se dy orë. Megjithatë, këshillohet që kohëzgjatja të përshtatetsipas interesit të audiencës pjesëmarrëse, në veçanti interesit të gazetarëve.

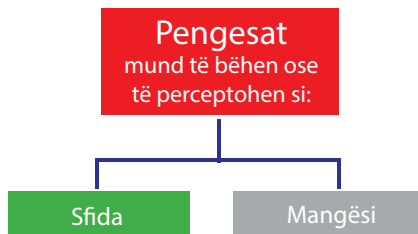
4.6. SFIDAT DHE PENGESATE MUNDSHME

Raportimi i jashtëm është qëllimi fundor i misionit të vëzhgimit të zgjedhjeve. Dikush mund të mendojë se nëse është bërë raporti, asgjë nuk mund të ndërhyjë dhe të prishë prezantimin e tij në publik. Në fakt, hapat përfundimtarë deri në prezantimin publik të raportit, vetë prezantimi dhe periudha pas daljes së raportit në publik, mund të jetë edhe më të rëndësishme. Ka një sërë kufizimesh të brendshme dhe të jashtme, të cilat mund ta rrezikojnë prezantimin e raporteve publike, duke prekur kështu imazhin dhe besueshmërinë e misionit.

Kur planifikon misionin e vëzhgimit të zgjedhjeve, ekipi bazë duhet të identifikojë pengesat e mundshme dhe të zhvillojë strategjitë që do t'i shndërronin ato në sfida të menaxhueshme, duke mos i lejuar pengesat të bëhen mangësi. Kufizimet më të zakonshme në lidhje me raportimin e jashtëm janë:

- ▶ Koha e kufizuar për përpunimin e informacionit;
- ▶ Informacioni i pakët dhe i pasaktë;
- ▶ Aksesi i kufizuar në media për raportimin;
- ▶ Ekspozimi publik i misionit dhe rreziku i frikësimeve/presionit.

Figura 14: Pengesat

Më poshtë jepen sugjerime se si mund të trajtohen pengesa të tilla.

Koha e kufizuar për ta përpunuar informacionin

Vëzhguesit vendorë të zgjedhjeve zakonisht paraqesin raporte të ndërmjetme çdo dy deri në tre javë gjatë periudhës së fushatës zgjedhore, një deklaratë me gjetjet paraprake ditën (ose ditët) pas ditës së zgjedhjeve, dhe një raport përfundimtar rreth dy muaj pas zgjedhjeve. Përveç kësaj, në ditën e zgjedhjeve misionet bëjnë disa (tre deri në katër) deklaratat publike që reflektojnë përmbushjen e procedurave zgjedhore në qendrat e votimit. Ashtu si raportet edhe deklaratat publike bazohen në një vëllim të madh të dhënash që duhet të përpunohen në një kohë të shkurtër (përveç raporteve përfundimtare). Edhe pse për përpilimin e informacionit janë përgjegjës analistët (ku rol kryesor dhe vendimtar ka Zëvendës Shefi i Misionit - për më shumë shih Kreun 3.2), ata duhet të mbështeten plotësisht gjatë procesit të shkrimit të raportit nga anëtarë të tjerë të ekipit bazë (Shefi i Misionit, Koordinatorët e Rrjetit/VAGj-të, eksperti i shtypit). Mund të bëhen shumë sugjerimereeth mënyrës se si ky kufizim të kthehet në praktikë të mirë.

- ▶ Shpërndajini qartë me shkrim detyrat dhe portofolat ndërmjet analistëve brenda ekipit bazë.
- ▶ Filloni t'i shkruani raportet (përveç deklaratave të ditës së zgjedhjeve) goxha përpara prezantimit të tyre publik.
- ▶ Sigurohuni që askush/asgjë të mos i shkëpusë analistët gjatë shkrimit të raportit.
- ▶ Planifikoni kohë të mjaftueshme për të kontrolluar, redaktuar dhe korigjuar raportet.
- ▶ Planifikoni kohë të mjaftueshme për përkthimin e raporteve para prezantimit të tyre publik.
- ▶ Shmangni përfshirjen në raporte të gjetjeve të mbledhura pak para prezantimit të tyre publik: ato mund të kërkojnë verifikim shtesë (do të ishte më mirë që të përfshiheshin pjesët përkatëse të informacionit në raportin e ardhshëm, pas kontrolleve shtesë).

Informacioni i pakët dhe i pasaktë

Ndonjëherë, informacioni në dispozicion për raportet apo deklaratat publike mund të mos jetë shumë i plotë dhe i saktë. Në situata të tilla është e këshillueshme që të kuptohet shkaku për të ndërmarrë masat e duhura për ta përmirësuar situatën. Ekipi bazë duhet të sqarojë nëse ka problem me sasinë e informacionit të mbledhur nga VAGj-të/VASH-të, me cilësinë e informacionit, apo me të dyja.

Për kapërcimin e kësaj mangësie mund të ndërmerren masat e mëposhtme.

- ▶ Kërkojuni VAGj-ve t'ju ofrojnë informacion apo detaje shtesë mbi rastet e raportuara. Ofroni trajnim dhe udhëzime shtesë VAGj-ve mbi mënyrën se si të kryhen intervistat, si të merren dëshmitë e dëshmitarëve dhe si të kërkohet dokumentacion shtesë (protokolle, ekstrakte të listave të zgjedhësve, regjistra të

KQV-ve, fletëve të votimit, pajisjeve, etj.) nga institucione të ndryshme përkatëse (organet zgjedhore, gjykatat, policia, spitalet, etj).

- ▶ Analistët duhet të analizojë në detaje të dhënat/dokumentet/dëshmitë e rasteve specifike, në mënyrë që të marrin informacionin që mund të ketë humbur, ose mund të jetë shtrembëruar në një fazë më të hershme të analizës.
- ▶ Një pjesë e informacionit të raportuar nga VAGj-të/VASH-të mund të mos ketë detaje apo prova. Prandaj, ky lloj informacion duhet të detajohet më tej, të formulohet në përputhje me rrethanat, ose të hiqet fare nga raporti (shih shembullin më poshtë).

Shembull i praktikave të mira: si të formulohet një përfundim në mungesë të provave mbështetëse

■ “Nga pretendime të shumta specifike të shqyrtuara nga vëzhguesit, shumë prej tyre u konstatuan të ishin të besueshme, përfshirë dhe disa raste të verifikuara të presionit të ushtruar nga zyrtarët vendorë nga rrethi zgjedhor XY mbi mbështetësit e opozitës dhe mësuesit për të hequr dorë nga fushata ose mbështetja e ZZ.”

- ▶ Sigurohuni për vërtetësinë e informacionit duke specifikuar nëse faktet janë vëzhguar nga vëzhguesit, apo u janë raportuar atyre.

Shembull i praktikave të mira: si të bësh dallimin nga vëzhgimet personale dhe raportet e tjera

■ “Ky rast është raportuar gjerësisht nga mediat vendase dhe është bërë objekt i hetimit nga policia.”

- ▶ Kur është e mundur, paraqisni raportim të balancuar, duke paraqitur si gjetjet pozitive dhe ato negative, të cilat i reflektojnë faktet në mënyrë strikte.

Shembull i praktikave të mira: Si të raportohet në mënyrë të balancuar

■ “KQZ-ja organizoi sesione të shpeshta, të cilat ishin të hapura për vëzhguesit, përfaqësuesit e partive dhe media, dhe përgjithësisht punoi në mënyrë transparente. Megjithatë, në përgjithësi KQZ-ja nuk veprroi në mënyrë kolegjinale.”

Akresi i kufizuar në media për raportimin

Akresi i kufizuar në media paraqet një pengesë të madhe për një mision të vëzhgimit vendor të zgjedhjeve. Një situatë e tillë mund të jetë rezultat i raporteve të vakëta dhe

jointeressante, të hartuara nga vëzhgues pa përvojë, të njëanshëm, ose mund të diktohet nga një media e politizuar dhe e polarizuar. Ekipi bazë duhet të kërkojë shkaqet reale të kësaj situate dhe të përpiqet ta kapërcejë këtë problem. Disa zgjidhje ose instrumente të mundshme për ta tejkaluar këtë pengesë mund të jenë si në vijim.

- ▶ Miratimi/rishikimi i strategjisë së komunikimit, për të etiketuar më mirë mediat.
- ▶ Ndërtimi/forcimi i një skuadre komunikimi brenda ekshit bazë për të monitoruar daljet publike të misionit.
- ▶ Identifikimi i politikës editoriale të kanaleve të mediave në lidhje me zgjedhjet dhe i aktiviteteve të politikës të lidhura me to.
- ▶ Balancimi i informacionit të paraqitur në raporte/deklarata në mënyrë që edhe media e politizuar të jetë e interesuar dhe e motivuar ta reflektojë këtë informacion.
- ▶ Diversifikimi i mjeteve të medias, përdorimi i mediave sociale (*Twitter, Facebook, VKontakte*, dhe i rrjeteve të tjera sociale, etj.) dhe i portaleve të internetit për të informuar publikun e gjerë dhe median në lidhje me rezultatet e misionit.

Ekspozimi publik i misionit dhe rreziku ndaj kërcënimeve/presionit

Prezantimi i raporteve të jashtme shoqërohet me shumë vizibilitet dhe vëmendje nga aktorë të ndryshëm të interesuar. Edhe pse raportet e misionit mund të jenë të paanshme, të pavarura dhe të mbështetura në fakte, disa aktorë zgjedhorë ende mund të mos i pranojnë gjetjet dhe përfundimet e prezantuara në publik. Si rezultat, VASH-të, VAGj-të dhe ekipi bazë mund të ekspozohen ndaj presionit dhe kritikave. Për ta zbutur këtë rrezik dhe për të mbrojtur misionin kundër dhunës zgjedhore mund të merren masat e mëposhtme.

- ▶ Qëndroni të paanshëm, të pavarur, dhe në mënyrë rigorozë të paanshëm në mënyrë që të mbronit besueshmërinë tuaj.
- ▶ Jini konstruktivë dhe bazohuni tek faktet kur shkruani kritika në raportet e jashtme.
- ▶ Shpjegojuni aktorëve zgjedhorë metodologjinë e vëzhgimit, strukturën dhe përmbajtjen e raporteve.
- ▶ Sigurojuni të gjithë aktorëve elektoralë që gjetjet, përfundimet dhe rekomandimet e misionit janë të bazuara në vëzhgimin e drejtpërdrejtë, në fakte dhe prova të verifikuara.
- ▶ Referojuni standardeve ndërkombëtare për zgjedhjet dhe detyrimeve ndërkombëtare ndaj të cilave është angazhuar vendi ndërsa paraqisni përfundimet dhe rekomandimet e misionit.
- ▶ Udhëzójini vëzhguesit të raportojnë menjëherë tek ekipi bazë lidhur me kërcënimet që u bëhen, dhe, në raste të rënda, të drejtohen dhe në polici ose në organet e tjera të zbatimit të ligjit.
- ▶ Rishpërndajini vëzhguesit që janë ekspozuar ndaj kërcënimeve zgjedhore në rajone të tjera (në raste përjashtimore).

4.7. MBËSHTETJA/NDJEKJA E REKOMANDIMEVE

Vihet re një rritje e përfshirjes së organizatave të shoqërisë civile në aktivitetet paszgjedhore. Gjithnjë e më shumë organizatat po kontribuojnë në debatin për përmirësimin e procesit zgjedhor. Rritja e profesionalizimit dhe besimit në organizatat e shoqërisë civile u jep vëzhguesve vendorë mundësi të reja për përfshirjen gjatë të gjithë ciklit zgjedhor. Lloje të reja të kontributeve, të cilat shkojnë përtej nxjerrjes së deklaratave menjëherë pas ditës së zgjedhjeve, janë jo vetëm të mundshme, por edhe pritshme nga organizatat qytetare të monitorimit të zgjedhjeve.

Deklarata e Parimeve Globale për Vëzhgimin Jopartiak të Zgjedhjeve parashikon në mënyrë të qartë se organizatat që angazhohen në vëzhgimin e zgjedhjeve «duhet të japin rekomandime për përmirësimin e proceseve zgjedhore dhe politike». Rekomandimet e përfshira në raportet përfundimtare mund të formojnë bazën për angazhimin përmësbështetje paszgjedhore, e cila ka për qëllim të promovojë pajtueshmërinë me kërkesat e legjislacionit kombëtar, standardeve ndërkombëtare dhe detyrimeve ndërkombëtare të nënshkruara nga shtete të ndryshme. Për më tepër, vëzhguesit vendorë veprojnë në përputhje me rolin e tyre mbikëqyrës përgjatë të gjithë procesit demokratik në qoftë se marrin përsipër të monitorojë mënyrën se si zbatohen nga qeveritë kombëtare rekomandimet e bëra nga organizatat ndërkombëtare.

Organizatave të shoqërisë civile kanë shumë opsione në dispozicion për të ndjekur zbatimin e rekomandimeve të tyre, ose të rekomandimeve të organizatave ndërkombëtare, dhe për t'u përfshirë në aktivitete të mbështetjes së ndryshmeve pas zgjedhjeve.

Tashmë është bërë pjesë e praktikës së mirë të OShC-ve që të organizojnë tryeza të rrumbullakëta pas zgjedhjeve me të gjitha palët e interesuara për të diskutuar mbi rekomandimet për përmirësimin e procesit zgjedhor. Këto rekomandime duhet të jenë konstruktive dhe të prezantohen në mënyrë të tillë që të çojnë në dialog efektiv dhe të ndihmojnë në vënien e tyre në jetë. Diskutimet gjatë tryezave të rrumbullakëta duhet të shërbejnë për të përcaktuar rrugën e përpjekjeve për mbështetje të organizatave të shoqërisë civile në të ardhmen.

Në periudhën ndërmjet zgjedhjeve, shoqëria civile mund të luajë tri role kryesore.

1. Të promovojë propozime për reformën zgjedhore (projektligje ose propozime për politika të tjera).
2. Të monitorojë zbatimin e rekomandimeve.
3. Të fillojë aktivitete (hulumtuese) për t'u dhënë autoriteteve informacion mbi agjendën e reformave.

Një formë tjetër e raportimit të jashtëm është pjesëmarrja e OShC-ve në procesin e raportimit të zbatimit të të drejtave politike dhe lirive të parashikuara në KNDCP dhe në traktate të tjera ndërkombëtare, si CEDAW.

Zbatimi i KNDCP-së monitorohet nga Komiteti i të Drejtave të Njeriut të Kombeve të Bashkuara (KDNj-ja). Të gjitha shtetet palë janë të detyruara të paraqesin raporte të rregullta në komitet lidhur me mënyrën se si po zbatohen të drejtat. Komiteti e shqyrton çdo raport dhe i trajton shqetësimet dhe rekomandimet e shtetit palë në

formën e «vërejtjeve përmbyllëse». OJQ-të luajnë rol kyç si vëzhgues dhe komentues të jashtëm në monitorimin e zbatimit të vëzhgimeve përfundimtare, si me anë të lobimit për shtetin dhe me aktivitete të tjera pasuese, duke përfshirë dhe raportimin.

OShC-të kanë kontribut dhe në dokumentin e përbashkët bazë (DPB) të prodhuar nga qeveritë lidhur me zbatimin CEDAW-t prej tyre, ose në qoftë se ata janë të mendimit që raporti i qeverisë nuk iparaqet drejt shqetësimit, ata mund të paraqesin një raport hije dhe të bëjnë një prezantim përpara komitetit të monitorimit. Ato kanë rol të rëndësishëm dhe në ndjekjen e vërejtjeve.

Për të luajtur një rol të tillë, OShC-të mund të marrin parasysh elementët më poshtë:

- ▶ Ndërtimin e njohurive lidhur me fazat dhe dokumentet e KNDCP-së dhe proceset e raportimit lidhur me konventa të tjera ndërkombëtare. Për KNDCP-në kjo përfshin hapat e mëposhtëm: Raportet shtetërore – KDNj-ja miraton listën e çështjeve –shteti përgjigjet për listën e çështjeve –bëhet një analizë nga KDNj-ja–jepen vërejtjet përmbyllëse nga KDNj-ja – zbatimi dhe raportimi i hapave pasuese nga shteti.
- ▶ Ndërtimin e njohurive lidhur me rolin e tyre të mundshëm në faza të ndryshme të procesit të raportimit: aktivitetet para sesionit, lobimi gjatë sesionit dhe roli i tyre në procedurën e mëpasshme.
- ▶ Rritjen e ndërgjegjësimit rreth vërejtjeve përmbyllëse duke nxjerrënjofitime për shtyp dhe duke organizuar konferenca për shtyp, duke ipërkthyer vëzhgimet përmbyllëse në gjuhën kombëtare, duke lobuar për zbatimin dhe raportimin e tyre përsëri në KDNj dhe në komisionet e tjera të monitorimit.

1. Mbështetja e reformës së legjislacionit zgjedhor

Në periudhën midis zgjedhjeve, organizatat e shoqërisë civile mund të zhvillojnë fushata gjithëpërfshirëse mbështetjeje, duke përfshirë të gjithë elementët e përcaktuara në mënyrë të qartë dhe të rëna dakord brenda për brenda, për ta çuar përpara reformën zgjedhore. Është e rëndësishme që OShC-të të vendosin objektiva realiste dhe të arritshme për fushatat e tyre, duke marrë parasysh burimet ekzistuese të organizatës, mundësitë për t'i rritur këto burime, nga brenda vendit apo nga donatorët ndërkombëtarë, mjedisin politik dhe gatishmërinë e autoriteteve për dialog dhe zbatim të reformave, mundësitë e të punuarit në koalicion me organizata të tjera, etj.

Pas dhënies së rekomandimeve dhe përcaktimit të objektivave për mbështetje, organizatat e shoqërisë civile mund të angazhohen në disaaktivitete pasuese. Tryezat e rrumbullakëta pas zgjedhjeve mund të pasohen nga aktiviteteose sesione pune më të vogla, ku përfshihen një ose më shumë palë të interesuara në procesin zgjedhor, për të diskutuar reformat dhe për të ndërtuar mbështetje. Për rrjedhojë, organizatat mund të hartojnë vetë propozime legjislative.

Një tjetër format për të diskutuar çështje që lidhen me reformën zgjedhore përbëhet nga grupet e punës që përfshijnë vendimmarrësit dhe aktorë të tjerë në procesin

zgjedor. Në disa vende, këto grupe funksionojnë në mënyrë të vazhdueshme për disa cikle zgjedhore dhe përfshijnë aktorë vendorë dhe ndërkombëtarë.

Shembull i praktikave të mira: dialogu me aktorët politikë

■ Në përpjekje për të ndjekur rekomandimet e zgjedhjeve, OSBE-ja në Gjeorgji krijoi grupet e mëposhtme të punës.

- ▶ Grupin Teknik të Punës (GTP) – takime ku marrin pjesë organizata ndërkombëtare që punojnë drejtpërdrejt në çështjet zgjedhore dhe stafi i ambasadave të interesuara, të organizuara me qëllimin e shkëmbimit të informacionit për asistencë zgjedhore dhe për përgatitjen e zgjedhjeve.
- ▶ Grupi i Punës i Ambasadorëve (GPA) – takime në nivel ambasadorësh, të cilët informohen nga GTP-ja në lidhje me çështjet shqetësuese, me synimin e formulimit të masave që duhet të merren në nivel politik, dhe për të diskutuar çështjet zgjedhore me autoritetet gjeorgjiane dhe me përfaqësuesit e opozitës.
- ▶ Grupi i Punës për Legjislacionin Zgjedhor (GPLZ) – takime me partitë politike, OShC-të, KQZ-në dhe Ministrinë e Drejtësisë me synimin e përputhshmërisë së legjislacionit zgjedhor me raportet dhe me analizat/opinionet ligjore të ODIHR-it, Komisionit të Venecias dhe me standardet e tjera ndërkombëtare; dhe përmirësimin e konsistencës dhe kohezionit të legjislacionit zgjedhor.

■ Pas përfundimit të Misionit të OSBE-së në Gjeorgji në prill të vitit 2014, grupi i parë i punës (GTP-ja) u transferua tek BE-ja/UNDP-ja, ndërsa grupi i dytë (GPA-ja) tek UNDP-ja/Këshilli i Evropës (grupi i punës bashkëdrejtohet bashkërisht nga UNDP-ja dhe Këshilli i Evropës). Grupi i fundit, (GPLZ-ja) u reformua për shkak se Parlamenti krijoi Grupin e vet të Punës për Zgjedhjet. Grupet e shoqërisë civile dhe partitë politike jashtë parlamentit kishin grupet e tyre të punës për të formuluar sugjerimet për reformën në legjislacionin zgjedhor.

■ Në vitin 2014, përpara zgjedhjeve të parakohshme presidenciale në Ukrainë, organizata e shoqërisë civile OPORA lloboi për miratimin e ndryshimeve në Kodin Penal të Ukrainës në lidhje me rritjen e dënimit penal për shkeljet zgjedhore, në veçanti për blerjen e votës dhe mashtrimin me dokumentacionin zgjedhor.

2. Monitorimi dhe zbatimi i rekomandimeve

Deklarata e Parimeve Globale për Vëzhgimet Jopartiak të Zgjedhjeve qartëson rolin që pritet të luajë shoqëria civile gjatë gjithë ciklit zgjedhor, duke renditur monitorimin “zhvillimin e ndryshimeve të ligjeve zgjedhore përkatëse, rregullave, rregulloreve dhe procedurave administrative para dhe pas zgjedhjeve”.

Kjo është një përpjekje afatgjatë e cila përfiton nga bashkëpunimi me grupet e tjera të shoqërisë civile, si dhe nga organizatat e medias, dhe kërkon dialog të vazhdueshëm dhe metodologji për të monitoruar agjenci të ndryshme qeveritare.

Organizatat e shoqërisë civile duhet t'i përcaktojnë fushat që do të monitorojnë në përputhje me strategjitë e tyre afatgjata për ciklin zgjedhor. Fushat e mundshme të vëmendjes janë përdorimi i burimeve administrative gjatë zgjedhjeve ose financimi i partive politike. Në të njëjtën kohë, organizatat duhet t'i koordinojnë përpjekjet me organizatat ndërkombëtare të përfshira në punë pas zgjedhjeve në vend. Për organizata si OSBE-ja, ose Këshilli i Evropës, është bërë shumë e zakonshme që të organizohen ngjarje paszgjedhore për të diskutuar raportet e tyre përfundimtare. Grupet e vëzhguesve vendorë duhet t'i përdorin këto ngjarje si mundësi për të çuar përpara kauzat e tyre. Nga ana tjetër, edhe donatorët ndërkombëtarë mund të vendosin t'i mbështesin përpjekjet vendore që synojnë reformën zgjedhore.

Shembull i praktikave të mira: procesi i reformimit të anëtarësimit në KQV

— Pas zgjedhjeve vendore të vitit 2010 në Gjeorgji, ISFED-i rekomandoi që administrata zgjedhore të reformonte procesin e rekrutimit për anëtarët e KQV-ve. ISFED-i propozoi që të përjashtoheshin personat e ekspozuar ndaj detyrimeve disiplinore nga komisionet e qendrave të votimeve për zgjedhjet e ardhshme. Duke filluar nga 1 gushti deri më 31 tetor 2012, ISFED-i, sëbashku me GYLA-n (një tjetër OJQ lokale), monitoruan stafin e komisioneve të qendrave të votimit duke kryer kërkime statistikore në 396 qendra votimeshtë të përzgjedhura rastësisht dhe përfaqësuese. Monitorimi zbuloi se 75 persona të ekspozuar ndaj përgjegjësisë disiplinore gjatë zgjedhjeve vendore të vitit 2010 u rizgjodhën nga KZZ-të si anëtarë të KQV-ve për zgjedhjet parlamentare të vitit 2012. Autoritetet përkatëse nuk kishin marrë asnjë veprim. ISFED-i është mendimit se përsëritja e aktiviteteve të tilla monitoruese mund të kontribuojë për një ndërgjegjësim më të madh ndërmjet komisioneve zgjedhore dhe për përcaktimin e disa pikave për veprim.

3. Hulumtimet dhe studimet krahasuese

Organizatat e shoqërisë civile mund të kryejnë hulumtime dhe studime krahasuese për të siguruar informacion që mund të përdoret nga agjencitë qeveritare, për shembull, gjatë reformës së sistemit zgjedhor. Ato mund të angazhohen dhe në aktivitete praktike që u vijnë në ndihmë agjencive qeveritare për zbatimin e reformave. Kontrollat në listat e zgjedhësve të kryera nga OShC-të përbëjnë burim të vlefshëm informacioni për autoritetet e angazhuara me përmirësimin e cilësisë së listave dhe me trajtimin e mangësive në procesin e regjistrimit të zgjedhësve në përgjithësi.

Shembull nga praktikat e mira: përmirësimi i listave të zgjedhësve

— Në periudhën nga viti 2008 deri në vitin 2012, KQZ-ja ndërmori përpjekje të konsiderueshme për të përmirësuar cilësinë e listave të zgjedhësve. Për të vlerësuar punën e bërë dhe për të vlerësuar cilësinë e listave të zgjedhësve, ISFED-i nënshkroi një Memorandum Mirëkuptimi (MM) me KQZ-në. Memorandumi i lejoi

ISFED-it të punonte me versionin e plotë të listës së zgjedhësve, duke përfshirë edhe numrat personalë.

■ Auditimi i listave të zgjedhësve u krye duke përdorur një kampion përfaqësues kombëtar të 8 800 zgjedhësve. ISFED-i kreu në mënyrë të përsëritur kontrolle mbi listat e zgjedhësve në të gjitha 75 distriktet zgjedhore të Gjeorgjisë, duke përdorur dy metoda të kontrollit të listave të zgjedhësve: listat krahasuar me njerëzit dhe njerëzit krahasuar me listat.

■ Si rezultat i kontrollit të listave të zgjedhësve u vlerësuar përqindja e gabimeve dhe niveli i saktësisë në to, si dhe u vlerësua puna e administratës zgjedhore në raport me listat e zgjedhësve. Gjetjet u ndanë në KQZ-në; të dyja organizatat vendosën ta vazhdojnë punën në drejtim të:

- ▶ Përmirësimin të bazës ligjore;
- ▶ Harmonizimit të bazave të të dhënave që ekzistojnë në Gjeorgji, qoftë lidhur me përmbajtjen dhe me programin; dhe
- ▶ Korrigjimin e gabimeve që janë ende të pranishme në listat e zgjedhësve.

Shtojcat

Shtojca 1 – Shkurtime dhe Akronimet

DPB	Dokument i Përbashkët Bazë
KQZ	Komisioni Qendror i Zgjedhjeve
CEDAW	Konventa për Eliminimin e të Gjitha Formave të Diskriminimit ndaj Grave
KDPAK	Konventa për të Drejtat e Personave me Aftësi të Kufizuara
OShC	Organizata të Shoqërisë Civile
EB	Ekipi Bazë
KZZ	Komisionet Zgjedhore të Nivelit të Dytë
MVVZ	Misioni i vëzhgimit vendor të zgjedhjeve
ZShM	Zëvendës Shef i Misionit
AZ	Administrata Zgjedhore
KEDNj	Konventa Evropiane për të Drejtat e Njeriut
MVZ	Misioni për vëzhgimin e zgjedhjeve
BE	Bashkimi Evropian
MVZBE	Misioni i Vëzhgimit të Zgjedhjeve i Bashkimit Evropian
KKMPK	Konventa Kuadër për Mbrojtjen e Pakicave Kombëtare
RrGMVZ	Rrjeti Global i Monitoruesve Vendorë të Zgjedhjeve
ShM	Shefi i Misionit
KDNj	Komiteti për të Drejtat e Njeriut i Kombeve të Bashkuara
PNDPCP	Pakti Ndërkombëtar për të Drejtat Civile dhe Politike
ICERD	Konventa Ndërkombëtare për Eliminimin e të Gjitha Formave të Diskriminimit Racor
ICT	Teknologjitë e Informacionit dhe Komunikimit

IDEA	Instituti Ndërkombëtar për Demokraci dhe Ndhimë Zgjedhore
PZhbV	Personat e zhvendosur brenda vendit
ISFED	Shoqëria Ndërkombëtare për Zgjedhje të Drejta dhe Demokraci
VAGj	Vëzhgues Afatgjatë
MP	Deputetë
OJQ	Organizata Joqeveritare
ODIHR	Zyra për Institucione Demokratike dhe të Drejtat e Njeriut
OSBE	Organizata për Sigurinë dhe Bashkëpunimin në Evropë
KZV	Komisionet e Qendrave të Votimit
PR	Marrëdhëniet me Publikun
QV	Qendër Votimi
NPV	Numërimi Paralel i Votave
VASh	Vëzhgues Afatshkurtër
ToT	Trajnim për Trajnerët
DUDNj	Deklarata Universale për të Drejtat e Njeriut
UNCAC	Konventa kundër Korrupsionit e Kombeve të Bashkuara
UNDP	Programi për Zhvillim i Kombeve të Bashkuara
UNSCR	Rezoluta e Këshillit të Sigurisë e Kombeve të Bashkuara

Shtojca 2 – Përkufizime

Ndërtimi i kapaciteteve

Iniciativa që kanë për synim të forcojnë aftësitë institucionale dhe zotësinë e një subjekti.

Rast studimor

Lloj aktiviteti trajnimi i bazuar në një analizë krahasuese. Të shqyrtuarit e një rasti të jashtëm, i cili paraqet sfida të ngjashme me sfidat vetjake, mund të shmangë përsëritjet e gabimeve. Studimet e rasteve dhe praktikatat e mira pasuese çojnë në rritje të njohurive globale dhe situatat komplekse mund të trajtohen me më shumë mjete efektive.

Ndërdisciplinarteti

Një qasje e përgjithshme e përbashkët, e cila merr parasysh disiplinat dhe perspektivat e ndryshme që përfshihen në të gjithë procesin zgjedhor.

Zgjedhje imituese

Lloj trajnimi simulues, i cili përbëhet nga riprodhimi paraprak i të gjithë procesit zgjedhor.

Luajtja e roleve

Një lloj trajnimi simulimi që përbëhet nga ndryshimi i detyrave të dikujt. Çdo pjesëmarrës fiton njohuri më të gjerë dhe aftësi më të mira praktike pasi ai/ajo do të jetë në gjendje të kuptojë angazhimet dhe përgjegjësitë e të tjerëve.

Simulimi

Ushtrim trajnimi që synon riprodhimin e situatave reale të jetës në mënyrë që pjesëmarrësit të mund të parashikojnë se çfarë duhet të bëhet në çdo rast. Nëpërmjet këtij aktiviteti mund të forcohen aftësi të ndryshme në një bazë virtuale, duke çuar në përgatitje më të mirë për kohën kur do të zhvillohen zgjedhjet e vërteta. Zgjedhjet imituese dhe luajtja e roleve janë strategji simulimi që përdoren zakonisht për trajnim zgjedhor.

Qëndrueshmëria

Aftësia për të mbajtur aktivitetet e OShC-së dhe për t'u përballur me projekte të reja me vlerësimin e duhur të masave dhe burimeve të OShC-së.

Shtojca 3 – Formularët e raportimit (shembuj)

VËZHIMI AFATGJATË

Formularët e raportimit të vëzhgimit: para zgjedhjeve

Emri i vëzhguesit	
Skudra #	
Fusha e përgjegjësisë	
Periudha e raportimit	

ITINERARI

- ▶ Listoni aktivitetet dhe takimet ku keni qenë të pranishëm
- ▶ Listoni zonat e vizituara

MJEDISI POLITIK DHE ZGJEDHOR

- ▶ Cili është qëndrimi ndaj zgjedhjeve?
- ▶ Cila është natyra e debatit ndërmjet partive politike?
- ▶ Si kanë ndikim proceset zgjedhore mbi qeverisjen?

ZGJEDHËSIT

- ▶ Vëzhgimi mbi procesin e regjistrimit të zgjedhësve
- ▶ Shqetësimet e partive politike, OJQ-ve dhe zgjedhësve
- ▶ Gjendja e listës së zgjedhësve

ADMINISTRATA ZGJEDHORE

- ▶ Vështrimi i përgjithshëm i aktiviteteve të AZ-së
- ▶ Përputhshmëria e AZ-së me kuadrin ligjor
- ▶ Transparenca e punës së AZ-së

KANDIDATËT

- ▶ Vëzhgime mbi procesin e regjistrimit të kandidatëve dhe të partive politike
- ▶ Ankesat e kandidatëve/partive
- ▶ Veprime të AZ-së

FUSHATAT

- ▶ Dhuna në fushata
- ▶ Karakteri i tubimeve publike
- ▶ Vëzhgimi i gjuhës së urrejtjes
- ▶ Intensiteti i fushatave

ÇËSHTJET E SIGURIMIT

- ▶ A ka dhunë?
- ▶ A ka kërcënime të perceptuara ndaj zgjedhësve, partive politike, AZ-së ose vëzhguesve?

SHTOJCA – KONTAKTET

- ▶ Përfshini informacion kontakti të bashkëbiseduesve

Formularët e raportimit të tubimeve

Emri i vëzhguesit	
Skudra #	
Data dhe koha e tubimit	
Periudha e raportimit	
Vendi i tubimit	

Emri i kandidatit që e organizon (parti politike, kandidati):

Emri (nëse është e mundur) dhe gjinia e folësve:

Numri i përafërt i pjesëmarrësve:

Përqindja e përafërt e ndarjes gjinore:

Përmbledhje (me pika kryesore) e mesazhit politik:

Atmosfera dhe reagimi i të pranishmëve:

A përdoret gjuhë e zjarrtë?

Nëse po, ju lutem jepni shembuj konkret (duke përfshirë identifikimin e folësit):

A keni vënë re ndonjë incident apo moment që ia vlen të përmendet?

A ishte e pranishme policia gjatë tubimit? Nëse po, si ishte sjellja e tyre?

Shënim: kur raportoni, ju lutem tregoni në mënyrë strikte nëse u referoheni vëzhgimeve, pikëpamjeve, vlerësimeve të bëra nga bashkëbiseduesit, apo personave të tjerë.

Formularët e raportimit të incidenteve

Emri i vëzhguesit	
Skuadra #	
Fusha e përgjegjësisë	
Data dhe koha e incidentit	
Vendndodhja e incidentit	

Incidenti (ju lutem përshkruajeni incidentin sa më saktë dhe me sa më shumë detaje të jetë e mundur):

A ishit të pranishëm gjatë incidentit?

A e patë vetë me sytë tuaj incidentin?

A e dini nëse janë marrë veprime/masa formale (nga policia apo organet e tjera të zbatimit të ligjit, duke përfshirë paraburgimin, ankesat formale, etj.)?

Çfarë ka planifikuar për më pas ekipi juaj?

A mund t'ju ndihmojë ekipi bazë?

Cili është vlerësimi juaj për këtë incident?

Çfarë ndikimi ka ia mbi procesin zgjedhor?

Çfarë mund të ndodhë më pas?

Shënim: kur raportoni, ju lutem tregoni në mënyrë strikte nëse i referoheni vëzhgimeve, pikëpamjeve, vlerësimeve të bëra nga bashkëbiseduesit, apo personave të tjerë.

Formularët e raportimit për vëzhguesit afatgjatë: pas zgjedhjeve

Emri i vëzhguesit	
Skudra #	
Fusha e përgjegjësisë	
Periodha e raportimit	

NXJERRJA E REZULTATEVE

- ▶ Marrja e të dhënave nga rezultatet e qendrave të votimit
- ▶ Transparenca e procesit të nxjerrjes së rezultateve
- ▶ Prania e medias, vëzhguesve jopartiakë dhe e vëzhguesve të kandidatëve dhe partive politike

PROCESI I APELIMIT

- ▶ Numri dhe natyra e apimeve
- ▶ Disponueshmëria e procedurave të apelimit
- ▶ Apelimet e rrëzuara
- ▶ Rezultatet e rishikimit të apimeve

CERTIFIKATA E REZULTATEVE

- ▶ Rezultatet përfundimtare të raportuara nga oficerët.

VËZHGIMI AFATSHKURTËR

Formularët e vëzhguese afatshkurtër janë burimi kryesor i informacionit rreth ditës së zgjedhjeve. Në këtë mënyrë ekipi bazë mund të mbledhë të dhëna sasiore dhe cilësore dhe të dalë me gjetje dhe përfundime rreth ditës së zgjedhjeve. Përmbajtja e formularëve varet nga specifikat e secilit vend, si dhe nga struktura e organizatës dhe metodologjia e vëzhgimit.

Deklaratë/ankesë (nën zërin e duhur)

a) Nëse deklarata/ankesa depozitohet në zonë, jepet emri i zonës dhe rrethit, numri i tyre dhe zyrtari përgjegjës (marrësi) për deklaratën/ankesën.

b) Nëse deklarata/ankesa depozitohet në rrethin zgjedhor, jepet emri dhe numri i njësisë zgjedhore dhe zyrtari përgjegjës (marrësi) për deklaratën/ankesën.

Aplikuesi/ankimuesi _____
Emri, mbiemri, adresa sipas regjistrimit dhe numri i telefonit

Institucioni, adresa, informacioni i kontaktit, personat e kontaktit _____

Shkelja: Procedura e votimit Numërimi i votave/përmbledhje e procedurës së rezultatit të votimit

Koha: _____ (ora) _____ (minutat)

Vendi: " _____ " zona zgjedhore

Thelbi i shkeljes

Dëshmitarë (nëse ka)

Emri, mbiemri, adresa sipas vendit të regjistrimit

Në rast se identifikohet shkelësi, informacioni i identifikimit që patët mundësi të merrni

Deklarata/shpjegimi i shkelësit (nëse ka)

Informacion tjetër shtesë

Bazuar në sa më sipër, ju lutem shqyrtoni deklaratën/ankesën time dhe jepni një përgjigje.

“dita” “muaji” “viti” **Aplikanti/kërkuesi:** _____

mbiemri, emri

Koha e dorëzimit të aplikimit/ankesës _____ **(orë, minuta)**

nënshkrimi

Karta e monitorimit: dita e zgjedhjeve brenda qendrës së votimit

Emri dhe mbiemri
i vëzhguesit _____

Fillimi i kohës
së monitorimit

--	--

1. Qendra zgjedhore n° /
2. A është qendra e votimit e aksesueshme për përdoruesit e karrocave me rrota - dyshemeja, pragjet mbajtëse, dyer të gjera, etj.

3. Ju lutem përshkruani organizimin e vendit të votimit, kutsisë së votimit dhe tryezave për shpërndarjen e fletëve të votimit.

4. A ka hapësirë të mjaftueshme dhoma e votimit për të siguruar procesin dhe aktivitetet normale të votimit për personat që kanë të drejtë të qëndrojnë në dhomën e votimit (neni 55(2))?

Po

Jo

Nëse jo, ju lutem përshkruajeni situatën më poshtë:

5. A ka qendra e votimit kampionë të fletëve të votimit?

Po

Jo

6. Numri i anëtarëve të Komisionit Qendror:

7. A janë parashikuar funksionet e anëtarëve të Komisionit Zgjedhor?

Po

Jo

8. A janë nënshkruar ose vulosur të gjitha fletët e votimeve nga tre anëtarë të Komisionit?

Po

Jo

9. Përfaqësuesit e cilëve kandidatë janë të pranishëm: _____

10. A ka vëzhgues nga organizata të tjera?

Po

Jo

Nëse po, specifikoni emrin e organizatave të tilla:

11. A kishte probleme me hapjen e qendrës së votimit, ose përpara kësaj?

Po

Jo

Nëse po, ju lutem përshkruajini:

12. A kishte probleme me listat e zgjedhësve (nënshkrimet e personave që nuk votuan, mungesa e emrit të zgjedhësit, të dhënat e personave që nuk jetojnë, etj.)?

Po

Jo

13. A janë përdorur të njëjtët stilolapsa gjatë votimit?

Po

Jo

14. A ka pasur raste të votimit të të njëjtëve personave disa herë?

Po

Jo

15. A ka pasur raste të disa personave që futeshin në të njëjtën kohë në vendin e votimit?

Po

Jo

16. A ka pasur raste të zgjedhësve që e shënonin fletën e votimit jashtë vendeve të votimit?

Po

Jo

17. A ka pasur tendenca ndërmjet zgjedhësve për t'i informuar anëtarët e Komisionit Zgjedhor, ose përfaqësuesit e kandidatëve për votën, ose që e kanë deklaruar me zë të lartë votën pas hedhjes së fletës së votimit në kuti?

Po

Jo

Nëse po, ju lutem përshkruani mënyrën se si:

18. A ka pengesa të tjera për sekretin e votimit?

Po

Jo

Nëse po, përshkruajini ato:

19. A kishte persona që nuk ishin të autorizuar të rrinin në dhomën e votimit, por që ishin të pranishëm aty?

Po

Jo

Nëse po, a i njihni ata?

20. Kush i ndihmon personat që kanë nevojë për ndihmë? (rrethoni përgjigjen)

- ▶ Persona të ndryshëm të panjohur
- ▶ Persona që nuk e kanë për detyrë t'i ndihmojnë këta persona (persona që i kanë ndihmuar më parë këta individë, anëtarët e komisionit zgjedhor, përfaqësuesit e partive/kandidatëve, persona të tjerë jo të autorizuar për të qëndruar në qendrën e votimit)
- ▶ Nuk ka pasur incidente të tilla të regjistruara gjatë monitorimit

21. A hidhen në regjistër të dhënat e personave që i ndihmojnë individët me aftësi të kufizuarapër të votuar?

Po

Jo

Jo gjithmonë

22. Çfarë disipline ka në dhomën e votimit? A gjenden shpesh më shumë se 15 zgjedhës në të njëjtën kohë dhe si e kontrollon situatën Komisioni i Qendrës së Votimit?

23. A ka materiale të fushatës zgjedhore, ose aktivitete fushate në qendrën e votimit?

Po

Jo

Nëse po, ju lutem përshkruajini:

24. A hidhen në regjistër rastet e shkeljeve?

Po

Jo

Jo gjithmonë

25. A ka ankesa për votimin në qendrën e votimit?

Po

Jo

Nëse po, ju lutem përshkruajini:

26. Çfarë masash merr Komisioni për të eliminuar shkeljet?

27. Si do e vlerësonit punën e anëtarëve të Komisionit? (Bëni vlerësimin sipas shkallës së mëposhtme duke e rrethuar përgjigjen dhe duke dhënë arsyet për vlerësimin e dhënë; 1 është "shumë mirë", 10 është "shumë keq").

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

28. A ka trajtim diskriminues ndërmjet përfaqësuesve, gazetarëve ose vëzhguesve?

Po

Jo

29. Numri i zgjedhësve që nuk mund të votojnë vetë, sipas regjistrimit (merreni numrin përpara se të mbyllet qendra e votimit): _____

30. Vëzhgime shtesë:

Koha e përfundimit të monitorimit

--	--

Karta e monitorimit: dita e zgjedhjeve përreth qendrës së votimit

Emri dhe mbiemri
i vëzhguesit _____

Fillimi i kohës
së monitorimit

--	--

1. Qendra e votimit n°/

2. A ka objekte apo grupe njerëzish brenda rrezes prej 50 metrash rreth qendrës së votimit?

- ▶ Materiale fushate /postera/kalendarë me fotografinë e partisë së kandidatit, etj.

Po

Jo

Nëse po, pro kujt kandidati?

- ▶ Grupe njerëzish:

Po

Jo

Nëse po, ju lutem jepni opinionin tuaj lidhur me shkaqet e pranisë së grupit:
a i njihni pjesëtarët e grupit?

3. A keni vënë re ndonjë incident:

- ▶ presion, kërcënim ose shtrëngim:

Po

Jo

Nëse po, ju lutem përshkruajeni incidentin:

- ▶ mbledhje firmash:

Po

Jo

Nëse po, për cilët kandidatë?

► ryshfete zgjedhore:

Po Jo

Nëse po, ju lutem përshkruani ku dhe si:

► Transportim të grupeve të njerëzve në qendrat e votimit?

Po Jo

Nëse po, në favor të kujt kandidati?

sa shpesh? _____

me çfarë lloj automjeti (rrethoni opsionet)?

– autoveturë

• targat:

• marka(t): _____

– furgonë

• cili furgon (furgonë)? _____

• targat:

Ju lutem bëjini një fotografi automjeteve që transportojnë grupet e zgjedhësve

4. Vëzhgime shtesë:

Koha e përfundimit të monitorimit

--	--

Karta e monitorimit: numërimi i votave

Emri dhe mbiemri i vëzhguesit _____ Fillimi i kohës së monitorimit

--	--

1. Qendra zgjedhore n° /
2. Koha e mbylljes së qendrës së votimit
3. Numri i:
 - ▶ Anëtarëve të komisionit _____
 - ▶ Vëzhguesve _____
 - ▶ Përfaqësuesve _____
 - ▶ Personave të paautorizuar të pranishëm në përmbledhjen e numërimit të votave _____
4. Numri i zgjedhësve që kanë votuar bazuar në një dokument të Departamentit të Pasaportave: _____
5. Numri i përgjithshëm i zgjedhësve: _____
6. A filloi menjëherë pas votimit numërimi i votave?
Po Jo
Nëse jo, kur filloi numërimi i votave dhe pse u vonua procesi?

7. A u numëruan votat sipas procedurës së përcaktuar?
Po Jo
Nëse jo, ju lutem përshkruani si.

8. Numri i zarfeve bosh të nxjerra nga kutia e votimit: _____
9. A kishte incidente të sjelljeve të njëanshme për llogaritjen e fletëve të votimit si të vlefshme ose të pavlefshme (ju lutem bëni një fotografi të fletëve të pavlefshme)?
Po Jo
Nëse po, si ishin ato dhe në favor të cilit kandidat?

10. A kishin të drejtë pjesëmarrësit në numërimin e votave të kishin akses pa pengesë për të qenë të pranishëm në të gjithë procesin e numërimit të votave?

Po

Jo

Nëse jo, përshkruani pse.

11. Vëzhgime shtesë:

Ju lutem sigurohuni që të merrni një kopje të dokumentit të rezultateve.

Koha e përfundimit të monitorimit

Shtojca 4 – Bibliografia

Projekti ACE, Rrjeti i Njohurive Zgjedhore, www.aceproject.org.

Building Resources in Democracy, Governance and Elections (BRIDGE), www.bridge-project.org.

Qendra për të Drejtat Civile dhe Politike, Pjesëmarrja në procesin e raportimit (2010), "Udhëzime për organizatat joqeveritare", www.ccprcentre.org/doc/CCPR/Handbook/CCPR_Guidelines%20for%20NGOs_en.pdf.

Këshilli i Evropës (1950), Konventa për mbrojtjen e të drejtave dhe lirive themelore të njeriut (KEDNJ) dhe protokollet e saj, www.echr.coe.int/Documents/Convention_ENG.pdf.

Këshilli i Evropës (1981), Konventa për mbrojtjen e individëve lidhur me përpunimin automatik të të dhënave personale, <https://conventions.coe.int/Treaty/Commun/QueVoulezVous.asp?NT=108&CL=ENG>.

Këshilli i Evropës (2003), "Financimi i partive politike dhe i fushatave zgjedhore-Udhëzime", www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/evaluations/round3/Financing_Political_Parties_en.pdf.

Këshilli i Evropës (2009), "Demokracia e barabartë: shumë larg nga realiteti; studim krahasues mbi rezultatet e raundit të parë dhe raundit të dytë të monitorimit të Rekomandimit të KM-së Rec(2003)3 mbi pjesëmarrjen e balancuar të grave dhe burrave në vendimmarrjen politike dhe publike", <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/sso/SSODisplayDCTMContent?documentId=0900001680592048&ticket=ST-358135-1vTXrenGJrvIBotDg61z-cas>.

Komiteti i Ministrave i Këshillit të Evropës (2003), Rekomandimi Rec(2003)3 mbi pjesëmarrjen e balancuar të grave dhe burrave në vendimmarrjen politike dhe publike, [wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?Ref=Rec\(2003\)3&Language=lanEnglish&Ver=original&Site=CM&BackColorInternet=C3C3C3&BackColorIntranet=EDB021&BackColorLogged=F5D383](http://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?Ref=Rec(2003)3&Language=lanEnglish&Ver=original&Site=CM&BackColorInternet=C3C3C3&BackColorIntranet=EDB021&BackColorLogged=F5D383).

Komiteti i Ministrave i Këshillit të Evropës (2003), Rekomandimi Rec(2003)4 për rregullat e përbashkëta kundër korrupsionit në financimin e partive politike dhe fushatave zgjedhore, www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/general/Rec%282003%294_EN.pdf.

Komiteti i Ministrave i Këshillit të Evropës (2007), Rekomandimi CM/Rec(2007)17 për standardet dhe mekanizmat e barazisë gjinore, wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1215219.

Komiteti i Ministrave i Këshillit të Evropës (2013), Rekomandimi CM/Rec(2013)1 për barazinë gjinore dhe median, wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=2087343.

Komisioni për Barazinë Gjinore i Këshillit të Evropës (2015), "Botim mbi zbatimin e Rekomandimit CM/Rec(2013)1 të Komitetit të Ministrave të Këshillit të Evropës për barazinë gjinore dhe median", <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=0900001680590558>.

Këshilli i Evropës, Strategjia për barazinë gjinore 2014-2017 (2014), <http://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=0900001680590174>.

Vëzhgimi i Zgjedhjeve dhe Mbështetja Demokratike (Election Observation and Democratic Support) (EODS), www.eods.eu.

Gjykata Evropiane e të Drejtave të Njeriut (2012), *Staatkundig Gereformeerde Partij k. Hollandës*, çështja Nr. 58369/10, Vendim, datë 10 korrik 2012.

Bashkimi Evropian (2007), "Përmbledhje e standardeve ndërkombëtare për zgjedhjet", edicioni i 2-të, www.eueom.eu/iles/dmile/compendium-of-int-standards-for-elections_en.pdf.

Bashkimi Evropian (2008), Botim për vëzhgimin e zgjedhjeve në Bashkimin Evropian", edicioni i 2-të, http://eeas.europa.eu/eueom/pdf/handbook-eueom-en-2nd-edition_en.pdf.

Rrjeti Global i Monitoruesve Vendorë të Zgjedhjeve (GNDEM), www.gndem.org.

RrGMVZ, "Rekrutimi dhe burimet e trajnimit", www.gndem.org/resources_search/results/taxonomy%3A43?page=1.

Instituti Kombëtar Demokratik (NDI) (1995), "Si i monitorojnë organizatat vendore zgjedhjet: udhëzim nga A-ja deri tek Zh-ja", www.ndi.org/node/15090.

NDI (2008), "Rekrutimi dhe burimet e trajnimit. Udhëzim në terren për grupet e monitorimit të zgjedhjeve", www.ndi.org/node/14853.

Iniciativa e Shoqërisë së Hapur për Drejtësinë (2004), "Monitorimi i financimeve të fushatës zgjedhore. Botim për OJQ-të", www.opensocietyfoundations.org/sites/default/files/Handbook_in_full.pdf.

Organizata e Shteteve Amerikane (OAS), Curso para observadores electorales de la OEA, www.oas.org/es/sap/deco/pubs/OEA_ELECO_curso.pdf.

OSBE (1990), "Dokumenti i takimit të Kopenhagës për Konferencën për Dimensionet Njerëzore të CSCE-së", www.osce.org/odihr/elections/14304.

OSBE (1991), "Dokumenti i takimit të Moskës për Konferencën mbi dimensionin njerëzor të CSCE-së", www.osce.org/odihr/elections/14310.

OSBE, Zyra për Institucione Demokratike dhe të Drejtat e Njeriut (OSBE/ODIHR)

dhe Komisioni i Venecias (2009), "Udhëzime për analizën e medias gjatë misionëve të vëzhgimit të zgjedhjeve", CDL-AD(2009)031, [www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2009\)031-e](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2009)031-e).

OSBE/ODIHR (2003), "Angazhimet ekzistuese për zgjedhjet demokratike në shtetet pjesëmarrëse në OSBE", www.osce.org/odihr/elections/13957.

OSBE/ODIHR (2003), "Botim për vëzhgimin vendor të zgjedhjeve", www.osce.org/odihr/elections/70289.

OSBE/ODIHR (2010), "Botim për vëzhgimin e zgjedhjeve", edicioni i 6-të, www.osce.org/odihr/elections/68439.

OSBE/ODIHR (2013), "Udhëzime për rishikimin e kuadrit ligjor për zgjedhjet", edicioni i 2-të, www.osce.org/odihr/elections/104573.

OSBE/ODIHR (2013), "Analizë e legjislacionit dhe praktikës zgjedhore në vendet pjesëmarrëse të OSBE-së", www.osce.org/odihr/elections/107073.

OSBE/ODIHR, Kurse *E-Learning* për vëzhguesit afatshkurtër, www.osce.org/odihr/92974.

Asambleja Parlamentare e Këshillit të Evropës (2010), Rekomandimi 1899 (2010) për rritjen e përfaqësimit të grave në politikë përmes sistemit zgjedhor, www.assembly.coe.int/nw/xml/XRef/X2H-Xref-ViewPDF.asp?FileID=12595&lang=en.

Asambleja Parlamentare e Këshillit të Evropës (2010), Rekomandimi 1945 (2010) për statusin ndërkombëtarisht të njohur të vëzhguesve të zgjedhjeve, www.assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-EN.asp?ileid=17937&lang=en.

Transparency International Rusi – Qendra për Kërkime Antikorrupsion (2005), "Monitorimi i keqpërdorimit të burimeve administrative gjatë fushatës së dhjetorit të 2003-it për zgjedhjet e Dumës së Federatës Ruse", www.transparency.org/news/feature/ti_russia_inds_systematic_misuse_of_state_resources_in_election_campaigns.

Kombet e Bashkuara (1953), Konventa për të drejtat politike të grave, https://treaties.un.org/doc/Treaties/1954/07/19540707%2000-40%20AM/Ch_XVI_1p.pdf.

Kombet e Bashkuara (1966), Pakti Ndërkombëtar për të Drejtat Civile dhe Politike, <https://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/Volume%20999/volume-999-I-14668-English.pdf>.

Kombet e Bashkuara (1979), Konventa Ndërkombëtare për Eliminimin e të Gjitha Formave të Diskriminimit ndaj Grave (CEDAW), www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/text/econvention.htm.

Divizioni i Ndihmës Zgjedhore i Kombeve të Bashkuara (UNEAD), Instituti Kombëtar Demokratik për Çështjet Ndërkombëtare (NDI) dhe Qendra "Carter" (TCC) (2005), "Deklarata e parimeve për vëzhgimin ndërkombëtar të zgjedhjeve"; "Kodi i Sjelljes për Vëzhguesit Ndërkombëtarë të Zgjedhjeve"; "Zotimi për të Respektuar Kodin e Sjelljes për Vëzhguesit Ndërkombëtarë të Zgjedhjeve", [www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2005\)036-e](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2005)036-e).

Komisioni i Venecias (2002), "Kodi i Praktikave të Mira në Çështjet Zgjedhore", CDL-AD(2002)023rev, [www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdile=CDL-AD\(2002\)023rev-e](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdile=CDL-AD(2002)023rev-e).

Komisioni i Venecias (2003), "Udhëzuesi i vlerësimit të zgjedhjeve", CDL-EL(2003)001rev, [www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdile=CDL-EL\(2003\)001rev2-e](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdile=CDL-EL(2003)001rev2-e).

Komisioni i Venecias (2005), "Deklaratë interpretuese për stabilitetin e ligjit zgjedhor", CDL-AD(2005)043-e, www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD%282005%29043-e.

Komisioni i Venecias (2006), "Deklaratë për pjesëmarrjen e grave në zgjedhje", CDL-AD(2006)002, [www.venice.coe.int/webforms/documents/CDL-AD\(2006\)020.aspx](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/CDL-AD(2006)020.aspx).

Komisioni i Venecias (2006), "Raport për ligjin zgjedhor dhe administratën zgjedhore në Evropë – studim sintezë mbi sfidat dhe çështjet aktuale problematike", CDL-AD(2006)018, [www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdile=CDL-AD\(2006\)018-e](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdile=CDL-AD(2006)018-e).

Komisioni i Venecias (2008), *Edrejta zgjedhore*, www.book.coe.int/eur/en/constitutional-law/4025-electoral-law.html.

Komisioni i Venecias (2009), "Udhëzime për statusin e njohur ndërkombëtarisht të vëzhguesve të zgjedhjeve", CDL-AD(2009)059, [www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdile=CDL-AD\(2009\)059-e](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdile=CDL-AD(2009)059-e).

Komisioni i Venecias (2011), "Deklaratë e rishikuar interpretuese mbi kodin e praktikave të mira në çështjet zgjedhore mbi pjesëmarrjen e personave me aftësi të kufizuara në zgjedhje", [www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdile=CDL-AD\(2011\)045-e](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdile=CDL-AD(2011)045-e).

Komisioni i Venecias (2012), "Deklarata e parimeve globale për vëzhgimin jopartiak të zgjedhjeve dhe montorimin nga organizatat e qytetarëve" dhe "Kodi i sjelljes për vëzhguesit dhe monitoruesit jopartiakë qytetarë të zgjedhjeve", [www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdile=CDL-AD\(2012\)018-e](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdile=CDL-AD(2012)018-e).

Komisioni i Venecias dhe OSBE/ODIHR-i (2005), "Formulari për vëzhgimin e zgjedhjeve", CDL-AD(2005)013, [www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdile=CDL-AD\(2005\)013-e](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdile=CDL-AD(2005)013-e).

Komisioni i Venecias dhe OSBE/ODIHR-i (2010), "Udhëzime për rregulloret e partive politike", www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdile=CDL-AD%282010%29024-e.

Agjentët e shitjes për botimet e Këshillit të Evropës Agents de vente des publications du Conseil de l'Europe

Belgjikë

La Librairie Européenne -
The European Bookshop
Rue de l'Orme, 1
BE-1040 BRUXELLES
Tel.: +32 (0)2 231 04 35
Fax: +32 (0)2 735 08 60
E-mail: info@libeurop.eu
<http://www.libeurop.be>

Jean De Lannoy/DL Services Avenue
du Roi 202 Koningslaan BE-1190
BRUXELLES
Tel.: +32 (0)2 538 43 08
Fax: +32 (0)2 538 08 41
E-mail: jean.de.lannoy@dl-servi.com
<http://www.jean-de-lannoy.be>

Bosnje Hercegovinë

Robert's Plus d.o.o. Marka
Marulića 2/V BA-71000
SARAJEVO Tel.: + 387 33 640
818 Fax: + 387 33 640 818
E-mail: robertsplus@bih.net.ba

Kanada

Renouf Publishing Co. Ltd. 22-1010
Polytek Street CDN-OTTAWA, ONT
K1J 9J1 Tel.: +1 613 745 2665
Fax: +1 613 745 7660 Toll-Free Tel.:
(866) 767-6766
E-mail: order.dept@renoufbooks.com
<http://www.renoufbooks.com>

Kroaci

Robert's Plus d.o.o.
Marasovićeva 67 HR-
21000 SPLIT
Tel.: + 385 21 315 800, 801, 802, 803
Fax: + 385 21 315 804
E-mail: robertsplus@robertsplus.hr

Republika Çeke

Suweco CZ, s.r.o.
Klecakova 347
CZ-180 21 PRAHA 9
Tel.: +420 2 424 59 204
Fax: +420 2 848 21 646
E-mail: import@suweco.cz
<http://www.suweco.cz>

Danimarkë

GAD
Vimmelskaffet 32
DK-1161 KØBENHAVN K
Tel.: +45 77 66 60 00
Fax: +45 77 66 60 01
E-mail: reception@gad.dk
<http://www.gad.dk>

Finlandë

Akateeminen Kirjakauppa
PO Box 128
Keskuskatu 1 Fi-00100
HELSINKI
Tel.: +358 (0)9 121 4430
Fax: +358 (0)9 121 4242
E-mail: akatilaus@akateeminen.com
<http://www.akateeminen.com>

Francë

Please contact directly /
Merci de contacter directement
Council of Europe Publishing
Editions du Conseil de l'Europe
FR-67075 STRASBOURG cedex Tel.:
+33 (0)3 88 41 25 81 Fax: +33 (0)3
88 41 39 10 E-mail: publishing@
coe.int <http://book.coe.int>

Librairie Kléber

1 rue des Francs-Bourgeois FR-67000
STRASBOURG Tel.: +33 (0)3 88 15 78
88 Fax: +33 (0)3 88 15 78 80 E-mail:
librairie-kléber@coe.int
<http://www.librairie-kléber.com>

Greqi

Librairie Kauffmann s.a.
Stadiou 28
GR-105 64 ATHINAi
Tel.: +30 210 32 55 321
Fax: +30 210 32 30 320
E-mail: ord@otenet.gr
<http://www.kauffmann.gr>

Hungari

Euro info Service Pannónia u. 58. PF.
1039
HU-1136 BUDAPEST
Tel.: +36 1 329 2170
Fax: +36 1 349 2053
E-mail: euroinfo@euroinfo.hu <http://www.euroinfo.hu>

Itali

Licosa SpA
Via Duca di Calabria, 1/1 iT-50125
FIRENZE
Tel.: +39 0556 483215 Fax: +39 0556
41257 E-mail: licosa@licosa.com
<http://www.licosa.com>

Norvegji

Akademika Postboks 84 Blindern NO-
0314 OSLO Tel.: +47 2 218 8100 Fax:
+47 2 218 8103
E-mail: support@akademika.no
<http://www.akademika.no>

Poloni

Ars Polona JSC
25 Obroncow Street PL-03-933
WARSZAWA Tel.: +48 (0)22 509 86
00 Fax: +48 (0)22 509 86 10
E-mail: arspolona@arspolona.
com.pl <http://www.arspolona.com.pl>

Portugali

Marka Lda
Rua dos Correeiros 61-3 PT-1100-
162 LISBOA Tel: 351 21 3224040
Fax: 351 21 3224044 Web: www.
marka.pt
E mail: apoio.clientes@marka.pt

Federata Ruse

Ves Mir
17b, Butlerova ul. - Office 338 RU-
117342 MOSCOW
Tel.: +7 495 739 0971
Fax: +7 495 739 0971
E-mail: orders@vesmirbooks.ru
<http://www.vesmirbooks.ru>

Zvicër

Planetis Sàrl
16 chemin des Pins CH-1273
ARZIER
Tel.: +41 22 366 51 77 Fax: +41 22
366 51 78 E-mail: info@planetis.ch

Tajuan

Tycoon information inc.
5th Floor, No. 500, Chang-Chun
Road Taipei, Taiwan
Tel.: 886-2-8712 8886
Fax: 886-2-8712 4747, 8712 4777
E-mail: info@tycoon-info.com.tw
orders@tycoon-info.com.tw

Mbretëri e Bashkuar

The Stationery Office Ltd PO Box
29 GB-NORWICH NR3 1GN Tel.:
+44 (0)870 600 5522 Fax: +44
(0)870 600 5533
E-mail: book.enquiries@tso.co.uk
<http://www.tsoshop.co.uk>

Shtetet e Bashkuara dhe Kanada

Manhattan Publishing Co 670
White Plains Road USA-10583
SCARSDALE, NY Tel: + 1 914 472
4650
Fax: +1 914 472 4316
E-mail: coe@
manhattanpublishing.com <http://www.manhattanpublishing.com>

Botimet e Këshillit të Evropës/Editions du Conseil de l'Europe

FR-67075 STRASBOURG Cedex

Tel.: +33 (0)3 88 41 25 81 – Fax: +33 (0)3 88 41 39 10 – E-mail: publishing@coe.int – Website: <http://book.coe.int>

E drejta për zgjedhje të lira, siç parashikohet në nenin 3 të Protokollit të Konventës Evropiane për të Drejtat e Njeriut, është “parimi themelor në një regjim të vërtetë demokratik”.

Ajo përbëhet nga një sërë masash mbrojtëse dhe procedurash që sigurojnë respektimin e të drejtave aktive dhe pasive zgjedhore dhe zhvillimin e zgjedhjeve të vërtetë të lira dhe të ndershme. Shoqëria civile ka një rol të veçantë për të luajtur, pasi ajo vëzhgon procesin zgjedhor dhe kontribuon në zhvillimin e procedurave kombëtare zgjedhore nëpërmjet këshillave dhe rekomandimeve.

Botimi i Këshillit të Evropës për Raportimin mbi Zgjedhjet synon t’u vijë në ndihmë vëzhguesve në mënyrë që të bëhen më efikas dhe të shkruajnë raporte më efektive, duke u përqendruar kryesisht tek raportimi i anëtarëve të ekipit bazë. Në të njëjtën kohë, ai mbulon po ashtu dhe raportimin e vëzhguesve afatgjatë dhe të vëzhguesve afatshkurtër. Ai merret kryesisht me raportet përfundimtare të zgjedhjeve dhe raportet/ deklaratat mbi gjetjet paraprake, ndërsa siguron njohuri dhe për raportet e ndërmjetme dhe idetë për raporte ad hoc dhe njoftimet për shtyp, përveç këshillave se si të ndiqen rekomandimet.

Ky botim ofron një pasqyrë të planifikimit të aktiviteteve të vëzhgimit nga perspektiva e raportimit: objektivin e vëzhgimit të zgjedhjeve, vlerësimin e kapaciteteve të raportimit të organizatave, parimet kryesore të vëzhgimit dhe ku mund të përqendrohen vëzhguesit, si të vlerësojnë ata kapacitetet e raportimit të organizatës, dhe si të kryhet trajnimi për raportim.

AL

Këshilli i Evropës është organizata udhëheqëse e kontinentit për të drejtat e njeriut. Ai përbëhet nga 47 shtete anëtare, 28 prej të cilave janë anëtare të Bashkimit Evropian. Të gjitha shtetet anëtare të Këshillit të Evropës e kanë nënshkruar Konventën Evropiane për të Drejtat e Njeriut, një traktat i projektuar për të mbrojtur të drejtat e njeriut, demokracinë dhe sundimin e ligjit. Gjykata Evropiane e të Drejtave të Njeriut mbikëqyr zbatimin e Konventës nga shtetet anëtare.

www.coe.int

Bashkimi Evropian është një partneritet unik ekonomik dhe politik midis 28 vendeve demokratike evropiane. Qëllimet e tij janë paqja, prosperiteti dhe liria për 500 milionë qytetarët e tij, në një botë më të drejtë, më të sigurt. Për t’i bërë gjërat realitet, vendet e BE-së kanë ngritur organe për ta drejtuar BE-së dhe për të miratuar legjislacionin e saj. Organet kryesore janë Parlamenti Evropian (që përfaqëson popullin e Evropës), Këshilli i Bashkimit Evropian (që përfaqëson qeveritë kombëtare) dhe Komisioni Evropian (që përfaqëson interesat e përbashkëta të BE-së).

<http://europa.eu>

9 789287 184009

<http://book.coe.int>

ISBN 978-92-871-8400-9

€21/US\$42

EUROPEAN UNION

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE